Uloga konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja

Čizmar, Ivana

Doctoral thesis / Disertacija

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:300489

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Ivana Čizmar

Uloga konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja

Doktorski rad

Osijek, 2016.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Lorenza Jägera 9, Osijek, Hrvatska

Ivana Čizmar

Uloga konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja

Doktorski rad

Mentor: prof. dr. sc. Mario Brdar

Osijek, 2016.

SADRŽAJ

1. Uvod 1

1.2. Ciljevi i zadaci rada 1

1.2. Struktura rada 4

2. Teorija 5

2.1. Povijesni pregled proučavanja metafore 5

2.1.1. Aristotel 6

2.1.2. Pragmatička teorija metafore: John R. Searle 7

2.1.3. Roman Jakobson 8

2.1.4. Interakcijska teorija metafore: I. A. Richards i Max Black 9

2.1.5. Michael Reddy 11

2.1.6. Zaključak 12

2.2. Postavke kognitivne lingvistike 13

2.2.1. Kognitivna lingvistika 13

2.2.1.1. Konstrukcijske gramatike 14

2.2.1.2. Kognitivna gramatika Ronalda Langackera 16

2.2.2. Kognitivna semantika 17

2.2.2.1. Otjelovljenje 19

2.2.2.2. Predodžbene sheme 19

2.2.2.3. Kategorizacija 22

2.2.2.3.1. Teorija prototipa 24

2.2.2.3.2. Razine kategorizacije 25

2.2.2.4. Enciklopedijsko znanje 26

2.2.3. Teorija konceptualne metafore 28

2.2.3.1. Motiviranost metafore 30

2.2.3.2. Grady 33

2.2.3.3. Središnje preslikavanje 35

2.2.3.4. Konvencionalnost 36

2.2.4. Metonimija 41

2.2.4.1. Interakcija metafore i metonimije 53
2.2.6. Kultura 62
2.2.6.1. Kulturni modeli 62
2.2.6.2. Univerzalnost i varijacija 64
2.2.6.2.1. Različita iskustva (Kövecses) 66
2.2.6.2.2. Kognitivna prvenstva/stilovi 68
2.2.6.2.3. Odnos izvorne i ciljne domene kao uzrok varijacije .72
2.2.6.2.4. Boersov prijedlog kulturne varijacije 73
2.2.6.3. Kulturni model *velikog lanca* 74
2.2.6.3.1. Odnos ČOVJEK – ŽIVOTINJA – BILJKA 76
2.2.6.3.2. Aksiologija 78
2.2.6.4. Pučke teorije i taksonomije 80

3. Metodologija istraživanja 84
3.1. Specifičnosti metodologije proučavanja u kognitivnoj lingvistici 84
3.2. Metodologija istraživanja metafore i metonimije 85
3.3. Istraživanje gramatike jezičnih metafora 88
3.4. Korpusni pristup 89
3.4.1. Korpus u istraživanju metafore..... 89
3.5. Odnos ustaljenih jezičnih izraza i frazema 91
3.6. Metafora i kolokacije 92
3.7. Izvori 93
3.8. Varijacije metafora u različitim kulturama (jezicima) 94
3.9. Zaključak 96

4. Analiza uloge konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja 97
4.1. BILJKA 101
4.2. POVRĆE 113
4.3. VOĆE 121
4.3.1. ORAŠASTI PLODOVI 130

4.3.2. TROPSKO VOĆE: BANANA 134
4.4. CVIJET 137
4.5. RANI CIKLUS 154
4.5.1. KORIJEN 154
4.5.2. SJEMENKA 160
4.5.3. KLICA 161
4.5.4. IZDANAK 162
4.5.5. MLADICA 165
4.6. RAST 167
4.6.1. PUPANJE 169
4.6.2. CVJETANJE 171
4.6.3. NEZRELOST 176
4.6.4. ZRELOST 179
4.6.5. PLODNOST 181
4.6.6. NEPLODNOST 184
4.7. FAZA UMIRANJA 185
4.7.1. SUHOĆA 185
4.7.2. TRULOST 186
4.7.3. UVENUĆE 189
4.8. ŠTETNOST 191

4.9. Doseg izvorne domene BILJKE 198

5. Zaključak 200

6. Literatura 205

7. Sažetak 222

8. Abstract 223

1. Uvod

Proučavanje jezika unutar kognitivnolingvističke paradigme uvelike se razlikuje od dosadašnjih, „uobičajenih“ načina proučavanja jezika. U središte se stavlja čovjek (ljudsko tijelo) koji u objektivističkim teorijama nije imao ulogu jer se smatralo da unosi subjektivnost koja nije važna za objektivno značenje. Drugim riječima, tijelo se izbacivalo iz teorije jer se smatralo da nema ulogu u razumijevanju apstraktnih stvari (Johnson 1987: xiv).

Lakoff i Johnson (1980: 3) u svojoj knjizi, između ostaloga, navode da se komunikacija temelji na istom konceptualnom sustavu koji upotrebljavamo za razmišljanje i djelovanje te da je jezik jedan (važan) pokazatelj kakav sustav uistinu jest. Formalne su teorije jezika isključivale *znanje o svijetu*[1] u analizi. No, unutar kognitivnolingvističke paradigme *znanje o svijetu* jest nužno za značenje leksema, odnosno da bi se leksem „pravilno“ upotrijebio i bio „pravilno“[2] shvaćen (Žic-Fuchs 1991: 75–76).

Odmak od tradicionalnih proučavanja jezika očituje se i u proučavanju metafore koja se dotada proučavala kao retoričko sredstvo, a unutar kognitivne lingvistike dobiva središnje mjesto. Lakoff i Johnson (1980: 3) pokazali su da je metafora prisutna u svakodnevnom životu, i to ne samo u jeziku nego i našem načinu na koji razmišljamo i djelujemo. [3]

Na tragu navedenoga u ovome se radu istražuje, prema kognitivnolingvističkim postavkama, uloga konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

1.1. Ciljevi i zadaci rada

Cilj je ovoga rada dati prikaz i analizirati, unutar kognitivnolingvističke paradigme, ulogu konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. U analizi polazimo od konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, čije se postojanje potvrđuje jezičnim izrazima, u

[1] Detaljnije o navedenome pojmu pogledaj Žic-Fuchs (1991: 75–87).
[2] Sve u navodnike stavila Žic-Fuchs (1991: 76).
[3] Postoje brojna istraživanja metafore s različitih gledišta. Na primjer, Gibbs se (1994, 2004) bavi istraživanjem psiholongvističkoga gledišta. Metafora, a i metonimija, imaju važnu ulogu i u različitim oblicima komunikacije i stvaranja značenja u glazbi, umjetnosti, filmu, reklamama (na primjer Forceville (2009) istražuje metafore i glazbu, Forceville (2007) istražuje metafore u reklamama. Za detaljniji pregled istraživanja metafore s različitih gledišta pogledaj Stanojević 2014: 9–10).

obama jezicima, analiziranima u radu. Metodama na konceptualnoj i tekstnoj razini (opisanim u 3. poglavlju Metodologija) dobivamo potpuniju sliku koncepata i načina konceptualizacije u hrvatskom i engleskom jeziku. Drugim riječima, pokazuju se razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. Analizu ćemo vršiti s unutarjezičnoga i međujezičnoga gledišta da bismo sagledavali razlike i/ili sličnosti među dvama jezicima/kulturama.

Rad je preliminarno istraživanje za detaljnije analize konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u hrvatskom i engleskom jeziku unutar kognitivnolingvističke paradigme. Može služiti kao pomoć u daljnjim istraživanjima kolokacija unutar teorije konceptualne metafore te istraživanjima gramatike jezičnih metafora. Na temelju dobivenih rezultata moguć je doprinos pri učenju hrvatskoga i engleskoga kao stranog jezika.

Postavke:

1. utvrdit ćemo, a zatim i analizirati, koje se domene i jezična ostvarenja pojavljuju u hrvatskom i engleskom jeziku.

   Promatranje utvrđenih koncepata i njihovih jezičnih ostvarenja s unutarjezičnoga i međujezičnoga gledišta dat će nam potpuniju sliku kognitivnolingvističkog shvaćanja dviju kultura, odnosno dviju jezičnih zajednica.

   Izlistavanjem i klasificiranjem domena po kojima smo i napravili podjelu te njihovom analizom sagledavat ćemo razlike i sličnosti među kulturama hrvatskoga i engleskoga govornog područja. Drugim riječima, klasificiranjem i usporedbom konceptualnih i jezičnih ostvarenja želimo doći do potencijalnih sličnosti i/ili razlika među dvjema kulturama.

2. utvrđivat ćemo, analizirati i uspoređivati konstrukcijske odnose, odnosno metaforičke i metonimijske odnose u obama jezicima.

Utvrđivanjem, analiziranjem i uspoređivanjem metaforičkih i metonimijskih odnosa, s unutarjezičnoga i međujezičnoga gledišta, pokazat ćemo razlike i/ili sličnosti u aktiviranju domena, preslikavanjima i konceptualizaciji u ciljnoj domeni.

Utvrđivanjem i analizom razina detaljnosti metaforičkih i metonimijskih odnosa pokazat ćemo sličnosti i/ili razlike u načinima konceptualizacije u dvama jezicima što će ukazati na razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

3. utvrditi i analizirati konvencionalne kodirane jezične izraze u obama jezicima.

Analiza će pokazati da postoje stupnjevi konvencionalnosti s unutarjezičnoga i međujezičnoga gledišta. Smatramo da se veća konvencionalnost kodiranih jezičnih izraza u obama jezicima potvrđuju kolokacijama (ondje gdje postoje) što je bio i razlog uvođenja tekstualnog pristupa analize (promatranje kolokacija na indikativnoj razini; detaljnije pogledaj 3. poglavlje Metodologija).

U radu ćemo isticati veće ili manje stupnjeve konvencionalnosti koji, prema kognitivnolingvističkim postavkama, upućuju na doživljavanje i konceptualiziranje svijeta, odnosno na razlike i/ili sličnosti dviju jezičnih zajednica.

U radu ćemo analizirati i uspoređivati konvencionalne kodirane jezične izraze na sinkronijskoj razini. Slijedom navedenoga nećemo analizirati historijske i inovativne metafore (Deignan 2005). U pojedinim dijelovima osvrtat ćemo se i analizirati mrtve i potencijalno mrtve metafore da bismo dobili što bolji uvid u sličnosti i/ili razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. Na *jednokratne* metafore (engl. *one shot*) (Lakoff i Turner 1989) osvrtat ćemo se unutar analize, kao dijela motivacije, pojedinih kodiranih jezičnih izraza.

4. utvrditi i usporediti motivacijske čimbenike te odrediti kulturne modele u obama jezicima da bismo sagledavali, i donijeli zaključke o razlikama i/ili sličnostima među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

Kao motivacijski čimbenici u analizi rada pokazat će se iskustvena motivacija i različiti kulturni modeli.

Analizom ćemo pokazati pojavljuju li se podudaranja kod (pretpostavljeno) jednakih motiviranih kodiranih jezičnih izraza.

Pripadanje istom kulturnom modelu, kulturnom modelu zapadne tradicije, i kulturnom modelu *velikog lanca* (Lakoff i Turner 1989) pokazat će se sličnosti među kulturama dviju jezičnih zajednica dok će se na drugoj, detaljnijoj razini, zbog pripadanja drugim, drugačijim kulturama, odnosno kulturnim modelima (ono što Lakoff (1987a) naziva *idealiziranim kognitivnim modelima*) pokazati razlike među dvjema kulturama.

1.3. Struktura rada

U uvodnom smo dijelu progovorili o kognitivnoj lingvistici i metafori nakon čega smo predstavili glavne ciljeve i zadatke rada. Rad se sastoji od teorijskog (2. poglavlje) i praktičnog dijela (4. poglavlje). U teorijskom dijelu prvo ćemo se osvrnuti na povijesni pregled proučavanja metafore od Aristotela do teorije Michaela Reddyja u čijim se postavkama vide jasne naznake kognitivizma. U nastavku teorijskog dijela govorit ćemo o kognitivnoj lingvistici s kratkim osvrtom na konstrukcijske gramatike i kognitivnu gramatiku Ronalda Langackera kao jednoj od konstrukcijskih gramatika koja se temelji na uporabnom pristupu u kojemu je naglasak na stvarnoj upotrebi jezičnog sustava i govornikovog znanja o navedenoj uporabi. U sljedećem ćemo potpoglavlju predstaviti glavne postavke kognitivne semantike na čijim su se temeljima izgradile i teorije konceptualne metafore i metonimije. U potpoglavlju 2.2.3. *Teorija konceptualne metafore* opisat ćemo glavne postavke navedene teorije: motiviranost, središnje preslikavanje i konvencionalnost na temelju kojih ćemo, između ostaloga, analizirati primjere u praktičnom dijelu rada. U sljedećem potpoglavlju (2.2.4. *Metonimija*) govorit ćemo o metonimiji od početaka njezinih proučavanja u kojemu se naglašavala njezina referencijalna funkcija do problematiziranja standardne teorije prema Barceloni (2003) i prema Brdar-Szabó i Brdar (2011). Osvrnut ćemo se na razgraničavanje metafore i metonimije u potpoglavlju 2.2.4.1. *Interakcija metafore i metonimije* u kojima ćemo dati pregled prijedloga i rješenja raznih autora od Goosensa (2003[1990]), koji je jedan od prvih autora koji se bavio interakcijom metafore i metonimije, do Panthera (2006) koji nudi semiotičke definicije metafore i metonimije. U sljedećem ćemo potpoglavlju govoriti o kulturi i kulturnim modelima s posebnim naglaskom na kulturni model *velikog lanca* (potpoglavlje 2.2.6.3.) koji je jedan od važnijih kulturnih modela u analizi ovoga rada unutar kojeg ćemo se osvrnuti i na odnos ČOVJEK – ŽIVOTINJA – BILJKA, s posebnim naglaskom na istraživanja koja su se bavila konceptualnom metaforom ČOVJEK JE ŽIVOTINJA. U potpoglavlju 2.2.6.2. *Univerzalnost i varijacija* govorit ćemo o univerzalnosti i varijaciji i prikazati prijedloge raznih autora (Boers 2003; Kövecses 2005, 2015) te se osvrnuti na pučke i znanstvene taksonomije. U trećem poglavlju govorit ćemo o specifičnostima metodologije proučavanja u kognitivnoj lingvistici te o metodologiji proučavanja metafore i metonimije nakon čega ćemo navoditi i opisati nekoliko pristupa te predstaviti metodologiju istraživanja ovoga rada.

U četvrtom poglavlju analizirat ćemo prikupljene primjere na temelju teorijskih postavki navedenih i opisanih u teorijskom dijelu te metodoloških postavki opisanih u 3. poglavlju *Metodologija*. Analizu rada klasificirali smo u osam glavnih dijelova prema konceptualnim domenama počevši od domene BILJKE kao domene na nadređenoj razini kategorizacije u odnosu na ostale domene koje ćemo analizirati u radu: POVRĆE, VOĆE, CVIJET. Prema ŽIVOTNOM VIJEKU BILJKE oblikovali smo tri glavne domene (s pripadajućim poddomenama): RANI CIKLUS, RAZVOJ, UMIRANJE, te domenu ŠTETNOSTI kao posebnu domenu. Prije zaključka osvrnut ćemo se i na dosege izvorne domene BILJKA. U petom ćemo poglavlju, na temelju analize, donijeti zaključke o sličnostima i razlikama među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. Na kraju se rada nalazi popis rabljene literature (6. poglavlje).

2. Teorija

2.1. Povijesni pregled proučavanja metafore

Metafora je fenomen koji se, na različite načine, proučavao od Aristotela do suvremenih kognitivnih teorija metafore. Prvotna je uloga metafore bila ukrasna, metafora je bila sporedno sredstvo, a u kognitivnoj je lingvistici dobila središnju ulogu. Pregled metafore[4] prikazat ćemo u odnosu na objektivističke i neobjektivističke teorije, odnosno iskustveni realizam.

Objektivizam je duboko ukorijenjen u kulturu zapadne tradicije. U objektivizmu se svijet sastoji od stvari čija su svojstva neovisna o ljudskom razumijevanju i postoji samo jedan *God Eye* pogled na to kakav je svijet. Postoji racionalna struktura realnosti, neovisna o ljudima. Drugim riječima, u objektivističkim se teorijama ne spominje čovjek, a značenje je objektivno jer se sastoji od odnosa apstraktnih simbola i stvari u svijetu (Johnson 1987: x). Smatra se da je doslovni jezik najprikladniji za opisivanje objektivne realnosti zato jer bi jezik, kao i ostale znanosti, trebao biti precizan i nedvosmislen, tj. doslovan (Ortony 1993: 2). U objektivističkim je teorijama značenje povezano s razumom, a percepcija, mašta i osjećaji s tjelesnim. Iz navedenog proizlazi da metaforičnim strukturama iskustva „nije mjesto“ u značenju (Johnson 1987: xxv). Lakoff i Johnson (1980) govore o mitu objektivizma i mitu

[4] Jäkel (1999) donosi pregled prethodnika kognitivnih pristupa: Kanta, Blumenberga i Weinricha.

subjektivizma te krivoj pretpostavci da, ako nisi objektivan, moraš biti subjektivan[5] (Lakoff i Johnson 1980: 185), no oni nude treću opciju: iskustveni realizam (Lakoff i Johnson 1980: 192).

Iskustveni realizam ne prihvaća postojanje jednoga objektivnog i apsolutno točnog znanja o vanjskom svijetu (Lakoff i Johnson 1999: 96) te u središte stavlja značenje i metaforu. Ono što je u povijesti bilo sporedno sredstvo komunikacije u kognitivnoj je lingvistici postalo središnje (Ortony 1993: 2). Ortony (1993: 2) dijeli načine proučavanja metafore u dvije skupine. Prva su skupina *neustrojbene teorije* (engl. *non-constructivist theories*) prema kojima je metafora nevažna, devijantna i parazitna struktura „normalne uporabe" te se svodi na narušavanje jezičnih pravila koja su karakteristika retoričkog, a ne znanstvenog diskursa. Druga su skupina *ustrojbene teorije* (engl. *constructivist theories*) prema kojima se značenje mora izgraditi, a ne izravno doživjeti. Upotreba nedoslovnog značenja je kreativna aktivnost isto kao i njegovo razumijevanje.

U nastavku ćemo opisati sljedeće teorije: Aristotelov pristup metafori, pragmatičku teoriju J. R. Searlea, strukturalističku teoriju Romana Jakobsona, interakcijsku teoriju I. A. Richardsa i Maxa Blacka te teoriju metafore provodnika Michaela Reddyja. Navedene ćemo teorije opisivati prema odmaku od objektivizma, a ne povijesnim (kronološkim) redoslijedom.

2.1.1. Aristotel

Tradicionalni pristupi metafori kreću od Aristotela i njegova poimanja metafore. On je proučavao odnos metafore prema jeziku i ulogu metafore u komunikaciji (Ortony 1993) te naglašavao da dobro stvaranje metafore znači zapažati ono što je slično (Aristotel 2005: 46). Aristotelova je definicija metafore: prijenos naziva s predmeta koji označava na neki drugi, i to ili s roda na vrstu, ili s vrste na rod, ili s vrste na vrstu, ili po analogiji (Aristotel 2005:41). Aristotelova definicija metafore ukazuje na devijantnost metafore u odnosu na doslovnu upotrebu i usmjerava se na razinu riječi. Drugim riječima, prikazuje metaforu kao odmak od pravog značenja, što je i dovelo do zaključka da metafora ima samo ukrasnu ulogu. Veličao je metaforu tvrdeći da se metaforu ne može naučiti, da je to dar duha jer pravilno upotrebljavanje metafore znači uočavati sličnosti. Metafora je za njega bila anomalija tipična

[5] Objektivizam je u tolikoj mjeri ukorijenjen u tradiciju u kojoj se inzistira na postojanju određenih praznina u ljudskom iskustvu koja dovode do nizova ponavljanih dihotomija (ontološke, epistemičke, semantičke ili logičke prirode) (Johnosn 1987: xxv).

za pjesništvo i retoriku. Ricoeur (1981: 20) navodi da je prema Aristotelu funkcija metafore u tome da pouči s pomoću neočekivane veze između stvari koje su se činile međusobno udaljenima. Ta „neočekivana veza“ iznenađuje i daje brzu pouku, za razliku od usporedbe, koja je duža. Drugim riječima, naglašava se superiornost metafore nad usporedbom zbog njezine sažetosti.

2.1.2. Pragmatička teorija metafore: John R. Searle

Searle (1993: 84), da bi objasnio metaforično značenje riječi, izraza, rečenice, razdvaja *govornikovo značenje* (engl. *speaker's utterance meaning*) od *stvarnog značenja riječi, izraza* ili *rečenice* (engl. *sentence meaning*). Naglašava da je metaforično značenje uvijek govornikovo značenje. Za Searlea je metafora jedan od neizravnih govornih činova i potrebno ju je odijeliti od doslovnih. Za doslovne izraze navodi: „U primjeru doslovne upotrebe govornikovo je značenje i značenje rečenice jednako; stoga tvrdnja o predmetu će biti istinita ako i samo ako zadovoljava istinosne uvjete određene značenjem općenitog pojma koji se primjenjuje unutar niza zajedničkih pozadinskih pretpostavki. Da bi razumio izjavu, slušatelj ne mora imati nikakvo dodatno znanje osim pravila poznavanja jezika, njegove svijesti o uvjetima izjave, i niza zajedničkih pozadinskih pretpostavki“[6] (Searle 1993: 89). No, u slučaju metaforičnog iskaza potreban je kontekst: „Da bismo razumjeli metaforičnu izjavu, slušatelj zahtijeva nešto više od znanja jezika, njegovu svijest o uvjetima iskaza i pozadinskih pretpostavki koje dijeli s govornikom“[7] (Searle 1993: 89). Općeniti je oblik metaforičnog iskaza takav da govornik izjavi rečenicu u obliku „*S* je *P*“, a pri tome metaforički misli „*S* je *R*“ (Searle 1993: 88). Teorija metafore mora objasniti kako je moguće izjaviti „S je P“, a istodobno da to znači „S je R“. Odgovor na to pitanje jest osnovno načelo po kojem metafora funkcionira, a to je da iskaz nekog izraza s doslovnim značenjem i odgovarajućim istinosnim uvjetima, može, na različite načine koji su specifični za metaforu, prizvati u misli drugo značenje i odgovarajući skup istinosnih uvjeta. Veći je problem teorije metafore objasniti koja su točno načela prema kojima iskaz nekog izraza može metaforički prizvati u misli drugačiji

[6] „In the case of literal utterance, speaker's meaning and sentence meaning are the same; therefore the assertion made about the object referred to will be true if and only if it satisfies the truth conditions determined by the meaning of the general term as applied against a set of shared backround assumptions. In order to understand the utterance, the hearer doesn't require any extra knowledge beyond his knowledge of the rules of language, his awareness of the conditions of utterance, and a set of shared background assumptions.“ (Searle 1993: 89).

[7] „In order to understand the metaporical utterance, the hearer requires something more than his konowledge of the language, his awareness of the conditions of the utterance, and backround assumptions that he shares with the speaker.“ (Searle 1993: 89).

skup istinosnih uvjeta od onih koji su već utvrđeni svojim doslovnim značenjem te da točno formulira ta načela bez upotrebljavanja metaforičnih izraza poput „prizivanja u misli“ (engl. *call to mind*) (Searle 1993: 89). Drugim riječima, u Searlovoj pragmatičkoj teoriji značenje izričaja odnosi se na govornikovu namjeru izricanja tvrdnje („S je R“), a značenje rečenice odnosi se na skup istinosnih uvjeta suda „S je P“. Navedeno je značajka teorije objektivizma prema kojoj postoji samo jedan ispravan, istinit svijet, što je s kognitivnog gledišta kritika Searlove teorije. Za razliku od Aristotela koji metaforu promatra na razini riječi, Searl promatra metaforu u kontekstu teksta (pragmatika).

2.1.3. Roman Jakobson

Potrebno je istaknuti Jakobsonovu (1956, 2003) važnost jer je on bio prvi koji je posvetio jednaku pozornost i metafori i metonimiji (trebalo je skoro 20 godina da se počne isticati odnos metafore i metonimije u Panther & Radden (1999) *Metonymy in Language and Thought* i Barcelona (2000) *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*) (Dirven 2003: 1).

Roman Jakobson (Jakobson i Halle 1956) temeljio je svoje zaključke o metonimijskom i metaforičkom polu u jeziku na dvjema vrstama afatičkih poremećaja. Prvo je potrebno opisati sintagmatske i paradigmatske odnose na kojima je Jakobson temeljio svoje zaključke. Strukturalistička lingvistička škola i de Saussure (2000) tvrde da u jezičnom stanju sve počiva na odnosima.[8] Odnosi i razlike među riječima u jeziku zbivaju se u dvjema različitim sferama od kojih svaka proizvodi određeni red vrijednosti; opreka između tim dvama redovima pomaže nam da bolje razumijemo prirodu svakog od njih (de Saussure 2000: 191). Sintagmatski i paradigmatski odnosi prisutni su na svim razinama jezične analize. Sintagmatski je odnos *in prasentia*; on se zasniva na dva ili više termina koji su jednako prisutni u stvarnom nizu. Nasuprot tomu, asocijativni odnos povezuje termine *in absentia* u virtualnom mnemoničkom nizu (de Saussure 2000: 192).

U Jakobson i Halle (1956) afatički se poremećaji dijele u dvije skupine: poremećaj sličnosti i poremećaj susljednosti. Kod poremećaja sličnosti presudan čimbenik jest kontekst.

[8] Saussure (2000) navodi pet temeljnih dihotomija: 1. Jezična djelatnost (ili ljudski jezik općenito): jezik (kao sustav) / govor (kao primjena sustava u komunikaciji); 2. Jezični znak: označeno (ili pojam, značenje) / označitelj (li glasovna, „slušna slika“); 3. Pristup jeziku: interna lingvistika / eksterna lingvistika; 4. Perspektiva: sinkronija / dijakronija (proučavanje funkcioniranja jezika u danom trenutku / proučavanje jezika u njegovu razvoju); 5. Vrste odnosa u jeziku (među jezičnim elementima): odnosi *in prasentia* (sintagmatski odnosi) / odnosi *in absentia* (asocijativni odnosi). Popis Sausserovih dihotomija naveli smo prema Glovacki-Bernardi (2001: 83).

Afatičar od kojeg se tražilo da imenuje pokazani predmet (npr. olovka) nije bio u stanju imenom označiti predmet, nego je upotrijebio eliptičnu opasku o njezinoj uporabi: „za pisanje“ (Jakobson i Halle 1956: 62). Ako je bio nazočan jedan od dvaju sinonimnih znakova (pokaz prstom na olovku), drugi mu je znak (riječ *olovka*) bio redundantan pa shodno tomu i suvišan. Afatičaru su oba ta znaka u komplementarnoj distribuciji: ako je jedan od njih proizveo ispitivač, pacijent bi izbjegao njegov sinonim (Jakobson i Halle 1956: 62). U tom je slučaju oštećen metaforički pol (paradigmatska os). Druga skupina poremećaja, poremećaj susljednosti, veže se uz sintagmatsku os. Smanjuje se opseg i raznovrsnost rečenica (gube se sintaktička pravila koja riječi organiziraju u više jedinice). Red riječi postaje kaotičan, rasipaju se sveze gramatičke koordinacije i subordinacije. Kao što se i moglo očekivati, prve nestaju riječi s gramatičkim funkcijama, na primjer veznici, prijedlozi, zamjenice i članovi, iz čega je proizlazio takozvani „brzojavni stil“, iako su u slučaju poremećene sličnosti baš one najotpornije (Jakobson i Halle 1956: 67). U tom je slučaju oštećen metonimijski pol.

Jakobson (1956, 2003) isto tako opisuje razliku između metaforičkog i metonimijskog pola povezujući metaforu i metonimiju s književnosti i umjetnosti. Tvrdi da se metaforički procesi pojavljuju u romantizmu i simbolizmu, a metonimijski procesi u realizmu. U umjetnosti kubizam povezuje s metonimijom, a nadrealizam s metaforom (Jakobson 1956, 2003: 43–44). U nastavku ovoga rada u nekoliko ćemo navrata prikazati na koji se način suvremena teorija metafore i metonimije bavi različitim vidovima ljudskog djelovanja, od umjetnosti do reklama.

Važnost je strukturalizma u sustavnosti postojanja metafore i metonimije, koja proizlazi iz sustavnosti jezika, a ne kao u kognitivnoj lingvistici iz sustava načina spoznaje (Stanojević 2011: 29).

U sljedećim potpoglavljima opisat ćemo interakcijske teorije I. A. Richardsa i Maxa Blacka te Michaela Reddyja, u kojima će se vidjeti veći odmak od objektivizma.

2.1.4. Interakcijska teorija metafore: I. A. Richards i Max Black

Suvremeniji utjecaj u proučavanju metafore donio je I. A. Richards svojom knjigom *Filozofija retorike* (1971). Uveo je novu terminologiju: *sadržaj*[9] (engl. *topic* ili *tenor*), *prijenosnik* (engl. *vehicle*), *podloga* (engl. *ground*) i pojam *napetosti* (engl. *tension*). Metafora

[9] Prijevode pojmova *sadržaj* i *prijenosnik* preuzimamo od Weststeijn (1995), isto kao i Stanojević (2011).

se sastoji od *sadržaja* i *prijenosnika*, ono što im je zajedničko naziva se *podloga*, a značenje metafore proizlazi iz interakcije *sadržaja* i *prijenosnika*. Udaljenost dviju stvari stvara veću *napetost*, a upravo je u *napetosti* sadržano značenje metafore. Richards je naglašavao da je metafora sveprisutni princip mišljenja i da se može dokazati pukim promatranjem (Richards 1971: 74). Za razliku od Aristotela, on metaforu ne promatra kao devijaciju od „običnoga govora", stilski ili retorički ukras, nego nešto što prožima čitav diskurs (metaforu se više ne promatra na razini riječi, nego rečenica).

Za razliku od dotadašnjih teorija kod Richardsa se vidi veći odmak od postavki objektivizma: metaforu promatra kao način razmišljanja. Iz današnje bismo ga perspektive mogli nazvati pretečom kognitivizma.

Richardsovu je teoriju razvio i modernizirao Max Black. Black (1962) u svome djelu predstavlja tri pristupa: supstitucijski, poredbeni i interakcijski. Po supstitucijskom pristupu metaforički je izraz zamijenjen doslovnim, a poredbeni je poseban slučaj supstitucije (Black 1993: 27). Navedene je pristupe Black definirao: „(..)supstitucijski se pristup odnosi na „čitave rečenice koje su *lokus* (engl. *locus*) metafore i zamjenjuju određenu strukturu doslovnih rečenica", dok poredbeni pristup uzima doslovno pripisanu parafrazu kao izjavu nekih sličnosti ili analogije, i time je svaka metafora zgusnuta ili eliptična poredba."[10] (Black 1993: 27). Drugim riječima, naglašavaju se već postojeće sličnosti iz čega proizlazi da je metafora neizravno naglašavanje sličnosti koje se može parafrazirati sažetom ili eliptičnom usporedbom. Jedna od kritika takvoga pristupa jest da se između bilo kojih dvaju entiteta mogu uočiti sličnosti. Iz kritike postojećih dvaju pristupa, supstitucijskog i poredbenog, nastao je Blackov interakcijski pristup metafori koji ne naglašava postojeće sličnosti već ih **stvara**.[11] Navedeno je shvaćanje metafore blisko suvremenoj kognitivnoj teoriji. U metaforičkom izrazu, dvije *teme*[12] *uzajamno djeluju* (engl. *interact*) na sljedeći način:

(a) prisutnost *primarne teme* (engl. *primary subject*) potiče slušatelja da odabere neka svojstva *sekundarne teme*[13] (engl. *secondary subject*);

(b) poziva ga da stvori paralelnu implikacijsku cjelinu;

[10] „(...) the substitution view regards „the entire sentences that is the locus of the metaphor as replacing some set of literal sentences"; while the comparison view takes the imputed literal paraphrase to be a statment of some similarity or analogy, and so takes every metaphor to be a condensed or elliptic simile." (Black 1993: 27).
[11] Istaknula Čizmar.
[12] Richardsov *sadržaj* i *prijenosnik* Black zamjenjuje nazivima *primarna* i *sekundarna tema* (engl. *primary and secondary subject*) (Stanojević 2011: 32). Prijevod pojma *tema* preuzeli smo od Stanojević (2011: 11).
[13] Prijevodi obaju pojmova prema Stanojević (2011: 11).

(c) uzajamno uzrokuje paralelne promjene *sekundarne teme* (Black 1993: 28). Metafora se sastoji od *žarišta* (engl. *focus*; riječ ili riječi koje upotrebljavamo u nedoslovnom značenju) i *okvira* (engl. *frame*; doslovni okvir koji ga okružuje). Metafora funkcionira tako da se glavnom predmetu (*primarnoj temi*) dodaju *asocijativne implikacije* (engl. *associated implications*) koje su karakteristične za posredni predmet (*sekundarna tema*), a obično se sastoje od poznatih osobina sporednog predmeta (Black 1993: 27–28). S kognitivnog gledišta asocijativne bismo implikacije mogli nazvati enciklopedijskim znanjem (više o enciklopedijskom znanju pogledaj potpoglavlje 2.2.2.4. *Enciklopedijsko znanje*).

U Blackovom gledištu postoji još podudarnih točaka s kognitivnom lingvistikom, odnosno teorijom konceptualne metafore. Black definira metaforičku temu „A kao B“ (Black 1993: 24). Postavlja si pitanje zašto izokretati i proširivati koncepte na takav način: pokušavati vidjeti A kao metaforično B, kada doslovno nije B. Odgovor koji nudi jest zato što **možemo**[14]. Konceptualne granice nisu čvrste, nego elastične i često dostupni doslovni izrazi nisu dovoljni da bismo izrazili ono što želimo, a metaforičnost (misli i izjave) je ponekad mnogo izražajnija (Black 1993: 33). U kognitivnoj se lingvistici preslikavanja u konceptualnom sustavu mogu bilježiti kao CILJNA DOMENA JE POLAZNA DOMENA (engl. TARGET-DOMAIN IS SOURCE DOMAIN) ili CILJNA DOMENA KAO POLAZNA DOMENA (engl. TARGET-DOMAIN AS SOURCE DOMAIN (Lakoff 1993: 207).[15] Isto tako Black (1993: 35) naglašava kreativnost metafore: metaforična izjava može stvoriti novo znanje i shvaćanje **mijenjajući**[16] odnos između označenih stvari što znači da određenim metaforama pridajemo snažnu spoznajnu funkciju.

2.1.5. Michael Reddy

Michael Reddy u članku *The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language* (1993) proučava primjere na engleskom jeziku te dolazi do zaključka da su primjeri građeni prema metaforičkom obrascu koji on naziva *metaforom provodnika* (engl. *conduit metaphor*). U članku navodi kako će pokazati da su priče govornika engleskoga jezika o komunikaciji u velikoj mjeri određene semantičkim strukturama samog jezika te da dokazi upućuju na to da engleski jezik ima prioritetni okvir za konceptualizaciju

[14] Istaknuo Black (1993: 33).
[15] Više o preslikavanjima u teoriji konceptualne metafore pogledaj potpoglavlje 2.2.3. *Teorija konceptualne metafore*.
[16] Istaknuo Black (1993: 35).

komunikacije (Reddy 1993: 165). Objašnjava metaforu provodnika kategorijama koje naziva *primarni okvir* (engl. *major framework*) i *sekundarni okvir* (engl. *minor framework*) te navodi kategorije *primarnog okvira* (engl. *major framework*) na sljedeći način:

1. jezik funkcionira poput provodnika koji prenosi misli ili osjećaje riječima;
2. u pisanju ili govorenju ljudi umeću svoje misli ili osjećaje u riječi;
3. riječi omogućavaju prijenos time što sadržavaju misli ili osjećaje te ih dopremaju drugima;
4. u slušanju ili čitanju ljudi izvlače misli ili osjećaje iz riječi (Reddy 1993: 170).

Sekundarni okvir (engl. *minor framework*) sadrži tri kategorije izraza:

1. misli i osjećaji izbacuju se govorenjem ili pisanjem u vanjski „prostor ideja“;
2. misli i osjećaji mogu opstati neovisno o ljudima u tom vanjskom prostoru: ljudi ih ne trebaju misliti ili osjećati;
3. tako opredmećene misli i osjećaji mogu, ali ne moraju, pronaći put do umova ljudi (Reddy 1993: 170–171).

Pristup Michaela Reddyja blizak je postavkama kognitivne lingvistike jer ističe čovjeka (govornika i slušatelja) koji gradi značenje na temelju znanja o svijetu.

2.1.6. Zaključak

U povijesnom pregledu proučavanja metafore prikazali smo prijelaz od objektivističkih teorija proučavanja metafore kod kojih je metafora odmak od doslovnog, „pravog“ značenja riječi do teorija koje su bliže postavkama kognitivne lingvistike.

Prikazali smo stupnjeviti prelazak od Aristotelovih pogleda i uočavanja sličnosti, preko Searlove pragmatičke teorije koja je bliža objektivizmu, prema interakcijskim teorijama I. A. Richardsa i Maxa Blacka, čiji su pogledi bliski kognitivnom shvaćanju metafore do Reddyjeve analize metafore provodnika u kojoj se vide jasnije naznake kognitivizma. U sljedećem ćemo potpoglavlju opisati postavke kognitivne lingvistike.

2.2. Postavke kognitivne lingvistike

2.2.1. Kognitivna lingvistika

Kognitivna lingvistika[17] jest znanost koja pruža fleksibilan okvir; ona nije jedinstvena teorija jezika (Geeraerts 2006a: 2; Dirven i Ruiz de Mendoza 2010), nego skupina teorija koje dijele brojne osnovne teorijske principe (Barcelona i Valenzuela 2011: 17, fusnosta 1), što ćemo u ovom potpoglavlju detaljnije i prikazati. Geeraerts (2006a: 3) razlikuje dvije vrste kognitivne lingvistike: kognitivnu lingvistiku koja se odnosi na sve pristupe u kojima se prirodni jezik proučava kao *umna pojava* (engl. *mental phenomenon*)[18] i Kognitivnu lingvistiku[19] koja je tema ovoga rada i koju ćemo detaljnije opisati u ovome potpoglavlju, ali i u cijelome radu. U ovome ćemo radu pojam kognitivna lingvistika upotrebljavati u potonjem značenju i označavat ćemo ju malim slovima. Jedna od značajki kognitivne lingvistike jest da je napustila tradicionalne aksiome koji prikazuju jezik kao samodostatni sustav (Dirven i Ruiz de Mendoza 2010: 14) poput *langue* i *parole* (Saussure 2000) te *competence* i *performance* (Chomsky 1986), što ćemo u nastavku i objasniti. U prvom je redu nastala kao reakcija na formalne pristupe jeziku, i to na generativnu gramatiku Noama Chomskog (1986) (Barcelona i Valenzuela 2011: 19). Za razliku od formalnih pristupa jeziku, kognitivna lingvistika zastupa nemodularni i neobjektivistički pristup značenju prema kojem je jezična djelatnost jedna od kognitivnih sposobnosti (Barcelona i Valenzuela 2011: 19–20).

Najosnovnija postavka jezika, prema kognitivnolingvističkom pristupu, jest značenje (Geeraerts 2006a: 3, 2010: 17). Drugim riječima, značenje postaje središte zanimanja, što Geeraerts (2010: 81–86) naziva rekontekstualizacijskim pristupom. Prvo ćemo se osvrnuti na dekontekstualizaciju, a zatim na rekontekstualizacijski pristup kojemu pripada i kognitivna lingvistika.[20]

Geeraerts (2006a: 25–27) govori o dekontekstualizaciji koja je osnovna postavka razvoja gramatičkih teorija 20. stoljeća te navodi kognitivnu lingvistiku kao teoriju koja ima

[17] Pregled literature kognitivne lingvistike nudi Geeraerts (2006b), a Vyvyan Evans *Rječnik kognitivne lingvistike* (2007). Na hrvatskom jeziku pregled i temeljne pojmove kognitivne lingvistike daju npr. Čulić (2003) i Stanojević (2013).

[18] Ovu vrstu kognitivne lingvistike označava malim slovom i smješta uz generativnu gramatiku (Chomsky) kao jedan od „kognitivnih" koncepata jezika, i to onaj koji pripisuje mentalni status jeziku (Geeraerts 2006a: 2).

[19] Ovu vrstu kognitivne lingvistike označava velikim početnim slovima i naglašava razliku kognitivne lingvistike te generativne gramatike i drugih oblika lingvističkih istraživanja unutar kognitivne znanosti. (Geeraerts 2006a: 2).

[20] Langacker (1987: 63) navodi da jedinice trebaju proći proces dekontekstualizacije: ako je svojstvo nepromjenjivo/stalno u kontekstu kad god se upotrijebi izraz, svojstvo će preživjeti proces dekontekstualizacije i ostati semantička specifikacija proizašlog izraza.

tendenciju rekontekstualizacije i koju dijeli većina funkcionalnih pristupa jeziku. Dekontekstualizaciju objašnjava na primjeru de Saussureova strukturalizma i njegove dihotomije *langue* (jezični sustav) i *parole* (uporaba jezičnog sustava). Tvrdi da navedena dihotomija tvori sustav jezika koji ima prazninu; s jedne je strane *langue* društveni sustav, zajednički kôd koji dijeli neka zajednica, a s druge strane *parole*: pojedinačna aktivnost koja se sastoji od stvaranja posebnih kombinacija elemenata prisutnih u kodu. Postavlja pitanje koji čimbenik u tom slučaju premošćuje relaciju između zajednice i pojedinca, sustava i upotrebe tog sustava. Chomsky je uveo kariku koja nedostaje (uvođenjem razlike između *competence* i *perfomance*) i to pojedinčevim poznavanjem koda. No on uvodi novu prazninu u sustav, umjesto trojne klasifikacije[21] (društveni sustav, pojedinčevo znanje sustava i pojedinačna upotreba sustava) uvodi novu dihotomiju koja zanemaruje društveni aspekt (*competnece* i *performance*). Iz toga proizlazi Chomskyjev naglasak na genetičku prirodu prirodnog jezika čime je lingvistika odvojena od konteksta stvarne jezične upotrebe. U usporedbi s navedenim pristupima kognitivna lingvistika ima rekontekstualizacijski pristup (Geeraerts 2010: 81–86) i to prvotno zato što značenje postaje središte zanimanja. Uz (i) značenje[22], (ii) navodi rječnik, (iii) diskurs i upotrebu te (iv) društveni kontekst kao značajke kognitvne lingvistike (Geeraerts 2010: 81)[23].

2.2.1.1. Konstrukcijske gramatike

Ovdje ćemo se osvrnuti na odnos gramatike prema kognitivnoj lingvistici prikazujući pregled konstrukcijskih gramatika[24] s posebnim osvrtom na kognitivnu gramatiku[25] Ronalda

[21] U Chomskyjevom smislu *performance* odgovara de Sausserovom *parole*, dok je *competence* govornikovo znanje jezičnog sustava koje upotrebljava u *actual performance*. (Geeraerts 2006a: 26).

[22] Geeraerts (2010: 81) ističe da ovi semantički koncepti uključuju kontekstualizirani pogled na semantiku. Semantički koncepti koje navodi su sljedeći: prototipi, shematične mreže, konceptualna metafora, metonimija, konceptualna integracija, idealizirani kognitivni modeli, okviri i različiti konstrukcijski mehanizmi. Sve navedene semantičke koncepte opisat ćemo u nastavku rada s naglaskom na metaforu i metonimiju koje su i tema samog rada.

[23] Ukazuje i da bi rekontekstualizacija mogla biti, konceptualno gledajući, nešto što povezuje različite grane kognitivne lingvistike (Geeraerts 2010: 91)

[24] Nećemo se detaljnije osvrtati i opisivati pojedine konstrukcijske gramatike jer navedeno nadilazi dosege našeg rada.

[25] Kognitivna gramatika, povijesno gledajući, pripada funkcionalnim pristupima jeziku (Geeraerts 2010: 15). Belaj i Tanacković Faletar (2014: 19–21) navode Newmeyerovu podjelu (1998: 13–18) funkcionalnih pristupa prema kojoj kognitivna gramatika pripada izvanjskom ili eksternom funkcionalizmu zajedno s konstrukcijskim gramatikama koje ćemo objasniti u nastavku rada. Izvanjski ili eksterni funkcionalizam definiraju na način da između forme i značenja i uporabe postoji prirodna veza, u smislu da je formalna struktura (sintaktička) motivirana značenjem i uporabom. (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 19–20). Isto tako navode i Croftovu (1995) podjelu na šest skupina, no sami dijele funkcionalne pristupe u dvije skupine: tradicijski funkcionalizam i kognitivnolingvističke pristupe, odnosno konstrukcijske gramatike u kojima navode i Langackera. Naglašavaju

Langackera (1987) koja je osnova za mnoge pristupe u kognitivnoj lingvistici. Barcelona i Valenzuela (2011: 23) navode sljedeće konstrukcijske gramatike: gramatiku Kaya i Filmora (1999), Adele Goldberg (1995), Croftovu radikalnu konstrukcijsku gramatiku (2001) i Bergenovu i Changovu utjelovljenu konstrukcijsku gramatiku (2005) te Langackerovu kognitivnu gramatiku (1987). Croft i Cruse (2004) imaju nešto drugačiju podjelu konstrukcijskih gramatika: Filmora i Kaya (1993), Kaya i Filmora (1999), Lakoffa (1987), Goldberg (1995), Crofta (2001) i Langackera (1987). I Barcelona i Valenzuela (2011: 23) i Croft i Cruse (2004) navode Langackerovu gramatiku (1987) kao jednu od konstrukcijskih gramatika.

Prvo ćemo se osvrnuti na osnovne značajke konstrukcijske gramatike, a zatim ćemo opisati osnovne značajke Langackerove kognitivne gramatike (1987).

U konstrukcijskim je gramatikama osnovna jedinica jezika „konstrukcija“. Barcelona i Velenzuela (2011: 23) definiraju ih na sljedeći način:

„U konstrukcijama različiti parametri oblika (na primjer sintaktički poredak, morfološke informacije, čak i fonološka ili intonativna ograničenja) sparuju se s različitim parametrima značenja, uključujući ne samo semantički sadržaj nego i pragmatičke funkcije i ostalo. U tome su smislu konstrukcije „simboličke jedinice“ u sausserovskom smislu, povezujući oblik (ili označitelja) sa značenjem (ili označenim).“[26]

Goldberg (1995: 4) definira konstrukcije kao bilo koji jezični oblik čije značenje i/ili oblik ne možemo predvidjeti iz drugih konstrukcija koji postoje u jeziku. Drugim riječima, konstrukcije su parovi *oblika* (engl. *form*) i *funkcije*/*značenja* (engl. *function*): morfemi, riječi, frazemi, djelomično leksički popunjeni i cjeloviti općeniti jezični obrasci (Goldberg: 2003: 219).[27]

Konstrukcijske gramatike prihvaćaju „weak compositionality“ pristup kojim se značenje cjeline može dovesti u vezu sa značenjem njeznih dijelova, dopuštajući da značenje same konstrukcije ima svoj doprinos te da su sve konstrukcijske gramatike *uporabne* (engl.

---

da pojam tradicijski funkcionalizam upotrebljavaju u značenju funkcionalnih pristupa gramatici od sredine 1970-ih godina do danas.

[26] „In a construction, different parameters of form (e.g. syntactic order, morphological information, even phonological or intonational constraints) become paired with different parameters of meaning, including not only semantic content but also pragmatic functions, etc. In this respect, constructions are “symbolic units” in the Saussurean sense, linking a form (or signifier) with a meaning (or signified).“ Barcelona i Velenzuela (2011: 23).

[27] Goldberg (2003: 220) daje tablicu s primjerima konstrukcija, različite po veličini i složenosti.

usage-based). To znači da gramatički obrasci nisu urođeni, nego proizlaze konvencionalizacijom iz uporabe najčešćih obrazaca (Barcelona i Valenzuela 2011: 24).

2.2.1.2. Kognitivna gramatika Ronalda Langackera

Kognitivna gramatika Ronalda Langackera (1987) jest konstrukcijska, *uporabna* (engl. *usage-based*) gramatika.

U *uporabnom pristupu*[28] (engl. *usage-based model*), na kojemu se temelji i kognitivna lingvistika (gramatika), naglasak je na stvarnoj upotrebi jezičnog sustava i govornikovog znanja o navedenoj uporabi (Langacker 1987). Drugim riječima, znanje jezika je znanje kako se jezik upotrebljava. Gramatika je jezika sustav *jezičnih jedinica* (engl. *lingusitc unit*) (Langacker 1987: 63). *Jedinica* (engl. *unit*) je struktura koju govornik nesvjesno upotrebljava i ne obazire se na njezine sastavne dijelove ili raspored (Langacker 1987: 57) te služi kao *pristupna točka* (engl. *point of access*) mreži značenjskih struktura (Langacker 1987: 163), odnosno enciklopedijskom znanju[29]. Gramatika je strukturiran sustav konvencionalnih jezičnih izraza[30] (Langacker 1987: 57).

Većina je *konvencionalnih jezičnih izraza* (engl. *conventional linguistic units*) simbolična. Sastoje se od dvaju polova: *oblika* (engl. *form*) i *značenja* (engl. *meaning*). Kognitivna gramatika podrazumijeva simboličnost *jezičnog* ***znaka***[31] (engl. *linguistic sign*) te, poput konstrukcijske gramtike, naglašava ujednačen prikaz konstrukcijskog *oblika* i *značenja*. Prikaz konstrukcije, *simbolična jedinica* (engl. *symbolic unit*), mora povezivati *oblik* (*signifier*) i *značenje* (*signified*) konstrukcije. Langacker opisuje poveznicu kao **simboličko podudaranje** (engl. *symbolic correspondence*), funkcionalnu strukturu (engl. *functional structure*; the signified) konstrukcije kao **semantički pol** (engl. *semantic pole*) simboličke jedinice, a njezinu *formalnu strukturu* (engl. *formal structure*; signifier) kao **fonološki pol**[32] (engl. *phonological pole*) (prema Croft i Cruse 2004: 279).

Status konvencionalnih jezičnih jedinica je stupnjevit i postiže se ponavljanim upotrebama što dovodi do veće kognitivne *usađenosti* (engl. *entrenchment*) (Langacker 1987: 59). Drugim riječima, pokazuje se važnost stvarne jezične uporabe.

[28] Uporabnim se pristupom u učenju jezika bavi i Tomasello (2000).
[29] Više o enciklopedijskom znanju pogledaj potpoglavlje 2.2.2.4. *Enciklopedijsko znanje*.
[30] Više o konvencionalnosti pogledaj potpoglavlje 2.2.3.4. *Konvencionalnost.*
[31] Istaknuli Croft i Cruse (2004: 279). U nastavku ističu da pojam *znak* (engl. *sign*) upotrebljavaju u Saussureovom (2000) poimanju.
[32] Sve istaknuli Croft i Cruse (2004: 279); isto kao i Langacker (1987: 76).

Traženje odgovarajućega jezičnog izraza za konceptualizaciju jest *kodiranje* (engl. *coding*), odnosno *ciljna struktura* (engl. *target structure*)[33] (Langacker 1987: 57). *Ciljna* je *struktura uporabni događaj* (engl. *usage event*): simbolični izraz koji je govornik stvorio u određenim okolnostima za određenu svrhu: takav je simbolični odnos između kontekstom uvjetovane konceptualizacije i određene vrste fonološke strukture (Langacker 1987: 66).

2.2.2. Kognitivna semantika

Kognitivna lingvistika donijela je nešto potpuno novo u načinu proučavanja jezika. Stavljanjem čovjeka u središte zanimanja proučavanje jezika neizbježno je povezano s brojnim drugim znanostima: sociologijom, antropologijom, filozofijom, psihologijom, neuroznanošću[34]. Glavne su smjernice kognitivnolingvističke teorije:

1. pretpostavka uopćavanja (engl. *the generalization commitment*) i
2. pretpostavka kognitivnosti[35] (engl. *the cognitive commitment*):

1. „Pretpostavka uopćavanja: tražiti uopćavanja u svim područjima jezika, uključujući višeznačnost, obrasce zaključivanja, inovativne metafore i semantičku promjenu.
2. Pretpostavka kognitivnosti: shvaćati eksperimentalne dokaze ozbiljno.“[36] (Lakoff 1993: 246).

Pretpostavka kognitivnosti povezuje jezik s ostalim spoznajnim mehanizmima, što dovodi do interakcije s brojnim drugim znanostima. Značenje izraza ovisi o načinu izgradnje značenja. Drugim riječima, značenje ovisi o čovjeku. Govornik (ili slušatelj) odabirući fokalne „*okolnosti*“ (engl. *settings*) pri strukturiranju scene na određen način uspostavlja **konstrukcijski odnos**[37] (engl. *construal relationship*) između sebe i tako strukturirane scene

[33] Langacker (1987: 66) navodi da se pojam *taget structure* drugdje navodi: „in more inclusive sense“.
[34] Neuralna teorija metafore objasnila je pojave vezane uz metaforu koje se nisu mogle drugačije objasniti. Ona nije promijenila postavke kognitivne lingvistike, nego razumijevanje načina na koji funkcionira metaforički sustav (o neuralnoj teoriji metafore vidi Lakoff (2008); za pregled neuralne teorije metafore u okviru neuralne teorije jezika i mišljenja pogledaj Štrkalj Despot (2013).
[35] Prijevod pojmova prema Stanojević (2011: 40).
[36] „1. The generalization commitment: To seek generalization in all areas of language, includig polysemy, patterns of inference, novel metaphor, and semantic shange. 2. The cognitive commitment: To take experimental evidence seriously.“ (Lakoff 1993: 246).
[37] Pojmove je stavio u navodnike i istaknuo Langacker (1987: 128)

(Langacker 1987: 128). [38] Mi ćemo prikazati klasifikaciju prema Kövecsesu (2015: 17) koju je on temeljio na Langackeru (2008):

„Shematizacija/apstrakcija

Predodžbene sheme

Pažnja/istaknutost

Lik i pozadina

Doseg pažnje

Stupnjevito podešavanje

Dinamična i statična pažnja

Istaknutost (engl. *prominence/salience*)

Profil – baza

Trajector – landmark[39]

Perspektiva

Gledište

Subjektivnost – objektivnost

Metonimija

Metafora

Mentalni prostori

Konceptualna integracija.“ (Kövecses 2015: 17).

U analizi će se rada pokazati koji se *konstrukcijski odnosi* (ne) pojavljuju (i/ili su istaknutiji) u hrvatskom, a koji u engleskom jeziku, što će upućivati na razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

[38] Uz Langackera (1987) Croft i Cruse (2004: 46) daju popis kognitivnih procesa. Stanojević (2013: 39–71) prikazuje kognitivne procese prema Croft i Cruse (2004), isto kao i Geld (2006:188), dok Tabakowska (2005: 39–51) prikazuje popis prema Langackeru (1987).

[39] Pojmove *trajector* i *landmark* nećemo prevoditi jer smatramo da je riječ o ustaljenim terminima u kognitivnoj gramatici koje nije moguće jezično ekonomično prevesti (prema Belaj 2004: 3, fusnota 4).

2.2.2.1. Otjelovljenje

Budući da je u središtu zanimanja kognitivne lingvistike čovjek i njegov način konstruiranja značenja, kognitivni lingvisti predlažu pojam *otjelovljenja* (engl. *embodiment*) koji objašnjava na koji se način vrši konceptualizacija. Otjelovljenje utječe na ono što smatramo značajnim, to je način na koji razumijemo naše iskustvo (Johnson 1987: xix). Naime, sama struktura ljudskog tijela ograničava, odnosno ljudska interakcija s okolinom određuje našu stvarnost. Drugim riječima, ono što je za nas stvarno ovisi o našim tijelima, osobito o našim senzomotoričkim vještinama te strukturi mozga koji su oblikovani evolucijom i iskustvom (Lakoff i Johnson 1999: 17).[40] Dakle, iskustvo i konceptualizacija su otjelovljeni i to utječe na našu stvarnost.[41] To se kosi s objektivističim pristupom koji prikazuje jezik kao odraz objektivnog svijeta (Evans i Green 2006: 47).[42] Naime, jezik ne odražava objektivni svijet, nego način na koji ga konstruiramo: onako kako ga vidimo kroz otjelovljenje[43] (Evans i Green 2006: 48).

2.2.2.2. Predodžbene sheme

Otjelovljenje je odgovorno za strukturiranje koncepata (Evans i Green 2006: 178), a da bismo strukturirali koncepte potrebni su nam obrasci koji to omogućuju.[44] Johnson (1987) je predložio da otjelovljeno iskustvo dovodi do stvaranja *predodžbenih shema* (engl. *image schemata*) koje se neprestano pojavljuju, odnosno ponavljaju u našoj svakodnevici:

---

[40] Zlatev (1997) kritizira Lakoffa i Johnsona jer odvajaju ljudsko tijelo od društvenog konteksta i okoline u kojoj se nalaze. Zlatev uvodi pojam *postavljeno otjelovljenje* (engl. *situated embodiment*): naša tijela, uz tjelesna, i ostala iskustva, nužno se nalaze u okolini koja uključuje fizičku i društvenu ili kulturnu okolinu. Bebe nakon 10. mjeseca usmjeravaju pažnju isključivo na činjenice kulturne okoline (prema Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1210).

[41] Zlatev (1997) je razdvajanjem nas kao ljudskih bića i nas kao ljudskih bića smještenih u neku okolinu razvio dva deiktička modela (engl. *deixis models*): *model tjelesne deikse* (*corporeal deixis*) i *model deikse okoline* (engl *environmental deixis*). *Model tjelesne deikse* u središte stavlja ljudsko tijelo, a u *modelu deikse okoline* istaknute zemljopisne značajke temelj su organizacijskih načela. Primjer *modela deikse okoline* nepalska je zajednica Belhare koja živi u podnožju Himalaja. Njihove su glavne orijentacije ekvivalenti od *niz(brdo)* i *uz(brdo)*. Treća je dimenzija *preko(brda*). (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1212–1213). Više o otjelovljenju vidi Ziemke, Zlatev i Frank (2007).

[42] Lakoff i Johnson (1980: 185–228) detaljno opisuju objektivni i iskustveni realizam.

[43] Varela, Tompson i Rosch (1991: 173) nude drugačiju definiciju otjelovljenja uvodeći pojam *enactive* koji definiraju na sljedeći način: enaktivni se pristup sastoji od dviju točaka: percepcija se sastoji od perceptivno vođenih djelovanja i kognitivna struktura proizlazi iz ponavljajućih senzorno(osjetilno)motoričkih obrazaca koje omogućuje perceptivno vođeno djelovanje, uvelike se osvrćući na budističku tradiciju. (Varela, Tompson i Rosch 1991: 173). S druge strane, Jordan Zlatev (2007) istražuje otjelovljenje sa sociološko-kulturne perspektive (detaljnije vidi Zlatev 2007).

[44] Vidi Kövecsesevu klasifikaciju (2015: 17).

„ (…) da bismo imali smislena povezana iskustva koja možemo razumjeti mora postojati obrazac i redoslijed našeg djelovanja, doživljavanja i koncepcija. Shema je ponavljajući obrazac, oblik i pravilnost djelovanja koje je u tijeku. Ti se obrasci pojavljuju kao smislene strukture uglavnom na razini naših tjelesnih pokreta u prostoru, upravljanjem/manipulacijom stvarima i perceptivnom interakcijom.“[45] (Johnson 1987: 29).

Predodžbene su sheme[46] temeljni koncepti konceptualnog sustava zato jer se prve pojavljuju u ljudskom umu i upravo zato što ovise o senzomotoričkom iskustvu izrazito su shematične (Evans i Green 2006: 180). Neke od predodžbenih shema jesu sheme:

- SPREMNIKA. Predodžbena shema SPREMNIKA sastoji se od vanjskog dijela, ruba i unutrašnjosti. To je omeđeni mentalni prostor u kojemu nešto može biti *unutar* ili *izvan*. (Johnson 1987: 39);
- LJESTVICE. Shema LJESTVICE odnosi se na kvantitativne i kvalitativne vidove iskustva (Johnson 1987: 122). Jedno od najvažnijih vidova ljestvice u kulturi (anglosaksonskoj) jest imati numerirane stupnjeve na ljestvici (Johnson 1987: 123). Navedena shema zajedno sa shemom SILE, odnosno njezinom strukturom redoslijeda (1987: 44) pokazat će se važnom u našoj analizi.
- SILE. Unutar sheme SILE Johnson (1987: 44) objašnjava sljedeće: budući da doživljavamo silu interakcijom, uvijek postoji struktura ili redoslijed uzročnosti. Drugim riječima, sva se spoznaja događa u vremenu (Johnson 1987: 44). Redoslijed će se, zajedno sa shemom LJESTVICE, u analizi primjera pokazati važnim za konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni.
- RAVNOTEŽE. Prototipna shema RAVNOTEŽE ima vektore sile (koja može imati težinu kao poseban slučaj) i os u odnosu na koju su te sile raspoređene. Ravnoteža podrazumijeva simetričnu raspodjelu sila oko osi (Johnson 1987: 85), a sustav normalno funkcionira ako postoji normalna ravnoteža sila (Johnson 1987: 87). Cijeli psihički sustav razumijemo s pomoću ravnoteže. Ideal je *uravnotežena*[47] osobnost. Mora postojati ravnoteža intelektualne, fizičke, društvene, vjerske i

[45] „(...) in order for us to have meaningful, connected experiences that we can comprehend and reason about, there must be pattern and order to our actions, perceptions, and conceptions. A schema is a recurrent pattern, shape, and regularity in, or of, these ongoing ordering activities. These patterns emerge as meaningful structures for us chiefly at the level of our bodily movements through space, our manipulation of objects, and our perceptual interactions.“ (Johnson 1987: 29).

[46] Predodžbene su sheme shematične verzije predodžbi. Predodžbe predstavljaju posebna, otjelovljena iskustva (Croft i Cruse 2004: 44).

[47] Istaknuo Johnson (1987: 89).

moralne aktivnosti. Ako postoji previše *težine*[48] u jednom dijelu u odnosu na drugu osoba je neuravnotežena. O moralnosti i neuravnoteženosti govorit ćemo više u analizi rada.

- PUTA, POVRŠINE, PROCESA, BLOKIRANJA, OMOGUĆAVANJA, CIKLUSA, DIO – CJELINA, PUNO – PRAZNO, PONAVLJANJE, PROTUSILA, SREDIŠTE – PERIFERIJA, PRIVLAČENJE, VEZA, BLIZINA – DALJINA, ZDRUŽIVANJE, SPARIVANJE, DODIR, PREDMET, PRISILA, UKLANJANJE OGRANIČENJA, ZBIR – BROJIVOST, ODVAJANJE, NAMETANJE, SKUP. [49]

Koncept je uvijek shematizirana verzija *primjera* (engl. *instance*) koji označava.[50] Predodžbene sheme su „apstraktne“ u smislu da su shemaitčne, ali nisu „apstraktne“ u drugom smislu te riječi – one su otjelovljene. (Croft i Cruse 2004: 44).

Jedna od značajki predodžbenih shema jest njihov ustroj geštalta (Johnson 1987: 41–64; Lakoff 1987: 489) Johnson ističe da sheme funkcioniraju poput geštalta:

„Istaknut ću značajke geštalta, odnosno njihovu prirodu kao koherentnih, smislenih, jedinstvenih cjelina unutar našeg iskustva i spoznaje. To su temeljna sredstva kojima postižemo strukturu značenja. Stvaraju skladnost, za utvrđenu unutarnju jedinstvenost, i ograničavaju mrežu značenja. Što je najvažnije, ovi „iskustveni geštalti“ nisu proizvoljni niti „izmiješani“ oblici koji nemaju unutarnju strukturu.“[51] (Johnson 1987: 41).

Struktura je geštalta organizirana cjelina unutar našega iskustva i razumijevanja, koja se ponavlja (Johnson 1987: 44). Drugim riječima, ljudski um priziva geštalt kao cjelinu, a ne gradi ga svaki put iz njegovih sastavnh dijelova. Geštalti su koherentne, jedinstvene, smislene cjeline unutar našeg iskustva i spoznaje koji stvaraju jedinstvenost i ograničavaju značenje (Johnson 1987: 41).

---

[48] Istaknuo Johnson (1987: 89).

[49] Ovdje navodimo Johnsonov popis shema (1987: 126), no popis shema navode Lakoff i Turner (1989: 97–100), Lakoff i Johnson (1999: 30–36), Clausner i Croft (1999: 15) te Hampe (2005a) koja ističe (Hampe 2005b: 2) da se popis predodžbenih shema neprestano nadopunjuje.

[50] Postoje koncepti koji imaju zajedničku shemu za fizičke stvari i koncepti koji imaju zajedničku shemu za procese. Navedeno je temelj za razlikovanje imenica i glagola u kognitivnoj gramatici. (Kövecses 2015: 36). Langacker (1987: 183–243) dijeli vrste riječi na dvije skupine: *nominalne predikacije* (engl. *nominal predication)* i *relacijske predikacije* (engl. *relational predication)*. *Nominalne predikacije* odnose se na stvari i definirane su kao statične, omeđene u prostoru (to su npr. imenice), a *relacijske predikacije* odnose se na događaje, a karakterizira ih dinamičnost (glagoli su na primjer *predikacije procesa*). Detaljnije o imenicama i glagolima u kognitivnoj gramatici pogledaj Langacker (1987: 183–243). Izraz *predikacija* odnosi se na značenje (1987: 97).

[51] „I shall emphasize their gestalt characteristics, that is, their nature as coherent, meaningful, unified wholes within our experience and cognition. They are a principle means by which we achieve meaning structure. They generate coherence for, establish unity within, and constrain our network of meaning. Most important, these "experiential gestalts" are neither arbitrary, nor are they "mushy" forms that have no internal structure.“ (Johnson 1987: 41).

Predodžbene sheme, iako proizlaze iz otjelovljenog iskustva, ovise i o kulturi (Gibbs 1997: 154). Utjecaj tijela u kreiranju metafore preispituje Kövecses (2015). Tvrdi da je tijelo samo jedan od konteksta, iako najvažniji, iz kojih proizlaze metafore (Kövecses 2015: 200).[52] Kövecses (2015: 77–78) navodi Casasantovo (2009) istraživanje koje pokazuje na koji način otjelovljenje utječe na metaforu. Casasanto (2009) je istražio konceptualne metafore DOBRO JE DESNO i LOŠE JE LIJEVO[53] koje se potvrđuju jezičnim izrazima u engleskom jeziku poput „He is my *right-hand* man." Pretpostavka je da su navedene konceptualne metafore univerzalne na temelju povezanosti dešnjaka širom svijeta koji lakše obavljaju svakodnevne zadatke desnom rukom. Njegova je teza da ako određene tjelesne strukture i funkcije imaju ulogu u načinu na koji predstavljamo apstraktne koncepte i koja dovode do određenih apstraktnih koncepata, tada bi tjelesne razlike trebale rezultirati različitim apstraktnim konceptima. Ispitanici su trebali nacrtati primjer „dobre" životinje na desnu ili lijevu stranu crteža. Većina je dešnjaka i ljevaka napravila zadatak u skladu sa svojim tjelesnim predispozicijama: dešnjacima je desno bilo dobro, a ljevacima je lijevo bilo dobro što je pokazalo da apstraktne koncepte konceptualiziramo u skladu sa specifičnostima vlastitog tijela. Drugim riječima, teza je otjelovljenosti potvrđena.

2.2.2.3. Kategorizacija

Posljedica otjelovljenja jest kategorizacija. Način na koji kategoriziramo proizlazi iz stukture naših tijela i mozga, a samim time određuje se vrsta kategorija i njihova struktura (Lakoff i Johnson 1999: 7–18). Razumijevanje kategorizacije[54] središnje je u razumijevanju načina na koji razmišljamo i kako funkcioniramo i samim time središnje je u razumijevanju onoga što nas i čini ljudima. Kategorizacije su (većinom) automatske i nesvjesne. Kategorizacija se ne odnosi samo na kategorizaciju **stvari**[55]: kategoriziraju se i apstraktni entiteti. Katagoriziramo događaje, emocije, prostorne odnose (Lakoff 1987a: 6). Još od Aristotela, sve do kasnijeg rada Wittgensteina, kategorije su smatrane neproblematičnima (Lakoff 1987a: 6). Klasična teorija kategorija definira kategoriju kao skup nužnih i dovoljnih obilježja. Drugim riječima, ako nekom članu kategorije nedostaje jedno obilježje, tada nije član te kategorije. Kategorije imaju jasne granice te svi članovi kategorije imaju jednak status

[52] Više u ulozi konteksta vidi u potpoglavlju 2.2.6. *Kultura*.
[53] Lakoff i Johnson (1999: 271) istražujući MORALNOST navode metafore BITI GORE JE BITI DOBAR, BITI DOLJE JE BITI ZAO.
[54] Za pregled istraživanja kategorizacije vidi Lakoff (1987a).
[55] Istaknuo Lakoff (1987a: 6).

i obilježja su binarna (Taylor 1995: 23–24). Klasičnu je teoriju prvi preispitao filozof Wittgenstein (1998[1953]) proučavajući kategoriju IGRE. Svojim istraživanjem uveo je pojam *porodične sličnosti* (engl. *family resemblance*) iz koje proizlazi da ne postoji jedno obilježje koje dijele svi članovi kategorije (kao u klasičnoj teoriji).

Antropolozi Berlin i Kay (Berlin i Kay 1969) proučavanjem boja zaključili su da se kategorizacija boja temelji na *fokalnim* bojama.[56] Svojim su istraživanjem uočili da se pravilnosti pojavljuju kada se govornike upita za **najbolje primjere** osnovnih boja: jezici koji imaju osnovni izraz za boju u plavom spektru, najbolji primjer je ista fokalna plava za sve govornike, bilo kojeg jezika. Drugim riječima, kategorije imaju središnje članove koji su bolji primjeri kategorije: neki članovi kategorije CRVENE bolji su primjeri kategorije od nekih drugih članova. Zaključena pravila, koja se temelje na njihovim istraživanjima, za ono što oni nazivaju **osnovnim izrazima za boje** (engl. *basic color terms*) su sljedeća:

1. Sastoje se od samo jednog morfema, poput *green* (hrv. *zelena*) a ne od više morfema, poput *dark green* ili *grass-colored* (hrv. *tamno zelena*; *boja trave*) u engleskom jeziku.
2. Boja na koju se izraz odnosi ne smije biti dio neke druge boje. Primjerice, *scarlet* (hrv. *grimizna*) nalazi se unutar *crvene*.
3. Ne smije biti ograničena na manji broj stvari. Primjerice, *blond* (hrv. *plava*) je ograničeno na kosu, drvo.
4. Mora biti uobičajena i općepoznata. Primjerice *yellow* (hrv. *žuta*) u odnosu na *saffron* (hrv. *boja šafrana*).

Razdvajanjem osnovnih od neosnovnih izraza za boje, pojavila su se opća (uopćena pravila):

1. Osnovni izrazi za boju označavaju osnovne **kategorije**[57] boja čiji su središnji članovi univerzalno[58] jednaki. U kategoriji CRVENE, fokalna je crvena najbolji primjer.
2. Kategorije boja koje se odnose na osnovne izraze za boje u engleskom su jeziku ekvivalenti kategorijama boja označena izrazima: *black, white, red, yellow, green,*

[56] Objašnjenja istraživanja preuzeta od Lakoff (1987a: 24–26).
[57] Sve istaknuo Lakoff (1987a: 24–25).
[58] O univerzalnosti pogledaj potpoglavlje 2.2.6.2 *Univerzalnost i varijacija.*

blue, *brown*, *purple*, *pink*, *orange* i *gray* (hrv. *crna, bijela, crvena, žuta, zelena, plava, smeđa, ljubičasta, roza, narančasta* i *siva*).

3. Iako ljudi **konceptualno**[59] mogu razlikovati sve navedene kategorije, svi jezici nemaju navedeni način razlikovanja. Mnogi jezici imaju manje osnovnih kategorija. Takve kategorije uključuju ujedinjavanje osnovnih kategorija: PLAVA + ZELENA; CRVENA + NARANČASTA + ŽUTA.
4. Jezici stvaraju hijerarhiju temeljenu na brojnosti osnovnih izraza za boje koje imaju i kategorija boja na koje se ti izrazi odnose. Na primjer, kada jezik ima samo dva osnovna izraza za boju, nazivaju se *crna* i *bijela*. Prikladniji bi naziv za navedene boje bio *hladne* boje (koje uključuju *crnu*, *plavu*, *zelenu* i *sivu*) te *tople* (koje uključuju *bijelu*, *žutu*, *narančastu* i *crvenu*).

2.2.2.3.1. Teorija prototipa

Najveći doprinos u proučavaju ljudskog kategoriziranja donijela je 70-ih godina psihologinja Eleanor Rosch koja je razvila *teoriju prototipa* (engl. *prototype theory*). Suprotstavlja se klasičnoj teoriji po kojoj je kategorizacija zasnovana na *nužnim* i *dovoljnim obilježjima* (engl. *necessary and sufficient features)* te uvodi pojam *prototipa* (engl. *prototype*): apstraktnu umnu predodžbu koja skupom ključnih obilježja najbolje predstavlja danu kategoriju (Evans i Green 2006: 249). Svojim istraživanjem uočava da kategorije nemaju jasne granice te da postoje „bolji“ i „lošiji“ primjeri kategorije. Bolji primjeri kategorije su *prototipni* primjeri[60], a ostali članovi kategorije povezani su s prototipnim članom preko *porodične sličnosti* (engl. *family resemblence*) koju je prvi predložio Wittgenstein (1998[1953]). Svaki član kategorije ima najmanje jedno zajedničko obilježje koje dijeli s jednim ili više članova te kategorije, ali sva obilježja (ili nekoliko njih) nisu zajednička svim članovima (Rosch i Mervis 1975: 575).

[59] Istaknuo Lakoff (1987a: 25).

[60] Za kategoriju PTICE govornici su kao bolje (prototipne) primjere kategorije odabrali crvendaća i vrapca, a kao lošije primjere šišmiša i pingvina. Pingvin dijeli manje obilježja s prototipnim članovima kategorije PTICE: ne lete, nemaju perje. Za kategoriju POVRĆA govorici su kao najbolje primjere kategorije naveli grašak i mrkvu, a kao lošije primjere rižu i kikiriki. (Rosch 1975: 231–232; tablica A1, eksperiment 1). Možemo pretpostaviti da su navedeni primjeri kategorizacije PTICA univerzalniji, dok se za kategoriju POVRĆA može reći da više ovisi o pojedinoj kulturi (o kulturi i univerzanosti i varijacijama, vidi potpoglavlje 2.2.6.2. *Univerzalnost i varijacija*). Rosch (1975: 199) ističe da navedene semantičke kategorije nisu univerzalne. Više o kategorizaciji i prirodnim kategorijama vidi Rosch (1973).

Rana istraživanja Eleanor Rosch odnosila su se na boje. Tijekom svog istraživanja naišla je na radove Berlina i Kaya i zaključila da se njihovi rezultati preklapaju s njezinima. Ona je istraživala dani jezik, jezik Nove Gvineje koji ima samo dvije osnovne kategorije boja: *mili* (tamne – hladne koje uključuju crnu, zelenu i plavu) i *mola* (svjetle – tople koje uključuju bijelu, crvenu i žutu).[61] Svojim je istraživanjem htjela pokazati da su primarne kategorije boja psihološki stvarne za govornike dani jezika. Kada ih je pitala da odaberu najbolje primjere njihovih dviju kategorija boja, odabrali su fokalne boje: bijelu, crvenu ili žutu za *mola* (s tim da su različiti govornici imali drugačije izbore). Rosch je time potvrdila svoju teoriju: primarne su kategorije boja psihološki stvarne za govornike dani jezika iako nisu imenovane u njihovom jeziku. Navedeno se kosi s Whorfovom teorijom (1978[1956]) da jezik određuje konceptualni sustav. Da je navedeno točno, dva bi izraza (*mola* i *mili*) dani jezika za boje odredila samo dvije konceptalne kategorije boja (objašnjenje prema Lakoff 1987a: 39–46).

Načelo da su koncepti oblikovani u prototipe ne znači da svi ljudi imaju iste prototipe (Kövecses 2015: 36), što će se u našoj analizi pokazati za pojedine primjere koji su različiti u kulturi hrvatskog i anglosaksonskog područja.

2.2.2.3.2. Razine kategorizacije

Proučavanje prototipa dovelo je do novog načina proučavanja kategorizacije[62] (Rosch i Mervis 1975), podjele na *temeljne* (stolica), *nadređene* (namještaj) i *podređene razine kategorizacije* (zubarska stolica). *Nadređene* (engl. *superordinate*) *kategorije* su apstraktne jer imaju manje obilježja koja dijele sa svim članovima. *Temeljne* (engl. *basic*) razine kategorizacije imaju maksimalan broj obilježja koje dijele s ostalim članovima kategorije, a minimalan broj obilježja koje dijele s članovima drugih kategorija. Na *temeljnim* se razinama odvija ljudska komunikacija, na *temeljnim* razinama riječi upotrebljavamo u neutralnom kontekstu, djeca ih prve nauče te su leksemi najkraći. Iz svih navedenih razloga može se reći da je ulazna razina konceptualnog sustava *temeljna razina* (Lakoff 1987a: 46–47; Kövecses 2015: 41) *Podređene* (engl. *subordinate level categories*) *razine kategorizacije* praktički ne

[61] Istraživanja Berlin i Kay pokazala su postojanje fokalnih boja koje imaju poseban status unutar kategorije boje: to su najbolji primjeri kategorije.
[62] Klasična teorija kategorizacije ne pridaje osobitu pozornost kategorijama koje se nalaze u sredini taksonomijske hijerarhije (Lakoff 1987a: 46).

iskazuju veću razinu znanja u odnosu u na temeljnu razinu kategorizacije (Lakoff 1987a: 47).[63]

Važnost temeljne razine kategorizacije, odnosno potvrda navedenih čimbenika, pokazala se istraživanjem Berlina, Breedlova i Ravena (1974) u kojemu se na primjeru taksonomije biljaka kod govornika jezika Tzeltal, potvrdila superiornost temeljne razine kategorizacije (više o taksonomiji Tzeltal biljaka pogledaj potpoglavlje 2.2.6.4. *Odnos pučkih i znanstvenih taksonomija*).

U analizi rada pokazat će se koji su prototipni članovi određene kategorije u hrvatskom i engleskom jeziku te postoje li razlike ili podudaranja. Nadalje, istražit ćemo na kojoj se razini kategorizacije nalaze metaforični jezični izrazi kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u obama jezicima.

Teorija prototipa Eleanor Rosch utjecala je i na Lakoffovo (1987a: 58–67) promišljanje o leksičkim i gramatičkim kategorijama kao kategorijama s nejasnim granicama te na novi način kategorizacije: *idealiziranim kognitivnim modelom* (engl. *Idealized Cognitive Model*/*ICM*) (Lakoff 1987: 68–90).[64]

2.2.2.4. Enciklopedijsko znanje

Jedno od središnjih pojmova kognitivne semantike je i **enciklopedijsko značenje.** Semantička struktura (značenje povezano s jezičnim jedinicama, primjerice riječi) omogućuje pristup velikoj količini strukturiranog znanja (konceptualni sustav). Iz toga proizlazi da se značenje riječi ne može razumjeti bez **enciklopedijskog znanja.**[65] Enciklopedijsko je znanje temeljeno na interakciji s drugim ljudima (društveno iskustvo) i svijetu oko nas (fizičko iskustvo) (Kövecses 2015). Takvom pristupu značenju pridonijele su dvije semantičke teorije: okvirna semantika (engl. *Frame Semantics*) Charlesa Fillmora koju je razvio 70-ih i 80-ih godina[66] i teorija domena Ronalda Langackera (1987)[67]. Langacker tvrdi da *osnovne domene*

[63] Okomita organizacija omogućuje *tematsku* (engl. *thematic*/*topical*) strukturu sustava, a horizontalna se sastoji od *domena* ili *okvira* (prema Langackeru (1987)). Detaljnije o okomitoj i vertikalnoj organizaciji konceptualnog sustava pogledaj Kövecses (2015: 40–48).
[64] Više o *idealiziranom kognitivnom modelu* pogledaj potpoglavlje 2.2.4. *Metonimija*.
[65] Istaknuli Evans i Green (2006: 206).
[66] Filmore (1975; 1977; 1982; 1985) predlaže pojam *okvira* (engl. *frame*) koji predstavlja shematizaciju iskustva (strukturu znanja) na konceptualnoj razini. Nalazi se u dugoročnom pamćenju. Tvrdi da se „značenje" povezano s nekom riječi (ili gramatičkom konstrukcijom) ne može razumjeti izvan okvira s kojim je povezan (Evans i Green 2006: 222).

(engl. *basic domains*) stvaraju osnovu za složenije apstraktne domene koje odgovaraju semantičkim okvirima Charlesa Filmora. Drugim riječima, navedene strukture znanja čine enciklopedijsko znanje (Evans i Green 2006: 206–207). Osim navedenih modela analize pri opisu jezičnog značenja enciklopedijskim znanjem koriste se i Lakoff (1987; *idealizirani kognitivni modeli*) te Fauconnier i Turner (2006[1998], 1999, 2002 i Turner i Fauconnier 2000; *teorija konceptualne integracije*[68]).

Enciklopedijski je pristup rezultirao sljedećim postavkama: enciklopedijsko je značenje dinamično i strukturirano, leksičke su jedinice *pristupne točke* (engl. *points of access*)[69] kojima se aktivira enciklopedijsko znanje, enciklopedijsko značenje proizlazi iz konteksta i nema razlike između semantike i pragmatike. (Evans i Green 2006: 215–222).

Ovdje ćemo se osvrnuti na Langackerov pojam *središnjosti* (engl. *centrality*) znanja (1987: 158–161) . Središnje se znanje sastoji od četiriju čimbenika:

1. *konvencionalno* je unutar određene jezične zajednice.
2. *općenito* je (engl. *generic*), a ne specifično. Općenitije se znanje primjenjuje na veći broj članova jezične zajednice. Navodi primjer alergije svojih kolega na njegovu mačku kao specifično znanje dok je znanje da su mnogi ljudi alergični na mačke općenito znanje.
3. *Intrinzično* (engl. *intrinsic*) se znanje ne odnosi na vanjske entitete, nego samo na entitet čije se znanje priziva. Na primjer, oblik ima intrinzično svojstvo stvari jer njegovi odnosi ne zahtijevaju usporedbu s drugim entitetima, dok je za veličinu potrebna usporedba s drugim stvarima. Kulturna je povezanost mačaka s čarolijama i Noći vještica *ekstrinzično* (engl. *extrinsic*) jer nije povezano sa samim mačkama, nego s načinom kako ih drugi doživljavaju.

---

[67] Više o domenama vidi potpoglavlje 2.2.4. *Metonimija*.

[68] Teorija konceptualne integracije, koju su razvili Gilles Fauconnier i Mark Turner (Fauconnier i Turner 2006[1998], 1999, 2002 i Turner i Fauconnier 2000), reakcija je na dvodomenski pristup teorije konceptualne metafore (Lakoff i Johnson 1980) koja nije mogla objasniti primjere poput *This surgeon is a butcher*. Teorija konceptualne integracije višeprostorni je model koji se sastoji od dva *ulazna prostora* (engl. *input spaces*), *generičkog prostora* (engl. *generic space*) i *integriranog prostora* (engl. *blend*) i utemeljna je na Fauconnierovoj teoriji *mentalnih prostora*, (Fauconnier 1994, 1997, 2007), dinamična je i bavi se značenjem u stvarnom vremenu, za razliku od teorije konceptualne metafore koja se bavi konvencionalnim primjerima. Grady, Oakley i Coluson (2007[1999]) ističu da se navedene dvije teorije nadopunjavaju, isto kao i neki autori s hrvatskog govornog područja (Matovac i Tanacković Faletar 2009: 150) i Berberović i Delibegović Džanić (2014: 156).

[69] Prema Langackeru (1987: 163) *pristupne* su *točke* entiteti označeni simboličnim jedinicama koje omogućuju pristup mreži. Više o *pristupnim točkama* pogledaj potpoglavlje 2.2.1.2. *Kognitivna gramatika Ronalda Langackera*.

4. *karakteristično* (engl. *characteristic*) je na način da je jedinstveno samo toj klasi entiteta i dovoljno da se identificira član klase. Na primjer, oblik je karakterističniji od boje: mačku možemo prepoznati samo po obliku, a ne po boji.

2.2.3. Teorija konceptualne metafore

Prvotnu su teoriju konceptualne metafore zamislili Lakoff i Johnson (1980). U svojoj knjizi *Metaphors We Live By* (Lakoff i Johnson 1980: 3) donose nov način promišljanja o jeziku i metafori. Odbacuju dotadašnje shvaćanje metafore kao pjesničke figure[70] i retoričkog sredstva te tvrde da metafora prožima naš svakodnevni život. Koncepti koji upravljaju našim mislima upravljaju i našom svakodnevicom, načinom na koji smo povezani s drugim ljudima, kako se snalazimo u svijetu. Budući da se komunikacija temelji na istom konceptualnom sustavu koji upotrebljavamo za razmišljanje i djelovanje, jezik je važan izvor dokaza kakav sustav uistinu jest. Kao primjer prikaza metaforičnosti koncepta koji strukturira svakodnevicu navode primjer konceptualne metafore ARGUMENT IS WAR i njezinih jezičnih izraza:[71]

*Your claims are **indefensible**.*

*I've never **won** an argument with him.*

*You disagree? Okay, **shoot**!*

*If you use that **strategy**, he'll **wipe you out**.*(Lakoff i Johnson 1980: 4).

Potrebno je razlikovati *metaforični jezični izraz*[72] (engl. *metaphorical linguistic expression*) od *konceptualne metafore* (engl. *conceptual metaphor*). Konceptualna se metafora sastoji od dviju konceptualnih domena, od kojih se jedna konceptualna domena razumijeva s

[70] Lakoff i Turner (1989: 214) tvrde da pjesničke metafore upravo možemo razumjeti na temelju svakodnevnih metafora. Ističu važnost i svakodnevnih (konvencionalnih) i pjesničkih metafora: svakodnevne su metafore po kojima živimo, a pjesnici pjesničkim metaforama pokazuju nove načine doživljavanja svijeta. (Lakoff i Turner 1989: 215). Više o pjesničkim metaforama vidi potpoglavlje 2.2.3.4. *Konvencionalnost*.

[71] Autori navode da su metafore kao jezični izrazi mogući upravo zato što postoje metafore u ljudskom konceptualnom sustavu. Lakoff (1993: 209) navodi da metafora kao pojava uključuje i konceptualna preslikavanja i pojedinačne jezične izraze te ističe važnost njihova razlikovanja. Naglašava da se naziv metafora odnosi na preslikavanja, a ne na jezične izraze.

[72] Više o *metaforičnom jezičnom izrazu* bit će govora u 3. poglavlju *Metodologija*. Više o jezičnom izrazu pogledaj potpoglavlje 2.2.1.2. *Kognitivna gramatika Ronalda Langackera*. U radu ćemo upotrebljavati pojam *metaforični jezični izraz* i *izraz* za izraze za koje smatramo da imaju metaforično značenje, a pojam *leksem* za izraze koji se mogu odnositi i na doslovno i metaforično značenje, osim u opisivanju radova u kojima sami autori rabe jedan od navedenih pojmova (npr. Fulgosi Vuković 2001 rabe pojam leksem i za metaforične izraze i za doslovne izraze).

pomoću druge. Konceptualna je metafora bilo koja povezana organizacija iskustva. Lakoff i Johnson (1980) uveli su način bilježenja preslikavanja u konceptualnom sustavu u obliku: CILJNA DOMENA JE POLAZNA DOMENA (engl. TARGET-DOMAIN IS SOURCE DOMAIN) ili CILJNA DOMENA KAO POLAZNA DOMENA (engl. TARGET-DOMAIN AS SOURCE DOMAIN (Lakoff 1993: 207). Drugim riječima, način bilježenja konceptualnog odnosa dviju domena A je B (KONCEPTUALNA DOMENA (A) JE KONCEPTUALNA DOMENA (B)). Metaforični jezični izrazi su riječi koje proizlaze iz jezika ili terminologije konkretnije konceptualne domene (domene B) (Kövecses 2002: 4)[73]. U cijelom ćemo se radu koristiti maloprije spomenutim izrazima u navedenome značenju. Konceptualna domena iz koje proizlaze metaforični jezični izrazi za razumijevanje druge konceptualne domene naziva se *izvorna domena* (engl. *source domain*), a konceptualna domena koja se razumije na taj način jest *ciljna domena* (engl. *target domain*). Dakle, izvornom domenom razumijevamo ciljnu domenu i to preslikavanjem (engl. *mapping*) iz izvorne domene na ciljnu domenu (Lakoff 1993: 207). Preslikavanja su konceptualne podudarnosti između izvorne i ciljne domene u smislu da sastavni konceptualni elementi B (ciljne domene), odgovaraju sastavnim elementima A (izvorne domene) (Kövecses 2002: 6). Na primjeru konceptualne metafore LJUBAV JE PUTOVANJE, izvornoj domeni pripadaju putovanja, a ciljnoj ljubav. Postoje ontološke podudarnosti prema kojima entiteti u domeni ljubavi (ljubavnici, zajednički ciljevi, poteškoće itd.) sustavno odgovaraju entitetima u domeni putovanja (putnici, vozila, odredišta itd.) (Lakoff 1993: 207). Takva nam podudaranja omogućavaju da razumijemo ljubav s pomoću znanja koje upotrebljavamo da promišljamo o putovanjima. Lakoff (1987a: 386–388) navodi da se preslikavanja mogu podijeliti u dva tipa: *ontološka* (engl. *ontological*) i *epistemička* (engl. *epistemic*). Ontološka preslikavanja su preslikavanja između entiteta u izvornoj domeni i odgovarajućih entiteta u ciljnoj domeni. Epistemička preslikavanja su preslikavanja između znanja o izvornoj domeni i odgovarajućih znanja o ciljnoj domeni. Navodi primjer LJUTNJA JE TOPLA TEKUĆINA U SPREMNIKU.[74] U našem navedenom primjeru konceptualne metafore LJUBAV JE PUTOVANJE Lakoff (1993: 207) navodi sljedeća ontološka preslikavanja:

[73] Upotreba malih verzala ukazuje da se metafora ne pojavljuje u jeziku, već da iskazuje konceptualni temelj svih navedenih metaforičkih izraza. Drugim riječima, jezični su izrazi odraz konceptualnih metafora (načina na koji razmišljamo). Lakoff (1993: 209) navodi da su velika početna slova kao u primjeru LJUBAV JE PUTOVANJE upotrijebljena kao mnemoničko sredstvo koje imenuje preslikavanja. Dakle, kada se pozivamo na metaforu LJUBAV JE PUTOVANJE, pozivamo se na set preslikavanja.

[74] Ontološka preslikavanja za navedenu konceptualnu metaforu su sljedeća: spremnik je tijelo, topla tekućina je ljutnja, pritisak u spremniku je unutarnji pritisak u tijelu, uzburkanost tekućine i spremnika je fizička uzrujanost itd.; epistemička preslikavanja su sljedeća: izvor: uzrok vrućine tekućine je toplina spremnika, unutarnjeg pritiska i uzburkanosti. Cilj: posljedica snažne ljutnje je tjelesna toplina/vrućina, unutarnji pritisak i uzrujanost. Za detaljan pregled preslikavanja upućujemo na Lakoff (1987a: 387–388).

PRESLIKAVANJA LJUBAV-KAO-PUTOVANJE

Ljubavnici odgovaraju putnicima.

Ljubavna veza odgovara vozilu.

Zajednički ciljevi ljubavnika odgovaraju zajedničkim ciljevima na putovanju.[75]

Potrebno je istaknuti da nema već postojećih sličnosti između elemenata dviju domena (Kövecses 2002: 7). Domena ljubavi nije imala ove elemente **prije nego li je bila strukturirana** (istaknuo Kövecses 2002: 7) domenom putovanja. Lakoff i Turner (1989: 62) na primjeru konceptualne metafore ŽIVOT JE PUTOVANJE objašnjavaju da je snaga metafore u njezinoj mogućnosti **stvaranja** strukture u našem razumijevanju života. Život **nije potrebno**[76] gledati kao putovanje. Takvo strukturiranje razumijevanja života proizlazi iz strukture našeg znanja o putovanjima.

Metafore koje smo dosada navodili nazivaju se *strukturne metafore* (engl. *structural metaphors*). *Strukturne* su metafore one u kojima se jedan koncept metaforički strukturira s pomoću drugoga. Postoje i druge vrste metaforičkih koncepata kod kojih organiziramo sustave koncepata jednim pomoću drugih i nazivaju se *orijentacijske metafore* (engl. *orientational metaphors*) (Lakoff i Johnson 1980), o kojima ćemo detaljnije govoriti u nastavku rada.

2.2.3.1. Motiviranost metafore

Motiviranost je metafore važno pitanje u teoriji konceptualne metafore. Postavlja se pitanje zašto postoje određene veze u konceptualnoj metafori. Lakoffov i Johnsonov (1980) prvotni prijedlog motiviranosti metafore temelji se na iskustvenom pristupu. Tvrde da se ni jedna metafora ne može razumjeti bez svoje iskustvene baze (Lakoff i Johnson 1980: 19). Navedeni stav odražava *iskustveni pristup* (engl. *experientialism*) koji se temelji na izravno otjelovljenom fizičkom iskustvu. Neke su nam konceptualne metafore iskustveno bliže poput VIŠE JE GORE. Navedena je metafora *orijentacijska* metafora. *Orijentacijske* su metafore povezane s prostornom orijentacijom: gore-dolje, unutra-van, ispred-iza, središnje-periferno. Navedene orijentacije proizlaze iz činjenice što imamo tijela kakva imamo i njihova načina

[75] Lakoff i Turner (1989: 63–64) detaljno opisuju metaforičko preslikavanje konceptualne metafore ŽIVOT JE PUTOVANJE.
[76] Istaknuli Lakoff i Turner (1989: 62).

funkcioniranja u našem fizičkom svijetu. Drugim riječima, one nisu proizvoljne, temelje se na fizičkom i kulturnom iskustvu[77] (Lakoff i Johnson 1980: 14). Lakoff i Johnson (1980:14–21) navode neke orijentacijske metafore i načine na koji su nastali iz fizičkog ili/i kulturnog iskustva:

- SRETNO JE GORE; TUŽNO JE DOLJE (engl. HAPPY IS UP; SAD IS DOWN).

  Fizički je temelj za navedene konceptualne metafore klonuli stav osobe koji se povezuje s tugom i depresijom, a uspravno se držanje povezuje s pozitivnim emocionalnim stanjem.

- SVJESNO JE GORE; NESVJESNO JE DOLJE (engl. CONSCIOUS IS UP; UNCONSCIOUS IS DOWN).

  Fizički temelj: ljudi i ostali sisavci spavaju (dolje) u ležećem položaju, a stoje kada su budni.

- ZDRAVLJE I ŽIVOT JE GORE; BOLEST I SMRT JE DOLJE (engl. HEALTH AND LIFE ARE UP; SICKNESS AND DEATH ARE DOWN).

  Fizički temelj: kada smo bolesni, fizički smo u ležećem položaju, isto kao i u mrtvom stanju: fizički ležimo.

- IMATI KONTROLU ILI SILU JE GORE; BITI POD KONTROLOM ILI SILOM JE DOLJE (engl. HAVING CONTROl. OR FORCE IS UP; BEING SUBJECT TO CONTROL OR FORCE IS DOWN).

  Fizički temelj: fizička je veličina većinom vezana uz fizičku snagu; pobjednik je obično na vrhu.

- VIŠE JE GORE; MANJE JE DOLJE (engl. MORE IS UP; LESS IS DOWN).

  Fizički temelj: dodavanjem fizičkih stvari (građe) na hrpu ili u spremnik, razina se podiže prema gore.

- VISOKI STATUS JE GORE; NISKI STATUS JE DOLJE (engl. HIGH STATUS IS UP; LOW STATUS IS DOWN).

[77] Više o kulturi pogledaj potpoglavlje 2.2.6. *Kultura*.

Fizički i društveni temelj: status je u odnosu s (društvenom) moći i (fizička) moć je GORE.[78]

- DOBRO JE GORE; LOŠE JE DOLJE (engl. GOOD IS UP; BAD IS DOWN).

  Fizički temelj za blagostanje: sreća, zdravlje, život i kontrola (stvari koje se doživljavaju pozitivnima) su GORE.

- MORALNO JE GORE; NEMORALNO JE DOLJE (engl. VIRTUE IS UP; DEPRAVITY IS DOWN).

  Fizički i društveni temelj: DOBRO JE GORE za osobu (fizički temelj) zajedno s metaforom DRUŠTVO JE OSOBA. Moralnost se definira u određenoj kulturi na način da je osoba u skladu sa standardima te (određene) kulture kako bi održala blagostanje. Metafora MORALNO JE GORE postoji zato jer su moralne radnje u skladu s društvenim blagostanjem. Budući da su metafore temeljene na društvu dio kulture, cijeni se (gleda, obraća pozornost) na društveno gledište.

- RACIONALNO JE GORE; EMOCIONALNO JE DOLJE (engl. RATIONAL IS UP; EMOTIONAL IS DOWN).

  Fizički i kulturni temelj: u našoj[79] kulturi ljudi se doživljavaju na način da imaju kontrolu nad životinjama, biljkama i fizičkom okolinom. Ljudska jedinstvena sposobnost je razum iz čega proizlazi da su ljudi iznad životinja i da imaju kontrolu. CONTROL IS UP (hrv. KONTROLA JE GORE) omogućuje temelj za metaforu MAN IS UP (hrv. ČOVJEK JE GORE) i time RATIONAL IS UP (hrv. RACIONALNO JE GORE).

U analizi rada pokazat će se motiviranost orijetacijskim metaforama.

U objektivističkom pristupu čovjek se odvaja od okoline i drugih ljudi, a u iskustvenom pristupu čovjek je sastavni dio okoline: u interakciji je s fizičkom okolinom i ostalim ljudima i to na način da priroda našeg tijela te fizička i kulturna okolina nameću strukturu na naše iskustvo. Iskustva koja se ponavljaju dovode do oblikovanja kategorija koje su iskustveni geštalti s navedenim prirodnim dimenzijama. Takvi geštalti određuju koherentnost našeg iskustva. Izravno razumijemo svoja iskustva kada su koherentno

[78] Više o moći i dominaciji govorit ćemo u potpoglavlju 2.2.6.3. *Kulturni model velikog lanca*.
[79] *Naša* kultura odnosi se na anglosaksonsku kulturu jer autori pripadaju (Lakoff i Johnson 1980) anglosaksonskom govornom području.

strukturirana unutar geštalta koji je izravno proizašao iz interakcije sa i u našoj okolini. Mi metaforički razumijemo iskustvo kada upotrebljavamo geštalt jedne domene iskustva da strukturiramo iskustvo druge domene (prema Lakoff i Johnson 1980: 230). Kövecses (2002: 67) navodi da kognitivna lingvistika odbacuje načelo *predvidljivosti* (engl. *predictability*) i zamjenjuje načelom *motivacije*.[80] Metafore se ne mogu predvidjeti, ali mogu biti motivirane. Konceptualne su metafore temeljene na iskustvu, bilo perceptivnom, biološkom ili kulturnom. Takvo se utemeljenje konceptualnih metafora naziva iskustvena baza (engl. ***experiential basis)*** ili *motivacija* metafore. Problem motiviranosti konceptualnih metafora jest zašto se pri preslikavanju upotrebljavaju točno određeni dijelovi izvorne domene, a drugi dijelovi ostaju neiskorišteni.

Odgovor na to daje nam načelo nepromjenjivosti (engl. *invariance principle*)[81] koje je Lakoff (1990: 54) odredio ovako: „Metaforičko preslikavanje čuva kognitivnu topologiju (strukturu predodžbene sheme) izvorne domene.“[82] Odnos izvorne i ciljne domene ograničava moguća preslikavanja, nemoguće je proizvoljno preslikavanje bilo kojeg dijela izvorne domene na bilo koji dio ciljne domene, a pogotovo ne ono koje ne bi bilo u skladu s topologijom izvorne domene.

2.2.3.2. Grady

Načelo nepromjenjivosti nije moglo objasniti zašto se pojavljuju određena preslikavanja dok druga nisu moguća. Na to je pitanje dijelom odgovorio Grady (1999) svojom podjelom metafora na *primarne* (engl. *primary*) i *korelacijske* (engl. *correlation*) te na *metafore sličnosti* (engl. *resemblance*). *Primarne* su metafore utemeljene na iskustvu te preslikavaju osnovne perceptivne koncepte na jednako važne, ali neperceptivne koncepte. To su jednostavni oblici poput Lakoffove i Johnsonove metafore VIŠE JE GORE.[83] Takve metafore proizlaze izravno iz iskustva za razliku od složene metafore TEORIJE SU ZGRADE koju Grady naziva *korelacijskom* metaforom (Grady 1997, 1999: 84–85, Grady 2007: 192–193).

[80] Načelo *predvidljivosti* (engl. *predictability*) značajka je formalnih teorija jezika, npr. generativne gramatike, koje su se pokušale oblikovati prema „točnim“ znanostima poput fizike. Tim bi načinom metafore koje imamo trebale biti predvidive, a ako ih naša teorija ne može predvidjeti, teorija bi bila neznanstvena (Kövecses 2002: 67). Više o metodologiji u proučavanju kognitivne lingvistike vidi potpoglavlje 2.2.1. *Kognitivna lingvistika*.

[81] Načelo nepromjenjivosti proučavali su i Brugman (1990) i Turner (1990). Nakon njihovih istraživanja nastala je današnja prihvaćena definicija (Lakoffov je prvotni prijedlog bio vezan uz izvornu domenu (1990: 54)).

[82] „Metaphorical mappings preserve the cognitive topology (this is, the image-schema structure) of the source domain.“

[83] Postoji iskustvena korelacija između količine i visine i samim time između drugih koncepata sparenih u primarnim metaforama: sreća i svjetlost (osjećamo se sretnije i zadovoljnije na svjetlu nego u mraku) (Grady 2007: 193).

Korelacijske metafore proizlaze iz kombinacije dviju ili više primarnih metafora (Grady 1999). Time se objašnjavaju ograničenja mogućih preslikavanja. Na navedenom primjeru korelacijska metafora TEORIJE SU ZGRADE nastala je kombinacijom primarnih metafora TRAJANJE JE USPRAVLJENOST i STRUKTURA JE FIZIČKA STRUKTURA te samim time objašnjava zašto su preslikavanja vezana uz strukturu teorije, a ne na primjer uz prozore (Grady 1997: 37–72). Preslikavanja *metafora sličnosti* temelji se na sličnosti navedenih koncepata. Grady (1999: 87–88) navodi primjer *Ahilej je lav* i zaključuje da hrabri ljudi i lavovi, u nekom smislu, nalikuju jedni drugima.[84] Grady (1999: 95–97) zaključuje da postoje dvije vrste metafora: *metafore sličnosti* koje uključuju metafore OPĆENITO JE SPECIFIČNO i *korelacijske metafore* koje uključuju *primarne* metafore te navodi načine u kojima se navedene dvije vrste metafora razlikuju: smjerom, ontologijom i konvencionalnošću.

Kritika Gradyjeve teorije primarne metafore jest neuključivanje kulture. Ne objašnjava se kulturna važnost izvorne i ciljne domene (ZGRADE i TEORIJE). Boers (2003: 233) bavećи se varijacijama konceptualnih metafora u različitim kulturama navodi da *složene metafore* (engl. *complex metaphors*) ovise o kulturi.[85]

Lakoff i Johnson (1980), Lakoff i Turner (1989), Lakoff (1993) tvrdili su da preslikavanja idu u jednom smjeru, od izvorne prema ciljnoj domeni i to na način da je izvorna domena uvijek konkretna, a ciljna apstraktna.[86] Grady (1999: 95–97) smatra da su primarne i korelacijske metafore jednosmjerne dok metafore sličnosti dopuštaju dvosmjernost.[87] Ontološkom razlikom Grady (1999: 96) definira vrste koncepata izvorne i ciljne domene. Metafore sličnosti uključuju iste ili slične koncepte[88], a korelacijske/primarne metafore različite. Isto tako navodi da se u izvornim konceptima nalazi senzorni sadržaj, dok ciljni koncepti uključuju kognitivne reakcije na senzorne ulaze (Grady 1999: 96).

[84] Ahilej i lav dijele temeljnu razinu „HRABRIH BIĆA“ . Navedena je tvrdnja prikazana shematski (Grady 1999: 92).
[85] Više o univerzalnosti i varijacijama pogledaj potpoglavlje 2.2.6.2. *Univerzalnost i varijacija*.
[86] Ovdje ćemo se osvrnuti na postojanje *jednokratnih metafora* (engl. *image metaphors*) u kojima se preslikavanja ne vrše iz strukture jedne domene na strukturu druge, odnosno ne preslikavaju se koncepti, nego *slike* (engl. *images*). Drugim riječima, domene su *mentalne slike* (engl. *mental images*). Navode primjer „My wife... whose waist is an hourglass“ i objašnjavaju da se slika pješčanog sata prenosi na struk žene na temelju njihovog zajedničkog oblika. Imamo mentalnu sliku pješčanog sata i žene i preslikavamo središnji dio pješčanog sata na ženin struk. U navedenom se primjeru izvorna i ciljna domena mogu zamijeniti (Lakoff i Turner 1989: 89–96).
[87] Navodi primjer „Einstein je suvremeni Pitagora“ i „Pitagora je bio Einstein svoga vremena“ (Grady 1999: 95).
[88] U primjeru „Einstein je suvremeni Pitagora“ i „Pitagora je bio Einstein svoga vremena“ jedna se inteligentna osoba preslikava na drugu.

Primarne i korelacijske metafore imaju izravnu iskustvenu motivaciju i javljaju se u mnogim jezicima (kulturama). Metafore sličnosti su gotovo neograničene jer je ljudska mašta neograničena u svojoj sposobnosti da nametne sličnosti različitim predmetima (Grady 1999: 96–97). Drugim riječima, Grady pretpostavlja da su primarne i korelacijske metafore univerzalne i konvencionalnije, a metafore sličnosti karakteristične za pojedinu kulturu te su manje konvencionalne.

Posljednjim načinom (konvencionalnošću) težište se stavlja na motiviranost, odnosno, na razliku u motivaciji dviju vrsta metafora. Ono što Grady nije unio u svoj prijedlog jest važnost kulture u analizi primjera. To nam donosi Kövecses svojim *središnjim preslikavanjem* (engl. *meaning focus*).

2.2.3.3. *Središnje preslikavanje*

Kövecses (2004[2000] i 2002: 107–120) predlaže tri pojma za analizu metaforičkog jezika i misli: *doseg metafore* (engl. *scope of metaphor*), *glavno žarište značenja* (engl. *main meaning focus)* i *središnja preslikavanja* (engl. *central mapping*). Polazi od činjenice da ciljna domena može imati nekoliko izvornih domena[89] te si postavlja pitanje na koliko (i kakve) se ciljnih domena prenosi jedan izvorni koncept. Navedeno objašnjava pojmom *dosega metafore*: jedna se izvorna domena može koristiti za više različitih ciljnih domena. Navodi primjere TEORIJE SU ZGRADE (engl. THEORIES ARE BUILDINGS), ODNOSI SU ZGRADE (engl. RELATIONSHIPS ARE BUILDINGS), KARIJERA JE ZGRADA (engl. A CAREER IS A BUILDING) i dr.[90] Te metafore pripadaju sveobuhvatnoj metafori temeljne razine koju naziva SLOŽENI APSTRAKTNI SUSTAVI SU ZGRADE (engl. COMPLEX ABSTRACT SYSTEMS ARE BUILDINGS). Ono što se provlači kroz sve primjere specifičnih konceptualnih metafora jest stvaranje i stabilnost što se i vidi iz primjera metaforčkih izraza: *build, construct, strong foundations* i dr. Dakle, svaka izvorna domena ističe jedan (ili ograničen broj) vid ciljne domene. Drugim

[89] Kövecses (2000: 79) navodi kako su i Lakoff i Johnoson isticali da postoji dobar razlog zašto se jedna ciljna domena razumijeva s pomoću nekoliko izvornih domena: jedna izvorna domena ne može prikazati sve što bi trebala zato što naši koncepti imaju brojne različite aspekte, a metafore ne mogu prikazati sve te različite aspekte.

[90] Objašnjava da navedene konceptualne metafore pripadaju *složenim metaforama* (engl. *complex metaphors*). Složene se metafore (na navedenom primjeru) sastoje od odgovarajućih podmetafora: APSTRAKTNO STVARANJE JE FIZIČKA GRADNJA (engl. ABSTRACT CREATION IS PHYSICAL BUILDING), APSTRKTNA STRUKTURA JE FIZIČKA STRUKTURA (engl. ABSTRACT STRUCTURE IS PHYSICAL STRUCTURE) i APSTRAKTNA STABILNOST JE FIZIČKA SNAGA (engl. ABSTRACT STABILITY IS PHYSICAL STRENGTH). Navedene metafore naziva *jednostavnim metaforama* (engl. *simple metaphors*) te ih definira kao metafore koje stvaraju složene metafore (Kövecses 2000: 90).

riječima, preslikava se *glavno žarište značenja*[91] (engl. *main meaning focus*). Glavno je žarište određeno *središnjim znanjem* (engl. *central kowledge*). Na primjeru temeljne metafore SLOŽENI APSTRAKTNI SUSTAVI SU ZGRADE (engl. COMPLEX SYSTEMS ARE BUILDINGS) javljaju se središnja preslikavanja. Zgrada iz izvorne domene preslikava se na složene sustave u ciljnoj domeni, stvaranje zgrade iz izvorne domene preslikava se na stvaranje ili razvijanje sustava itd. Dakle, preslikavanja su središnja ako se glavno žarište izvorne domene (središnje znanje) preslikava na ciljnu domenu. Karakteristike su središnjeg preslikavanja sljedeće:

1. dovode do pojave drugih preslikavanja,
2. odražavaju kulturnu važnost polazne domene,
3. iskustveno su motivirana (fizički i/ili kulturno) te
4. dovode do jezičnih izraza koji prevladavaju u pojedinoj metafori.[92]

U našem primjeru izvorna domena zgrade može imati mnoštvo različitih značenja koja su povezana s njom, no za svrhu metafore SLOŽENI SUSTAVI SU ZGRADE ima ograničen, ali koherentan skup specifičnih značenja: izgradnju snažne i trajne zgrade.

2.2.3.4. Konvencionalnost[93]

Stupanj konvencionalnosti metafore jedan je od načina na koji se metafora može klasificirati. Konvencionalnost se odnosi i na konceptualne metafore i na njihove odgovarajuće jezične izraze. Konvencionalne konceptualne metafore su utvrđeni **načini razmišljanja** ili **razumijevanja** apstraktne domene, a konvencionalni metaforični jezični izrazi su istrošeni, klišeizirani **načini razgovora** o apstraktnim domenama (Kövecses 2002: 30). Kövecses navodi da su visoko konvencionalne metafore na jednom kraju **ljestvice konvencionalnosti**,[94] dok su na drugom kraju ljestvice nekonvencionalne ili inovativne metafore (Kövecses 2002: 31). Ovdje ćemo se koncentrirati na konvencionalnost metaforičnih jezičnih izraza jer je tema našega rada konceptualna metafora ČOVJEK JE BILJKA, čija će se konvencionalnost potvrditi i u analizi našega rada postojanjem brojnih metaforičnih jezičnih izraza koji proizlaze iz navedene metafore. U ovom radu bavit ćemo se (više ili manje)

---

[91] Kövecses je temeljio pojam *glavnog značenjskog žarišta* na Langackerovom *središnjem znanju* (Lagacker 1987: 158–161). Detaljnije o *središnjem znanju* vidi potpoglavlje 2.2.2. *Kognitivna semantika*.
[92] Prijevod prema Stanojević (2001: 86).
[93] O konvencionalnosti jezične jedinice bilo je riječi u potpoglavlju 2.2.1.2. *Kognitivna gramatika Ronalda Langackera.*
[94] Sve istaknuo (Kövecses 2002: 30–31).

konvencionalnim metaforičnim jezičnim izrazima. Kriteriji za određivanje konvencionalnosti metaforičnih jezičnih izraza mogu biti različiti. Navest ćemo Goatlyjevu podjelu jezičnih metafora (1997), Lakoffovu konceptualnu podjelu (1987b) te korpusnu podjelu Alice Deignan (2005).

Goatlyjeva podjela (1997: 27–36) sastoji se od pet stupnjeva konvencionalnosti: *aktivne* metafore (engl. *active*), *umorne* (engl. *tired*), *pospane* (engl. *sleeping*), *zakopane* (engl. *buried*) te *mrtve* (engl. *dead*) metafore. Deignan (2005: 38–39) kritizira Goatlyjevu podjelu jer se glavni način razlikovanja vrsta metafora temelji na govornikovim načinima procesuiranja metafore. Nadalje, status etimologije je nepouzdan: parovi poput *pupil* (hrv. *mladi učenik*) i *pupil* (hrv. *zjenica oka*) uključuju se na temelju zajedničke etimologije unatoč važećoj, aktualnoj semantičkoj razlici, dok se u drugim slučajevima zanemaruje etimologija.

Lakoff (1987b) kritizira upotrebu izraza *mrtva metafora* te navodi četiri primjera (*pedigree, dunk, comprehend, grasp)* koju bi tradicionalna teorija stavila pod isti nazivnik: *mrtva metafora*, jer nisu inovativne ni pjesničke.

Riječ *pedigree* uopće ne podsjeća na značenje iz kojeg je nastala – ždralova noga.[95] Struktura izvorne domene (slika ždralova noga) ne postoji, konceptualna preslikavanja (od ždralove noge do slike obiteljskog stabla) ne postoje, terminologija izvorne domene (*pedigree* u značenju „ždralove noge“) ne postoji, jezično preslikavanje (iz terminologije izvorne domene do terminologije ciljne domene) ne postoji te zaključuje da se navedeni primjer s razlogom može nazvati *mrtvom* metaforom.

Primjer *dunk* je isto tako primjer *jednokratne* metafore, ali za razliku od riječi *pedigree*, još uvijek je „živa“[96]. Središnje značenje navedene riječi jest: „uroniti u vodu“. Postoji i posebna inačica toga smisla: „umočiti pecivo u šalicu s tekućinom koju pijemo“.[97] S tim je smislom povezana konvencionalna slika u kojoj je pecivo na rubu šalice ili čaše i umače se pokraj ruba s povremenim pokretom zgloba. Postoji metaforično *proširivanje*/*ekstenzija* (engl. *extension*) toga smisla *dunk* u košarci. Proširivanje se temelji na preslikavanju slike: rub čaše preslikava se na rub koša, pecivo se preslikava na košarku. Riječ *dunk* koja opisuje radnju u slici umakanja, opisuje odgovarajuću radnju u slici košarke. Za

[95] Navedena je metafora *jednokratna metafora* (vidi fusnotu 21).
[96] Čizmar stavila u navodnike.
[97] Smatramo da je prvotno značenje primjera *dunk* umočiti pecivo u tekućinu. OALD na prvom mjestu navodi umakanje hrane u tekućinu te kao primjer navodi umakanje krofne u kavu; kao drugo značenje navedeno je uranjanje u vodu.

većinu suvremenih govornika engleskog jezika obje su slike žive i odnos je jasan. U tom je primjeru struktura izvorne domene, konceptualno preslikavanje, terminologija izvorne domene te jezično preslikavanje još uvijek prisutno.

Primjer *comprehend* dolazi iz latinskog jezika (lat. *comprehendere*). Pretpostavlja se da je tada postojala konceptualna metafora RAZUMIJEVANJE JE DOHVAĆANJE (engl. UNDERSTANDING IS GRASPING). Na latinskom je *comprehendere* uz značenje *dohvatiti zajedno* (engl. *grasp together*), imalo i današnje značenje riječi *comprehend*: „razumjeti". U ovome je slučaju struktura izvorne domene (znanje o dohvaćanju predmeta) prisutno; konceptualno preslikavanje (od dohvaćanja stvari do umnog „dohvaćanja ideja") prisutno, sustavno i konvencionalno; terminologija izvorne domene: *comprehend* u značenju „fizički pridržati se za") je odsutno; jezično preslikavanje je odsutno, ali je definicija dana na način konceptualnog preslikavanja ciljne domene (umno dohvaćanje).

U primjeru *grasp* struktura izvorne domene (znanje o dohvaćanju stvari) je prisutno; konceptualno preslikavanje (od dohvaćanja stvari do umnog dohvaćanja ideja) je prisutno, sustavno i konceptualno; terminologija izvorne domene (*dohvatiti* u značenju „fizički se pridržati za") je prisutno; jezično je preslikavanje prisutno. Lakoff zaključuje da sve što izgleda metaforično, a nije inovativno nazvano je *mrtvom metaforom* – čak i najživlji konvencionalni primjeri.

Deignan (2005: 39–47) metaforične jezične izraze dijeli na *inovativne* (engl. *innovative*), *konvencionalne* (engl. *conventionalized*), *mrtve* (engl. *dead*) i *historijske* (engl. *historical*) jezične izraze. *Inovativni* metaforični jezični izrazi su oni koji se javljaju manje od jednom u tisuću pojavnica riječi ili gdje su sve pojavnice iz istog izvora. *Historijski* metaforični jezični izrazi su oni u kojima doslovno značenje nije predstavljeno u korpusu ili je toliko različito da ga govornici smatraju homonimima (Deignan navodi Lakoffove primjere *comprehend*, *pedigree* objašnjene u ovome radu). *Konvencionalni* su jezični izrazi oni kod kojih metaforično značenje riječi ovisi o doslovnom (navodi, ovdje objašnjen, Lakoffov primjer *grasp*), dok *mrtvi* jezični izrazi ne ovise o doslovnom značenju (navodi ovdje objašnjen Goatlyjev primjer *crane*). Metaforična značenja konvencionalnih metaforičnih izraza moraju imati sljedeće čimbenike:

1. neku vrstu dopune. Na primjer *grlo boce, grlo žarulje*. Kada bismo izraz upotrijebili bez dopune, označavao bi (ljudsko) grlo.

2. preslikavanje iz konkretnog na apstraktno. Na primjer riječ *progutati* odnosi se doslovno na gutanje hrane, dok metaforično značenje progutati u primjeru *progutati ponos* odnosi se na apstraktni entitet (ponos).
3. evalutivna značenja koja su često vezana uz metafore vezane uz životinje kojima opisujemo ljudske osobine. Primjeri *kozo* i *kravo* imaju negativan prizvuk/konotaciju kada su upotrebljeni u metaforičnom smislu.[98]
4. svako preslikavanje dijela tijela je konvencionalan metaforički izraz jer je ljudsko tijelo važno u našem shvaćanju svijeta.

U analizi primjera u praktičnom dijelu našega rada bavit ćemo se konvencionalnim metaforičnim jezičnim izrazima. Kriteriji po kojima smo određivali konvencionalne metaforične izraze su maloprije nabrojani čimbenici (metaforični jezični izrazi ne moraju imati sva četiri navedena čimbenika). Isticat ćemo jesu li primjeri manje ili više konvencionalni. U nekim ćemo se dijelovima osvrtati na mrtve i potencijalno mrtve metafore da bismo dobili što bolji uvid u razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja, no općenito se nećemo baviti mrtvim, historijskim i inovativnim metaforičnim jezičnim izrazima.

Sada ćemo se osvrnuti na inovativne/pjesničke metafore, odnosno na metafore koje se javljaju u književnosti (Lakoff i Turner 1989 u djelu *More than Cool Reason* bave se detaljno inovativnim/pjesničkim metaforama) jer se većina pjesničkog jezika temelji na konvencionalnim konceptualnim metaforama (Kövecses 2002: 44). Konceptualne su metafore automatske, većinom nesvjesne i rabimo ih bez napora (Lakoff i Turner 1989: 62). One su „žive“ u najosnovnijem smislu: to su metafore po kojima živimo (Lakoff i Johnson 1980: 55). Kreativne pjesničke metafore su manje jasne, ali su bogatije u značenju od svakodnevnih metafora ili metafora u znanosti (Kövecses 2002: 43). Pjesničke metaforične jezične izraze doživljavamo kao nove i originalne, ali razumljive. Razlog tome jest to što se temelje na konvencionalnim konceptualnim metaforama (Lakoff i Turner 1989; Kövecses 2005: 260). One nastaju procesima: *proširivanja* (engl. *extending*), *razrade* (engl. *elaborating*), *propitivanja* (engl. *questioning*) i *kombiniranja* (engl. *composing*)[99] (Lakoff i Turner 1989: 67–72, Kövecses 2002: 47–49).

[98] Više o konceptualnoj metafori ČOVJEK JE ŽIVOTINJA pogledaj 2.2.6.3.1. *Odnos ČOVJEK – ŽIVOTINJA – BILJKA.*
[99] Prijevodi preuzeti od Stanojević (2011: 98–99).

U *proširivanju* konvencionalna konceptualna metafora povezana s određenim konvencionalnim jezičnim izrazom izražena je novim jezičnim načinom koji se temelji na uvođenju novog konceptualnog elementa u izvornu domenu. Shakespeare je kovencionalnu konceptualnu metaforu SMRT JE SPAVANJE (engl. DEATH IS SLEEP) proširio *sanjanjem*: „*To sleep? Prechance to dream! Ay, there's the rub; For in that sleep of death what dreams may come?"* (Lakoff i Turner 1989: 67).

Razrada detaljno izlaže postojeći element izvora na neobičan način. Umjesto da dodaje novi element u izvornu domenu, zauzima već postojeći na nov, nekonvencionalan način. Primjerice, Horacije govori o smrti kao „vječnom progonstvu na splavi" (engl. *eternal exile of the raft*). Prema konvencionalnoj metafori za smrt kao odlazak, smrt zamišljamo kao odlazak bez mogućnosti vraćanja nekim prijevoznim sredstvom. Metafora nije detaljnije razrađena. U Horacijevom primjeru razrada se temelji na progonstvu i splavi kao prijevoznom sredstvu: progonstvo je neželjeno i postoji želja za vraćanjem, a splav je (između ostalog) nesigurno prijevozno sredstvo nad kojim nemamo kontrolu: nosi ga struja. Takvim je načinom metafora smrti kao odlaska razrađena na nekonvencionalan način: o smrti promišljamo na drugačiji način (Lakoff i Turner 1989: 67–68).

Kod *propitivanja*, književnici dovode u pitanje primjerenost svakodnevnih metafora dok se kod *kombiniranja* kombinira više konceptualnih metafora (za primjere i detaljnija objašnjenja pogledaj Lakoff i Turner 1989: 69–71).

Pjesnička metafora nije proizvoljna ni prepuštena volji samog pjesnika jer se mora oslanjati na ograničenja temeljne konceptualne metafore da bi bila razumljiva (Žic-Fuchs 1992–1993: 588). Navest ćemo primjere i objašnjenja koje navodi Žic-Fuchs (1992–1993: 588–589), koji proizlaze iz konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA koja je i tema ovoga rada. Konceptualna metafora ČOVJEK JE BILJKA prikazuje metaforično viđenje raznih oblika ljudskog postojanja, od rađanja do umiranja, raznih fizičko-osjećajnih stanja koja se prenose na biljke, cvijeće. Njihov se razvoj, cvat, ocvat dovodi u vezu s raznim razdobljima čovjekova života ili određenim stanjima u kojima se može naći. Žic-Fuchs navodi primjere hrvatskih konvencionalnih metafora:

*Ona je u **cvijetu mladosti**.*

***Procvala je** u zadnje vrijeme.*

I srodne primjere koji postoje u engleskom jeziku:

*She's in **the full flower of youth.***

*She's a **late bloomer**.*

*She's a **budding beauty.***

*He's **withering away**.*[100]

Iz navedenih se primjera vidi da se temeljna konceptualna metafora pretače u konvencionalne, svakodnevne jezične izraze. No postoje i pjesničke metafore koje nisu u potpunosti proizvoljne. One moraju zadržavati spone s temeljnom konceptualnom metaforom. U primjeru:

Žena je u meni mrtva priroda: / sažgano pepelište biljno[101]

pjesnički je izraz temeljen na konvencionalnoj konceptualnoj metafori ČOVJEK JE BILJKA. Konceptualna je metafora osnova na kojoj je pjesnikinja gradila svoj metaforički izraz. Takav se pristup metaforizaciji tumači u kognitivnoj lingvistici kao različito ispoljavanje jedne te iste osnovice koja se ostvaruje u raznim jezičnim izrazima ili pjesničkim iskazima (ono što je u dosadašnjim pristupima kognitivne lingvistike smatrano zasebnim područjima istraživanja i zasebnim procesom metaforizacije). Žic-Fuchs ističe povezanost pjesničke metafore i temeljne konceptualne metafore (za razliku od Lakoffa i suradnika koji povezuju pjesničke metafore s konvencionalnim) te kao argument navodi postojanje pjesničkih metafora koje nemaju ekvivalente u području konvencionalnih metafora već ih razumijemo isključivo pomoću metafora na konceptualnoj razini. Ističe da se konvencionalne metafore mogu razumjeti i izvan konteksta ili primjenjivati u vrlo različitim kontekstima što nije karakteristično za pjesničke metafore te zaključuje da kada je riječ o pjesničkoj metafori o konvenciji se može govoriti samo na konceptualnoj razini, ali da su sama pjesnička jezična ostvarenja nekonvencionalna. Pjesničke su metafore dodatna potvrda postojanja temeljnih konceptualnih metafora.

2.2.4. Metonimija

Proučavanje metonimije mijenjalo se razvojem kognitivne lingvistike. Metonimija je dobila status važnog kognitivnog mehanizma, čak i važnijeg od metafore (Taylor 1995: 139).

[100] Svi su navedeni primjeri preuzeti od Žic-Fuchs (1992–1993: 588–589).
[101] Vesna Parun, *Nisam žena*; primjer prema Žic-Fuchs (1992–1993: 588–589).

Proučavanja metonimije prvotno su krenula naglašavanjem njezine referencijalne funkcije (Lakoff i Johnson 1980), zatim naglašavanjem njezine uloge u kategorizaciji (Lakoff 1987a), do naglašavanja kategorizacije kao oblika preslikavanja (Lakoff i Turner 1989).[102]

Prvo ćemo se osvrnuti na navedene autore i njihova rješenja u proučavanju metonimije, zatim ćemo navesti Raddenova i Kövecsesova (1998, 1999) klasifikacijska načela koja imaju važan doprinos u teoriji konceptualne metonimije, a na kraju ovoga potpoglavlja opisat ćemo i analizirati/problematizirati metonimiju u kognitivnoj lingvistici prema Barceloni (2003b) i Brdar-Szabó i Brdar (2011) koji propituju načine proučavanja metonimije s posebnim naglaskom na pitanje metonimije kao preslikavanja.

Lakoff i Johnson (1980: 35–40) definiraju metonimiju kao „(..) uporabu jednog entiteta koji se odnosi na drugi, s kojim je u odnosu“[103] i „(...) omogućuje uporabu jednog entieta da **stoji umjesto** drugoga.“[104] Naglašavaju da metonimija, za razliku od metafore, omogućuje da se usredotočimo na određene vidove onoga na što se ona odnosi. Metonimija nije proizvoljna nego **sustavna**[105] što se vidi iz sljedećih primjera (Lakoff i Johnson 1980: 35–40):[106]

DIO ZA CJELINU: *Get **your butt** over here!*

PROIZVOĐAČ ZA PROIZVOD: *He bought a **Ford**.*

PREDMET KOJI SE KORISTI ZA KORISNIKA: *The **sax** has the flu today.*

MJESTO ZA INSTITUCIJU: *The **White House** isn't saying anything.*

Navedene su rečenice primjeri određenih općenitih metonimijskih koncepata u smislu načina na koji organiziramo svoje misli i djelovanja. Metonimija je, poput metaforičkih koncepata, temeljena na našem iskustvu (čak i više od metafore jer uključuje izravne fizičke ili uzročne asocijacije).

[102] Prema Barcelona (2003b: 224).
[103] (...) using one entity to refer to another that is related to it.“ (1980: 35).
[104] „(...) it allows us to use one entity to **stand for** another“ (1980: 36).
[105] Istaknuli Lakoff i Johnson (1980: 39).
[106] Primjeri (kako i sami autori navode) pripadaju njihovoj anglosaksonskoj/američkoj kulturi. Mi ćemo se u potpoglavlju 2.2.6. *Kultura* osvrnuti na kulturu pa u ovom dijelu neće biti govora o tome.

Temeljna je postavka Lakoffa (1987a) da se znanje organizira s pomoću strukture koju je on nazvao *idealizirani kognitivni model* (engl. *ICM*; *idealized cognitive model*).[107] Na njemu temelji svoj metonimijski model koji definira: „(...) član potkategorije može metonimijski označavati cijelu kategoriju u svrhu donošenja zaključaka ili prosudbi.[108] Time ukazuje na pragmatičku funkciju metonimije. Lakoff se usredotočuje na stvaranje konceptualnih kategorija s pomoću metonimije, i to osobito *radijalnih kategorija* (engl. *radial categories*) s prototipima. Kategorija ima *središnju potkategoriju* (engl. *central subcategory*) i *periferna proširenja* (engl. *noncentral extension*) koja su varijanta *središnje potkategorije*. Te su varijante proširene konvencijom, moraju se učiti i motivirane su središnjim modelom, uz dodatna načela proširene varijante. Unutar radijalne kategorije periferne potkategorije razumijevamo kao varijante središnje kategorije (Lakoff 1987a: 91).

Lakoff (1987a: 84–90) navodi neke metonimijske modele:

-*društveni stereotipi* (engl. *social stereotypes*). Njih smo svjesni i oni se mijenjaju tijekom vremena. Budući da određuju kulturna očekivanja, osobito se upotrebljavaju u donošenju brzih prosudbi. Primjer suvremenoga američkog stereotipa o političarima jest da su egoistični i nepošteni.[109]

-*tipični primjeri* (engl. *typical examples*). Zaključke donosimo na temelju tipičnih primjera. Na primjer, ako tipičan čovjek ima kosu na glavi, zaključujemo da je čovjek koji nema kosu na glavi atipičan čovjek. Naše znanje tipičnih slučajeva dovodi do prototipnih efekata.

---

[107] Lakoff (1987a) definira *idealizirani kognitivni model* na sljedeći način: „Svaki je idealizirani kognitivni model kompleksno strukturirana cjelina, geštalt koji upotrebljava četiri strukturna načela: propozicijska struktura, kao u Filmorovim okvirima, strukturu predodžbenih shema kao u Langackerovoj kognitivnoj gramatici; metaforička preslikavanja koja su opisali Lakoff i Johnosn. Svaki se kognitivni model kada se upotrijebi strukturira mentalni prostor kao što je opisao Fauconnier.“ „Each ICM is a complex structured whole, a gestalt, which uses four kinds of structuring principles: propositional structure, as in Filmore's frames; image.schematic structure, as in Langacker's cognitive grammar; metaphoric mappings, as described by Lakoff and Johnson; metonymic mappings, as described by Lakoff and Johnson. Each ICM, as used, structures a mental space, as described by Fauconnier“ (1987a: 68). Navest ćemo Lakoffov primjer *idelizirano kognitivnog modela* – tjedan. Model je tjedna idealiziran. U prirodi objektivno ne postoji tjedan koji se temelji na sedam dana. To su stvorili ljudi što se i potvrđuje time što različite kulture nemaju „iste vrste“ tjedna. Postavlja se pitanje na koji su način stvoreni *idealizirani kognitivni modeli*. Littlemore (2015: 12) navodi da se u kognitivnoj lingvistici to objašnjava na sljedeći način: *idealizirani kognitivni modeli* stvaraju se postupno tijekom vremena kao rezultat interakcije između ljudi i svijeta. Drugim riječima, oni su *uporabni* (engl. *usage-based*). O kognitivnoj lingvistici/gramatici kao uporabnom modelu pogledaj potpoglavlje 2.2.1. *Kognitivna lingvistika*.

[108] „(...) a member or subcategory can stand metonymically for the whole category for the purpose of making inferences or judgments“ (Lakoff 1987a: 79).

[109] Lakoff (1987: 74–90) navodi kategoriju MAJKE DOMAĆICE. Navedeni član kategorije (poddomena) predstavlja cijelu kategoriju prema modelu *njegovanja* (engl. *nurturance*) jer to je stereotipni primjer u američkom društvu. To je prototipni slučaj koji se izražava leksemom *majka*. Što je pojedinac bliži prototipu, bolji je primjer navedene kategorije. Poddomene majke poput *stepmother, adoptive mother, birth mother* itd. devijacije su središnjeg navedenog primjera. Navedeni primjeri tvore radijalnu kategoriju. Unutar radijalne kategorije periferni su članovi varijante središnje kategorije.

-*ideali* (engl. *ideals*). Mnoštvo je kulturnog znanja organizirano *idealima* (kulturno znanje o *idealima* dovodi do prototipnih efekata). Postoji asimetrija između idealnih i neidealnih slučajeva: zaključujemo o kvaliteti i stvaramo planove za budućnost na temelju idealnih slučajeva. Idealni slučajevi ne moraju biti ni tipični ni stereotipni (na primjer idealni je muž vjeran, snažan, privlačan itd.)

- *uzori* (engl. *paragons*). To su pojedinci koji predstavljaju ideal.

- *generatori* (engl. *generators*). Članovi su kategorije definirani središnjim članovima uz još neka općenita pravila.

-*podmodel* (engl. *submodels*). Njime procjenjujemo veličinu, vrijednosti. Na primjeru, kategorije prirodnih brojeva najčešći je podmodel brojke deset: deset, tisuću, sto itd. Ovaj model upotrebljavamo da bismo razumjeli veličinu brojeva.

-*istaknuti primjeri/članovi* (engl. *salient examples*). *Istaknute primjere* upotrebljavamo da bismo razumjeli cijelu kategoriju.

Lakoff i Turner (1989: 103–104) navode sličnosti i razlike metonimije i metafore: metafora uključuje dvije konceptualne domene, i to na način da jednu domenu razumijemo s pomoću druge, dok metonimija uključuje jednu koncepualnu domenu te se metonimijska preslikavanja vrše unutar te jedne konceptualne domene; kod metafore se cjelovita shematična struktura (s dva ili više entiteta) preslikava na drugu cjelovitu shematičnu strukturu, dok se metonimija prvotno upotrebljava za *upućivanje* (engl. *reference*) (metonimijom se može uputiti na jedan entitet u shemi tako da se uputi na drugi entitet u istoj shemi); kod metafore se logika strukture izvorne domene preslikava na logiku strukture ciljne domene dok kod metonimije jedan entitet u shemi *stoji umjesto* (engl. *stand for*) drugog entiteta u istoj shemi, ili shemi kao cjelini. Ono što je zajedničko metafori i metonimiji jest da i jedna i druga mogu biti konvencionalne, obje proširuju jezično bogatstvo jezika, obje su konceptualne i obje su neka vrsta preslikavanja.

Navedena svojstva metonimije predstavljaju „standardnu“ teoriju metonimije. Barcelona (2003b: 224–228) zaključuje da se većina tih svojstava nalaze kod Lakoffa i Johnsona (1980), ali dopunjuje popis svojstvima naznačenim u Lakoffu (1987a) i Lakoffu i Turneru (1989). Svojstva metonimije sažima na sljedeći način: metonimija je konceptualni proces koji uključuje dva konceptualna entiteta koja su povezana iskustvom. Metonimija je kognitivni model (uz referencijsku funkciju ima i važnu kognitivnu funkciju); sustavna je;

uključuje dva *entiteta* (pojam *entitet* preuzima od Lakoffa i Johnsona (1980: 36) i Lakoffa i Turnera (1989: 103)); pojavljuje se u jednoj domeni; uključuje *stand for* odnose; metonimija je vrsta preslikavanja i ima primarno referencijsku ulogu; može biti konvencionalna i ima pragmatičku ulogu.

Radden i Kövecses (1998, 1999) daju važan doprinos teoriji konceptualne metonimije klasifikacijom načela na *kognitivna* i *komunikacijska* koja nam pomažu odrediti zašto rabimo određene entitete za mentalno pristupanje cilju i zašto su neke veze konvencionalne. Kognitivna načela uključuju ljudsko iskustvo, perceptivnu istaknutost i prioritete vezane uz kulturu.

Komunikacijska načela su *načelo jasnoće:*

JASNO PRED NEJASNIM (engl. *CLEAR OVER OBSCURE*) i *načelo relevantnosti – BITNO PRED NEBITNIM* (engl. *RELEVANT OVER IRRELEVANT*).

Ljudsko je iskustvo vezano uz našu interakciju sa svijetom i to na sljedeći način: *LJUDSKO PRED NELJUDSKIM, SUBJEKTIVNO PRED OBJEKTIVNIM, KONKRETNO PRED APSTRAKTNIM, INTERAKCIJSKO PRED NEINTERAKCIJSKIM* i *FUNKCIONALNO PRED NEFUNKCIONALNIM.*

Perceptivna istaknutost prikazuje se načelima:

NEPOSREDNO PRED POSREDNIM, STVARNI OSJET NAD MOGUĆIM, VIŠE NAD MANJE, DOMINANTNO PRED MANJE DOMINANTNIM, DOBAR GEŠTALT PRED LOŠIM GEŠTALTOM, SPECIFIČNO PRED OPĆENITIM.

Prioriteti vezani uz kulturu tiču se prioritetnog statusa nekih članova kategorije. Određeni su članovi kategorije istaknutiji od drugih u odnosu na danu kulturu i to na sljedeći način:

STEREOTIPNO PRED NESTEREOTIPNIM, IDEALNO PRED NEIDEALNIM, TIPIČNO PRED NETIPIČNIM, SREDIŠNJE PRED PERIFERNIM, POČETNO ILI KRAJNJE PRED SREDINOM, OSNOVNO PRED NEOSNOVNIM, VAŽNO PRED NEVAŽNIM, ČESTO PRED MANJE ČESTIM, RIJETKO PRED MANJE RIJETKIM.

Navedena komunikacijska i kognitivna načela mogu biti „nadjačana“ zbog nekih retoričkih ili društvenih razloga. Primjer *The pen is mightier than the sword* proizlazi iz namjernog preokretanja kognitivnog načela *LJUDSKO PRED NELJUDSKIM* (retorički razlog).

Primjer eufemizma (društveni razlog) *to go to the bathroom* za uriniranje koncentrira se na početnu fazu kompleksnog događaja. U tom su slučaju kršena sljedeća načela: *SREDIŠNJE PRED PERIFERNIM, JASNO PRED NEJASNIM* te *BITNO PRED NEBITNIM*.

Navedene značajke „standardne" teorije metonimije problematizira Barcelona (2003b: 229-239). Metonimija se definira kao odnos između dva entiteta pri čemu se pojam *entitet* odnosi na konceptualne entitete unutar „sheme" ili „domene". Slijedeći Crofta[110] (2003[1993]) Barcelona predlaže pojam domena. Budući da se prema standardnoj teoriji metonimije ona pojavljuje unutar jedne domene, predlaže da se domena koja je povezana metonimijom nazove *poddomena* (engl. *subdomain*), ako je uključena u iskustvenu domenu unutar koje se odvija metonimija.

Nadalje, postavlja pitanje razlikovanja metonimije i metafore u odnosu na domene. U standardnoj teoriji metonimije izvorna se domena preslikava na ciljnu domenu unutar iste domene, dok su u standardnoj teoriji metafore izvorna i ciljna domena potpuno različite domene. U većini slučajeva takav kriterij razlikovanja metafore i metonimije funkcionira, no Barcelona tvrdi da je potreban prikladniji sustav razlikovanja. Kognitivne se domene u kognitivnoj lingvistici definiraju prema Langackeru (1987: 154–166) kao *enciklopedijske*[111] domene (utvrđeno znanje o domeni koje neki govornik posjeduje).[112] Budući da znanje varira od osobe do osobe i nema jasne granice (ne postoji ni jasna razlika između dviju domena[113]), postavlja se pitanje kako razlikovati metaforu od metonimije. Barcelona nudi rješenje objašnjavajući da u svakoj kulturi postoji svjestan idealizirani kognitivni model[114] taksonomije domena[115] (2003a: 235). Iako takva rješenja u većini slučajeva pomažu u

[110] Croft (2003: 166) definira domenu kao semantičku strukturu koja funkcionira kao *baza* (engl. *base*) za najmanje jedan konceptualni *profil* (engl. *profile*). Pojmove *baza* i *profil* preuzima od Langackera (1987: 147–189) koji definira opseg *predikacije* (engl. *predication*) određivanjem *baze* i *profila*. Semantička vrijednost izraza ne počiva na *bazi* ili *profilu* nego u njihovoj kombinaciji. *Profil* je istaknuti dio koncepta, a *baza* je dio znanja koji se pretpostavlja u konceptualizaciji *profila*. Razlikuje *osnovne* domene (engl. *basic*) i *apstraktne* domene (engl. *abstract*). *Apstraktna domena* KRUG služi kao *baza* za koncept LUKA, no i sama domena KRUGA zahtijeva domenu PROSTORA kao *bazu*.

[111] Pogledaj potpoglavlje 2.2.2. *Kognitivna semantika*.

[112] I Croft (2003: 163) u definiranju metonimije i metafore polazi od enciklopedijskog pristupa semantici. Svo je znanje, odnosno mreža znanja, o nekom entitetu dostupno, ali kao i Langacker (1987), ističe da su neka znanja središnja te da je središnjost i perifernost uvelike način razlikovanja značenja riječi. Langacker (1987: 159) navodi: „Središnjost je u uzajamnoj vezi u onoj mjeri s kojom je specifikacija **konvencionalna, općenita, intrinzična, karakteristična.**" („Centrality tends to correlate with the extent to which a specification is **conventional, generic, intrinsic characteristic.**") Više o *središnjosti znanja* pogledaj potpoglavlje 2.2.2. *Kognitivna semantika*.

[113] Prema Pantheru (2006) su pojmovi domena (ili okvir), poddomena, pojedinačna domena i odvojene domene nejasni te iz tog razloga nudi semiotiku metafore i metonimije o čemu će biti riječ u narednom potpoglavlju.

[114] Prema Lakoffu (1987a).

[115] Kövecses (2002: 145) definicija metafore uključuje *idealizirani kognitivni model*: „Metonimija je kognitivni proces u kojemu jedan konceptualni entitet, *the vehicle*, omogućava mentalni pristup drugom konceptualnom

razlikovanju metafore od metonimije u primjeru poput *John is a lion* to nije slučaj. Navedeni primjer kognitivni lingvisti ne bi okarakterzirali kao metonimijski odnos jer *pučka* (engl. *folk*) taksonomija domena ne uključuje domene ŽIVOTINJE i LJUDE jednu unutar druge (iako su obje domene uključene u sveobuhvatnu domenu ŽIVIH BIĆA)[116].

Barcelona kao moguće rješenje predlaže da se izvorna i ciljna domena kod metafore okarakterizira kao „konceptualno udaljena", a kod metonimije kao konceptualno „bliža". Glavni je problem definiranje konceptualne udaljenosti, budući da je to relativan koncept i nije lako odrediti kriterij koji bi točno određivao kolika bi trebala biti „udaljenost" dviju domena da bi odnos bio metaforički.

Sljedeća poteškoća u određivanju metaforičkog ili metonimijskog odnosa jest kontekst. Barcelona (2003b: 232) navodi primjer *He fell in the war* (primjer prema Bultinck 1998: 65) koji se može interpretirati i kao metafora i kao metonimija, što ovisi o kontekstu. Rečenica može opisivati vojnika koji je ranjen, prolazi neprijateljskom linijom, pada i naposlijetku umire. U tome je slučaju značenje metonimijsko: ISTAKNUTI DOGAĐAJ (PADANJE) ZA ISTAKNUTI NAKNADNI DOGAĐAJ (UMIRANJE). Rečenica može biti interpretirana i na način da je vojnik umro dok je bio u ratu, ne uzimajući u obzir je li uistinu pao prije nego što je umro. U tome je slučaju značenje metaforičko: domena PADANJA je metaforički izvor za domenu UMIRANJA U RATU. Prema navedenom primjeru općenita su metaforička preslikavanja između odvojenih domena (*He fell in the war*) temeljena na prototipnim metonimijskim vezama između dviju poddomena (stvarnog PADANJA i UMIRANJA U RATU) jedne, sveobuhvatne domene. Barcelona zaključuje da ne postoji oštra razlika, nego glatki prijelaz između metaforičkih i metonimijskih preslikavanja. Navedenom se problematikom bave Barcelona (2000b), Radden (2000), Ruiz de Mendoza (2000) pa i Goosens (2003[1990]) tvrdeći da je razlika metafore i metonimije stupnjevita; jasni slučajevi metafore i metonimije trebaju se gledati kao točke na kontinuumu procesa preslikavanja. To će biti tema sljedećeg potpoglavlja pa se u ovome dijelu nećemo dalje baviti navedenom problematikom.

Barcelona se nadalje osvrće na preslikavanja i istaknutost domena. U kognitivnoj su lingvistici preslikavanja između domena u žarištu jedinstvene ljudske kognitivne sposobnosti

---

entitetu, cilju, unutar iste domene ili idealiziranog kognitivnog modela (IKM)." („Metonymy is a cognitive process in which one conceptual entity, the vehicle, provides mental access to another conceptual entity, the target, within the same domain, or idealized cognitive model (ICM)").

[116] Više o ovoj problematici bit će govora u potpoglavlju 2.2.6. *Kultura*.

proizvodnje, prenošenja i procesuiranja značenja. Preslikavanje se definira u općenitom matematičkom smislu kao podudaranje između dvaju sklopova u kojem se svaki element u prvom sklopu pripisuje (engl. *counterpart*) odgovarajućem elementu u drugom sklopu (Fauconnier 1997: 1). Takva se strukturna podudaranja ne pojavljuju kod metonimije (kod metonimije se projekcija izvršava s cjeline na dio, s dijela na cjelinu te s jednog dijela na drugi dio domene). Cjelina ne prikazuje istu apstraktnu strukturu kao dijelovi, i u slučajevima kada se preslikavanja odnose na dva dijela istog idealiziranog kognitivnog modela (na primjer hrana i kupac u „idealiziranom kognitivnom modelu restorana“) ti su dijelovi rijetko jednake funkcionalnosti. Postavlja se pitanje, s obzirom na takvu asimetriju, može li se metonimiju nazvati preslikavanjem. Barcelona predlaže da metonimijska preslikavanja okarakteriziramo kao asimetrična, a metaforička preslikavanja kao simetrična. Metonimijski izvor projicira konceptualnu strukturu na cilj konceptualnim stavljanjem izvora u *prvi plan* (engl. *foregrounding*) i stavljanjem cilja u *pozadinu* (engl. *backgrounding*). U primjeru ***Proust** is though to read* poddomena Proustovog KNJIŽEVNOG RADA (ciljna domena) je u „pozadini“, a cijela *matrica domena* (engl. *domain matrix*)[117] autora (u kojoj je OSOBA primarna poddomena) postaje istaknuta. Neki autori (Kövecses i Radden 1998 i Feyaerts 2000) metonimiju ne smatraju preslikavanjem nego kao „odnos“ temeljen na *konceptualnoj bliskosti* (engl. *contiguity*). Croft (2003) isto tako ne karakterizira metonimiju kao „preslikavanje domena“ (engl. *domain mapping*). Taj pojam smatra karakteristikom metafore, a metonimiju definira pojmom *isticanje domene* (engl. *domain highlighting*) kojim se ističe *sporedna* (engl. *secondary*) poddomena unutar matrice domene koju čini govornikovo *enciklopedijsko znanje* (engl. *encyclopedic knowledge*) o značenju jezičnog izraza. U navedenom se primjeru imenska fraza *Proust* smatra metonimijom jer se ističu Proustova književna djela koja, unutar matrice domene PROUST, stvaraju važnu poddomenu koja je sporedna u odnosu na činjenicu da je Proust osoba. Barcelona objašnjava Croftov pojam isticanja domena kao *mentalno aktiviranje* (engl. *mental activation*) ciljne domene putem izvorne domene pri čemu se obje

[117] Langacker ovako određuje matricu domena: „Svaka je predikacija karakterizirana s jednom ili više kognitivnih domena, zajednički nazvanih matrica.“ („Every predicate is characterized relative to one or more cognitive **domains**, collectively called its **matrix**“) (1987: 147). Domene unutar matrice domena nije moguće svjesno razdvojiti te Langacker takve slučajeve naziva *dimenzijama* (engl. *dimensions*). Navodi primjere *jednodimenzionalnih osnovnih domena* (engl. *one-dimensional basic domain*): vrijeme i temperatura, *dvodimenzionalnih* (engl. *two-dimensional*): prostor (koji može biti i trodimenzionalan) te *trodimenzionalnih* (engl. *three-dimensional*): boja (domena BOJA sastavljena je od sljedećih dimenzija: svjetlost, nijansa i zasićenje/čistoća). Usklađivanje dimenzija koje oblikuju domene ovisi o sposobnosti entiteta da istovremeno zauzimaju dvije ili više dimenzija (domena) i uspostave poveznice među njima. Kod *baznih* je domena to usklađivanje *intrinzično* (boja istovremeno ima vrijednost svjetlosti, nijanse i zasićenja), dok su kod apstraktnih *domena* poveznice slučajne/proizvoljne (engl. *contingent*): položaj slova u abecedi ne ovisi o njegovom obliku. Zaključuje da je razlika između dimenzija i domena do određene mjere proizvoljna. (Langacker 1987: 105–152).

nalaze unutar iste *matrice domene*.[118] U navedenom primjeru književni rad je aktiviran kao proizvod određenog autora i to ne u smislu stvarnog sadržaja, koji je manje važan u konceptualizaciji tih radova. Drugim riječima, autor se **preslikava**[119] na svoj rad. Barcelona zaključuje da su pojmovi „preslikavanje“ (engl. *mapping*) i „isticanje“[120] (engl. *highlighting*) neodvojivi, a ne konkurentni te da se u navedenom primjeru neosporivo pojavljuje isticanje *sekundarne* (*secondary*) poddomene i to ne bi trebalo umanjiti činjenicu da metonimija uistinu jest preslikavanje (više o problematici preslikavanja bit će u nastavku rada).

Nadalje se postavlja pitanje na koji način odrediti je li domena *primarna* (engl. *primary*) ili *sekundarna* (engl. *secondary*) u matrici domena. Croft (2003) tvrdi da su *sekundarne poddomene* (engl. *secondary subdomain*) više *ekstrinzične* (engl. *extrinsic*)[121] od *primarnih poddomena.* No to nije osnovni način određivanja sekundarnih domena. Ruiz de Mendoza (2000: 128) ističe da su, prema Langackeru (1987), sporedne poddomene *manje središnje*[122] (engl. *less central*), a ne više ekstrinzične. Ekstrinzičnost je samo jedan od čimbenika središnjosti. Ostali su čimbenici:[123]

(i) *konvencionalnost* (engl. *conventionality*); KNJIŽEVNI RAD je konvencionalno dio sveobuhvatne PROUST domene, ali u manjoj mjeri nego što je poddomena OSOBE;

(ii) *obilježje/svojstvo* (engl. *characteristicness*); KNJIŽEVNI RAD nije isključivo dio PROUSTA;

(iii) *općenitost* (engl. *genericness*); općenito je znanje da je KNJIŽEVNI RAD dio PROUSTA, ali manje nego OSOBE.

Barcelona nadalje propituje referencijsko svojstvo metonimije. Tvrdi da ono nije nužno bitno za konceptualne kategorije, osobito radijalne kategorije oko (engl. *bulit around*)

[118] Panther (2006: 160) kritizira Crofta i njegovo „isticanje“ jer se ne podudara s Ruiz de Mendozinim konceptom metonimije kao odnosa domena-poddomena ili poddomena-domena. Panther nadalje tvrdi da je odnos domene i poddomene pitanje perspektive ili izgradnje osobe koja konceptualizira. Zaključuje da se odnos nadređenosti i podređenosti domena mora jasnije precizirati te zato i nudi semiotičke definicije metonimije i metafore o čemu će biti riječi u sljedećem potpoglavlju.

[119] Istaknuo Barcelona (2003b: 234).

[120] Oba pojma u navodnike stavio Barcelona (2003b: 234).

[121] Pojmove *ekstrinzičnosti* (engl. *extrinsic*) i *intrizičnosti* (engl. *intrinsic*) uvodi Langacker. Svojstvo je intrizično ako njegova karakterizacija ne upućuje na vanjske entitete. Na primjer oblik (engl. *shape*) je visoko *intrizičan* jer ne zahtijeva interakciju ili usporedbu s drugim entitetima dok je veličina (engl. *size*) *ekstrizična* jer zahtijeva usporedbu s drugim entitetima (1987: 160–161).

[122] O pojmu *središnjosti* vidi potpoglavlje 2.2.2. *Kognitivna semantika*.

[123] Naziv čimbenika i primjeri preuzeti od Barcelona (2003b: 235).

metonimijskih prototipa (Lakoff 1987a).[124] Navodi Ruiz de Mendozin (2000) primjer *predikativne metonimije* (engl. *predicative metonymy*): *Oh, your kid is **Pele*** za koji tvrdi da je primjer nereferencijske metonimije. Izraz *Pele* ne odnosi se na pojedinca, odnosno ne može biti referencijski izraz zato jer je predikat u rečenici. U nastavku navodi da je izraz metonimija, ono što je Lakoff (1987a) nazvao *uzorom* (engl. *paragon*).[125] Isto tako tvrdi da *stand for* odnos nije **nužno**[126] svojstvo metonimije te da se ono može podvesti pod pojam preslikavanja: metonimijski je izvor „projiciran" (engl. *projected*) na cilj, „zauzima njegovo mjesto"[127] (engl. *takes its place*). Nadalje, metonimija je (isto kao i metafora[128]) *jednosmjerna* (engl. *unidirectional*), ali za razliku od metafore može biti *reverzibilna* (engl. *reversible*).[129] Barcelona navodi da se u standardnoj teoriji metonimije ne naglašava činjenica da metonimija, isto kao i metafora, ima neposrednu pragmatičku svrhu „(...) postizanja maksimalnih raspona implikacija minimalnim kognitivnim naporom" (2003b: 237).[130] Barcelona preispitujući odnos metafore i metonimije predlaže da se metonimija i metafora trebaju smatrati kao dvije točke na kontinuumu procesa preslikavanja o čemu ćemo govoriti u sljedećem potpoglavlju.

Brdar-Szabó i Brdar (2011) propituju je li metonimija uistinu preslikavanje i je li određivanje razlike između metafore i metonimije prema istim ili različitim domenama odgovarajuća. Smatraju da se odgovor može dati proučavanjem metonimije u kontekstu. Autori su istraživali metonimiju niže razine GLAVNI GRAD ZA VLADU (engl. CAPITAL FOR GOVERNMENT). Unutar kognitivne lingvistike razlike između metafore i metonimije navodile su se kao odnosi sličnosti za metaforu te odnosi bliskosti za metonimiju. U odnosu na broj

[124] Metonimija MAJKA DOMAĆICA za MAJKA motivira kulturalni model za cijelu kategoriju „majke" i razumijemo ju i bez referencijskog pomaka (na primjer *Mary is an excellent mother, even though she has a demanding job)* (Barcelona 2003b: 236).

[125] Pojedinac koji je izuzetan nogometaš upotrebljava se u konceptualizaciji cijele kategorije „izuzetnih nogometaša". Barcelona (2003b: 251; fusnota 13) naglašava da sve predikativne metonimije ne moraju nužno uključivati *uzore* kao u primjeru: *She is just a pretty face*; a i metonimijski uzori mogu se upotrebljavati u referencijskoj funkciji: *There have not been many Shakespeares lately* (STEREOTIPNI ČLAN KATEGORIJE – TALENTIRANIH PISACA – ZA KATEGORIJU)

[126] Istaknuo Barcelona (2003b: 236).

[127] Sve u navodnike stavio Barcelona (2003b: 237).

[128] Lakoff (1989: 131–133).

[129] Radden i Kövecses (1998: 46–50). navode primjere: CJELINA ZA DIO (engl. WHOLE THING FOR A PART OF THE THING): *America helped Europe in World War II* („*America*" za „*United States*") i DIO ZA CJELINU (engl. PART OF THE THING FOR THE WHOLE THING): *England has had a large empire* („*England*" za „*Great Britan*" or the „*United Kingdom*") i objašnjavaju: reverzibilnost (engl. *reversibility*) nije isto što i dvosmjernost (engl. *bidirectionality*). U prvom navedenom primjeru cijeli se kontinent preslikava na političku jedinicu, a u drugom se primjeru političko-geografska jedinica preslikava na cijelu političko-geografsku jedinicu u koju je integrirana, što znači da se ne bavimo dvjema inačicama iste metonimije; a ni u jednoj se metonimiji izvor i cilj istovremeno ne preslikavaju jedno na drugo.

[130] „(...) of achieving a maximum range of implications at the expense of zero or minimal cognitive effort" (2003b: 237).

domena za metonimiju se navodi da se preslikavanja vrše unutar jedne domene, a za metaforu se navodi da se preslikavanja vrše s jedne (obično konkretne) na drugu (obično apstraktnu) domenu. Iz navedenoga proizlazi jednosmjernost preslikavanja kod metafore, dok se kod metonimije preslikavanja mogu vršiti u oba smjera. Razlike se očituju i u broju preslikavanja: kod metafore postoji niz preslikavanja, iako se kod nekih iskoristi samo jedno, dok kod metonimije imamo samo jedno preslikavanje. Isto tako za metafore se većinom navodilo da funkcioniraju kao predikacijski izrazi, a metonimije kao nominalni izrazi (većinom subjekt ili objekt), no Brdar-Szabó i Brdar ističu da i metonimija može imati ulogu u konstruktima i da se i metafora i mentonimija mogu upotrebljavati i u predikacijskim i u referencijskim odnosima. U razjašnjavanju pitanja je li metonimija preslikavanje autori ističu da je potrebno razjasniti pojmove *podudaranje* (engl. *correspodence*) i *preslikavanje* (engl. *mapping*). Navode da su se i Lakoff i Johnson (2003) naknadno osvrtali na implikacije navedenih pojmova: na prvotne su konceptualne metafore gledali kao na preslikavanja u matematičkom smislu što se pokazalo neadekvatno. Matematička preslikavanja ne stvaraju ciljne entitete, dok konceptulna stvaraju. Da bi se objasnio navedeni kreativni vid bilo je potrebno objasniti metaforu na način da nije samo puko preslikavanje nego i dodavanje elemenata domeni. U odnosu na navedeno iznijeli su *projekcijsku metaforu* (engl. *Projection metaphor*) temeljenu na slici projektora: ciljna je domena početni slajd na projektoru, a metaforička projekcija je kao proces stavljanja drugog slajda na vrh prvog, dodavajući time strukturu izvora na cilj. Brdar-Szabó i Brdar smatraju da, iako su se pojmovi *podudaranje* i *preslikavanje* izjednačavali, postoje važne razlike među njima: podudaranje je više statičan pojam i čini se da je neutralan, makar što se tiče smjera, a preslikavanje podrazumijeva smjer. Smatraju da nije jednako govoriti o podudaranju ili preslikavanju kada je odnos temeljen na sličnosti i kada je odnos temeljen na preslikavanju. Lakše je govoriti o preslikavanju ako imamo više od jedne domene. Većinom su kod metafore domene poprilično udaljene i različite, a podudaranja i preslikavanja su očekivana ako je glavna funkcija metafore da prikaže jednu stvar s pomoću druge. Bez takvih podudaranja ili preslikavanja ne bismo znali što razumijemo s pomoću čega. Zaključuju da se za metonimiju nije eksplicitno govorilo što se preslikava na što, kao za metaforu. U literaturi se metonimija opisivala na način da se preslikavanje na primjer, iz domene GLAVNOG GRADA kao matrice poddomena koji je metonimijski izvor, preslikava na VLADU kao poddomenu, cilj. Na primjeru: ***London*** *is determined to grab a share of Iraq's oil once Saddam is overthrown*, objašnjavaju da se iz izvorne domene *London* ne preslikava, na primjer, činjenica da je London glavni grad, nego konceptualni sadržaj povezan s leksemom London. Paradoks je u sljedećem: da je metonimija preslikavanje,

preslikavanje bi se vršilo iz domene VLADE na domenu LONDONA, tj. od metonimijskog cilja prema metonimijskom izvoru. Navode da domena povezana s metonimijskim prijenosnikom (engl. *vehicle*) prolazi konceptualno restrukturiranje, sažimanje ili proširenje u smislu Ruiz Mendoze i Diez (2002). U navedenom je primjeru domena reducirana da bi odgovarala metonimijskom cilju. Zaključuju da bi bilo bolje oblikovati metonimiju kao zaključivanje zajedno sa sažimanjem ili proširenjem domene, a ne kao preslikavanje. U nastavku navode Barcelonin (2005) pojam metonimijskih lanaca koji se odnosi na izravne ili neizravne nizove konceptualnih metonimija koje su građene na temelju nizova pragmatičnih zaključaka. Ističu da se navedeno ne odnosi na metonimijske izraze koji se linearno pojavljuju u tekstu, nego na sustav interakcije tekstualne i konceptualne dimenzije te zaključuju da su obje dimenzije podjednako bitne i neodvojive i da bi se trebale uključiti u proučavanja metonimije. Autori razlikuju jezične ili tekstualne metonimijske lance i konceptualne metonimijske lance. Jezični su metonimijski lanci metonimijski tekstualni makrolanci, odnosno nizovi metonimijskih prijenosnika unutar nekog teksta ili diskursa, neovisno o tome imaju li iste izvore ili ciljeve. Sastoje se od brojnih metonimijskih jezičnih mikrolanaca koji se sastoje od metonimijskih prijenosnika s istim metonimijskim izvorom. Metonimijske mreže mogu biti složene: mogu imati isti metonimijski cilj, a više metonimijskih izvora/prijenosnika. Brdar-Szabó i Brdar (2011: 233–234) navode primjer diskursa u kojemu se ciljna domena ruske vlade pojavljuje dva puta kao metonimijski izraz *Moskva*, zatim pet puta kao metonimijski izraz *Rusija* i potom dva puta kao metonimijski izraz *Kremlj*. Nadalje, metonimija se može opisati kao mentalni prečac (primjer svijeće pri čemu posebno ne ističemo držač), čija je pragmatična funkcija u diskursu povećati koheziju i povezanost teksta na način da se jedan metonimijski izvor može neprestano upotrebljavati u označavanju više od jednog metonimijskog cilja unutar jednog teksta. Drugim riječima, može se prelaziti između poddomena unutar jedne matrice domena odabirući različita ciljna značenja u različitim dijelovima u tekstu upotrebljavajući jedan leksem kao metonimijski izvor. Autori se u nastavku rada osvrću na iste metonimijske izvore s više ciljnih domena (*Peking* kao izvor, te VLADA ili DOGAĐAJ – Olimpijske igre kao cilj) te na lokative kao metonimije u konceptualnim metonimijskim lancima koji se pojavljuju u hrvatskom i mađarskom jeziku (*u Sarajevu*). Zaključuju da metonimija nije preslikavanje, nego dvosmjerna projekcija koja dovodi do obostrane prilagodbe izvora i cilja. Isto tako ističu da proučavanja metonimije u odnosu na metaforu povlače više pitanja nego što daju odgovora te predlažu da se metonimiju proučava kao zaključke temeljene na diskursu ili pragmatici kao proširenje ili sažimanje (u smislu Ruiz de Mendoze 1999, 2002). Zaključci koji upravljaju prilagođavanjem temelje se na informacijama

iz teksta i konteksta (okolnosti) iz čega proizlazi da je razrada domene (proširenje ili sažimanje) optimalno prilagođena u odnosu na svoju funkciju. Metonimija s jedne strane omogućava konceptualni prečac na koncept koji bi inače bilo teško konceptualizirati i leksikalizirati, a s druge strane, činjenica da se pojavljuju u mrežama (odnosno lancima u dvije dimenzije) čini ih korisnim sredstvima u organizaciji diskursa. Metonimije omogućuju koheziju i povezanost teksta: u metonimijskim lancima ne moramo svaki put posezati za metonimijskim izvorom i iznova započeti proces zaključivanja, nego možemo nastaviti od zadnje aktiviranog dijela (engl. *tier*) i kretati se „gore ili dolje" ovisno o značenju i proširivanju ili sažimanju domena što pridonosi protoku informacija i brzini obrade diskursa.

U analizi rada promatrat ćemo izvorne i ciljne domene kao složene *matrice domena (engl. domain matrix*; Langacker 1987) s poddomenama. Utvrdit ćemo poddomene izvorne i/ili ciljne domene te analizirati međusobna djelovanja (metonimijske odnose) prema vrstama metonimijskih odnosa navedenim u ovome potpoglavlju, uzimajući u obzir metonimijske odnose kao razrade domene temeljene na zaključcima (Brdar-Szabó i Brdar 2011). U radu ćemo se koristiti pojmom *domene* u smislu Langackera (1987), odnosno kao strukturirane kompleksne cjeline: *idealiziranog kognitivnog modela* (Lakoff 1987a). [131]

2.2.4. Interakcija metafore i metonimije

Razgraničavanje metafore i metonimije može se vidjeti još kod Jakobsona[132] (1956, 2003 i Jakobson i Halle 1956). U počecima proučavanja kognitivne lingvistike velika se pozornost posvećivala metafori, no novijim istraživanjima neki su autori zaključili da je metonimija osnovniji kognitivni mehanizam od metafore (Taylor 1995, Barcelona 2000b).

Mi ćemo se u ovome dijelu baviti interakcijom metafore i metonimije, i to pristupima koji naglašavaju utemeljenost metafore na metonimiji. Autori popout Goosensa (2003[1990]), Barcelone (2000b), Raddena (2003[2000]), Ruiz de Mendoze (2000), Dirvena (2003) zamjećuju da je teško razdvojiti metaforu od metonimije te predlažu ljestvicu na kojoj su metafora i metonimija dvije točke kontinuuma. Prikazat ćemo prijedloge navedenih autora te

[131] Langacker (1987: 150; fusnota 4) navodi da je apstraktna domena ekvivalent Lakoffovom (1987a) *idealiziranom kognitivnom modelu*, i onome što su ostali nazvali *frame, scene, schema*.

[132] Warren (2003) iznosi teoriju, koja se kosi sa suvremenim teorijama metafore i metonimije, a temelji se na Jakobsonovoj (1956) tvrdnji da je metonimija sintagmatski odnos koji uključuje kombinaciju, a metafora je paradigmatski odnos koji uključuje odabir/selekciju. Warren (2003: 125) tvrdi da je metonimija sintaktička konstrukcija, a metafora semantičko djelovanje. No, naglašava da to ne znači da se metonimija ne može upotrijebiti za semantičku svrhu. Metonimija se, poput metafore, sastoji od djelomično implicitnih opisa onoga što označava.

vidjeti na koji su način prikazali „međukategorije“ na navedenoj zamišljenoj ljestvici. Osvrnut ćemo se i na daljnja proučavanja metonimije (i metafore) nekih autora (Barcelona 2003a, Barcelona 2005, Panther i Thornburg 2004, Panther 2005) koji su skrenuli pozornost na pragmatički učinak metonimije i Panthera (2006), koji nudi semiotičke definicije metonimije i metafore.

Goosens (2003[1990]) je jedan od prvih autora koji se bavi interakcijom metafore i metonimije. Proučavajući jezične izraze[133] predlaže naziv *metaftonimija* (engl. *metaphtonymy*) čijim nazivom želi dati navedenom pojmu status koji bi trebao povećati svijest o činjenici da se metafora i metonimija mogu ispreplitati (Goosens 2003: 350). Dakle, Goosens svojim neologizmom želi naglasiti isprepletenost metafore i metonimije. On razlikuje četiri obrasca *metaftonimije*[134]:

1. Metafora nastala iz metonimije (engl. *metaphor from metonymy*): *beat one's breast*, „bučno otvoreno pokazivanje žaljenja koje je djelomično prijetvorno“ (engl. „make a noisy open show of sorrow that may be partly pretence“). U ovome je primjeru metonimijska osnova religijski čin lupanja po prsima javno priznavajući grijehe. [135]
2. Metonimija unutar metafore (engl. *metonymy within metaphor*): *bite one's tounge off*, „žaliti za nečim što smo upravo rekli“ (engl. „be sorry for what one has just said“) u

[133] Barcelona (2003a: 241) razlikuje dvije osnovne vrste interakcije metafore i metonimije: interakcija na konceptualnoj razini i na razini jezičnih izraza. Prvu podjelu dijeli dalje: a) metonimijska konceptualna motivacija metafore; b) metaforička konceptualna motivacija metonimije.

[134] Goosens (2003[1990]) proučava jezične izraze iz tri izvorne domene (Goosens ih naziva *donor domains*): dijelovi tijela, zvuk te nasilne radnje.

[135] Ruiz de Mendoza i Diez Velasco (2003) analiziraju metonimiju na temelju sljedećih načela: *uključivanje domene* (engl. *domain inclusion*), *širenje domene* (engl. d*omain expansion*), *sužavanje domene* (engl. *domain reduction)* i *isticanje domene* (engl. *domain highlighting*) te na temelju navedenih načela predlažu dvije osnovne vrste metonimije: *izvor unutar cilja* (engl. *source-in-target*) i *cilj unutar izvora* (engl. *target-in-source*); obje vrste metonimije zahtijevaju različite kognitivne procese. Goosensov navedeni primjer: *beat one's breast* objašnjavaju na sljedeći način: u izvornoj je domeni osoba koja se lupa po prsima s ciljem da pokaže tugu/žalost, a u cljnoj je domeni osoba koja izražava takve emocije, ali se u stvarnosti ne lupa po prsima. Dakle, metonimija, koja služi kao osnova za metaforičko preslikavanje, jest iz situacije u kojoj se osoba lupa po prsima do situacije u kojoj osoba pokazuje tugu/žalost. U navedenom je primjeru izvor metonimije poddomena cilja (metonimijsko širenje metaforičkog izvora). Riemer (2003) poriče postojanje metafora utemeljenih na metonimiji tvrdeći da gubljenje metonimijske veze izraza ne uključuje proces metaforizacije, nego postojanje *post-metonimije* (engl. *post-metonymy*). Drugim riječima, konvencionalizacija metonimije ne rezultira metaforom. Ruiz de Mendoza i Diez Velasco (2003) ne slažu se s Riemerovom tvrdnjom te se priklanjaju Goosensu i zaključuju: „Činjenica da metonimija gubi dio svoje metonimijske vrijednosti zbog konvencionalizacije simptomatična je samo zbog činjenice da se može odnositi na mnoštvo situacija, što opet upućuje na postojanje preslikavanja između odvojenih domena: izvorna domena u kojoj postoji metonimija i ciljna domena u kojoj ne postoji metonimijsko preslikavanje.“ (“Thus, the fact that a metonymy loses part of its metonymic value because of conventionalisation is only symptomatic of the fact that it is applicable to a wider range of situations, which in turn points to the existence of a mapping between separate domains: a source domain where the metonymy still takes place and a target domain where there is no metonymic mapping.“) (Ruiz de Mendoza i Diez Velasco 2003: 519; fusnota 21).

kontekstu poput: *I could bite my tounge off*[136]; i *catch someone's ear,* imati nečiju empatičnu pažnju (engl. „catch someone's sympathetic attention or notice“) kao u primjeru: *She caught the minister's ear and persuaded him to accept the plan.*[137]

3. Metafora unutar metonimije (engl. *metaphor within metonymy*): *be/get up on one's hind legs:* „ustati da kažeš nešto, osobito u javnosti“.[138] To je jedini primjer navedenog obrasca metaftonimije.
4. Demetonimizacija unutar metafore (engl. *demetonymisation inside a metaphor*): *pay lip service to:* „podržavati samo riječima, ali ne i u stvarnosti; pokazivati svoju odanost u govoru, a misliti suprotno“.[139] To je, isto tako, jedan od rijetkih primjera za ovaj obrazac metaftonimije.

Radden (2000) predlaže ljestvicu u kojoj bi se između dva pola ljestvice našla međukategorija metafore zasnovane na metonimiji (engl. *metonymy-based metaphors*). Navodi četiri metonimijska izvora metafora zasnovanih na metonimiji: 1. zajednička iskustvena osnova dviju domena. Dijeli ih na odnos korelacije i komplementarnosti.[140] 2. implikature 3. taksonomijska struktura kategorija 4. kulturni modeli.

Barcelona (2000b) je oštriji u svome pristupu u kojemu tvrdi da je svaka metafora motivirana metonimijom, no naglašava da motiviranost ne mora biti kronološka nego istodobna. Njegova je hipoteza da se cilj ili/i izvor metonimijski mora **razumjeti** ili **perspektivizirati**[141] (engl. *perspectivized*) da bi metafora bila moguća. Navodi dvije vrste metonimijske motiviranosti: 1. generalizacija metonimije na temelju koje dolazimo do metafore 2. metonimijsko profiliranje ciljne (i izvorne) domene. Isto tako navodi da se načelo *nepromjenjivosti* (engl. *invariance*) može shvatiti kao metonimijsko ograničenje metafore.

---

[136] Ruiz de Mendoza i Diez Velasco (2003) analiziraju primjere *to seal one's lips* (hrv. čuvati tajnu) i *to knot one's stomach* (hrv. grčenje zbog straha ili uzbuđenja) kao metonimijsko širenje metaforičkog cilja. Kritiziraju Goosensove primjere metonimije unutar metafore zato što smatraju da se metonimija uvijek nalazi unutar izvorne ili ciljne domene metafore. Tvrde da je to logična posljedica činjenice da kod metafore imamo dvije domene, a kod metonimije jednu. Dakle, metaforička preslikavanja omogućuju prirodnu okosnicu za širenje i redukciju.

[137] Ruiz de Mendoza i Diez Velasco (2003) ovaj Goosensov primjer analiziraju kao metonimijsko širenje unutar ciljne domene. Još navode i metonimijsku redukciju unutar ciljne domene i primjere: *to win someone's heart, to have heart, to have stomach* itd. U primjeru *to win someone's heart* ističe se (engl. *highlight*) dio izvorne domene (osjećaji), a u primjeru *source-in-target* metonimije: *catch someone's ear;* „uho“ *stoji za* pažnju što služi da se istakne sense that is mainly involved?

[138] „stand up in order to say or argue something, esp.in public“.

[139] „support in words, but not in fact; give loyalty, interest etc.in speech, while thinkig the opposite“.

[140] U Radden (2000: 97) naveden je još i odnos uspoređivanja.

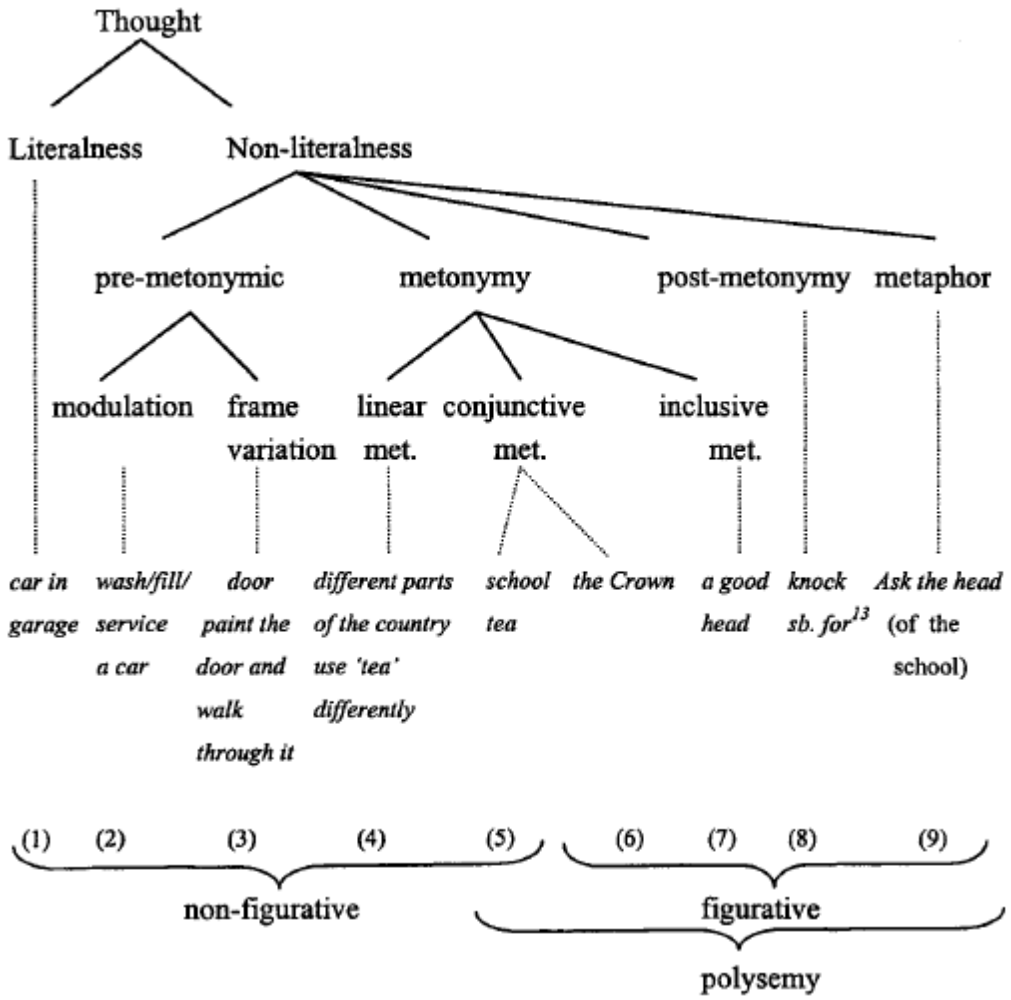
[141] Sve istaknuo Barcelona (2000b: 31).

Ruiz de Mendoza (2000) također predlaže stupnjeviti pristup te razlikuje *jednokorespondentne metafore* (engl. *one-correpondence*) s jednim „središnjim preslikavanjem“ (slično Kövecsesevom načelu *središnjeg preslikavanja*) između izvorne i ciljne domene i jednom „središnjom implikacijom“ (slično Kövecsesevom načelu *main meaning focus*) te *višekorespondentne metafore* (engl. *many-correespondence*) s nekoliko središnjih preslikavanja i implikacija. *Jednokorespondentne metafore* nalaze se na sredini kontinuuma zajedno s predikativnim, nereferencijskim metonimijama. Razlikuje dvije vrste metonimije: *izvor unutar cilja* (engl. *source-in-target*) i *cilj unutar izvora* (engl. *target-in-source*); prvi slučaj odgovara metonimiji DIO ZA CJELINU, a drugi CJELINA ZA DIO; isključuje metonimiju DIO ZA DIO. Njegov je prijedlog da metonimije *izvor unutar cilja* (engl. *source-in-target*) u interakciji s metaforom upućuju na središnje zaključke (engl. *inference*) za metaforičko preslikavanje, a *cilj unutar izvora* (engl. *target-in-source*) metonimije ističu neke vidove cilja.[142] Barcelona (2000a: 19) predlaže da navedeno može biti metonimijsko ograničenje metafore i može se povezati s Barceloninim (2000b) i Raddenovim (2000) radom.

Dirven (2003) propituje razliku metafore i metonimije formirajući doslovno-figurativni kontinuum (slika 1). Tvrdi da, iako su metafora i metonimija potpuno različiti procesi, mogu biti različite realizacije jednog načela: načela suprotnosti, odnosno uzajamnog djelovanja konceptualne udaljenosti i bliskosti. Kontinuum je podijeljen na nefigurativne i figurativne izraze te kreće od doslovnog primjera (*car in garage*) do metafore (*ask the head*) koja se nalazi na krajnjoj točki kontinuuma. Primjeri nedoslovnosti dijele se na predmetonimijske, metonimijske (linearna, konjuktivna i inkluzivna), postmetonimijske i metaforu. Posebno ćemo se osvrnuti na metonimijske primjere. *Linearna metonimija* (engl. *linear metonymy*)[143] kao u primjeru *different parts of the country* ne može se zamijeniti nemetonimijskim izrazom *people in different parts of the country* jer stvara dvosmislenost i kontradikciju.[144] Navedena je metonimija temeljena na obrascu DRŽAVA ZA STANOVNIKE (engl. COUNTRY FOR INHABITANTS). Taj obrazac omogućava postojanje dvaju elemenata u metonimiji, ali ih ne možemo zamijeniti. Na primjer, ako upotrijebimo riječ *inhabitants* umjesto *country*, dobili bismo potpuno drugačiju, ili u najmanju ruku, dvosmislenu rečenicu. U prvom je slučaju riječ o regionalnoj varijaciji (*variety*), a u drugom o individualnoj varijaciji. Dakle, ta je metonimija nedvosmisleno upućivanje (engl. *reference*) na regionalni varijetet (*variety*) jezika koji se ne može postići nemetonimijskim izrazom. Dirven predlaže moguću kognitivnu

[142] Prema Barcelona (2000a:18–19).
[143] Smatramo da ovaj tip metonimije nije potrebno izdvajati kao poseban tip metonimije.
[144] Smatramo da je moguća zamjena nemetonimijskim izrazom.

definiciju metonimije: „Linearna je metonimija vrsta jezične upotrebe u kojoj je namijenjeni referent imenovan konceptualnom kategorijom koja ima drugačiju, ali približnu referencijsku količinu (engl. *mass*) od običnih izraza koji se upotrebljavaju uz namijenjeni referent“[145] (2003: 80).

Slika 1. Doslovno-figurativni kontinuum (slika preuzeta od Dirven 2003: 107).

Dirven naglašava da kod linearne metonimije nemamo promjenu značenja. Izraz *different parts of the country* može imati različite referente u metonimijskoj i nemetonimijskoj upotrebi, ali ne mijenja svoje značenje. Ukupno je značenje rezultat kombinacije značenja u kontekstu sastavnih dijelova, što nije slučaj s metaforom kod koje uvijek imamo novo

[145] „Linear metonymy is a type of language use where the intended referent is named by a conceptual category that has a different, but closely related, referential mass than the common expression(s) used for the intended referent.“

značenje.[146] *Vezivna metonimija* (engl. *conjuctive metonymies)* u primjeru *the school* i *the Crown* referencijska je metonimija. Upotrebljavajući metonimiju *the Crown* umjesto imenica *the king, the queen* izbjegavamo moguće dvosmislenosti između osobe i institucije. *Inkluzivna metonimija* (engl. *inclusive metonymy*) *a good head* u primjeru *He's got a* ***good head*** on him (u značenju „biti inteligentan“) nužno je figurativna[147] (za razliku od *linearne* i *vezivne metonimije* koja uključuje semantičku promjenu). Tu postoji konceptualni „skok“ od konkretne, fizičke domene do apstraktne, mentalne domene te odnos možemo vidjeti kao „metonimijski lanac“ koji u primjeru *glave* (engl. *head*) uključuje sljedeće elemente: *glavu, mozak, sive stanice/sivu tvar, razmišljanje* ili *proces razmišljanja, um, misli* i *inteligenciju.* Dakle, krećemo li se se po kontinuumu od *linearne metonimije* do *inkluzivne* „udaljenost“ je sve veća.

Daljnja proučavanja metonimije nekih autora (Barcelona 2003a, Barcelona 2005, Panther i Thornburg 2004, Panther 2005) skrenula su pozornost na pragmatički učinak metonimije dok Panther (2006) nudi semiotičke definicije metonimije i metafore.[148]

Barcelona (2003a) u svojoj definiciji metonimije ističe upravo pragmatički učinak: „Metonimija je preslikavanje konceptualne domene, izvora, na drugu domenu, cilj. Izvor i cilj su u istoj funkcionalnoj domeni i povezani su pragmatičkom funkcijom, pa je cilj umno aktiviran“[149] (Barcelona 2003a: 246). Skreće pozornost na važno svojstvo metonimije: „Važno je svojstvo metonimije preslikavanje i aktiviranje cilja izvorom u skladu s iskustvenom (dakle pragmatičnom) poveznicom između uloga koje su im pripisane u istoj „funkcionalnoj domeni“ (okviri prema Filmorevoj terminologiji te idealizirani kognitivni model prema Lakoffovoj terminologiji). Iz navedenog razloga Fauconnier (1997: 11) smatra metonimiju „pragmatičnim preslikavanjem funkcije“[150] (Barcelona 2005: 314).

---

[146] Drugi primjer: *tea* u rečenici: *Tea was a large meal for the Wicksteeds* zahtijeva proširenje originalnog značenja.

[147] To se očituje neprihvatljivim doslovnim izrazom: *He's got a round head on him.

[148] Neki autori (Gibbs 1994: 359–397) ukazuju na komunikacijski učinak metonimije (ironija, hiperbola, oksimoron) te upotrebu metonimije u neizravnim govornim činovima: *Can you shut the door?* izražava govornikovu želju ili potrebu: *I would like the door shut.* (Gibbs 1994: 352). Panther i Thornburg (2003a: 4) isto se tako osvrću na neizravne govorne činove te objašnjavaju na primjerima: *I would like you to close that window* i *Close that window* da „(...) izraz želje za djelovanjem koju treba izvršiti osoba kojoj se obraća (signalizirano izrazom *Želio bih*) metonimijski priziva samo djelovanje /zahtjev.“ ((...) the expression of the wish with regard to the action to be carried out by the addressee (signaled by *would like you to*) metonymically evokes the request itself.“) Dakle, svojstvo govornog čina može *stajati umjesto* (engl. *stand for)* za sam govorni čin na isti način kao što svojstvo osobe može *stajati umjesto* (engl. *stand for*) osobu.

[149] „A metonymy is a mapping of a conceptual domain, the source, onto another domain, the target. Source and target are in the same functional domain and are linked by a pragmatic function, so that the target is mentally activated.”

[150] Another fundamental property of metonymy is that the source maps onto and activates the target in virtue of the experiential (hence pragmatic) link between the roles each of them performs in the same “functional domain”

Panther i Thornburg (2004) i Panther (2005) isto tako ističu pragmatički učinak te tvrde da apstraktna funkcija izvođenja *pragmatičkih zaključaka* (engl. *inferential*) temeljena na Griceovim maksimama (1975)[151] ne može do kraja objasniti kako sugovornici: „uistinu postupaju u zaključivanju o značenju izjave“[152] (Panther: 2005: 355) te da mora postojati *srednja* razina (engl. *intermediate*): „(...) zaključnih načela koja su s jedne strane dovoljno apstraktna da se upotrijebe kao zaključna shema, a s druge strane ima dovoljno specifičan konceptualni sadržaj da služi kao smjernica u interpretaciji zaključne izjave. Promičemo hipotezu da konceptualne metonimije poput DIO-CJELINA, UZROK-POSLJEDICA, OSOBA-ULOGA, PREDSTAVLJANJE-PREDSTAVLJENI, koje su izrazito važne dvostruke relacije dovoljno konkretne da služe kao načelo razumijevanja u interpretaciji izjave. Takve metonimijske odnose smatramo višenamjenskim konceptualnim sredstvima koje nisu ograničene jezikom, nego se upotrebljavaju i u ostalim semiotičkim sustavima“[153] (Panther 2005: 355).

Barcelona (2005) tvrdi da motivacijska i referencijska funkcija proizlazi iz funkcije *vođenja pragmatičkih zaključaka* (engl. *inferential function*) koju smatra i osnovnom funkcijom. Nadalje, oprimjeruje sveprisutnost metonimije u gramatici i diskursu. Tvrdi da se metonimija pojavljuje na svim gramatičkim i semantičkim (uključujući i pragmatičke) analitičkim razinama u tekstu te da se metonimije ulančavaju (engl. *chaining*) u istoj izjavi (engl. *utterance*) i tekstu.

Panther nudi semiotičke definicije metafore i metonimije. Metaforu definira kao poseban slučaj *ikoničnosti* (engl. *iconicity*)[154], a metonimiju (i konceptualnu metonimiju i

---

(i.e. a“frame”, in Fillmore’s terms, or an “ICM”, in Lakoff’s terms). This is why Fauconnier (1997: 11) regards metonymy as a “pragmatic function mapping”.

[151] Grice (1975: 45–46) navodi četiri maksime: „KVANTITETA: neka tvoj doprinos bude dovoljno informativan za trenutnu svrhu razmjene; nije potrebno da tvoj doprinos bude informativniji nego što treba. KVALITETA: nemoj reći ono što smatraš netočnim ni ono za što nemaš odgovarajuće dokaze, ODNOS i NAČIN.“ („QUANTITY (make your contribution as informative as required - for the current purpose of the exchange; do not make your contribution more informatve than is required), QUALITY(do not say what you belive to be false; do not say that for which you lack adequate evidence), RELATION I MANNER.“).

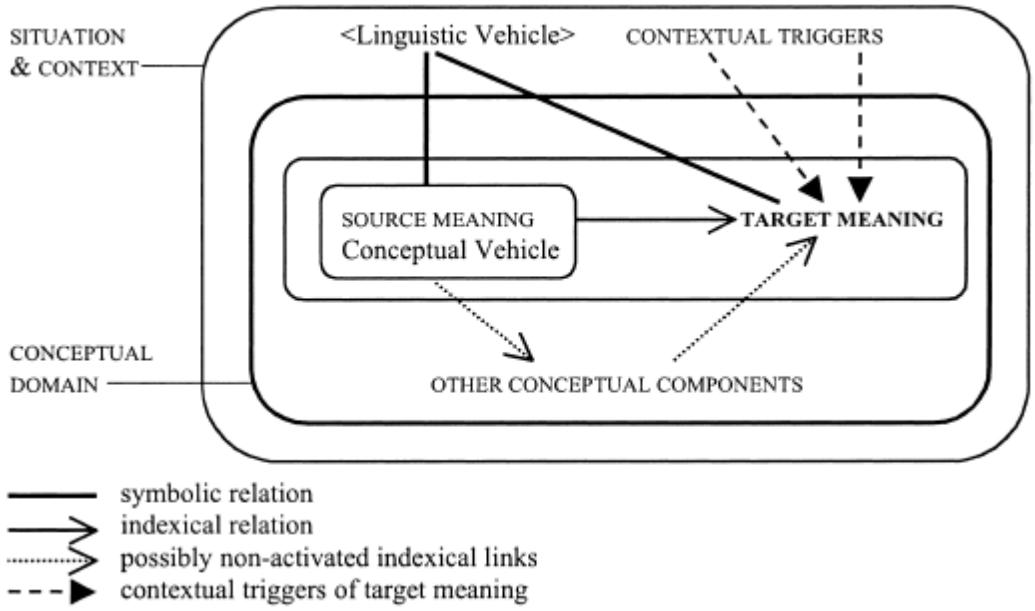
[152] „ actually proceed in inferring utterance meanings.“

[153] „(..) of inferential principles that are, on the one hand, abstract enough to be used as inferential schemata and, on the other hand, have enough specific conceptual content to serve as guideposts in inferential utterance interpretation . We advance the hypothesis that conceptual metonymies such as PART-WHOLE, CAUSE-EFFECT, PERSON-ROLE, REPRESENTATION-REPRESENTED, which have been dubbed vital relations by Fauconnier and Turner (2002: 93ff.), are concrete enough to serve as reasoning principles in utterance interpretation. We regard such metonymic relations as multipurpose conceptual devices not restricted to language but used in other semiotic systems and thought as well.“ (Panther 2005: 355).

[154] „Značenje izvora ima strukturu okvira ili domene koja ikonički odgovara ciljnoj domeni.“. „The source meaning has some frame or domain structure that is iconically replicated in the target domain.“ (Panther 2006: 162).

jezični izraz) kao odnos *indeksičnosti* (engl. *indexical*) (2006: 148). U nastavku ćemo objasniti odnos indeksičnosti.

U jezičnoj metonimiji, jezični se oblik naziva ***jezični prijenosnik*** (engl. *linguistic vehicle*). On označava **izvorno značenje**. Odnos je jezičnog prijenosnika i izvornog značenja simboličan. Drugim riječima, ne postoji „prirodna" veza između oblika (jezičnog prijenosnika) i njegovog doslovnog značenja. Izvorno značenje funkcionira kao ***konceptualni prijenosnik*** (engl. *conceptual vehicle*) koji omogućuje kognitivni pristup ***značenju cilja***. Dakle, konceptualni je prijenosnik označitelj koji ***indeksično*** priziva označeno, odnosno ciljno značenje. Drugim riječima, poveznica je između izvornog i ciljnog značenja semiotički odnos, odnosno indeksični odnos, dakle, **motiviran**.[155] (Panther 2006: 153).

Slika 2. Osnovni metonimijski odnos (preuzeto od Panther 2006: 151).

Metonimija je vrsta *razrađivanja* (engl. *elaboration*) značenja koje rezultira konceptualno istaknutim značenjem cilja, integrirana cjelina koja sadrži pozadinsko značenje izvora i nove sastavne dijelove značenja (Panther 206: 147). Pantherov prikaz osnovnog metonimijskog odnosa na slici (3) pokazuje da metonimija u uporabnom događaju (engl.

[155] Sve istaknuo Panther (2006: 153).

usage event) uzima u obzir kontekst i ostale konceptualne sastavne dijelove (na primjer enciklopedijsko znanje). Ostavlja otvoreno pitanje količine domena[156] (jedna za metonimiju, dvije za metaforu) i iz tog razloga nudi semiotičku definiciju metonimije. Ističe da cilj konceptualno **integrira** izvorno značenje dodjeljujući mu **pozadinski** status te se osvrće na **konceptualnu istaknutost**[157] cilja.[158] (Panther 2006: 151–153). Drugim riječima, Panther (2006: 178) je ponudio prikaz metonimije koja se oslanja na semiotičke odnose indeksičnosti, a ne na konceptualne domene ili okvire.

Kao što smo već naglasili u prethodnom potpoglavlju metonimija nije samo jezična nego i kognitivna pojava. Ona ima važnu ulogu u različitim oblicima komunikacije i stvaranju značenja u glazbi, umjetnosti, filmu i reklamama (Littlemore 2015: 8). Pojavljuje se i u, kako ih Littlemore naziva, komunikacijskim funkcijama „na rubu": eufemizmima, ironiji, hiperboli itd. (2015: 92–122), reklamama i znakovnom jeziku (Littlemore 2015: 136). Osim „klasične"[159] referencijalne funkcije[160], pojavljuje se i u isticanju i konstruktima[161] (engl. *construal*), anaforičkom upućivanju[162], koheziji i povezanosti[163], egzoforičnom upućivanju[164] (engl. *exophoric reference*), govornim činovima[165] (engl. *illocutionary acts*), stvaranju odnosa

[156] Vidi prethodno potpoglavlje.
[157] Sve istaknuo Panther (2006:153).
[158] Usporedi s Croftovim (2003) „isticanjem domena" iz prethodnog potpoglavlja.
[159] U navodnike stavila Čizmar.
[160] Littlemore (2015) navodi istraživanje Panthera i Thornburg (2002) koji proučavaju vezu između metonimije i morfologije. Većina se istraživanja metonimije bave metonimijom na konceptualnoj razni. Navedeni autori bave se gramatičkim pojavama (u nastavku teksta naznačit ćemo još neka istraživanja gramatičkih pojava). Dakle, navedeni se autori bave proučavanjem imenskih riječi na -er poput *teacher, hatter, Londoner* itd. Pokazuju da su imenske riječi na -er motivirane na drugačiji način i uključuju različite vrste metonimijskih odnosa. Za primjer *teacher* navode da je najprototipniji primjer -er imenskih riječi što se potvrđuje činjenicom da se najviše nalazi u knjigama za učenje engleskog jezika. Navedeni primjer prikazuje metonimijski odnos u kojem je aktivnost metonimijski proširena na osobu koja izvršava aktivnost. Brdar (2007) se isto tako bavi metonimijom u gramatici. Pokazao je da metonimija često prethodi metafori te da je metonimija različita od metafore na način da utječe na čitave gramatičke kategorije ili konstrukcije, a ne samo na pojedine dijelove. Autor se, između ostaloga, bavi rekategorizacijom vlastitih imenica koje su čest metonimijski izvor, osobito imenima mjesta i imenima ljudi. Pokazuje da neke vlastite imenice prolaze proces rekategorizacije ili reklasifikacije u opće imenice. Drugim riječima, pokazuje na koji se način mijenja gramatičko ponašanje pri rekategorizaciji.
[161] Littlemore (2015) upućuje da je pojava konstrukata ili perspektivizacije dobro obrađena u literaturi kognitivne lingvistike (Croft i Cruse 2004) te nudi ulomak iz romana Charlesa Dickensa *Pickwick papers* u kojemu je česta upotreba metonimije u isticanju/konstrukcijskim procesima stavljanje u prvi plan najvažnijih informacija za govornika" (Littlemore 2015: 73). U ulomku lik Sama Wellera, kojemu je u središtu zanimanja obuća, kategorizira goste prema obući koju nose čime se ističe uporabna funkcija metonimije.
[162] Littlemore (2015) upućuje na istraživanje metonimijskih anafora Ruiz de Mendoze i Diez Velasco (2004).
[163] Littlemore (2015: 76) navodi istraživanje Brdar-Szabó i Brdar (2011) u kojem su istražili metonimiju GLAVNI GRAD ZA VLADU (engl. CAPITAL FOR GOVERMENT) u medijskom diskursu. Pokazali su da konstantna, ali različita upotreba istih tipova metonimije pridonosi sveukupnoj koheziji i povezanosti teksta.
[164] Littlemore (2015) navodi da egzoforično upućivanje priziva kompleksne informacije izvan teksta.
[165] Littlemore (2015) navodi istraživanje Panthera i Thornburg (2003b) koji obrađuju ilokucijsku metonimiju u pragmatičkim interpretacijama okrnjenih if-rečenica (engl. *if-clause*). Ilokucijski govorni činovi nisu nasumični odnosi oblika i funkcije nego jasne metonimijske veze između onoga što je rečeno i onoga što se namjeravalo

i uspostavljanju diskursnih „zajednica“[166] (Littlemore 2015: 91). Značajna je u prevođenju i istraživanjima različitih jezika (Littlemore 2015: 161–190). Sveprisutan je fenomen koji nalazimo u svim vrstama riječi[167] i na svim razinama teksta[168]. Dakle, zaključujemo, kao što je i navedeno na početku prethodnog potpoglavlja da je metonimija izuzetno važan kognitivni mehanizam, moguće, važniji i od metafore.

U ovome smo potpoglavlju prikazali prijedloge različitih autora o načinima interakcije metafore i metonimije. U analizi rada pokazat će se interakcije metafore i metonimije.

2.2.6. Kultura

U ovome ćemo potpoglavlju pokazati na koji način kultura utječe na organizaciju našeg znanja. Drugim riječima, pokazat će se da su um, kultura i otjelovljenje neodvojivi (Kövecses 2005: 294). Prvo ćemo se osvrnuti na kulturne modele, a zatim i na koji način oni utječu na metaforičku varijaciju (i univerzalnost), kojom ćemo se baviti u analizi primjera, opisat ćemo Kövecseseve (2005, 2015), Deignanine (2003), Boersove (2003) prijedloge varijacija. Na kraju ćemo opisati kulturni model *velikog lanca* koji je ključan u analizi našega rada te aksiološke odrednice u obama jezicima koje nam služe kao metodološki aparat u određivanju konvencionalnih jezičnih izraza, ali i kao metodološki aparat u sagledavanju razlika i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

2.2.6.1. Kulturni modeli

Proučavanje uma uključuje i proučavanje kulture[169] (Kövecses 2005: 294). Kulturu, s kognitivnolingvističkoga gledišta, možemo definirati kao skupinu ljudi koja živi u istoj društvenoj, povijesnoj i fizičkoj okolini i iz tog razloga stvara ista iskustva (Kövecses 2015: 95). U literaturi se iskustva kolektivne kulture, formirana u obliku struktura znanja, nazivaju

---

reći. Drugim riječima, if-rečenice nisu proizvoljni parovi pragmatičkog značenja i jezičnog oblika, nego su motivirani metonimijski utemeljenim pragmatičkim zaključcima (Panthera i Thornburg 2003b:145).

[166] Littlemore (2015: 85–91) objašnjava na koji način metonimija motivira specifične izraze neke diskursne zajednice koji mogu razumjeti samo ljudi koji imaju znanje i aktivnosti tipične za navedene zajednice, što će se pokazati i u analizi naših primjera.

[167] Metonimija se tradicionalno proučavala na temelju imeničkih/nominalnih primjera. Litllemore (2015: 162) navodi mnoštvo primjera i drugih vrsta riječi.

[168] Littlemore (2015: 193) naglašava da se metonimija ne nalazi samo na razini riječi, nego i cijelih rečenica i čitavih knjiga.

[169] Proučavanje jezika i kulture započeo je Humboldt u 19. st. Tvrdio je da su jezik, kultura i um neodvojivi. Njegove je postavke uvelike preoblikovao de Saussare, a 1940. godine njegove su ideje dobile novi oblik Whorfovom *teorijom relativnosti* (engl. *relativity hypothesis*). (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1203–1204).

različitim imenima: *kognitivni obrasci* (engl. *cognitive models*), *kulturni modeli* (eng. *cultural models*), *pučki modeli* (engl. *folk models*) ili *pučke teorije* (*folk theories*) (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1204). Mi ćemo se u radu koristiti pojmom *kulturni modeli*.

Za kognitivne lingviste proučavanje kulturnih modela pruža osnovu u analizi jezične upotrebe (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1204 prema Quinn i Holland 1987: 24), što će se pokazati u analizi primjera (4. poglavlje). Drugim riječima, za istraživanje metafore ključni su i kulturni modeli.

Kognitivni su lingvisti svojim istraživanjima oblikovali mnoštvo kulturnih modela[170]. Tema ovog rada jest analiza konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u hrvatskom i engleskom jeziku. Ključni kulturni model u analizi jest model *velikog lanaca* koji ćemo detaljnije analizirati u sljedećem poglavlju (potpoglavlje 2.2.6.3.)

Kulturni su modeli[171] dosljedne organizacije ljudskog iskustva (Kövecses 2005: 193).[172] Dirven, Wolf, Polzenhagen (2007: 1204-1205) problematiziraju kulturne modele. Navode rad antropologa Holland i Quinn koje u *Cultural Models in Language and Thought* (1987) prikazuju različite pristupe kulturi, jeziku i umu. Navode da postoje dvije kontroverzne postavke navedene knjige. Prvo, postavlja se pitanje treba li smjestiti kulturu u um pojedinca ili zajednice. Sam prvotni naziv navedene knjige bio je *Folk Models*, izraz koji pokazuje da znanje kulture određene zajednice počiva u kolektivnom umu zajednice, a ne u umu pojedinca, što se kosi s kognitivnolingvističkim gledištem kod kojeg se jezično i kulturno znanje nalazi u pojedincu[173] (Langacker 1994: 26). Iz takvoga gledišta proizlazi da kulturni obrasci (engl. *cultural patterns*) pripadaju pod općeniti pojam „kognitivnih modela“[174]. Na ovaj način pojam „kulturni model“[175] prikazuje djelomično zajedničku raspodjelu kulturnih shema u pojedincima i među članovima pojedine grupe. Drugo, postavlja se pitanje odnosa

[170] Na primjer, Geeraerts (2006c) navodi *racionalni* (engl. *rationalist*) i *romantični* (engl. *romantic*) koji su se tijekom vremena preinačili u *nacionalni* (engl. *nationalist*) i *postmodernistički* (engl. *postmodern*).
[171] Gibbs (1997: 154) ističe da kulturni modeli, isto kao i kognitivni, imaju jezične i nejezične realizacije, što je Emanatian (1997) potvrdila proučavajući chagga jezik. Emanatian (1997: 215–216), na temelju proučavanja chagga jezika, navodi da postoje podudarnosti u metaforama i nelingvističkim simbolima te da su kulturni modeli složeni sustavi u kojima je metafora samo jedan sastavni dio. Ne može se generalizirati o ulozi metafore u konvencionalnoj shematizaciji koncepata.
[172] Kövecses (2005:193) upućuje na autore koji kulturnim modelima daju različite nazive: Lakoff (1987a) te Holland i Quinn (1987). Holland i Quinn (1987) rabe naziv *kulturni modeli*, dok Lakoff (1987a) govori o *idealiziranim kognitivnim modelima* (potpoglavlje 2.2.4. *Metonimija*).
[173] Gibbs (1997: 146) isto tako kritizira kognitivnolingvističko gledište te predlaže da se metafore „prošire“ u svijet kulture; drugim riječima u kolektivni um zajednice.
[174] U navodnike stavili Dirven, Wolf, Polzenhagen (2007: 1205).
[175] U navodnike stavili Dirven, Wolf, Polzenhagen (2007: 1205).

kulturnih modela i konceptualne metafore. Quinn (1987)[176] tvrdi da konceptualne metafore **odražavaju**[177] kulturne modele. Lakoff i Kövecses (1987)[178] ne slažu se s njezinim zaključima te tvrde da konceptualne metafore **stvaraju** [179] kulturne modele (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1205). [180]

2.2.6.2. Univerzalnost i varijacija

Uzroci o kojima ovise univerzalnost i varijacija metafore su otjelovljenje, društveno-kulturno iskustvo (kontekst) i kognitivni procesi (Kövecses 2005: 293). Budući da se metafora temelji na načinu na koji funkcionira ljudsko tijelo i mozak, pretpostavka je da većina metafora mora biti *univerzalna*[181] (engl. *universal*), makar na konceptualnoj razini.[182] (Kövecses 2005: 34). Drugim riječima, univerzalno otjelovljenje može dovesti do univerzalnih metafora (Kövecses 2005: 293).[183] Ljudsko je tijelo u svojoj srži univerzalno i ono je temelj mnogih konceptualnih metafora. Metafore koje proizlaze iz toga potencijalno su univerzalne. Pretpostavka da značenje općenito (ne samo metaforičko značenje) proizlazi iz otjelovljenog iskustva ključno je u iskustvenoj filozofiji, odnosno kognitivnoj lingvistici koja gradi temelj na toj postavci. Drugim riječima, univerzalno značenje proizlazi iz univerzalnog iskustva naših tijela. Samim time i metafore su potencijalno univerzalne poput SREĆA JE

[176] Quinn (1987) je svoj zaključak temeljila na istraživanju kulturnog modela braka.
[177] Istaknula Čizmar.
[178] Lakoff i Kövecses (1987) istražuju *kognitivni model* ljutnje u američkom engleskom. Zaključuju da jezični izrazi za ljutnju u američkom engleskom nisu nasumični, nego strukturirani unutar kognitivnih modela. Drugim riječima, ljutnja ima razrađenu kognitivnu strukturu. Gibbs (2007: 155) navodi da su konceptualne metafore vezane uz ljutnju oblikovane društvenim/kulturnim znanjem, moguće, i u većoj mjeri, nego tjelesno iskustvo. Lakoff i Kövecses (1987: 221) zaključuju da kulturni modeli rabe metaforu, metonimiju i apstraktne scenarije (engl. *abstract scenarios*); da kulturni modeli mogu biti motivirani konkretnim stvarima, tjelesnim iskustvom; te da jezični izrazi točno prikazuju strukturu kulturnih modela. Daljnju razradu istraživanja ljutnje vidi u Lakoff (1987a: 380–415).
[179] Istaknula Čizmar.
[180] Gibbs (1997: 156) navodi da razlike nestaju ako prihvatimo činjenicu da je sva spoznaja otjelovljena u kulturnim situacijama.
[181] Rođeni smo kao univerzalna ljudska bića, no s vremenom naša se percepcija usmjerava jezičnoj i kulturnoj okolini u kojoj živimo. Pokazano je (Bohnov sažetak 2000) da dvanaestomjesečne bebe razlikuju samo zvukove svog materinjeg jezika. (Dirven, Wolf, Polzenhagen 2007: 1209–1210). Analiza primjera pokazat će da postoje sličnosti, ali i razlike među kulturama engleskog i hrvatskog govornog područja.
[182] Tema ovoga rada je analiza konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, odnosno njezinih metaforičnih jezičnih izraza. Iako se na temelju analize dvaju jezika ne može potvrditi univerzalnost konceptualne metafore, ovaj rad pridonosi teoriji univerzalnosti prikazujući brojne jezične izraze u oba jezika koji proizlaze iz navedene konceptualne metafore (vidi analizu, 4. poglavlje). Lakoff, Espenson i Schwartz (1991: 191) uvrštavaju konceptualnu metaforu ČOVJEK JE BILJKA u glavni popis metafora (engl. *master metaphor list*).
[183] Konceptualne metafore poput ljutnje i vremena potencijalno su univerzalne na nadređenoj razini (Kövecses 2005: 64).

GORE[184]. S druge strane, ljudsko tijelo nije izolirano, ono funkcionira u različitim kontekstima. Ti konteksti oblikuju naše metafore, iz čega proizlazi da se „univerzalnost tijela" odražava na različite načine u različitim kulturama i jezicima (što je jedan od uzroka varijacije metafora), čemu ćemo se detaljnije vratiti u nastavku potpoglavlja (prema Kövecses 2005: 285). Schmidt i Brdar (2012) navedeno su pokazali analizom metafore ŽIVOT JE KOCKANJE (engl. LIFE IS GAMBLING GAME) u hrvatskom, engleskom i mađarskom. Pokazalo se da se jezici djelomično preklapaju, ali da su hrvatski i mađarski jezik bliskiji u odnosu na dominantni kulturni model (Schmidt i Brdar 2012: 273). Drugim riječima, metaforičnim jezičnim izrazima pokazale su se sličnosti u konceptualiziranju života u hrvatskom i mađarskom jeziku u odnosu na engleski jezik.[185] U hrvatskom i mađarskom pokazala se tendencija metafora vezanih uz pasivne kockarske igre (lutrija), a u engleskom uz aktivne kockarske igre (kockanje) iz čega proizlazi da Hrvati i Mađari prihvaćaju stvari onakvima kakve jesu dok Amerikanci imaju aktivniji pristup (kontroliranje igre: bacanje kocke, izvlačenje karte) (Schmidt i Brdar 2012: 289–290). Potvrđena je Kövecseseva teorija (2005: 160) da metafore nisu samo kognitivno motivirane nego i kulturom (Schmidt i Brdar 2012: 291).

Uz tijelo, na varijaciju metafore utječe i okolina, društveno-kulturni kontekst i komunikacijska situacija određene skupine ljudi ili pojednica (povijesni kontekst) ili povijest pojedinca te interesi koji prevladavaju u našim životima (ugrađeni u našu kulturu ili osobni) (Kövecses 2005: 285–286).

Kövecses (2005: 241) govori o *pamćenju* (engl. *memory*) (određenih događaja) društava, skupina i pojedinaca. Događaji se pamte kroz kolektivno nesvjesno i otjelovljeni su (engl. *embodied*) u jeziku. Drugim riječima, pamćenje je događaja kodirano u jeziku (Kövecses 2005: 241–246). Deignan (2003: 255) navedeno naziva *kulturnom relikvijom/ostatkom* (engl. *cultural reliquary*): metaforični jezični izrazi u različitim kulturama nisu sinkronijski odraz kulture. U nastavku ćemo opisati navedeno istraživanje (Deignan 2003).

Razlike u varijaciji mogu biti sljedeće: metafore koje su česte u jednom jeziku, rijetke su u drugom ili ni ne postoje; upotreba sličnih metafora u obama jezicima s tim da je u

[184] Vidi orijentacijske metafore, poglavlje 2.2.3.1. *Motiviranost metafore*.
[185] Metaforični jezični izrazi kao ostvarenje metafore ŽIVOT JE KOCKANJE neznatno su drugačiji po stupnju jezične razrade (engl. *elaboration*), vrsti upotrijebljenog jezičnog izraza, stupnju konvencionalnosti, stupnju specifičnosti i dosegu metafore (Schmidt i Brdar 2012: 290).

jednom jeziku češća upotreba; jezici imaju iste izvorne domene, ali se detalji razlikuju. Na primjer, i u engleskom i u kineskom TOPLINA je metafora za LJUTNJU, no u engleskom se jeziku upotrebljavaju metafore s tekućinom, a u kineskom plin (Yu 1995 i Kövecses 2002). Iz navedenog proizlazi da različite kulture imaju različita pučka vjerovanja o svojstvima izvorne domene[186] i da je izvorna domena manje istaknuta u različitim kulturama[187] (Deignan 2003: 257). Deignan (2003) je korpusnim[188] istraživanjem konkordancija *horse/horses/horsing* zaključila da je teško predvidjeti koja će se metaforička značenja konvencionalizirati u određenom jeziku. Isto tako, aspekti izvorne domene kojima se stvaraju metaforični izrazi, nisu oni koji su najistaknutiji suvremenim govornicima. Suvremeni doslovni citati vezani uz konje povezani su uz razonodu, slobodno vrijeme, dok je metaforična upotreba povezana s radom i ratom. Može se zaključiti da je u zadnjem stoljeću nastao pomak u ulozi konja. Doslovna upotreba riječi odražava suvremenu percepciju dok je metaforična upotreba fosilizirana. Mogući su razlozi da je potrebno duže razdoblje u kojima entiteti postaju istaknutiji i usvajaju se kao metaforični prijenosnici (engl. *vehicles*), i slično tomu, ostaje metaforična „prijenosna“ (engl. *vehicle*) uporaba dugo nakon što doslovno značenje više nije aktualno. Javlja se još jedna mogućnost, a to je da tražimo slikovitost kod odabira metaforičnih prijenosnika (engl. *vehicles*): iako su nam auti „privlačniji“, stvarali smo kreativni jezik služeći se metaforom s konjima (Deignan 2003: 268–269).

Drugim riječima, metafore koje upotrebljavamo ne moraju odražavati trenutačno razumijevanje kulture (Kövecses 2005: 241), što uzimamo u obzir u analizi primjera i što će se potvrditi pri traženju motivacije za pojedine metaforične jezične izraze.

2.2.6.2.1. Različita iskustva

Uzroci varijacije metafora su *različita iskustva* (engl. *differential experience*) i *različita kognitivna prvenstva/stilovi*[189] (engl. *differential cognitive preference/style*). Ljudska su bića prilagođena svijetu u kojem žive. Drugim riječima, nesvjesno odabiremo različite detalje iz svoga života. Svijet se sastoji od nas samih (našeg tijela), fizičke okoline, fizičkih i

[186] Na primjer, ako članovi neke kulture vjeruju da postoji veza između određenog dijela tijela i emocija, može se očekivati da ćemo u tom jeziku naći metafore u kojima su ti dijelovi tijela povezani s tim emocijama (Deignan 2003: 257).
[187] Određene izvorne domene nisu jednako dostupne za metaforička preslikavanja u svim kulturama (Boers 2003). Geografske ili kulturne razlike dovode do istaknutosti određenih domena koje se onda upotrebljavaju kao izvorne domene u metaforama (Deignan 2003: 259).
[188] Više o korpusnim istraživanjima vidi 3. poglavlje *Metodologija*.
[189] Prijevodi pojmova prema Čizmar.

društvenih dijelova okoline u kojoj se nalazimo te šireg društvenog kulturnog konteksta. Budući da navedeni aspekti svijeta (fizička okolina, društveni kontekst, kulturni kontekst, komunikacijska situacija) u kojima živimo variraju na različite načine, i metafore koje upotrebljavamo variraju na različite načine. (prema Kövecses 2005: 231–258). Pojedini će se navedeni vidovi pokazati kao uzroci varijacije u hrvatskom i engleskom jeziku (pogledaj poglavlje *Analiza*). *Različita iskustva* navodimo u nastavku:

Fizička okolina. Iz različitosti fizičke okoline u kojoj ljudi žive i kojoj su prilagođeni proizlaze i varijacije metafora u različitim jezicima.

Društveni kontekst. Društveni kontekst podrazumijeva *odnose moći* (engl. *power relations*) i *društveni pritisak* (engl. *social pressure*). *Odnos moći* vezan je uz odnose moći u određenom društvu.[190]

Kulturni kontekst. Kulturni kontekst Kövecses (2005: 234) definira kao širi kontekst koji kultura (ili podkultura) omogućuje za razumijevanje svojih koncepata, uključujući (pod)kulturno jedinstvene i istaknute koncepte, koji karakteriziraju određenu (pod)kulturu, zajedno s glavnim načelima određene (pod)kulture. Glavna načela i ključni koncepti izuzetno su važni u metaforičnoj konceptualizaciji[191] zato jer se nalaze u različitim glavnim domenama iskustva određene kulture. U nastavku ćemo govoriti o utjecaju kulture (varijacijama) na različitim razinama.

Komunikacijska situacija. O komunikacijskoj ćemo situaciji detaljnije govoriti u nastavku rada unutar Kövecsesova (2015) novog prijedloga u kojem otjelovljenje i kontekst nisu u suprotnosti, nego postaju središnje „snage“ u stvaranju metafora.

Kao uzroci varijacija, u metaforičnim jezičnim izrazima kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u hrvatskom i engleskom jeziku, pokazat će se fizička okolina, društveni kontekst (*odnos moći* unutar kulturnog modela *velikog lanca* koji će biti objašnjen u potpoglavlju 2.2.6.3).

[190] Više o ovome pisat ćemo u narednom potpoglavlju 2.2.6.3. *Kulturni model velikog lanca* pa se ovdje nećemo baviti detaljnijim objašnjenjima.
[191] Kövecses (2005: 236) navodi istraživanje J. Littlemore (2003) koje pokazuje da govornici koji imaju različite osnovne vrijednosti (individualizam – kolektivizam) često ne razumiju metafore govornika čije se osnovne vrijednosti razlikuju od njihovih.

2.2.6.2.2. Kognitivna prvenstva/stilovi

Različite *konstrukcije* (engl. *construal*) ili kognitivne operacije koje primjenjuju pojedinci ili skupine dovode do *različitih kognitivnih prvenstava* i *stilova* (engl. *differential cognitive preferences and styles*). *Kognitivna* se *prvenstva* temelje na postavkama kognitivne lingvistike objašnjena u prethodnim potpoglavljima.

U nastavku ćemo navesti i opisati *kognitivna prvenstva* i *stilove* (opis prema Kövecses 2005: 246–259). *Različita kognitivna prvenstva* su načini na koji članovi skupine upotrebljavaju dostupne kognitivne procese koji su inače univerzalni. Oni su univerzalni, no pojedinci i skupine ljudi ih ne upotrebljavaju na isti način što dovodi do sljedećih varijacija:

1. *Iskustveno žarište* (engl. *experiential focus*)[192]. Univerzalni temelj tijela (engl. *bodily basis*) na kojima se univerzalne metafore **mogu** graditi **ne**[193] upotrebljava se na isti način u različitim jezicima. Različiti su ljudi u skladu s različitim vidovima funkcioniranja svojih tijela te mogu zanemariti ili umanjiti određene vidove funkcioniranja tijela u odnosu na metaforičku konceptualizaciju određene ciljne domene. Na primjer, konceptualizacija ljutnje u engleskom i kineskom jeziku (Kövecses 2005: 247 prema King (1989) i Yu (1995; 1998)). Pokazalo se da su fiziološki procesi ljutnje, u nepovezanim različitim kulturama, univerzalni: povećanje tjelesne temperature i krvnog tlaka. Konceptualizacije se ljutnje u kineskom jeziku temelje na krvnom tlaku, a ne na krvnom tlaku i temperaturi (kao u engleskom), što pokazuje da se govornici kineskog jezika oslanjaju na drugačije vidove fizioloških karakteristika u metaforičnoj konceptualizaciji ljutnje od govornika engleskog jezika.
2. *Prvenstvo gledišta*[194] (engl. *viewpoint preference*). Postojanje različitih metafora u različitim kulturama mogu biti određene odabirom između jednako motiviranih načina gledanja na određene stvari.
3. *Prototipi* i *okviri* (engl. *prototypes*; *framing*).
   a) *Prototipi*. Razlike u prototipnim kategorijama koje postanu izvorne domene za metafore dovode do varijacija. Na primjer, prototip KUĆE u Europi i Rusiji. (Kövecses 2005: 253–254; 2015: 27 navodi prema Chilton i Lakoff (1995)).

[192] Govornici različitih jezika mogu se fokusirati na različite dijelove iskustvene baze i konceptualizirati apstraktne domene na nekoliko različitih, ali podjednako motiviranih načina (Kövecses 2005: 252).
[193] Sve istaknuo Kövecses (2005: 246).
[194] Prijevod prema Čizmar.

b) *Okviri*. Upotreba istih izvornih koncepata koji su drugačije uokvireni. Na primjer, u engleskom i chagga jeziku (afrički jezik koji se govori u Tanzaniji) domena seksualnosti je oblikovana, odnosno uokvirena, drugačije iako imaju istu izvornu domenu: i to u engleskom jeziku: *She's **burning with** desire*, a u chagga jeziku: *she **roasts***. (Kövecses 2005: 254–257 prema Emanatian (1995)).

4. *Prednost metafore/metonimije* (engl. *metaphor versus metonymy preference*). Kövecses (2005: 257–258) navodi primjer (i objašnjava) istraživanja Charteris-Blacka (2003). On je istražio na koji se način tri koncepta – usta, jezik i usne – metaforički upotrebljavaju u engleskom i malajskom jeziku. Pokazalo se da engleski ima više metonimija, a malajski više metafora. Objasnio je to na sljedeći način: u malajskoj je kulturi važno „sačuvati obraz" pri negativnoj komunikaciji. Metafora je neizravniji način komunikacije i time se može sačuvati obraz. U engleskom jeziku je prihvatljivija izravnost i zato je odabrana metonimija, izravniji način komunikacije. Drugim riječima, određena domena može imati različite konceptualizacije u dvama jezicima: metaforičke ili metonimijske. To ovisi o različitim kognitivnim stilovima u konceptualizaciji. Što će se upotrijebiti može biti proizvoljan odabir ili u nekim slučajevima i povijesna slučajnost, ali počiva i na konvencijama kulture.
5. *Kreativnost* (engl. *creativity*). Kövecses (2005: 259–294) se bavi metaforom (kreativnost se metafore odnosi na inovativne metaforične jezične izraze, opisane u potpoglavlju 2.2.3.4. *Konvencionalnost*) i konceptualnom integracijom kao kreativnim mentalnim procesima koji su uzroci varijacije metaforičke konceptualizacije (za konvencionalnost pogledaj potpoglavlje 2.2.3.4. *Konvencionalnost*, a za teoriju konceptualne integracije pogledaj fusnotu 101).

Kövecses (2015: 26–29) navodi dodatne kognitivne stilove (prvenstva):

6. *Istaknutost* (engl. *salience*). Istaknutost se odnosi na nešto (vid nečega) što postaje istaknuto za osobu. U različitim su kulturama različiti koncepti istaknuti. Kövecses (2015: 27) navodi primjer istraživanja Boersa i Demecheleera (1997; 2001) kojim se pokazalo da su koncepti ŠEŠIRA i BRODA produktivniji u metaforičnim frazemima u engleskom jeziku, nego u francuskom u kojem se pokazalo da su koncepti RUKAVA i HRANE produktivniji u metaforičnim frazemima.

7. *Razrađivanje* (engl. *elaboration*). Prema Barceloni (2001) određena konceptualna metafora ima više ili manje metaforičnih jezičnih izraza u različitim jezicima. Drugim riječima, određena je konceptualna metafora u većoj ili manjoj mjeri razrađena, što će se pokazati i u analizi našeg rada.
8. *Osobitosti*/*specifičnoti* (engl. *specificity*). Prema Barceloni (2001) jezične metafore variraju prema razini specifičnosti u hijerarhiji, što će se pokazati u analizi našega rada.
9. *Konvencionalizacija* (engl. *conventionalization*). Prema Barceloni (2001) jezična ostvarenja (engl. *instantiations*) iste konceptualne metafore u različitim jezicima mogu se razlikovati po stupnju konvencionalizacije, što će se pokazati i u analizi rada.

Različita navedena kognitivna prvenstva u analizi rada pokazat će se kao uzrok varijacije. U analizi ćemo navoditi koja se kognitivna prvenstva pojavljuju u određenom primjeru.

U nastavku ćemo se osvrnuti na Kövecsesov (2015) novi način promatranja metaforičnog značenja koji se kosi s dosadašnjim kognitivnolingvističkim stajalištima. Tvrdi da metaforičko značenje u jezičnoj upotrebi ili bilo kojem drugom vidu komunikacije ne proizlazi samo iz konceptualnih metafora, njihovih preslikavanja te metaforičkih *posljedica*[195] (engl. *entailments*). Metaforično značenje u velikoj mjeri ovisi o kontekstu i povezano je s osobom koja pokušava razumjeti metaforu u kontekstu te s osobom koja stvara metaforu u kontekstu.[196] (Kövecses 2015: 1). Teorija konceptualne metafore bavi se univerzalnošću i varijacijom (Kövecses 2005). Iz otjelovljenja proizlazi univerzalnost metafora, a iz konteksta varijacije metafora (razlike u kulturi, povijesti i okolini). Kövecses (2005) je „pomirio" univerzalnost i varijacije metafore uvodeći pojmove *djelovanja otjelovljenja* (engl. *pressure of embodiment*[197]) i *djelovanja konteksta* (engl *pressure of context*).[198] Iz navedenog proizlazi načelo *djelovanja povezanosti* (engl. *pressure of coherence*). Načelo djelovanja povezanosti znači da u slučajevima kada su tijelo i kontekst u sukobu, pri oblikovanju ograničenja konceptualizacije, ishod ovisi o djelovanju koje je u danom trenutku snažnije (Kövecses 2015: 51). Novi je prijedlog (Kövecses 2015) da utjecaj otjelovljenja i konteksta nije u suprotnosti,

[195] Prijevod prema Stanojević (2011: 74, fusnota 57).
[196] Osobe naziva *konceptualizator* 1 (engl. *conceptualizer* 1) i *konceptualizator 2* (engl. *conceptualizator 2)*.
[197] Djelovanje otjelovljenja znači da konceptualizatori žele biti u skladu sa svojim tijelima, odnosno tjelesnim iskustvima (Kövecses 2015: 14).
[198] Djelovanje konteksta znači da konceptualizatori žele biti u skladu s različitim kontekstima (Kövecses 2015: 14).

nego postaje „glavna snaga“ u stvaranju metafora. (Kövecses 2015: 14). Unatoč univerzalnosti operacija i otjelovljenja postoje varijacije u konceptualnim sustavima zato što konteksti variraju i samim time upotrebljavaju različite operacije. Promjena konteksta i kognitivnih operacija na koje su utjecali različiti konteksti dovodi do različitih konceptualnih sustava[199] (Kövecses 2015: 50). Konteksti koji utječu na upotrebu metafore su sljedeći: diskurs[200], fizička okolina[201], društvena situacija[202], kulturna situacija, povijest[203] i interesi pojedinaca[204] (Kövecses 2015: 53–59). Stvaranje metafora temelji se ne samo na tjelesnom iskustvu, nego i u svakodnevnim situacijama ljudi, diskursima koje rabe u međusobnoj komunikaciji i konceptualnom znanju o svijetu[205] koje su stekli proživljavajući ga (Kövecses 2015: 200).

U analizi rada pokazat će se da su konteksti koji utječu na upotrebu metafore fizička okolina (samim (ne)postojanjem i razlikama određenih metaforičnih jezičnih izraza u hrvatskom i engleskom jeziku), kulturna situacija (ono što mi u radu nazivamo kulturni model) te implicitno, odnosno „prešutno“ diskurs, društvena situacija, povijest i interesi pojedinaca. Naime, iako četiri navedena čimbenika nisu eksplicitno obrađena u našem radu kao metodološki aparat u analizi primjera, smatramo da utječu na (ne)postojanje i razlike u metaforičnim jezičnim izrazima. Drugim riječima, možemo smatrati svaki metaforični jezični izraz dijelom određenog diskursa, interesa pojedinca, dijelom određene društvene situacije te povijesti, odnosno možemo ga smatrati kulturnom relikvijom.

---

[199] Kövecses (2015: 51) upućuje na neke radove u kognitivnoj lingvistici koji se mogu protumačiti na ovakav način: koncept HARA u japanskom (Matsuki 1995) i Qi u kineskom (Yu 1998).

[200] Kövecses (2015: 53–57) govori o diskursu na nekoliko razina, no budući da tema ovoga rada nije istraživanje određenog diskursa, nećemo se zadržavati na tim čimbenicima konteksta. Zainteresiranog čitatelja upućujemo na Kövecses (2015).

[201] Fizička okolina kao vrsta konteksta pokazuje se važnom i u analizi našeg rada. Pogledaj 4. poglavlje Analiza. Barsalou (1999: 598) tvrdi da različita otjelovljenja (engl. *embodiment*) omogućuju pojedincima da prilagode uočljive simbole svoga konceptualnog sustava specifičnoj okolini. Kada bi različiti pojedinci koji žive na različitim mjestima konzumirali različite sorte iste biljke, razvili bi drugačije uočljive simbole koji ih predstavljaju. Rezultat toga bili bi različiti konceptualni sustavi koji su se razvili kroz simbolični shematični proces oblikovanja u kojem je svaki optimalno reguliran za svoje tipične označitelje.

[202] Društveni vidovi uključuju primjerice razliku muškarca i žene. Mogu imati važnu ulogu u odabiru metafore u metaforičkoj konceptualizaciji (Kövecses 2015: 59) Detaljnije o navedenome pogledaj Kövecses (2005: 88–93), Milić (2011) i Milić (2013). U našem se radu bavimo aksiologijom (pogledaj potpoglavlje 2.2.6.3.1. *Aksiologija*) i određivanjem pozitivnih i negativnih vrijednosti, no ne osvrćemo se posebno na društvene vidove poput maloprije navedenog autora (Milić 2011).

[203] Kövecses (2015: 59) pod poviješću naznačuje da pod tim podrazumijeva kolektivno sjećanje članova neke skupine. Pogledaj gore (potpoglavlje 2.2.6.2. *Univerzalnost i varijacija*) detaljnije objašnjenje i Deignan (2003).

[204] Detaljnije o navedenome pogledaj Kövecses (2015: poglavlje 6) i Kövecses (2005: 244–246). Interesi pojedinaca i skupina utječu na odabir metafore. Profesori, znanstvenici često upotrebljavaju izvorne domene iz područja kojim se bave da bi razumijeli različite ciljne domene (Kövecses 2005: 245–246). Iako priznajemo i slažemo se s navedenom postavkom, ona nadilazi dosege ovoga rada te ih nećemo detaljnije analizirati.

[205] Vidi potpoglavlje 2.2.2.4. *Enciklopedijsko znanje* (2.2.2.4.) i *znanje o svijetu* u Uvodu (prema Žic-Fuchs (1991)).

Kao dodatni prijedlog kulturne varijacije navest ćemo još jedan Kövecsesev (2003) prijedlog. Dva jezika mogu imati istu konceptualnu metaforu koja se može manifestirati metaforičnim jezičnim izrazima koji se preklapaju, no takvi metaforični izrazi mogu imati male razlike zbog različite kulturne pozadine (Kövecses 2003: 315). Kövecses (2003: 315–317) analizira konceptualnu metaforu LJUBAV JE PUTOVANJE u engleskom i mađarskom jeziku i zaključuje da su jezični izrazi u obama jezicima isti. Male su razlike vidljive: u primjeru gdje se u engleskom jeziku upotrebljava glagol *come*, mađarski upotrebljava glagol *jut* u značenju „doći na neko mjesto nakon što su se iskusile poteškoće". Postavlja se pitanje jesu li ti detalji sustavni i motivirani ili izolirani i slučajni i jesu li važni za istraživanje metafore u odnosu na kulturu. Kövecses zaključuje da se takve razlike mogu naći u mnoštvu primjera, što će se pokazati i u našoj analizi.

2.2.6.2.3. Odnos izvorne i ciljne domene kao uzrok varijacije

Kao uzroke varijacije među jezicima Kövecses (2005: 121–123) navodi i odnos između izvorne i ciljne domene: *opseg cilja* (engl. *range of the target*) i *doseg izvora (engl. scope of source*) te *osobitosti/specifičnosti izvorne domene* (engl. *specificity of the source*) (Kövecses 2005: 120):

Osobitosti/specifičnosti izvorne domene. Engleski i kineski jezik koji imaju istu metaforu za politiku na *temeljnoj razini* (engl. *generic-level*): POLITIKA JE SPORT. U engleskom jeziku izvorne su domene AMERIČKI NOGOMET ili BEJZBOL, dok su u kineskom jeziku izvorne domene STOLNI TENIS, ODBOJKA ili NOGOMET (prema Yu 1998) (Kövecses 2015: 120). O razinama kategorizacije bilo je riječi u potpoglavlju 2.2.2.3. *Kategorizacija*, a u *Metodologiji rada* (3. poglavlje) i *Analizi* (4. poglavlje) detaljnije ćemo se baviti razinama kategorizacije.

> *Opseg cilja.* Dva jezika mogu imati različite izvorne domene za konceptualizaciju jedne ciljne domene, što naziva *opsegom cilja*. Navodi primjer (Kövecses 2015: 70) ciljne domene sreće u kineskom i engleskom jeziku: u kineskom jeziku postoji konceptualna metafora SREĆA JE CVIJEĆE U SRCU, (engl. HAPPINES IS FLOWERS IN THE HEART) koja ne postoji u engleskom jeziku, dok u engleskom jeziku postoji konceptualna metafora BITI SRETAN JE BITI IZNAD ZEMLJE (engl. BEING HAPPY IS BEING OFF THE GROUND), koja ne postoji u kineskom jeziku.

Doseg izvora. Doseg izvora Kövecses (2005: 72–73) naziva i dosegom metafore (engl. *scope of metaphor*) (Kövecses 2000: 80–81). U obama se slučajevima pojam odnosi na više ciljnih domena koje imaju jednu izvornu domenu. Na primjer, izvorna domena ZGRADA u engleskom jeziku ima brojne ciljne domene te imamo sljedeće metafore: TEORIJE SU ZGRADE, ODNOSI SU ZGRADE, ŽIVOT JE ZGRADA. Više o dosegu izvorne domene BILJKA bit će riječi u potpoglavlju 4.9. *Doseg izvorne domene BILJKE*.

2.2.6.2.4. Boersov prijedlog kulturne varijacije

Boers (2003: 234–236) predlaže tri načina kulturne varijacije:

1. Dva jezika imaju ista preslikavanja, ali s različitim stupnjevima konvencionalnosti ili produktivnosti. Na primjer, u SAD-u je bejzbol popularan sport iz čega proizlaze brojniji metaforični jezični izrazi vezani uz navedeni sport (za razliku od engleskog jezika u Europi) (Boers 2003: 234).
2. *Prosuđivanje* (engl. *value-judgments*)[206] razlika koje su povezane s izvornom, ciljnom domenom ili općenite prikladnosti metafore. Razlike među kulturama mogu dovesti do krivih konotacija u učenju jezika kod određenih jezičnih izraza. Na primjer, Amerikanci povezuju svoju vladu sa strojem. Pozadinska konotacija takvih metafora mogla bi biti da su njihove institucije neosobne i nefleksibilne.
3. Postojanje prioriteta jezika u odabiru metafore ili metonimije.[207]

U analizi rada navodit ćemo unutarjezične i međujezične varijacije isto kao i moguće uzroke navedenih varijacija. U nastavku ćemo opisati kulturni model *velikog lanca* koji je temeljni kulturni model u našoj analizi te aksiološke odrednice i aksiološke odrednice *velikog lanca*.

[206] Littlemore (2003) istražuje varijacije među kulturama na razini prosuđivanja u upotrebi određenih metafora.
[207] Navedeno se podudara s Kövecsesovom (2005) podjelom, objašnjeno ranije u ovome potpoglavlju.

2.2.6.3. Kulturni model *velikog lanca*

U potpoglavlju 2.2.3. *Teorija konceptualne metafore* govorili smo o razlici između metaforičkih jezičnih izraza i konceptualnih metafora. Sada ćemo se osvrnuti na konceptualne metafore i vidjeti formiraju li one neke veće sustave. Postoje dva velika metaforička sustava: *metafora velikog lanca* (engl. *Great chain of being*) i *metafora strukture događaja* (engl. *event structure metapho*r). *Metafora velikog lanca* (Lakoff i Turner 1989: 161–213) objašnjava na koji se način **stvari** konceptualiziraju metaforički, a *metafora strukture događaja* (Lakoff, Espenson, Schwartz 1991, Lakoff 1993) na koji se način **događaji**[208] konceptualiziraju metaforički. Ta se podjela podudara s Langackerovim (1987) istraživanjima u kognitivnoj gramatici. Naime, Langacker (1987: 183–243) dijeli vrste riječi na dvije skupine: *nominalne predikacije*[209] (engl. *nominal predication)* i *relacijske predikacije*[210] (engl. *relational predication)* koje se dalje dijele na *nevremenske relacije* (engl. *atemporal relation*) i *procese* (engl. *process*). *Nominalne predikacije* odnose se na stvari i definirane su kao statične, omeđene u prostoru (to su npr. imenice), a *relacijske predikacije* odnose se na događaje, a karakterizira ih dinamičnost (glagoli su na primjer *predikacije procesa*, a pridjevi i prilozi *nevremenske relacije*). Drugim riječima, *metafora velikog lanca* konceptualizira stvari, odnosno nominalne predikacije, a *metafora strukture događaja,* događaje, odnosno relacijske predikacije. Mi ćemo se usredotočiti na metaforu *velikog lanca* jer je važna u analizi našega rada.

Metafora *velikog lanca* ima četiri sastavnice (Lakoff i Turner 1989):

1.Kulturni model *velikog lanca bića*

2. *Teorija o prirodi stvari* (engl. *nature of things*)

3. Metafora OPĆENITO JE SPECIFIČNO (engl. *GENERIC IS SPECIFIC*)

3. Komunikacijska *maksima kvantitete* (engl. *Maxim of Quantity*)[211]

Kulturni model *velikog lanca* jest ljestvica na kojoj se na višim razinama nalaze „viša" bića i njihova svojstva. Sam se model dijeli na osnovni i prošireni model *velikog lanca*.

[208] Sve istaknula Čizmar.
[209] Izraz *predikacija* odnosi se na značenje, a ne na predikat kao rečenični dio (Langacker 1987: 97).
[210] Belaj i Tanacković Faletar (2014: 59) izraze *nominal* i *relational predication* prevode kao *nominalni* i *relacijski profil*. Mi ćemo se koristiti izrazom *predikacija*.
[211] Maksima kvanititete određuje količinu informacija: doprinos treba biti dovoljno informativan za trenutačnu komunikaciju i nije potrebno da doprinos bude informativniji nego što treba (Grice 1975: 45). Za detaljniji opis pogledaj fusonotu 194.

Osnovni se model odnosi na „niža“ bića, rasprostranjen je i pojavljuje se u raznim kulturama. Prošireni model *velikog lanca* prikazuje odnos ljudskih bića prema društvu, Bogu i svemiru. Taj je model tipičan za zapadnu tradiciju (Lakoff i Turner 1989). Isto tako, Kövecses objašnjava da je navedena pučka teorija odnosa stvari u svijetu tipična za židovsko-kršćansku tradiciju koja potječe još iz Biblije. Budući da se može naći u mnogim kulturama, mogla bi biti i univerzalna[212] (2002: 126). Model *velikog lanca* jest hijerarhija stvari/entiteta i koncepata strukturiranih od vrha prema dnu. Svaki entitet ima sva svojstva entiteta s niže razine.

Model *velikog lanca* nadopunjuje podsvjesna i automatska *teorija o prirodi stvari* prema kojoj stvari imaju bit koja im „određuje“ na koji će se način ponašati. Drugim riječima, lanac je definiran tipičnim svojstvima i ponašanjem: na primjer, ljudi su definirani racionalnim razmišljanjem, životinje instinktom, biljke određenim biološkim svojstvima i tako dalje. Na primjer, biološko svojstvo cvijeta jest da „prati“ sunce (okreće se u smjeru sunca). Najviše svojstvo određuje mjesto na ljestvici. Primjerice, najviše svojstvo životinja jest instinkt. Svaka razina dijeli se na podrazine koje također imaju svoju strukturu. Na primjer, psi su na višoj razini od insekata.

Spajanjem modela *velikog lanca* i *teorije o prirodi stvari* dobivamo sljedeći model:

- LJUDI: svojstva višega reda vode do ponašanja višeg reda
- ŽIVOTINJE: instinktivna svojstva vode do instinktivnog ponašanja
- BILJKE: biološka svojstva vode do biološkog ponašanja
- SLOŽENI PREDMETI: strukturna svojstva vode do funkcionalnog ponašanja
- PRIRODNE FIZIČKE STVARI: prirodna fizička svojstva vode do prirodnog fizičkog ponašanja

No, sam model *velikog lanca* nije metafora. Sustav postaje metaforičan metaforom OPĆENITO JE SPECIFIČNO, odnosno kada određenu razinu lanca razumijemo s pomoću druge razine (na primjer čovjeka s pomoću biljke). U modelu *velikog lanca bića* preslikavanja se mogu vršiti u oba smjera (iz više razine u nižu i obrnuto), no uvijek se vrše iz izvorne u ciljnu domenu.

[212] U analizi rada rabit ćemo pojam *kulturni model zapadne tradicije*. Pod navedenim ćemo podrazumijevati odnos stvari u svijetu tipičnu za kršćansko-židovsku tradiciju, kojima pripadaju kulture hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

Naposlijetku, četvrta sastavnica *velikog lanca* jest komunikacijska *maksima kvantitete* (Grice: 1975) koja postavlja dodatna ograničenje na preslikavanja: „Model je velikog lanca u skladu s maksimom kvantitete da bi se istaknula najvažnija razina svojstava i ponašanja unutar sheme izvorne domene. Cilj je odabrati one vidove sheme koji su važni za metaforično razumijevanje.“[213] (Lakoff i Turner 1989: 179).

Lakoff i Turner (1989) ističu da je osnovni oblik *velikog lanca* zapadna tradicija proširila s kulturnim modelom *makrosvemira* (engl. *Macrocosm*) i *mikrosvemira* (engl. *Microcosm*). U navedenom kulturnom modelu ne istražujemo samo svojstva i ponašanja nego i dominaciju[214]. Viši oblici dominiraju nižim oblicima. Na primjer, ljudi dominiraju životinjama. Ljudska razina ujedno ima i unutarnju hijerarhiju: na primjer, kralj je iznad plemstva, plemstvo je iznad seljaka, muškarci iznad žena, odrasli iznad djece i tako dalje. Primjer „trećeg svijeta“ (engl. *third world*) Lakoff i Turner (1989) objašnjavaju na način da su se prvotno tako nazivale zemlje koje su bile politički neopredijeljene, a sada se taj pojam u industrijaliziranim društvima odnosi na inferiorne zemlje kojima bi se trebalo dominirati. Sljedeći je primjer kršćanske teologije po kojoj je svemir izgrađen prema božanskom poretku. Na vrhu je Bog, zatim Krist pa arkanđeli i tako dalje. Ispod navedene razine, imamo prošireni *veliki lanac*; crkva je stvorila društveni mikrosvemir sa sljedećim poretkom: papa, kardinali, nadbiskupi, biskupi i tako dalje. Ovdje ćemo se osvrnuti na primjer ekoloških pokreta i kultura s religijama koji imaju obrnuti poredak *velikog lanca*. Naime, neke animističke religije štuju rijeke i planine kao božanstva i to ih stavlja na višu razinu, iznad ljudi, iz čega proizlazi da ih se treba poštivati. Metafora *velikog lanca* objašnjava kako i zašto brojne i, naizgled, nepovezane konceptualne metafore funkcioniraju zajedno. (Kövecses 2002: 127).

2.2.6.3.1. Odnos ČOVJEK – ŽIVOTINJA – BILJKA

Kulturni model *velikog lanca* jest hijerarhija prema kojoj entiteti s više razine posjeduju sve značajke entiteta s niže razine uz dodatne značajke koje im određuju i viši položaj u hijerahiji. U hijerarhiji osnovnoga *velikoga lanca* na najvišoj su razini ljudi, zatim

[213] „The Great Chain model is used in concert with the Maxim of Quantity to pick out the highest relevant level of attributes and behavior within a source-domain schema. The effect is to pick those aspects of the schema that are relevant to metaphorical understanding“.
[214] U analizi rada pokazat će se djelovanje modela Dominacije u oba jezika.

životinje pa biljke.[215] U nastavku ćemo kontrastirati odnos ČOVJEK – ŽIVOTINJA – BILJKA te navesti pregled istraživanja konceptulane metafore ČOVJEK JE ŽIVOTINJA.

Lakoff i Johnson (1980: 17) upravo su temeljili orijentacijsku metaforu KONTROLA JE GORE na činjenici da ljudi u kulturi zapadne tradicije doživljavaju sebe na način da kontroliraju životinje, biljke i okolinu, što je temelj za metaforu ČOVJEK JE GORE i RACIONALNO JE GORE. [216] Isto tako u prikazu moralnosti (Lakoff i Johnson 1999: 290–337) govore o moralnome poretku koji opravdava moralni autoritet određenih pojedinaca. Prirodni je poredak poredak dominacije koji se pojavljuje u svijetu: ljudi su prirodno snažniji od životinja, biljaka i stvari iz čega proizlazi da ljudi imaju moralni autoritet nad prirodom: životinjama, biljkama, stvarima.

Možemo reći da su istraživanja vezana uz konceptualnu metaforu ČOVJEK JE ŽIVOTINJA brojna: Hines (1996[217], 1999, 2000), Martsa (2003), Baider Gesuato (2003), Rakusan (2004), Frenández Fontecha i Jiménez Catalán (2003), Talebijenad (2005), Czapiga i Kleparski (2007), Kiełtyka i Kleparski (2005a), Kiełtyka i Kleparski (2005b), Milić (2011), Silaški (2011), Milić (2013), Silaški (2013). Rakusan (2004) istražuje imenice koje se odnose na životinje u engleskom, njemačkom, češkom i ruskom jeziku. Pokazalo se da engleski jezik ukazuje na veću povezanost ljudi i životinja u odnosu na češki jezik. Zaključuje da je to zbog izvanjezičnih razloga: ekonomskih, religijskih i ostalih. Kiełtyka i Kleparski (2005a, 2005b) bave se dijakronijskim istraživanjem. Benczes (2006: 93–96) istražuje kreativne složenice temeljene na metafori ČOVJEK JE ŽIVOTINJA. Silaški (2011) pokazuje sveprisutnost metafora koje se odnose na životinje u konceptualizaciji poslovnoga svijeta u engleskome jeziku. U istraživanjima konceptualne metafore ČOVJEK JE ŽIVOTINJA metaforični se jezični izrazi evaluiraju (određuju pozitivno ili negativno) što je, možemo reći, nametnulo istraživanja odnosa metaforičnih jezičnih izraza za muškarce i žene (Hines 1996, 1999, 2000, Baider i Gesuato 2003[218], Frenández Fontecha i Jiménez Catalán 2003[219], Silaški 2013[220]).

[215] Berlin, Breedlove i Raven (1973: 215) daju prikaz univerzalnih etnobioloških kategorija: *jedinstveni početnik* (engl. *unique beginner*), *živo biće* (engl. *life form*), *općenito* (engl. *generic*), *specifično* (egl. *specific*), *posebnosti* (engl. *varietals*). Wierzbicka (1996) propituje navedno istraživanje razine *živog bića* u engleskoj pučkoj zoologiji (Wierzbicka 1996: 358–360) i razine *živog bića* u engleskoj pučkoj botanici (Wierzbicka 1996:361–365).

[216] O modelu *dominacije* detaljnije vidi potpoglavlje 2.2.6.3 *Kulturni model velikog lanca*.

[217] Hines (1996) istražuje ŽENE KAO DESERT te u zaključku navodi da samo postojanje metafore ukazuje na koji se način konceptualiziraju žene.

[218] Istraživale su na koji se način konceptualiziraju žene u engleskom i talijanskom jeziku na temelju metafora vezanih uz životinje.

[219] Kontrastivna analiza upotrebe parova riječi *lisac*/*lisica* i *bik/krava* u engleskom i španjolskom jeziku.

Milić (2011)[221] je svojim istraživanjem pokazao da su zoosemi vezani uz domaće životinje u engleskom i hrvatskom jeziku produktivni. Koristio se klasifikacijom po funkcionalnim kategorijama (Taylor 2002) DOMAĆIH ŽIVOTINJA, PERADI, STOKE (SITNOG I KRUPNOG ZUBA) i TEGLEĆE MARVE. Posebno se produktivnom pokazala poddomena ODNOSA S LJUDIMA, uz poddomene OBLIKA, PONAŠANJA, VELIČINE koje su se koristile za konceptualizaciju IZGLEDA, KARAKTERA, INTELEKTA i MORALA. Pokazao se čest derogativni učinak (koji se pripisuje entitetu zbog spuštanja na nižu razinu). U zaključku ćemo se osvrnuti na konceptualizaciju domena ŽIVOTINJA – BILJKA u odnosu na ciljnu domenu ČOVJEK.

2.2.6.3.2. Aksiologija

Aksiologija je filozofska disciplina koja se bavi proučavanjem vrijednosti (Anić, Klaić, Domović 2001)[222]. Aksiološke vrijednosti mogu se okarakterizirati kao pozitivne, neutralne i negativne (Kiełtyka 2008: 42). Kao temelj u aksiološkim istraživanjima pojavljuju se koncepti DOBROGA i LOŠEGA. Kriterij evaluacije, procjene, određenja koji je individualno i kulturno određen upućuje na promatranje aksiološkog učinka kao odraza psihosocijalnih iskustava čovjeka (Milić 2011: 78). Drugim riječima, možemo reći da se evaluacija/prosuđivanje ostvaruje različito (pozitivno ili negativno) u pojedinim kulturama. Na primjer, u poljskom jeziku (kulturi) svinja simbolizira prljavost i pohlepu (negativna evaluacija) dok u njemačkom jeziku (kulturi) simbolizira sreću (pozitivna evaluacija) (Kiełtyka 2008: 41). U analizi našega rada isticat ćemo pozitivnu/negativnu evaluaciju u oba jezika kao jedan od uzroka varijacija, odnosno razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. Određivanje evaluativnih značenja jedno je i od čimbenika određivanja konvencionalnih metaforičnih jezičnih izraza (Deignan 2005), koje smo opisali i uzeli kao kriterij u analizi rada (detaljnije o određivanju konvencionalnih jezičnih izraza vidi potpoglavlje 2.2.3.4. *Konvencionalnost*).

Četiri sastavnice modela *velikog lanca: kulturni model velikog lanca bića, teorija o prirodi stvari, metafora OPĆENITO JE SPECIFIČNO* i *komunikacijska maksima kvantitete* te

[220] Istražuje, između ostaloga, koje se metafore vezane uz životinje upotrebljavaju (pozitivno ili negativno) za žene u srpskom jeziku.
[221] Milić (2013) daje pregled pristupu zoosemiji u okviru teorije konceptualne metafore i metonimije.
[222] Detaljnije o aksiološklim elementima (u analizi Ljudi kao domaćih životinja u hrvatskom i engleskom jeziku) pogledaj Milić (2011: 77–82).

mogućnost preslikavanja u obama smjerovima, iz više razine u nižu te iz niže razine u višu, dovode do 20 mogućih metafora (Krzeszowski 1997:161):

1. BOG JE LJUDSKO BIĆE (engl. GOD IS A HUMAN BEING);
2. BOG JE ŽIVOTINJA (engl. GOD IS AN ANIMAL);
3. BOG JE BILJKA (engl. GOD IS A PLANT);
4. BOG JE STVAR (engl. GOD IS A THING);
5. LJUDSKO BIĆE JE ŽIVOTINJA (engl. A HUMAN BEING IS AN ANIMAL);
6. LJUDSKO BIĆE JE BILJKA (engl. A HUMAN BEING IS A PLANT);
7. LJUDSKO BIĆE JE STVAR (engl. A HUMAN BEING IS A THING);
8. ŽIVOTINJA JE BILJKA (engl. AN ANIMAL IS A PLANT);
9. ŽIVOTINJA JE STVAR (engl. AN ANIMAL IS A THING);
10. BILJKA JE STVAR (engl. A PLANT IS A THING);
11. STVAR JE BILJKA (engl. A THING IS A PLANT);
12. STVAR JE ŽIVOTINJA (engl. A THING IS AN ANIMAL);
13. STVAR JE LJUDSKO BIĆE (engl. A THING IS A HUMAN BEING);
14. STVAR JE BOG (engl. A THING IS (A) GOD);
15. BILJKA JE ŽIVOTINJA (engl. A PLANT IS AN ANIMAL);
16. BILJKA JE LJUDSKO BIĆE (engl. A PLANT IS A HUMAN BEING);
17. BILJKA JE BOG (engl. A PLANT IS (A) GOD);
18. ŽIVOTINJA JE LJUDSKO BIĆE (engl. AN ANIMAL IS A HUMAN BEING);
19. ŽIVOTINJA JE BOG (engl. AN ANIMAL IS (A) GOD);
20. LJUDSKO BIĆE JE BOG (engl. A HUMAN BEING IS (A) GOD). (Krzeszowski 1997:161).

Tema našega rada jest analiza konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u kojoj se svojstva s niže razine (BILJKA) prenose na višu razinu (ČOVJEK).

U analizi rada istražit ćemo koja se svojstva preslikavaju te na koji su način određena u hrvatskome i engleskome jeziku te dolazi li do preklapanja. Uključivanjem aksioloških odrednica u analizu pokazat će se istost i/ili različitost kulturnih modela. Drugim riječima, pokazat će se razlike i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

2.2.6.4. Pučke teorije i taksonomije

U ovom ćemo se potpoglavlju osvrnuti na pučke teorije i taksonomije te njihovu (ne)isprepletenost sa znanstvenim teorijama i taksonomijama. U drugom dijelu potpoglavlja, kao praktični primjer razlike znanstvene i pučke taksonomije, navest ćemo i opisati istraživanje Berlin, Breedlova i Ravena (1974)[223] koji su istraživali pučku taksonomiju klasificiranja i imenovanja biljaka Tzeltal govornika i uspoređivali sa zapadnjačkom znanstvenom klasifikacijom.

Pučke teorije (kulturni modeli) i taksonomije važan su teorijski konstrukt koji se očituje u kognitivnolingvističkim istraživanjima. Pomoću njih se analiziraju i objašnjavaju motivacije[224] metaforičnih izraza koji se kose sa znanstvenim teorijama.

Nazivi za biljke vezani su uz pučke i znanstvene teorije Pučke teorije mogu utjecati na znanstvene teorije, kao što i znanstvene teorije mogu utjecati na pučke teorije[225] (Kövecses: 2000: 114–138). Drugim riječima, pučke se i znanstvene teorije ne moraju poklapati. Mogu utjecati jedna na drugu pa čak i istovremeno se iskazivati. Hsieh (2008) pokazuje tri načina moguće interakcije znanstvenih i pučkih teorija (slika 3):

a) Mogu odražavati pučka vjerovanja koja se kose sa znanstvenim znanjem (I.), b) znanstvena otkrića mogu mijenjati pučka vjerovanja (II.) c) te istovremeno postojanje pučkog vjerovanja i znanstvenog (Hsieh 2008: 140). Primjer pučkog vjerovanja koje se kosi sa znanstvenim znanjem jest da korijen mandragore donosi sreću (Hsieh 2008: 135–136)[226]. Metaforični izrazi čije se značenje ne može znanstveno objasniti imaju *semantičku autonomnost* (engl. *semantic autonomy*) (Hsieh 2008).

[223] Opis i analiza istraživanja preuzeta je od Ungerer i Schmid (2006[1996]: 67–69).
[224] Vidi potpoglavlja 2.2.3.1. *Motiviranost metafore* i 2.2.6. *Kultura*.
[225] Vidi potpoglavlje 2.2.6. *Kultura*.
[226] Na primjer u kulturi hrvatskog i anglsaksonskog govornog područja smatra se da djetelina s četiri lista donosi sreću.

Possibilities / Interaction of the views	
I.	farmer's knowledge and understanding, poet's imagination and rhetoric determine people's language usage, views, and conceptions
II.	a. scientific discoveries influence people's views b. scientific discoveries determine people's language usage and conceptions c. scientific discoveries change people's views and conceptions
III.	coexistence: farmer's knowledge and understanding, poet's imagination and rhetoric, and scientific discoveries coexist in people's language use

Slika 3. Moguće interakcije pučkih i znanstvenih vjerovanja[227]

Tijekom stoljeća sistematizacija biljaka temeljila se na pučkim teorijama sve do pojave Carla von Linnéa u 18. stoljeću. On je razvio kompleksni sustav kategorizacije koji je imao 13 glavnih razina (Ungerer i Schmid 2006 [1996]: 67), pet carstava te znanstvenu sistematizaciju biljaka. Predložio je binarnu nomenklaturu prema kojoj se ime svake vrste sastoji od dviju latinskih riječi: prvo je ime ime roda, a drugo ime je ime vrste. Ta se sistematizacija rabi i danas (Dubravec 1996: 99–100) uz određene promjene, no nije jedini sustav koji se rabi u znanosti. Vajs (2003: 1) navodi da se znanstvena taksonomija temelji na arbitrarnosti, a da je pučka taksonomija motivirana.[228] Karakteristika je znanstvene terminologije strogost tvorbe, arbitrarnost, denotativnost, a karakteristika je pučke terminologije sloboda tvorbe, motiviranost te dvoznačnost (Vajs 2003: 16). Za klasifikaciju biljaka u narodnoj se taksonomiji rabe neznanstveni kriteriji: izgled, stanište i namjena biljke. (Vajs 2003: 1). Isti su se kriteriji pokazali kao motivacija za metaforične jezične izraze kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, što će se pokazati u dijelu rada koji se bavi analizom primjera.

Neadekvatnost znanstvenih taksonomija ističu Ungerer i Schmid (2006 [1996]) i Atran (1990). Atran (1990: 79) navodi da su znanstvene i pučke takosnomije klasifikacije koje su ključne u prirodi, no razlikuju se u načinu na koji definiraju što je to točno priroda. U pučkoj taksonomiji priroda nikada nije u potpunosti „skrivena", dok u znanstvenoj taksonomiji

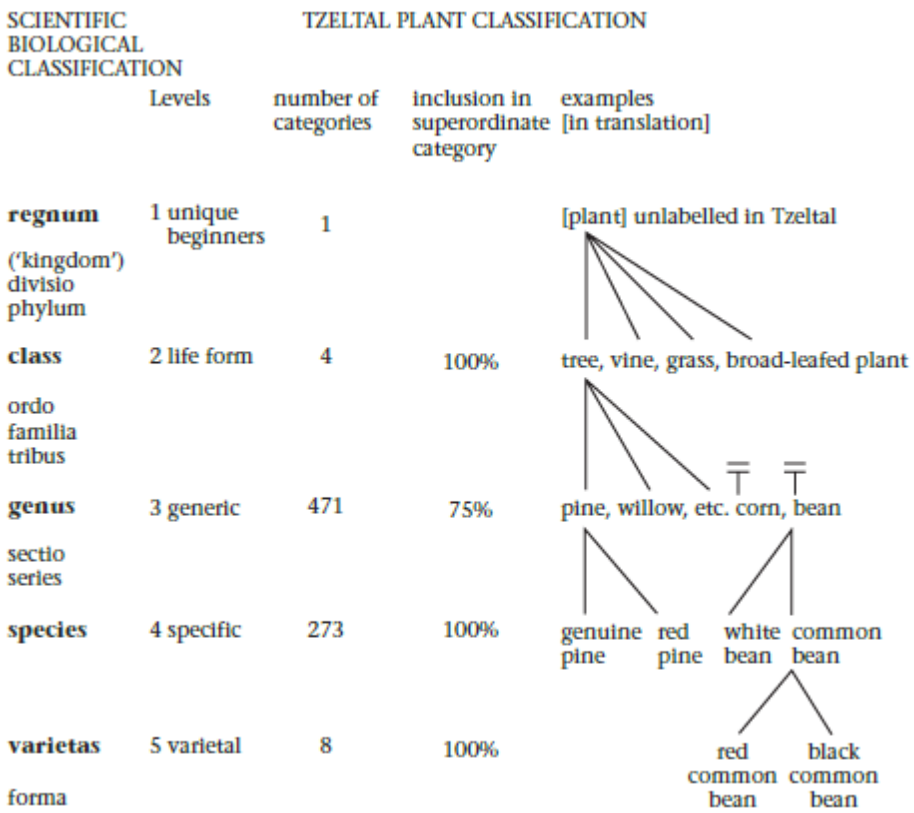
[227] Slika preuzeta od Hsieh (2008: 140).
[228] No i znanstvena je terminologija motivirana, samo drugačijim čimbenicima.

postoji metodološka pretpostavka da znanost želi razložiti i objasniti poznato s pomoću nepoznatog. Drugim riječima, Atran govori o već spomenutoj arbitrarnosti znanstvenih taksonomija i motiviranosti pučkih taksonomija. Ističe (Atran 1990: 79) i prednost pučkih taksonomija koje žele održati poznatu strukturu svijeta pa i, ako je potrebno, prilagoditi nepoznato poznatom, što se podudara s kognitivnolingvističkim postavkama[229].

Navedeno je potvrdila Vajs (1996) na temelju hrvatskih pučkih naziva za mjehuricu u usporedbi s drugim jezicima. Navodi da je metaforička motivacija česta u botaničkim pučkim nazivima: u davanju naziva čovjek se osvrće na pojedine karakteristike biljaka i prema tom ih imenuje. Nazivi se za pojedinu biljku poklapaju i u zajednicama s različitom kulturnom tradicijom. Pokazalo se semičko jedinstvo u pučkim denominacijama i u drugim genetski različitim jezicima za mjehuricu. Riječima kognitivne lingvistke, poklapaju se nazivi za biljke u različitim jezicima zato što istu biljku govornici različitih jezika vide i doživljavaju približno jednako iz čega su proizašli isti ili slični metaforični nazivi. Na primjer konceptualizacija za mjehuricu kao svjetiljke javlja se u njemačkom, francuskom i engleskom (Vajs 1996: 156). Vajs se u svojim brojnim radovima bavi etimologijom fitonima u rječnicima (1994a, 1994b, 2001) kao i na koji su se način refleksi fitonima od Plinija sačuvali u domaćim nazivima biljaka (1983, 1985) te fitonimima i njihovom motiviranošću, na primjer fitonimi koji su motivirani religijom i drugim sličnim sadržajima (1989).

Ungerer i Schmid (2006 [1996]: 67–69) tvrde da su znanstvene taksonomije presložene te navode i opisuju pučku taksonomiju klasificiranja i imenovanja biljaka Tzeltal govornika (Berlin, Breedlova i Ravena 1974) kao najdetaljniju neznanstvenu taksonomiju i zaključuju da se čini da znanstvene taksonomije ne uključuju um/mišljenje.

[229] Vidi potpoglavlje 2.2.2. *Kognitivna semantika o postavkama kognitivne lingvistike*.

Slika 4. Klasifikacija Tzeltal biljaka: odabrani dijelovi (slika preuzeta od Ungerer i Schmid 2006 [1996]: 68)

Slika (4) prikazuje dio njihovih rezultata. Najočitija je razlika u smanjivanju broja glavnih razina znanstvene klasifikacije (13) na 5 razina. Važno je naglasiti superiornost *temeljne* (engl. *generic*) razine koja ima 471 kategoriju. Nadređeni izrazi na drugoj razini broje samo 4 kategorije, a niža razina, razina vrsta, ima 273 kategorije. Superiornost temeljne razine prikazuje njihovo jezično i kulturno značenje, što potvrđuje kognitivnolingvističke postavke kategorizacije (pogledaj potpoglavlje 2.2.2.3. *Kategorizacija*). Tzeltal govornici najčešće su odabirali kategorije s temeljne razine i kada su imali mogućnost odabira s više ili niže razine što dovodi do zaključka da su im ta imena prvotno bila na umu, čime se ističe značaj i važnost navedene razine. Na primjer, određenu bi vrstu bora nazvali „bor“, a ne „drvo“ ili „crveni bor“.[230] Dakle, govornici se nisu koristili nadređenom kategorijom DRVO nego BOR. Potrebno je skrenuti pozornost na kategorije KUKURUZA i GRAHA za koje ne postoji nadređena kategorija. Činjenica da se kukuruz i grah uzgajaju u poljima i upotrebljavaju kao hrana je u tolikoj mjeri očita da se u kulturnoj Tzeltel zajednici to ne mora

[230] Isto tako, nazivi za temeljne razine su kratki, dok se nazivi za niže razine sastoje od pridjeva + temeljno ime.

isticati. Pokazalo se da je u taksonomiji Tzeltal biljaka razina biološke vrste psihološki osnovna (Lakoff 1987a: 46). Ungerer i Schmid (2006 [1996]: 69) zaključuju da antropološka istraživanja pučke taksonomije pridonose kulturnim i jezičnim istraživanjima na sljedeći način: pučke taksonomije koncentriraju se na temeljnu razinu zato jer su često kulturno istaknute i duboko usađene u osnovne biološke potrebe; imena temeljnih kategorija su „najdostupnija“ (morfološka im je struktura jednostavna i prvo se pojavljuju na umu); „netemeljne razine“, čini se, imaju „pomoćni“ status.[231] Drugim riječima, nisu dovoljno razvijene jer nema potrebe za dodatnom kategorizacijom.

3. Metodologija istraživanja

3.1. Specifičnosti metodologije proučavanja u kognitivnoj lingvistici

Kognitivna lingvistika i gramatika pripada nemodularnoj teoriji koja se kosi s dosadašnjim „uobičajenim“ pogledima na proučavanja jezika. S obzirom na njezine specifičnosti (obrađene u teorijskom dijelu rada) bilo je potrebno prilagoditi način proučavanja. Drugim riječima, bio je potreban drugačiji koncept analiziranja i primjenjivanja metodoloških načela. Langacker (1987: 34–55) je predložio metodološke principe koji bi se trebali primjenjivati jer se jezična analiza razlikuje od dotadašnjih načina jezične analize: *činjeničnost* (engl. *factuality*), *ekonomičnost* (engl. *economy*), *izričitost* (engl. *explicitness*), *općenitost* (engl. *generality*) i *predvidljivost* (engl. *predictivness*):

Činjeničnost. Svaka bi teorija trebala biti u skladu s poznatim činjenicama. Pojave bi se trebale opisivati točno, no poteškoće se javljaju zbog neautonomnosti „činjenica“. Činjenice se proučavaju unutar konteksta neke teorije. Na primjeru kognitivne lingvistike navedeno se odnosi na konceptualne metafore: zagovornici nemodularnih teorija propituju postojanje konceptualne metafore.

Ekonomičnost. Svaka bi teorija trebala biti ekonomična u svome opisu. Drugim riječima, trebala bi opisivati veći broj podataka s manje teorijskog aparata. Pitanje trebaju li se konvencionalni izrazi uključivati u gramatiku je više činjenično nego metodološko. Ako govornik nauči velik broj konvencionalnih izraza kao ustaljenih jedinica, nužno je da gramatika to prikaže popisom tih izraza. Najjednostavniji opis koji točno pokazuje sve podatke morao bi uključivati takav popis.

[231] Vidi potpoglavlje 2.2.2.3. *Kategorizacija*.

Izričitost. Opis bi teorije trebao biti što precizniji u svakoj fazi analize.

Općenitost. Općenitost se smatra vrlinom. Jezikoslovci traže općenita pravila i univerzalne principe: navode očite principe i traže one manje jasne. Drugim riječima, žele prikazati ne tako očite općenitosti ili ujediniti prividno različite pojave. Generativna gramatika, koja ima arhetipski pristup koncepciji jezika, smatra jezik sustavom općenitih pravila koja se ne prilagođavaju nepravilnostima dok na primjer kognitivna gramatika, koja je uporabna teorija, prikazuje mnoštvo određenih izjava koje predstavljaju govornikovo razumijevanje jezičnih koncepcija uključujući one koje se mogu podvesti pod općenite izjave.

Predvidljivost. Teorija bi trebala moći predvidjeti podatke. Teorija mora ograničavati na način da ograniči deskriptivne alate na određeni doseg koji izdvaja mnoge druge moguće alternative. Isto bi tako trebala omogućiti načine odabira među konkurentnim analizama. Teorija konceptualne metafore ne omogućuje predvidljivost svih pojava. Ne možemo predvidjeti koji će metaforični jezični izraz upotrijebiti govornik u određenoj situaciji.

U nastavku ćemo opisati i problematizirati metodologije istraživanja metafore i metonimije.

3.2. Metodologija istraživanja metafore i metonimije

Istraživanje se metafore odvija na dvije razine: *konceptualnoj* i *tekstualnoj*. Prvo ćemo se osvrnuti na *konceptualni pristup*.[232]

1. Konceptualni pristup

Konceptualni pristup podrazumijeva jasnu vezu između metaforičnog jezičnog izraza na razini jezika i konceptualne metafore u umu. Postoje dvije vrste radova koji pripadaju ovoj skupini: *teorijsk*i i *praktični* radovi.

a. *Teorijski* pristup temelji se na pretpostavci da neki jezični izraz jasno upućuje na neku konceptualnu metaforu što istraživač otkriva upućenom introspekcijom. Navedeni pristup koristi se nesustavno skupljenim primjerima čiji je cilj ilustracija pitanja o kojima se govori. Samo zanemarivanje odnosa jezičnog i konceptualnog

[232] Pregled donosimo prema Stanojević (2011: 111–130).

omogućuje usredotočenost na konceptualno: motivacija metafora, njihov međusobni odnos te odnos s drugim spoznajnim mehanizmima.

Usredotočenost na konceptualno i zanemarivanje jezičnoga glavna je zamjerka teoriji konceptualne metafore. U nastavku ćemo rada iznijeti metodu kojom ćemo pokušati „pomiriti“ konceptualno i jezično.

b. *Praktični* radovi primjenjuju teoriju na temelju sustavno izabranog ili skupljenog sinkronijskog ili dijakronijskog materijala. Semaziološka istraživanja podrazumijevaju polazak od zadanog jezičnog oblika te traženja njegova značenja i konceptualnih veza (metafore, metonimije, kulturni modeli)[233]. Onomaziološka istraživanja polaze od nekog koncepta da bi se opisala jezična sredstva koja se u njoj upotrebljavaju.[234] Polazi se od tradicionalnog konceptualnog pristupa u kojima se za traženje metafore rabi upućena introspekcija.[235] Neka istraživanja (Tissari 2003) o konceptualnim metaforama govore na temelju korpusa. O korpusnom pristupu govorit ćemo u nastavku rada.

Prema navedenome opisu naše bismo istraživanje mogli nazvati semaziološko-onomaziološkim istraživanjem jer ćemo u analizi rada polaziti od upućene introspekcije[236] za iznalaženje metafora te zadanog jezičnog oblika i tražiti njegova značenja i konceptualne veze. Drugim riječima, koristit ćemo se konceptualnom i tekstualnom analizom.

Konceptualna se analiza treba baviti:

a. određivanjem razine detaljnosti pojedine metafore/metonimije

b. određivanjem motiviranosti metafore (središnjih preslikavanja) i vrste konceptualne metafore prema motiviranosti

[233] Mi smo u analizi rada polazili od jezičnog oblika za koji smo tražili potvrdu u korpusima (u obzir smo uzimali sve morfološke oblike). Razgraničili smo doslovno od metaforičnog značenja te izdvajali metaforične jezične izraze kojima je ciljna domena ČOVJEK. U radu smo analizirali i primjere metaforičnih jezičnih izraza identičnih gramatičkih oblika s drugačijim značenjem. Npr., metaforični jezični izraz *biljka* u hrvatskom jeziku (primjer (1) i (2)).

[234] Kod istraživanja konceptualne metafore uobičajene su definicije semaziologije i onomaziologije drugačije: opisuje se metaforički potencijal izraza (mogućnost kombinacija u konceptualnim metaforama ili njegova metaforična realizacija u pojedinom tekstu, a ne tradicionalni potpuni opis značenja) Stanojević (2011: fusnota 77).

[235] Na primjer, sinkronijska i dijakronijska analiza koncepta LOVE u engleskome jeziku (Kövecses 1986; 2000; Barcelona 1995; Bierwiaczonek 2002).

[236] Postoje mišljenja da introspekcijske metode treba dopuniti (kvantitativnim) korpusnim podacima što potvrđuju istraživanja stvarnih podataka iz računalnih korpusa (na primjer radovi u Gries i Stefanowisch 2006). Gries (2006) na primjer, kvantitativno, te pomoću značenjskih karakteristika leksema na računalnom korpusu analizira značenja leksema *run* (na temelju *profila ponašanja*).

c. određivanjem mjesta metafore/metonimije u scenariju

d. određivanjem drugih odnosa između metafora/metonimija.

Konceptualnu analizu objasnili smo u teorijskom dijelu rada.

2. *Tekstualna* se analiza treba baviti odnosom jezičnog i konceptualnog u jezičnom materijalu:

a. prepoznavanjem metaforičkih/metonimijskih jezičnih izraza (tj. određivanjem izraza koji upućuju na polaznu i ciljnu domenu),

b. određivanjem jezične konvencionalnosti izraza (što je temelj daljnjeg procesa analize).

c. grupiranjem jezičnih izraza, tj. postuliranjem konceptualnih metafora/metonimija (određivanje preslikavanja, postuliranje polazne i ciljne domene, određivanje elemenata u konceptualnoj integraciji).

d. (neovisno o metaforičkoj analizi): određivanje kulturnog modela/scenarija.

U analizi našega rada bavit ćemo se konceptualnom analizom, i to određivanjem razine detaljnosti pojedine metafore/metonimije te određivanjem motiviranosti metafore (središnjih preslikavanja) i vrste konceptualne metafore prema motiviranosti te tekstualnom analizom, i to prepoznavanjem metaforičkih/metonimijskih jezičnih izraza, određivanjem jezične konvencionalnosti izraza, grupiranjem jezičnih izraza (određivanje preslikavanja, postuliranje polazne i ciljne domene) te određivanjem kulturnog modela.[237] Nadalje, u radu nećemo istraživati samo imenice, odnosno kanonske primjere metafore A je B jer su istraživanja pokazala (Goatly 1997) da metafore nisu samo imenice, nego i druge vrste riječi, što će se pokazati i u analizi našeg rada. Na tragu navedenog osvrnut ćemo se na istraživanje gramatike jezičnih metafora.

[237] U nastavku ovoga poglavlja navest ćemo detaljno metodologiju našega istraživanja.

3.3. Istraživanje gramatike jezičnih metafora

Deignan (2006: 108) navodi da neka istraživanja pokazuju (Cameron 2003) da metafore A=B poput *Čovjek je vuk,* koji je kanonski tip primjera u mnogim teorijskim studijama, nisu česte, odnosno tipične u jezičnoj upotrebi. Goatlyjevo (1997) je istraživanje isto tako pokazalo da metafore nisu samo imenice, nego i ostale vrste riječi, što će se pokazati u našoj analizi. Drugim riječima, Cameronino (2003) i Goatlyjevo (1997) istraživanje pokazuje da usmjeravanje na nominalne primjere ne pokazuje raznolikost stvarne jezične uporabe. Deignan (2006: 110) se dodatno osvrće i na Sinclaira (1991), koji je pokazao da postoje podudarnosti između oblika i značenja: različita značenja riječi imaju različite gramatičke oblike, ako ne na razini vrste riječi onda na detaljnijoj sintaktičkoj razini.

Pokazalo se da su mnoge metaforične upotrebe ograničene gramatički čime se dosadašnja teorija konceptualne metafore nije bavila. Imenice se iz izvorne domene životinja često pojavljuju kao pridjevi ili glagoli kada se upotrebljavaju metaforički (Deignan 2005).[238]

Stanojević (2013: 142–143) smatra da je potrebno uvesti gramatičke tendencije u ispitivanje konceptualnih metafora te navodi da pojedini gramatički izrazi rezultiraju većim ili manjim brojem konceptualnih metafora čime se bavi u navedenoj knjizi i svojoj doktorskoj disertaciji (Stanojević 2009). Pokazuje da je kod pojedinih vrsta gramatičkih odnosa lakše naći pojedinu vrstu metafore.

Barcelona (2001) navodi da jezični metaforični izrazi imaju drugačiji gramatički status u različitim jezicima. Konceptualne se metafore jezično realiziraju kao riječi, fraze, ili složenije sintaktičke konstrukcije (Kövecses 2005: 152), što će se pokazati i u analizi našeg rada.

Mi se u analizi rada nećemo baviti uzrocima pojavnosti i detaljnim analizama različitih gramatičkih oblika. Naznačit ćemo u analizi o kojim se vrstama riječi radi što može biti pomoć u drugim (daljnjim) istraživanjima jezičnih metafora.

[238] Analiza doslovnih i metaforičnih izraza nadilazi dosege ovoga rada pa nećemo ulaziti u daljnju analizu.

3.4. Korpusni pristup

Korpusom možemo nazvati bilo koju skupinu tekstova, no mi ćemo pojam rabiti u smislu koji navodi Deignan (2005: 76) pozivajući se na Meyera (2002): korpus je velika skupina autentičnih tekstova koji su pohranjeni u strojno čitljivom obliku. U takvom se obliku istražuju tekstovi s pomoću različitih računalnih programa u grani lingvistike koja se naziva *korpusna lingvistika*. Deignan (2005: 76–77) navodi tri načina po kojima se razlikuju postojeći sinkronijski engleski korpusi:

1. Tipovi tekstova koji mogu biti *posebni (engl. specialized)*: vezani uz određeni žanr poput poslovnog engleskog te *nespecijalizirani (engl. non-specialized)* korpusi koji se sastoje od odabranih tekstova kojima je cilj prikazati „uravnotežen" tekst. Drugim riječima, cilj je takvoga korpusa prikazati jezik na način da se iz njega mogu prikazati uopćeni zaključci. BNC, korpus kojim ćemo se koristiti u našem radu, pripada *nespecijaliziranim* korpusima.
2. Uključenost dijelova teksta iz korpusa koji mogu biti *cijeli* ili *djelomični*. Neki korpusi, poput BNC kojim ćemo se i mi služiti u radu, sadrže kombinaciju cijelih i djelomičnih tekstova.
3. *Zatvoreni* korpus te korpus koji se *nadopunjava* tijekom vremena. BNC je *zatvorenog* tipa.

3.4.1. Korpus u istraživanju metafore

Istraživač koji proučava metaforu služeći se korpusom treba utvrditi postojanje jezične metafore koja ostvaruje određenu konceptualnu metaforu. Računalo ne može pretraživati konceptualne kategorije, nego samo gramatičke (Deignan 2005: 93). Stanojević (2011: 118) navodi noviji korpus manjeg opsega koji omogućava i takva istraživanja. Navodi Wallington i dr. (2003) i radove skupine Pragglejaz (http://letlx.let.vu.nl/project/pragglejaz/). U Hrvatskoj unutar projekta *Repozitorij metafora hrvatskoga jezika (engl. Croatian Metaphor Repository)* dostupna je, između ostalog, baza konceptualnih metafora.[239] Nadalje, istraživač na temelju upućene intuicije treba odlučiti je li određeni izraz metaforičan te odrediti je li metafora

[239] Baza podataka MetaNet.HR nalazi se na sljedećoj poveznici: http://ihjj.hr/metafore/.

inovativna, mrtva ili historijska (pogledaj 2.2.3.4. potpoglavlje *Konvencionalnost*) (Deignan 2005: 93). [240]

Nedostatak je korpusnog pristupa nemogućnost traženja implicitnih metaforičnih jezičnih izraza. Implicitni su izrazi mrtve, historijske ili inovativne metafore, dok su eksplicitni izrazi konvencionalizirani. U našem ćemo se radu baviti eksplicitnim metaforičnim jezičnim izrazima[241] jer je cilj istraživanja ovoga rada uloga konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja sinkronijskog govornika.

Činjenice o konceptualnim metaforama potrebno je crpiti iz tekstualnih istraživanja i iz istraživanja našeg uma. Da bismo mogli opisati metafore potrebno je koristiti se različitim izvorima (Lakoff i Johnson 1999: 79–81). U tom ćemo se smislu u pojedinim dijelovima analize u traženju motivacije oslanjati na etimološke podatke *Online Etymology Dictionary*[242] i http://english.stackexchange.com/ kao i još nekoliko mrežnih stranica čije ćemo poveznice navesti u analizi pojedinih primjera. Tekstualna istraživanja moraju se temeljiti na činjenicama koje proizlaze iz prave uporabe, a ne iz intuicije[243] (iz navedenog i proizlazi činjenica da je kognitivna lingvistika uporabni model). Drugim riječima, podatke je potrebno crpiti iz korpusa (Tummers, Heylen i Geeraerts 2005). Prva su se istraživanja temeljila na jezičnoj intuiciji kojom su se tražili podaci koji bi mogli pokazati neke vrste konceptualnih metafora. Preokret u istraživanju konceptualnih metafora donijela su razna istraživanja diskursa[244] i različiti korpusni pristupi te se na taj način kognitivna semantika okrenula uporabi. U našem se radu nismo bavili korpusnim kvantitativnim dijelom istraživanja, izuzev nekoliko primjera, jer smatramo da je temelj za istraživanje razlika i/ili sličnosti među dvjema kulturama (istraživanjem konceptualne metafore) konceptualizacija metaforičnih jezičnih izraza i (ne)postojanje pojedninih izraza.[245] U nastavku ćemo se kratko osvrnuti na odnos

[240] Detaljnije o korpusnom pristupu vidi Deignan (2005), Stefanowitsch (2006a;2006b), Stefanowitsch i Gries (2006) i Stanojević (2011).
[241] U radu ćemo analizirati u nekoliko navrata mrtve ili potencijalno mrtve metafore da bismo ukazali na razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.
[242] http://etymonline.com/.
[243] Deignan (2005: 96) navodi da je intuicija nužna u identificiranju konceptualne metafore i njihove moguće leksikalizacije. No, nepodudaranje između intuicije istraživača pri smišljanju tipičnih leksikalizacija i čestih izraza u korpusu pokazuje da se intuicijom istraživača ne mogu predvidjeti određene značajke nekog izraza iz čega proizlazi nužnost korpusnih podataka.
[244] Diskurzivnim se pristupom pretražuju metafore u određenom tekstu te se na temelju navedenoga donose zaključci o samom tekstu. Više o opisu diskurzivnih pristupa na hrvatskom jeziku pogledaj Stanojević (2013: 133–134).
[245] Isto tako kao problem u analizi pojavit će se i (ne)opsežnost korpusa. Kao i Gries (2006: 87) smatramo da ne možemo pretpostaviti da su korpusi (u našem slučaju HNK i BNC) dovoljno veliki da sadrže sve pojavnice

čestih (konvencionalnih) jezičnih izraza i prototipnosti u korpusnim istraživanjima. Naime, u korpusnim istraživanjima najčešće značenje (najkonvencionalnije) ujedno ima i status prototipnog značenja (što je i zaključak Griesa 2006:76). No neke jezične uporabe nisu prototipne jer su češće, nego su češće zato što su prototipne (Geeraerts 1988: 221–222). Drugim riječima, česta upotreba neke jezične strukture posljedica je postojanja prototipne strukture, a ne uzrok prototipnosti. No ni česta pojava jezične jedinice nije pokazatelj prototipnosti kao što se pokazalo u istraživanju Fulgosi i Tuđman Vuković (2001) koje su istraživale metaforične jezične izraze *grana, korijen* i *plod* u hrvatskome jeziku. Pokazalo se da se ne podudara prototipno značenje s brojem pojavnica u korpusu.

3.5.Odnos ustaljenih jezičnih izraza i frazema

Deignan je analizom konkordancija metafora zaključila da se metafore nalaze u relativno ustaljenim izrazima u usporedbi s doslovnim značenjem kod kojeg su kombiniranja slobodnija (Deignan 1999). Navedeno nisu frazemi, nego kako ih Deignan naziva *polu-ustaljeni* (engl. *semi-fixed expressions*) izrazi, na što smo i sami nailazili u radu (2006: 118). Kolokacije postaju važan dio u oblikovanju teksta, bilo doslovnog ili metaforičnog značenja (Deignan 2006: 120). Analizom primjera u našem radu pokazala se važnost kolokacija (predatribucija i zaatribucija) jezičnih izraza metaforičnog značenja, odnosno poluustaljenih izraza. Poluustaljene izraze Deignan razlikuje od frazema.

Značajke frazema (Deignan 2005: 195):

- sastoje se od više od jedne riječi
- značenje proizlazi iz cjeline frazema, a ne iz pojedinačnih dijelova
- leksički su ustaljeni: nemogućnost zamjene sinonimom zbog promjene značenja
- gramatički su ustaljeni: npr. u množini nemaju isto značenje

U nastavku Deignan (2005: 196) navodi da se navedene značajke frazema u uporabnom jeziku rijetko pojavljuju. Pojavljuju se izrazi koji imaju značajke frazema (engl. *idiom-like qualities*). Mi nećemo dublje ulaziti u razgraničavanje frazema i poluustaljenih izraza jer navedeno nadilazi dosege našeg rada. Smatramo da su kolokacije (predatribucije i zaatribucije koje ćemo navoditi u analizi rada) važan dio analize jer utječu na

---

metaforičnih jezičnih izraza kao ostvarenja konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Navedeni će se problem pokazati u analizi našega rada.

konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni. U radu ćemo naznačavati je li izraz u OALD i LID-u obilježen kao frazem jer smatramo da frazem upućuje na visoku razinu konvencionalnosti (ustaljenosti) u jeziku.

3.6. Metafora i kolokacije

Pojava kolokacija u metaforama nije u potpunosti objašnjena unutar teorije konceptualne metafore (Deignan 2005: 193). Deignan (2005: 193–213) se bavi odnosom metafore i kolokacije pokušavajući odrediti do koje su granice odnosi kolokacije sačuvani u preslikavanjima iz izvorne u ciljnu domenu. Drugim riječima, promišlja o implikacijama navedenoga modela na metaforička preslikavanja. Mi se u našem radu nećemo baviti navedenim modelom jer nadilazi dosege našeg istraživanja. Kolokacije ćemo promatrati i analizirati kao ponavljanje upotrebe jednakih nizova riječi (predatribucija i zaatribucija) s jednakim značenjem (Deignan 2005: 213).

Deignan definira kolokacije kao skupine riječi koje se često pojavljuju zajedno (Deignan 2005: 193) te ističe važnost kolokacija u načinima upotrebe metafore i njihovim implikacijama koje se odnose na više od opisa jezika. Navodi da su istraživanja kolokacija dvostruka. Prvo, potreba izražavanja i istraživanja apstraktnih i inovativnih ideja metaforom (što je objašnjeno teorijom konceptualne metafore). Drugo, ljudska potreba nedvosmislenog komuniciranja. Drugim riječima, ljudska potreba ponavljane upotrebe poznatih nizova riječi s jednakim značenjem. U našem radu promatramo i analiziramo kolokacije u potonjem smislu i nećemo problematizirati i određivati do koje su granice odnosi kolokacija sačuvani u preslikavanjima.

Stanojević se (2011; 2013) bavi metodologijom proučavanja metafore. Unutar svoga prijedloga integriranog modela konceptualne metafore (Stanojević 2011; 2013) bavi se predatribucijama i zaatribucijama, odnosno semantičko-gramatičkim odnosima te, između ostaloga, navodi (Stanojević 2013: 148) da je jedna od temeljnih zadaća pridjevskih predatribucija kvalificirati imenicu kojom se obično izriče neka stalna značajka entiteta o kojemu je riječ (Radden i Dirven 2007; Stanojević, Kryžan-Stanojević, Parizoska 2011). Na tragu navedenoga promatramo sve predatribucije i zaatribucije kao stalnu značajku entiteta o kojemu je riječ.

3.7.Izvori

Korpusom ćemo se služiti kao izvorom stvarnih upotreba i u tome ćemo smislu navoditi i analizirati kolokacije. Izvori podataka za primjere metaforičnih jezičnih izraza u analizi bit će računalni korpus British National Corpus (BNC) za engleski jezik i Hrvatski nacionalni korpus (HNK) i Hrvatska jezična riznica (HJR)[246] za hrvatski jezik. Korpusi kojima smo se koristili jesu BNC koji ima 100 milijuna riječi[247], te HNK koji ima 216 milijuna riječi. Za oba će se korpusa u analizi rada pokazati (ne)opsežnost korpusa kao nedostatak: ne nalazimo potvrde za sve primjere metaforičnih jezičnih izraza. Prvenstveno ćemo se služiti metodom *pristupom utemeljenim na korpusu*[248] (engl. *corpus-based*), no koristit ćemo se i analizama *pristupa* koji je *vođen korpusom*[249] (engl. *corpus-driven reasearch*), npr. utvrđivanjem pojave određenih kolokacija čega ćemo se u nastavku rada detaljnije dotaknuti.[250] Naše je istraživanje *utemeljeno na korpusu* na način da svoju analizu započinjemo s kategorijama iz literature i zatim ih dalje istražujemo, a *vođeno* je *korpusom* svojom spremnošću da usvoji nove podatke i razvije nove sustave opisa ako se podaci ne podudaraju s postojećima.

U radu ćemo navoditi i analizirati metaforične jezične izraze za koje smo našli potvrde u korpusima (HNK i BNC). Kao nedostatak takvoga pristupa smatramo manji opseg korpusa u oba jezika jer za pojedine metaforične jezične izraze nećemo naći potvrde u korpusima (i samim time ih nećemo anlizirati). Metaforične jezične izraze za koje nismo našli potvrde, a znamo ih kao izvorni govornici hrvatskog jezika ili za koji smo našli potvrde u rječnicima (ili ih znamo) za engleski jezik, samo ćemo navoditi i nećemo ih detaljnije analizirati. Nedostatak je takvog pristupa mogući necjeloviti pregled mogućih metafora, no smatramo da će se na dostupnom korpusu pokazati reprezentativne razlike i/ili sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

Kao kontrolni izvor podataka u dijelovima analize koristit ćemo se i rječnicima: *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (1995), *Longman Idioms Dictionary* (1998), *Collins*

[246] HJR koristimo samo u nekoliko primjera za domenu ŠTETNOSTI.
[247] Koristili smo se javno dostupnim korpusom koji nije opsežan.
[248] Prijevod pojma prema Mihaljević (1998: 66). Štrkalj Despot i Möhrs (2015: 342) za navedeni pojam predlažu prijevod *djelomično korpusno utemeljen pristup*.
[249] Prijevod pojma prema Mihaljević (1998: 66). Štrkalj Despot i Möhrs (2015: 342) za navedeni pojam predlažu prijevod *potpuno korpusno utemeljen pristup*.
[250]Tognini-Bonelli (2001) uvodi razliku među dvama navedenim pristupima: u *djelomično korpusno utemeljenim pristupima* istraživanja započinju s postojećim paradigmama i istražuju upotrebljavajući korpus. Istražuje se bez postojećih pretpostavki o tome što će se naći: korpus se smješta u središte procesa i omogućuje pojavu novih kategorija i pravila koji proizlaze iz istraživanja.

COBUILD English Guides, 7: Metaphor (Deignan 1995; u ovome slučaju kao izvor konceptualnih i jezičnih podataka (korpusnog istraživanja)), *Bujas* (2005) te The *Free Dictionary* (TFD)[251] za engleski jezik te *Rječnik hrvatskog jezika* (Anić 2000) i *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (Anić i ostali 2004), *Hrvatski jezični portal*[252] za hrvatski jezik. Nedostatak takvog pristupa jest nemogućnost provjere predloženih značenja te činjenica da se rječničke definicije i primjeri figurativnih upotreba mogu promatrati kao dekontekstualizirane generalizacije različitih vrsta izraza ili nedovoljno specificiranog diskursa ili teksta (Milić 2011: 87).

No, kao i Milić (2011: 87), priklanjamo se Geeraertsu (2006d), koji ističe ulogu leksikografa kao sinkronijskog govornika jezika i pripadnika određene kulture te Kövecsesu (2002), koji smatra rječničke definicije indikatorima glavnog značenjskog žarišta, odnosno znanja o izvornoj domeni ili važnih koncepata pri preslikavanju. [253]

Dodatno ćemo se na pojedinim mjestima koristiti rječnicima (Cirlot 2001, Dalzell i Terry 2007, Ferber 2007) kao dodatnim izvorima enciklopedijskih znanja te pojedinim mrežnim stranicama čije ćemo poveznice navoditi unutar analize.

U našem smo se radu koristili korpusnim pristupom kao i jezičnom intuicijom[254] te rječnicima, osobito za engleski jezik jer nismo izvorni govornici engleskoga.

3.8. Varijacije metafora u različitim kulturama (jezicima)

U ovome ćemo se potpoglavlju osvrnuti na varijacije metafora u različitim kulturama (detaljnije o kulturnim varijacijama pogledaj potpoglavlje 2.2.6.2. *Univerzalnost i varijacija*) problematizirajući odnos konceptualnih metafora i jezičnih izraza koji proizlaze iz njih.

Dva jezika mogu imati istu konceptualnu metaforu, no jezični će izraz biti oblikovan razlikama u kulturi i ideologiji, što će se pokazati i u analizi našega rada. Iz toga proizlazi da su i konceptualne i jezične metafore motivirane, ne samo kognitivno nego i kulturom (Kövecses 2005: 161). Konceptualne metafore mogu se pojaviti u jednome jeziku, a u drugome ne (Boers 2003: 232). Konceptualna metafora ČOVJEK JE BILJKA pojavljuje se i u

[251] Poveznica: http://www.thefreedictionary.com/.
[252] Poveznica: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=baza.
[253] Kao nedostatak rječnika smatramo čestu nezabilježenost metaforičnih značenja.
[254] Sinclair (1991: 37) navodi da je za jezični opis potreban postojeći jezični opis, intuicija izvornog govornika te jezik u kontekstu.

hrvatskom i u engleskom jeziku, što ukazuje na sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

Iz konceptualne metafore proizlaze jezične metafore. Npr. Barcelona (2001), uz mnoge druge istraživače, navodi da se jezične metafore mogu razlikovati po stupnju specifičnosti. Metaforični izraz u jednome jeziku može se razlikovati od odgovarajućeg metaforičnoga izraza u drugome po stupnju specifičnosti (prema Kövecses 2005: 153–154). Drugim riječima, jezični izraz može imati jedno značenje na jednoj razini specifičnosti, a drugačije značenje na drugoj razini specifičnosti (Kövecses 2015: 29). U analizi našega rada pokazat će sličnosti i razlike (varijacije) među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja postojanjem istih jezičnih izraza (koji proizlaze iz iste konceptualne metafore), jezičnih izraza koji se preklapaju s razlikama u kulturološko-ideološkoj pozadini u kojima konceptualne metafore funkcioniraju (Kövecses 2005: 155) te (ne)postojanjem određenih jezičnih izraza u jednome od jezika. Prema Blankovoj postavci (2001: 9) svaki referent ili koncept može biti leksikaliziran u svim jezicima. No on naglašava da je zanimljivije proučavati koji se koncepti **obično** ili **neprestano**[255] upotrebljavaju u određenom jeziku (Heger 1964: 514) jer na taj način dobivamo uvid kako funkcionira određena govorna zajednica. Naš rad polazi od postavke postojanja konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u obama jezicima, no u analizi se bavimo i (ne)postojanjem određenih jezičnih realizacija, odnosno metaforičnih jezičnih izraza. Na tragu Blanka (2001: 9) smatramo važnim utvrđivanje (ne)postojanja koncepata, jezičnih izraza te kolokacija u obama jezicima. Drugim riječima, smatramo (ne)postojanje određenih metaforičnih jezičnih izraza u određenom jeziku (engleskom/hrvatskom) pokazivanjem razlika među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. [256]

Različita društveno-kulturna iskustva i različiti kognitivni procesi mogu dovesti do varijacija u metaforama (Kövecses 2005: 293) i to, između ostaloga, na način da se konceptualne metafore na *temeljnoj razini* (engl. *generic-level*) prikazuju na poseban,

[255] Istaknuo Blank (2001: 9).

[256] Deignan (2005: 99) navodi istraživanje Deignan, Gabrys i Solska (1997) u kojem su izvorni govornici poljskog jezika s naprednim znanjem engleskog jezika prevodili jezične metafore grupirane tematski po izvornim domenama. Pokazalo se da postoje metafore, s istim preslikavanjima u oba jezika, s „prevodljivm" jezičnim realizacijama. U drugim su slučajevima postojala preslikavanja, ali s drugačijim realizacijama, dok u nekim slučajevima nije bilo podudaranja u konceptualnim metaforama i njihove su se jezične realizacije prevodile parafrazom. Nećemo se detaljnije baviti prevođenjem jer nadilazi dosege našega rada.

drugačiji način, svojstven toj kulturi na detaljnijoj razini (Kövecses 2005: 68). Kao što se kulturni faktori mijenjaju od kulture do kulture, tako se mijenjaju metafore i njihovi jezični izrazi (Kövecses 2003:319), što će se pokazati i u analizi našeg rada.

U radu ćemo sagledavati sličnosti i/ili razlike unutar pojedinog jezika/kulture (unutarjezična varijacija) da bismo mogli donijeti zaključke o sličnostima i/ili razlikama među kulturama hrvatskoga i anglosaskonskoga govornog područja.

3.9. Zaključak

Osnovna jedinica u našem radu jest *metaforični jezični izraz*. O metaforičnosti smo opsežno govorili u teorijskom dijelu, sada ćemo se kratko osvrnuti na pojam *jezični izraz*. Navedeni pojam upotrebljavamo u skladu s postavkama *uporabnog pristupa* i gramatike kao sustava **jezičnih jedinica**[257] (Langacker 1987)[258] čije se značenje ostvaruje u kontekstu (Langacker 1987: 401). Važnost stvarnih upotreba potencijalno je osnovnija za jezičnu strukturu od apstraktnih shema. Navedeni *odozdolni* (engl. *bottom-up*) pristup temelji se na činjenici da pravila proizlaze iz shematizacija izraza koji se ponavljaju (Langacker 2000: 3).

Navedenim smo prikazom metodologije pokazali da postoje dvije razine istraživanja: konceptualna i tekstualna. Konceptualnim pristupom tražimo veze između metafora u jeziku i metafora (konceptualnih) u umu, a tekstualnim pristupom istražujemo jezično i konceptualno.

Analizom na konceptualnoj razini bavili smo se određivanjem (u obama jezicima):

- koji su istaknuti dijelovi domene BILJKE, odnosno ŽIVOTNOG CIKLUSA BILJAKA.
- metaforičkih i/ili metonimijskih odnosa.
- razine detaljnosti pojedinih metafora/metonimija.
- motiviranosti metafore (središnjih preslikavanja) i metonimije.
- konvencionalnosti metafore i metonimije.
- aksiološkog učinka metafore i metonimije.[259]
- kulturnih modela.

[257] Istaknula Čizmar.
[258] Više o uporabnom pristupu i statusu jezičnih jedinica pogledaj potpoglavlja 2.2.1.2. *Kognitivna gramatika Ronalda Langackera* i 2.2.3.4. *Konvencionalnost*.
[259] Detaljnije o akisologiji pogledaj potpoglavlje 2.2.6.3.1. *Aksiologija*. U analizi rada bavimo se određivanjem i isticanjem aksiološkog učinka jer smatramo da u velikoj mjeri ukazuju na sličnosti i/ili razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

Analizom na tekstualnoj razini:

- bavili smo se utvrđivanjem kolokacija na indikativnoj razini kao ustaljenih veza riječi s jednakim značenjem koje potvrđuju konvencionalnost jezičnog izraza, utječu na konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni te ukazuju na sličnosti i/ili razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.
- utvrđivali smo na indikativnoj razini gramatiku jezičnih metafora zbog ukazivanja na sličnosti i/ili razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja i u svrhu daljnjih istraživanja jezičnih metafora te
- grupirali jezične izraze unutar određene konceptualne domene.

Na temelju navedenih kriterija analizirat ćemo primjere u hrvatskom i engleskom jeziku te sagledavati (i utvrditi) sličnosti i/ili razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

4. Analiza uloge konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja

Biljke su oduvijek imale iznimnu važnost za čovjeka. One mu daju kisik, služe kao hrana, lijek te možemo reći da je sasvim „prirodno“[260] očekivati iznimnu količinu konceptualnih metafora (iz čega proizlaze i metaforični jezični izrazi) kojima je izvorna domena biljka. ČOVJEK JE BILJKA je jedna od osnovnih[261] konceptualnih metafora (Lakoff i Turner 1989: 52). Postavlja se pitanje zašto je navedena metafora dobila status jedne od osnovnih konceptualnih metafora. Odgovor možemo potražiti u jednoj od najosnovnijih i prvotnih postavki teorije konceptualne metafore, a to je iskustvena motiviranost (Lakoff i Johnson 1980) i općenito ljudsko znanje (engl. *commonplace knowledge*) (Lakoff i Turner 1989: 84). Naime, ČOVJEK JE BILJKA jest osnovna konceptualna metafora čija se motiviranost temelji na iskustvu i ljudskom znanju, no njezina je iskustvena motiviranost i općenito znanje drugačija od iskustvne motiviranosti osnovne metafore VIŠE JE GORE[262] koja ima snažnu

[260] Čizmar stavila u navodnike.
[261] Lakoff i Turner (1989:80) osnovnim metaforama nazivaju sve konceptualne metafore koje se upotrebljavaju nesvjesno i automatski i koje su konvencionalne.
[262] Lakoff i Turner (1989: 83) navode da se metafora VIŠE JE GORE uči spontano upravo zbog svoje snažne iskustvene baze: izvorna domena vertikalnosti povezana je s ciljnom domenom količine, VIŠE je upareno s GORE,

iskustvenu bazu i osnovne metafore POŽUDA JE VRUĆINA (engl. *LUST IS HEAT*) koja se temelji na općeljudskom znanju[263]. Cvjetanje je biljke primjer procesa koji se događa kod svih organizama višeg reda: cvjetanje i sazrijevanje prethodi reprodukciji i iz tog razloga motivacija za tu metaforu nije ista kao kod VIŠE JE GORE kod koje imamo izravno iskustvo koje povezuje izvornu i ciljnu domenu ili kao kod POŽUDA JE VRUĆINA koja se temelji na općeljudskom znanju. Ne postoji općeljudsko znanje koje bi povezalo etape životnog ciklusa biljaka s etapama ljudskog života (prema Lakoff i Turner 1989: 83–84).

Etape razvoja biljaka u njihovom životnom ciklusu odgovaraju etapama ljudskog života (Lakoff i Turner 1989: 27). Iz toga proizlazi konvencionalna konceptualna metafora LJUDSKI ŽIVOTNI VIJEK JE ŽIVOTNI VIJEK BILJKE (Kövecses 2015: 265). Povezivanje izvorne domene s ciljnom temelji se na stvarnoj ili pretpostavljenoj sličnosti, i to na temelju sličnih strukturnih povezanosti. Postoji ista struktura općenite razine u domenama LJUDSKI ŽIVOTNI VIJEK i ŽIVOTNI VIJEK BILJAKA. Navedena je sličnost temelj za konceptualnu metaforu ŽIVOTNI VIJEK BILJKE JE LJUDSKI ŽIVOTNI VIJEK. Takve su metafore moguće zato jer možemo prepoznati istu strukturu temeljne razine u različitim domenama (Kövecses 2015: 21). Živi organizmi, isto kao i biljke, imaju period kada su najaktivniji i nakon toga perioda opadaju.

Analizu smo podijelili prema konceptualnim domenama počevši od domene BILJKA kao kategorije na nadređenoj (najvišoj) razini kategorizacije u odnosu na ostale kategorije u analizi rada (POVRĆE, VOĆE, CVIJET), zatim smo prema ŽIVOTNOM VIJEKU BILJKE oblikovali tri glavne domene RANI CIKLUS, RAZVOJ i FAZA UMIRANJA s pripadajućim potkategorijama te posebnu kategoriju ŠTETNOSTI. Popis konceptualnih domena:

1. BILJKA
2. POVRĆE
3. VOĆE

---

a ne s DOLJE. Lakoff i Johnson (1980) svrstavaju navedenu metaforu u orijentacijske metafore. Detaljnije o orijentacijskim metaforama vidi potpoglavlje 2.2.3.1. *Motiviranost metafore*. Grady (1999) ovu metaforu naziva primarnom metaforom. (za detaljniji opis vidi potpoglavlje 2.2.3.2. *Grady*).

[263] Lakoff i Turner (1989: 86) dijele metafore na metafore *temeljne razine* (engl. *generic level metaphors*) poput EVENTS ARE ACTIONS i metafore *specifične razine* (engl. *specific level metaphors*) poput ŽIVOT JE PUTOVANJE. Metafore *temeljne razine* nemaju ustaljene izvorne i ciljne domene i nemaju određene ustaljene popise entiteta u preslikavanjima. Temelje se na različitim shemama u smislu Johnosna (Johnson 1987; autori ne navode Johnsona) te navode da su *metafore temeljne razine* povezane sa shemama temeljne razine. Sheme specifične razine imaju strukture temeljne razine, ali i strukturu svoje niže, specifične razine. Iz toga proizlazi da svaka osnovna metafora ima preslikavanja strukture temeljne razine. Drugim riječima, metafore na specifičnoj razini imaju ustaljena ontološka preslikavanja, dok metafore temeljne razine ne specifiraju ontološka preslikavanja. Detaljnije o Johnosnoim predodžbenim shemama (1987) vidi potpoglavlje 2.2.2. *Kognitivna semantika*.

3.1. ORAŠASTI PLODOVI
3.2. TROPSKO VOĆE: BANANA
4. CVIJET
5. RANI CIKLUS
5.1. KORIJEN
5.2. SJEMENKA
5.3. KLICA
5.4. IZDANAK
5.5. MLADICA
6. RAST
6.1. PUPOLJAK
6.2. CVJETANJE
6.3. NEZRELOST
6.4. ZRELOST
6.5. PLODNOST
6.6. NEPLODNOST
7. FAZA UMIRANJA
7.1. SUHOĆA
7.2. TRULOST
7.3. UVENUĆE
8. ŠTETNOST

U nastavku ćemo se osvrnuti na radove unutar kognitivne lingvistike koji analiziraju biljni korpus, odnosno izvornu domenu BILJKE jer nismo pronašli radove koji se isključivo bave konceptualnom metaforom ČOVJEK JE BILJKA (izuzev korpusnih istraživanja Deignan 1995, 2005) koje ćemo u nastavku opisati. Konceptualna metafora ČOVJEK JE BILJKA analizira se unutar radova koji se bave izvornom domenom BILJKE, odnosno njezinim *dosegom metafore* (engl. *scope of metaphor*) (Kövecses 2000) (vidi potpoglavlje 2.2.6.2.3. *Odnos izvorne i ciljne domene* kao uzrok varijacije). Grbavac (2010) analizira biljne metafore u hrvatskome i engleskom jeziku vezane uz izvornu domenu BILJKA. Unutar rada analizira i konceptualnu metaforu ČOVJEK JE BILJKA te zaključuje da je navedena konceptualna metafora najčešća. Osvrće se i na simbolizam biljaka te objašnjava simboličnost. Ly (2012) uspoređuje ciljne metafore u vijetnamskom i engleskom jeziku vezane uz izvornu domenu BILJKE. U analizi rada pojavljuje se i ciljna domena ČOVJEK (Ly: 136). Hsieh (2008) istražuje kognitivne

modele životinjskih i biljnih metafora (više o njezinom istraživanju vidi potpoglavlje 2.2.6.4. *Pučke teorije i taksonomije*).

U nastavku ćemo opisati istraživanja Alice Deignan (1995, 2005).

Deignan (2005: 174–183) je korpusno istražila domenu BILJKE. Njezino se istraživanje odnosi na sve središnje lekseme domene BILJKE u korpusu. Drugim riječima, istraživala je sve ciljne domene, ne samo ciljnu domenu ČOVJEKA koja je tema naše analize. Osvrtala se i na doslovna značenja riječi što nadilazi dosege našeg rada (mi se nećemo osvrtati na zaključke vezane uz doslovna značenja). Deignan (2005: 175–176) navodi četiri glavna zaključka:

1. Podaci iz korpusa potvrdili su hipotezu da se znanje o biljkama i njihovim ponašanjima preslikava na različite ciljne domene koje sve, čini se, imaju inherentnu strukturu koja uključuje svojstvo razvoja.
   Naše će istraživanje pokazati da se znanje o biljkama i njihovim svojstvima u konceptualnoj metafori ČOVJEK JE BILJKA ne odnosi samo na svojstvo RAZVOJA.
2. Neke se figurativne upotrebe nisu poklapale s općenitim preslikavanjima. Navodi primjer *emotionally barren* koji nema značenje „nemogućnost reprodukcije“ nego značenje „odsutnosti“ nečega.
3. Figurativne upotrebe leksema za biljke pojavljuju se samo u nekoliko ustaljenih leksičkih struktura. Navodi primjer imenice *bud* koja se metaforički upotrebljava u izrazu *nip in the bud*. I ovime ćemo se primjerom baviti u nastavku rada.
4. Ciljne se domene (prema Kövecses 2002) mogu podijeliti u poddomene. Određene su poddomene vezane uz određene izraze domene BILJKA (glavne su posao, odnosi, ideje i ljudi). Navodi primjer riječi koje se odnose na ljude i posao. Tvrdi da su često povezani s metaforičnim izrazima *blossom* i *flourish*, ali ne i *wither*. Navedena se tvrdnja kosi s našim istraživanjem iz kojeg će se pokazati da i *wither* ima metaforičku upotrebu kojoj je ciljna domena ČOVJEK.

Mi ćemo se u nastavku rada povremeno osvrtati na navedeno istraživanje i zaključke koji se odnose na ciljnu domenu ČOVJEKA.

Deignan u vodiču za metafore (1995: 124–143) navodi različite vrste biljaka, riječi za određene dijelove biljaka, te riječi povezane s cvijećem, voćem, uzgajanjem biljaka i nezdravim biljkama. Istraživala je sve ciljne domene vezane uz izvornu domenu BILJKA. U analizi rada povremeno ćemo se osvrtati na navedeno istraživanje kao kontrolni izvor

podataka za engleski jezik i to na one dijelove koji se odnose na ciljnu domenu ČOVJEKA i domene koje smo istraživali u radu.

Na početku ovog potpoglavlja naveli smo domene prema kojima ćemo analizirati izvornu domenu BILJKE u našem radu. Postoji mnoštvo drugih domena koje su ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. U nastavku ćemo navesti neke od njih.[264] Kategorija DRVO: *drvo na drvo, you big tree*; ISTAKNUTI ČLANOVI kategorije DRVO: *breza, žalosna vrba, willowy* (čini se da se ISTAKNUTI ČLANOVI iz ove kategorije u ciljnoj domeni isključivo aktiviraju poddomenu IZGLEDA); dijelovi stabla i to GRANA: *razgranati se, branch into, pasti na niske grane, twiggy;* radnje vezane uz UZGOJ BILJAKA: *be cultivated, iskorijeniti, weed out, pokosilo me, mow down*; LIST: *naše gore list;* BIOLOŠKA SVOJSTVA BILJAKA: *buxom, jedra, bujna, žilava, wiry*. Navedene domene i primjeri iz obaju jezika mogu poslužiti za daljnja kontrastivna istraživanja. Biblijski je jezik izrazito metaforičan (na primjer radovi Kövecsesa 2007 i 2010[265]), a osobito je produktivna izvorna domena BILJKE (pogledaj na primjer Šporčić 2005)[266]. Konceptualna metafora ČOVJEK JE BILJKA tema je i onomastičkih istraživanja (Brozović Rončević i Žic Fuchs 96–101): autorice istražuju metaforu i metonimiju kao poticaj u procesu imenovanja; Vajs (1991) se bavi fitonimijskim sastavnicama u hrvatskim prezimenima.

4.1. BILJKA

Biljku možemo okarakterizirati kao živo biće jer se hrani, raste i razmnožava. Karakteristiku živih bića koja nedostaje biljkama jest aktivnost, odnosno pokret (u smislu pokreta kakve imaju životinje i ljudi). Za razliku od životinja i ljudi, biljke se ne kreću, one su pričvršćene za tlo. Drugim riječima, biljke su neaktivne, statične. Uz svojstvo NEAKTIVNOSTI biljke posjeduju i svojstvo AKTIVNOSTI. Aktivnost se biljke može očitovati na dvjema razinama: razvojem, u smislu da biljke rastu i razvijaju se, crpe vodu i minerale iz zemlje, daju plodove i time pokazuju jednu vrstu aktivnosti te možemo reći doslovnom pokretnošću: biljke se okreću prema izvoru svjetlosti, suncu koje im je potrebno za rast. U radu će se

[264] Oblikovanje domena i kategorizacija primjera prema Čizmar.
[265] U ovome radu Kövecses analizira religijska vjerovanja na temelju pjesme *Prayers of Steel*, Carla Sandburga (2010: 213) te intertekstualnu povezanost na temelju *bookmarka* koji je dobio u katedrali u Durhamu (Engleska) (Kövecses 2010: 214–215).
[266] Šporčić (2005) istražuje metaforičke (biljne) izraze za narod u drugom dijelu Hošejine knjige, no analiza rada nije unutar teorija kognitivne lingvistike.

pokazati svojstvo NEAKTIVNOSTI kao bitna odrednica u konceptualizaciji osobe u ciljnoj domeni.

Analizu ćemo započeti analizom domene BILJKA (ostvarenu metaforičnim jezičnim izrazom *biljka*) kao domenom na nadređenoj (najvišoj) razini kategorizacije u odnosu na ostale domene u analizi rada (POVRĆE, VOĆE, CVIJET). Važnost navedene domene očituje se konceptualnom metaforom ČOVJEK JE BILJKA koja je predmet proučavanja ovoga rada. Motivacija za leksikalizaciju biljke u hrvatskom jeziku nalazimo u svojstvu NEAKTIVNOSTI koja je, kako smo naveli, jedna od osnovnih svojstava biljke. Metaforični jezični izraz *biljka* izuzetno je produktivan u hrvatskom jeziku, što će se pokazati u daljnjoj analizi primjera. Navedeno možemo pripisati povezanosti čovjeka i biljke u hrvatskom govornom području. Takva se metaforička snaga ne očituje u engleskom jeziku, makar ne na isti način. Pregledali smo primjere kategorije BILJKA u korpusu hrvatskog jezika ostvarene kodiranim metaforičnim jezičnim izrazom *biljka* (i pripadajućim pridjevnim predatribucijama) koji proizlaze iz konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA.

(1) Kao mnoge druge, koje poznavaše Pero u Lapadu i u Gružu, Klara bješe blaga i neznatna. **Biljka**, odgojena u hladu školskijeh, samostanskijeh izbica, – cvijet, koji ne vidi sunca nego ranim jutrom, kad je lišće još mokro od rose a vazduh povijen plavkastim pramovima magle. (HNK)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena KARAKTERA/PONAŠANJA[267] te svojstvo NEAKTIVNOSTI. Svojstvo je NEAKTIVNOSTI u kulturi zapadne tradicije negativno određeno.[268] Prema kulturnom modelu *velikog lanca*, koji se temelji na načelu po kojemu su viša bića i njihova svojstva na višim razinama te prema kojemu viši oblici dominiraju nižim oblicima, ljudi se nalaze na najvišoj razini. Ljude i njihova svojstva[269] karakterizira i aktivnost koja se smatra kulturno pozitivnom. Neaktivnost je devijacija u odnosu na kulturno očekivano ponašanje. Mnoge orijentacijske metafore:

[267] U radu ćemo skup stalnih osobina/svojstava nazivati KARAKTEROM (iz kojeg isto tako proizlazi ponašanje osobe), a PONAŠANJE nestalnim i promjenjivim osobinama/ponašanjima koja ovise o mnoštvu drugih čimbenika. Dakle, govorit ćemo o aktiviranju poddomena PONAŠANJA i/ili KARAKTERA ovisno o tome koju domenu u navedenome primjeru smatramo dominantnom. Obje ćemo domene navoditi u primjerima kada se iz konteksta ne može točno odrediti o kojoj je domeni riječ ili kada mislimo da se aktiviraju obje domene. O razlici navedenih dviju domena pogledaj objašnjenje za primjere (78) i (79) koji detaljnije objašnjavaju međusobnu razliku.

[268] Postoje kulture, poput japanske, u kojoj je svojstvo NEAKTIVNOSTI pozitivno određeno. Općenito istočnjačke kulture njeguju NEAKTIVNOST kao pozitivnu osobinu, što vidimo iz budističke tradicije u kojoj je osnovni mehanizam meditacija.

[269] Ovdje smo naveli ljude, no objašnjenje se odnosi i na životinje koje su u hijerarhiji *velikog lanca* iznad biljaka.

ZDRAVLJE I ŽIVOT JE GORE; BOLEST I SMRT JE DOLJE, SVJESNO JE GORE; NESVJESNO JE DOLJE, SRETNO JE GORE; TUŽNO JE DOLJE ukazuju da je NEAKTIVNOST kulturno nepoželjno ponašanje: klonulo se držanje osobe povezuje s tugom i depresijom, ljudi kada spavaju su u ležećem položaju, kada su bolesni isto su tako u ležećem položaju ili manje aktivni. Prema modelu DOMINACIJE *velikog lanca* viši oblici dominiraju nižim oblicima. Drugim riječima, osoba koja dominira, odnosno koja je aktivnija, pozitivno je određena, dok je osoba kojom se dominira, koja je neaktivnija negativno određena. Navedeno se potvrđuje i metaforama: IMATI KONTROLU ILI SILU JE GORE; BITI POD KONTROLOM ILI SILOM JE DOLJE. Osoba koja je okarakterizirana kao neaktivna, negativno je određena jer se njome može dominirati.

U navedenom je primjeru uz svojstvo NEAKTIVNOSTI ključno svojstvo OSJETLJIVOSTI biljke. Za većinu se biljaka smatra da su osjetljive jer uništavanjem određenog dijela biljke: cvijeta, grane, stabljike, korijena oštećujemo biljku i ona više, u većini slučajeva, ne može normalno funkcionirati (u slučaju uništavanja korijena biljka i umire). Isto tako, ako se ne brinemo za biljku na odgovarajući način: ne zalijevamo ju, ne dobiva dovoljno svjetla, nema odgovarajuću podlogu, biljka umire. Svojstvo OSJETLJIVOSTI važan je dio domene BILJKE. Iz toga proizlazi i izrazita briga za biljke: redovito zalijevanje, osiguravanje svjetlosti (u slučaju sobnih biljaka), podrezivanje (kod stablašica), gnojenje. Dodatna motivacija za svojstvo OSJETLJIVOSTI proizlazi iz poddomene VELIČINE koja se temelji na orijentacijskim metaforama[270]: VIŠE JE GORE; MANJE JE DOLJE; DOBRO JE GORE; LOŠE JE DOLJE iz čega proizlazi da su manje biljke osjetljiviji primjerci vrste. Isto tako, prema modelu DOMINACIJE *velikog lanca* viši oblici dominiraju nižim oblicima. Možemo reći da je svojstvo OSJETLJIVOSTI karakteristika onih kojima se dominira iz čega proizlazi dodatna negativna određenost svojstva OSJETLJIVOSTI. U navedenom se primjeru aktivira svojstvo OSJETLJIVOSTI u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA.

(2) Premijer Račan i ministar vanjskih poslova Picula brže-bolje su pokušali objasniti što se zapravo dogodilo, ali nisu dali konkretne odgovore na pitanja kako je moguće o tako krupnoj stvari, kao što je potpora Hrvatske SAD-u, ne konzultirati ni javno mnijenje, a ni više od 150 saborskih zastupnika? Jesu li baš svi „**biljke**“ koje ne trebaju znati ništa o činjenici da Hrvatska neizravno ulazi u rat na strani najmoćnije sile? (HNK)

[270] Ono što Grady naziva primarnim metaforama (pogledaj potpoglavlje 2.2.3.2. *Grady*).

U ovome se primjeru svojstvo NEAKTIVNOSTI biljke u ciljnoj domeni povezuje s poddomenom NEZNANJA. Kao i u prethodnom primjeru, svojstvo je NEAKTIVNOSTI, u kulturi zapadne tradicije, negativno određeno. Drugim riječima, bilo koji oblik neaktivnosti smatra se nepoželjnim. Biljka je statična, pričvršćena za tlo, što povezujemo u ciljnoj domeni s osobom čija se neaktivnost, u ovome slučaju, konceptualizira kao NEZNANJE. Istaknuta je i uloga biljke kao ukrasa (nevažne stvari u kućanstvu bez kojih se može). U hrvatskom je jeziku za navedenu konceptualizaciju istaknuta metafora FIKUSA koju ćemo u potpoglavlju 4.4. CVIJET i analizirati. U kulturi zapadne tradicije svojstvo se AKTIVNOSTI povezuje sa ZNANJEM. Drugim riječima, aktivan sudionik zajednice ima veće ZNANJE.

Navedeni primjer (2) i analizu/konceptualizacije osobe u ciljnoj domeni smatramo konvencionalnim primjerom u hrvatskom jeziku, iako nismo našli „bolji" primjer potvrde u hrvatskom korpusu. Naime, smatramo da upotreba navodnika (općenito, a i u ovom slučaju) upućuje na nedovoljnu ustaljenost metaforičnog izraza u jeziku. Tomu u prilog ide i činjenica da u Rječniku hrvatskog jezika (Anić) i Hrvatskom enciklopedijskom rječniku (Anić i ostali) nismo našli potvrdu metaforičnog jezičnog izraza *biljka* s navedenom konceptualizacijom osobe u ciljnoj domeni. Drugim riječima, taj bismo primjer mogli smatrati nekonvencionalnim izrazom. No prema načinu određivanja metaforičnih jezičnih izraza po Deignan (2005), koji priznajemo i usvajamo (vidi potpoglavlje 2.2.3.4. *Konvencionalnost*), navedeni je izraz konvencionalan. Naime, preslikavanje se vrši iz konkretne na apstraktnu domenu (biljka na čovjeka), te postoji evaluativno značenje. I sami, kao govornici hrvatskog jezika, smatramo navedeni metaforični jezični izraz konvencionalnim.[271]

Ovdje bismo se osvrnuli i na nepostojanje metaforičnog jezičnog izraza *biljka*, u korpusu hrvatskog jezika i u ranije spomenutim rječnicima (Anić, Anić i ostali), kao ekvivalentu (načinom konceptualizacije osobe u ciljnoj domeni) primjeru (19) i (21) u engleskom jeziku (primjere ćemo analizirati u narednom potpoglavlju). Kao govornici hrvatskog jezika, smatramo da navedeni metaforični jezični izraz, ne samo da postoji u hrvatskom jeziku, nego ga smatramo i konvencionalnim.

U hrvatskom se jeziku pojavljuju brojne pridjevne predatribucije uz metaforični jezični izraz *biljka* (engl. *plant*). Navedeno upućuje na izrazitu konvencionalnost. U

[271] Isto tako smatramo da se u hrvatskom jeziku navodnici upotrebljavaju u, možemo reći, neodgovarajućim funkcionalnim stilovima. Na primjer, metaforični jezični izraz iz razgovornog stila upotrebljen u znanstvenom stilu, stavlja se u navodnike.

engleskom se jeziku ne pokazuje takva tendencija. Pridjevne predatribucije pridonose raznolikoj konceptualizaciji osobe u ciljnoj domeni (unutarjezična varijacija).

U sljedećem primjeru pridjevnom se predatribucijom dodatno ističe svojstvo OSJETLJIVOSTI u poddomeni PONAŠANJA:

(3) Bokšić je **osjetljiva biljka**, djeluje nekako izgubljeno u sastavu reprezentacije gdje više nema Aljoše, Bilića i Štimca, nerazdvojnih prijatelja.

U ovome se primjeru uz svojstvo NEAKTIVNOSTI koje smo izravno vezali za metaforični jezični izraz *biljka* (u ovome i svim ostalim primjerima), ističe i svojstvo OSJETLJIVOSTI koje je vezano i za pridjevnu predatribuciju. Osoba se konceptualizira kao izrazito osjetljiva, krhka, nekorisna, nesposobna. Svojstvo se OSJETLJIVOSTI, kao i u primjeru (1), veže uz poddomenu VELIČINE i model DOMINACIJE Velikog bića (za detaljnije pojašnjenje pogledaj analizu primjera (1)). Drugim riječima, nešto što doživljavamo kao maleno i čime se može dominirati smatra se osjetljivijim, i samim time nepoželjnijim.

Ekvivalent navedenog primjera u engleskom jeziku jest primjer *delicate flower* (hrv. *osjetljivo cvijeće*) koji ćemo analizirati u potpoglavlju 4.4. CVIJET (primjer (64)).

(4) Madona me je mrcvarila tri puna dana, a onda su se odnosi izmijenili. Da, odnosi! U stvari, Madona mijenja svoja raspoloženja, i ja na to mogu premalo utjecati. Ako je tko od nas dvoje mrtva stvar ili **pasivna biljka**, onda sam to prije ja nego ona. To jest, ja bih to bio, kad ne bih reagirao, kada bih živio pokraj nje kao da živim sam. (HNK)

U ovome je primjeru istaknuto svojstvo NEAKTIVNOSTI pridjevnom predatribucijom *pasivna*. Aktivira se poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA u kojoj je pasivnost procijenjena kao negativna ljudska osobina. Naime, kulturno je očekivano ponašanje aktivno. Osoba koja je neaktivna, odnosno pasivna smatra se nekorisnom. U poddomeni NEKORISNOSTI svojstvo NEAKTIVNOSTI je kulturno negativno određena osobina. Kao što smo naveli na početku ovog poglavlja, biljke se smatraju živim organizmima koji su aktivni. Ako je biljka neaktivna, smatramo ju nekorisnom, isto kao i čovjeka koji nije sposoban obavljati predviđene funkcije, odnosno ponašati se u skladu s konvencijama određene kulture (u ovom slučaju biti aktivan). U ovome se primjeru aktivira svojstvo NEKORISNOSTI u poddomeni PONAŠANJA/KARAKTERA.

Sličnu tendenciju nalazimo i u engleskom jeziku:

(5) There are, however, clear attempts to make us giggle, like when the Swamp Thing (Dick Durock) conceives a passion for Heather Locklear's leading lady but tells her that he can't give her the love she wants because he's a **plant**. (BNC)

U navedenom primjeru ne postoji pridjevna predatribucija kao u hrvatskom primjeru. Drugim riječima, ne postoji ekvivalent u engleskom jeziku za metaforični jezični izraz *pasivna biljka* identičan hrvatskom jeziku. Preklapanje s prethodnim hrvatskim primjerom očituje se konceptualizacijom osobe u ciljnoj domeni. Aktivira se svojstvo NEKORISNOSTI u poddomeni PONAŠANJA/KARAKTERA.

U hrvatskom jeziku postoje brojne pridjevne predatribucije koje upućuju na poddomenu POSEBNOSTI (*rijetka, egzotična, čudna, zanimljiva, posebna, ugrožena, zaštićena*). U hrvatskom jeziku nismo našli ni jedan metaforični primjer izraza *endem* ili *endemska biljka* (kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) koji bismo mogli očekivati s obzirom da sam izraz ističe posebnost, odnosno rijetku pojavnost neke biljke karakterističnu za određeno podneblje.

(6) Poduzetnici nisu masovna pojava, oni su zapravo vrlo **rijetke biljke**. Vrlo malo ljudi, ne samo u nas već u cijelome čovječanstvu, ima poduzetničkih sposobnosti. (HNK)

Motiviranost za navedeni primjer možemo naći u pridjevnoj predatribuciji izraza *rijetke* koji nas upućuje na poddomenu KOLIČINE. Iz djelovanja primarnih metafora VIŠE JE GORE; MANJE JE DOLJE; DOBRO JE GORE; LOŠE JE DOLJE proizlazi da je MANJE i LOŠE DOLJE. Drugim riječima, nešto čega imamo količinski manje je dolje, odnosno, negativno je određeno u kulturi zapadne tradicije. Navedeno se kosi s konceptualizacijom osobe u ciljnoj domeni: metaforični jezični izraz *rijetke biljke* pozitivno je određena u kulturi zapadne tradicije. Manje brojni primjerci neke vrste kulturno su odredivi kao posebni zbog određenih svojstava koje ne posjeduju ostali članovi kategorije. Rijetke biljke u botanici možemo okarakterizirati kao periferne članove kategorije (*radijalne kategorije*, prema Lakoff 1987: 91–114) BILJKA koje su specifične zbog svoje rijetkosti i određenih osobitih svojstava. Prototipni članovi dijele određena ključna obilježja što ih čini „boljim“ primjercima kategorije dok su periferni primjeri „lošiji“ primjeri kategorije (Rosch i Mervis 1975). U ovome se slučaju perifernost, odnosno rijetkost doživljava pozitivno zato jer se u kulturi zapadne tradicije rijetke biljke

konceptualiziraju kao nešto posebno. Ono što je iskustveno dalje, nepoznatije smatra se posebnim. Možemo reći da rijetke biljke posjeduju određene specifičnosti/istaknuta obilježja koja ih izdvajaju od prototipnih članova. Drugim riječima, ne posjeduju istaknuto zajedničko obilježje koje ih povezuje s prototipnim članovima, nego drugačije obilježje koje ih čini posebnim. U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira svojstvo POSEBNOSTI. Drugim riječima, u ciljnoj se domeni osoba konceptualizira kao posebna zbog svojih određenih obilježja koja se razlikuju od kulturno prototipnih obilježja.

(7) Neka se ne ljute oni koji ga sada rade. Manekeni su bili rijetkost, a kao netko iz Jugoslavije bio sam **egzotična biljka**. Odlično se zarađivalo, ali kako sam inače takav, znao sam imati dosta novca a biti bez novca. (HNK)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni osoba konceptualizira, isto kao i u prethodnom primjeru, kao posebna. Drugim riječima, u ciljnoj se domeni aktivira svojstvo POSEBNOSTI. U ovome primjeru pridjevna predatribucija *egzotična* u većoj mjeri ističe posebnost osobe od pridjevne predatribucije *rijetka*. Takva se konceptualizacija, a i motiviranost za kodirani metaforični jezični izraz *egzotična biljka* temelji na kategoriji EGZOTIČNIH BILJAKA. Motivacija za takvu kategorizaciju jest rijetka pojavnost (uzgajanja) egzotičnih biljaka u hrvatskom i anglosaksonskom govornom području. Egzotično biljke doživljavamo kao nešto posebno zato jer se, većinom, ne nalazi (ne uzgaja) u hrvatskom i anglosaksonskom govornom području. Ono se nalazi u tropskim krajevima koji geografski nisu blizu hrvatskom i anglosaksonskom govornom području, a i teško ih je uzgajati u navedenim područjima zbog vremenskih uvjeta koji su potrebni za uzgoj takvih biljaka. U kulturi zapadne tradicije egzotičnost je pozitivno određena: nešto što je fizički dalje doživljava se kao posebnije. Isto se tako u ciljnoj domeni osoba doživljava kao izrazito posebna zbog svojih specifičnih/drugačijih obilježja koja su drugačija od prototipnih obilježja specifičnih za kulturu zapadne tradicije.

(8) „Zahvalan sam svima s kojima sam radio, no nikog posebno ne bih isticao. Treneri su **čudne biljke** i mogli bi se uvrijediti“, kazao je Igor Štimac, koji je odigrao 53 utakmice za hrvatsku reprezentaciju. (HNK)

U ovome primjeru također imamo konceptualizaciju osobe kao posebne, no POSEBNOST je u ovom slučaju negativno određena. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA te svojstvo ČUDAŠTVA. U izvornoj domeni/botanici čudna je biljka ona koju govornici

određenog područja smatraju drugačijom, posebnom i zato ju doživljavaju kao čudnu. U ovom se slučaju nepoznato doživljava negativno jer nije blisko. U ciljnoj domeni POSEBNOST se očituje svojstvom ČUDAŠTVA koja je u kulturi zapadne tradicije negativno određena. Osobe koje svojim obilježjima odudaraju od kulturno pozitivno određenih prototipnih obilježja negativno su okarakterizirane kao čudne. Drugim riječima, takve se osobe konceptualiziraju kao devijacija od kulturno određene norme.

(9) Zlatko Gall **zanimljiva** je **biljka** na domaćoj kritičarskoj i društvenoj sceni. Prisutan u medijima više do dvadeset i pet godina, a posljednjih petnaestak godina – u novim društvenim uvjetima i nakon nestajanja utjecaja naše najjače osovine (Glavan – Vrdoljak) – najpoznatije je ime domaće pop-kritike. (HNK)

U ovom slučaju imamo primjer metaforičnog jezičnog izraza u kojem je pridjevna predatribucija, kao i u prethodnim primjerima, ključna u analizi. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PROFESIJE te svojstvo ZANIMLJIVOSTI. U kulturi zapadne tradicije zanimljivom se biljkom smatra osoba koja je iz nekog razloga posebna, drugačija. Drugim riječima, još jednom se ističe POSEBNOST, u ovome slučaju pridjevnom predatribucijom *zanimljiva* koja je u kulturi zapadne tradicije pozitivno određena. ZANIMLJIVIM se smatra netko tko se svojim specifičnim/osobitim obilježjima izdvaja od većine ostalih članova. Drugim riječima, *zanimljiva biljka* jest osoba koju možemo okarakterizirati kao perifernog člana kategorije koji dobiva status „perifernosti“ specifičnim obilježjima koji ga izdvajaju od prototipnih članova kategorije. Prototipni članovi posjeduju kulturno određena obilježja koja su jednaka većini članova. U ovome je slučaju periferni, posebni član pozitivno određen.

U sljedećem primjeru pridjevna predatribucija *poseban* upućuje izravno na svojstvo POSEBNOSTI po kojoj osobu izdvajamo na temelju određenih specifičnih svojstava. Kao i u prethodnim primjerima, POSEBNOST je kulturno određena kao pozitivna. Osobu možemo okarakterizirati kao perifernog člana kategorije. Navedena ga perifernost i ističe, karakterizira kao posebnog. Drugim riječima, aktivira se domena KARAKTERA i svojstvo POSEBNOSTI.

(10) Jer, Dražen Turina Šajeta (usput, kakvo sjajno umjetničko ime) zanimljiva je i **posebna biljka.** (HNK)

U sljedećem je primjeru pridjevna predatribucija isto tako ključna u analizi. Pridjev *ugrožene* aktivira svojstvo UGROŽENOSTI.

(11) „Učitelji postaju **ugrožene biljke**: sve se manje mladih odlučuje na taj poziv, a stariji iz njega odlaze, sve češće i prije vremena“, upozorava predsjednik najvećeg sindikata učitelja Zvonimir Laktašić. (HNK)

U kulturnom modelu hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja ugrožene su biljke određene vrste biljaka koje su iz određenog razloga (izrazito zagađenje, nebriga ljudi ili prekomjerno iskorištavanje, poremećaji u ciklusu hranidbenog lanaca) postale rijetke i samim time ugrožene. Ugroženost se biljaka smatra velikim problemom u navedenom kulturnom modelu (možemo reći i svim naprednim zemljama) što se pokazuje i postojanjem svjetske organizacije za procjenu ugroženosti i očuvanje živog svijeta: Međunarodne unije za očuvanje prirode (engl. *International Union for Conservation of Nature – IUCN*) koja procjenjuje stupanj ugroženosti. Kodirani metaforični jezični izraz *ugrožene biljke* upućuje nas na osobe koje su iz nekog razloga postale rijetke i kojima prijeti izumiranje što potvrđuje i kontekst navedenog primjera. Status osobe kao *ugrožene biljke* može se dobiti zbog brojnih razloga. U ovome se slučaju odnosi na nebrigu o obrazovnom sustavu čija je posljedica manji broj ljudi koji se odlučuju za navedeni poziv. I u ovome se slučaju aktivira svojstvo UGROŽENOSTI u ciljnoj domeni kodirano pridjevnom predatribcijom *ugrožene*. Osobe se konceptualiziraju kao članovi kategorije koji zbog svog statusa imaju „prizvuk“ negativne konotacije. Možemo reći da se tim primjerom određuje STATUS u društvenoj zajednici koji je u ovom slučaju negativno određen, nije „visok“.

Sljedeći nas primjer upućuje na veći stupanj ugroženosti prema kojima osobe dobivaju bolji status, postaju zaštićene.

(12) Mjesto ravnatelja škole mnogi smatraju daleko lagodnijim od učiteljskog, a i bolje je plaćeno. Ravnatelji škole u jednu su ruku **zaštićene biljke**, kažu sindikalci, odgovorne samo dosad tromom i nezahtjevnom ministarstvu. (HNK)

Naime, zaštićene biljke dobivaju poseban status prema kojem se kažnjavaju pojedinci koji ih uništavaju. U izvornoj domeni zaštićene biljke su pozitivno određene, imaju pozitivne konotacije jer su takve biljke rijetke i dragocjene i zaštićene su zakonom. U ciljnoj domeni osoba se konceptualizira kao posebna, no ta je POSEBNOST negativno određena. Njihova zaštićenost u kulturi zapadne tradicije ima negativne konotacije zato jer za takve osobe ne vrijede ista pravila kao za ostale članove zajednice. Možemo reći da takve osobe imaju najviši STATUS u određenoj zajednici. Očekivana bi određenost (evaluacija) u primjerima (11) i (12)

bila pozitivna s obzirom na pridjevne predatribucije, no u oba primjera imamo (prizvuk) negativne konotacije.

U engleskom smo jeziku našli jedan primjer pridjevne predatribucije/predatribucija koje se odnose na izraz *biljka* (engl. *plant*) što nas upućuje na kulturne razlike u dvama jezicima. Naime, sama brojnost pridjevnih predatribucija u hrvatskom jeziku upućuje nas na veći stupanj konvencionalnosti.

(13) I can't expect to have a **fresh young plant** like you by my side, all my life. You are still strong, sir, and young plants need the strength and safety of a tree to support them. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira svojstvo MLADOSTI kodirano pridjevnim predatribucijama *fresh* i *young*. U kulturi zapadne tradicije, navedenim je predatribucijama, u ciljnoj domeni osoba pozitivno određena, no kontekst (druga rečenica) nas upućuje i na negativnu određenost: ukazuje se na nedostatke mladosti i neiskustva. Osoba posjeduje potencijal zbog svoje mladosti i svježine, no ista se svojstva smatraju i nedostatkom.

U engleskom jeziku metaforični jezični izraz *biljka* ostvaren bez pridjevne predatribucije ima drugačije konotacije od prethodnih navedenih primjera i u hrvatskom i u engleskom jeziku.

(14) Why should Billy's Action Man friends take it out on him - unless they thought he'd set them up? I was getting a bad feeling deep down about what I was saying. Unless they thought he was a **plant** or a snitch? (BNC)

Aktiviranje domene BILJKA odnosi se na svojstvo NEAKTIVNOSTI u smislu koje smo u uvodu naveli kao pričvršćenost biljke za tlo. Metaforičnost se odnosi na svojstvo čvrste usađenosti na neko mjesto. OALD bilježi navedeno metaforično značenje kao osobu koja se pridružje skupini neprijatelja da bi drugima odala njihove aktivnosti. Osoba, dakle, poprima svojstvo NEAKTIVNOSTI biljke iz koje proizlazi mogućnost dobivanja većeg broja informacija. U kulturnom modelu zapadne tradicije svojstvo NEAKTIVNOSTI omogućuje veći broj informacija: na jednome mjestu možemo prikupiti veći broj informacija nego neprestanim kretanjem. Deignan (2005: 174–183) je korpusnim istraživanjem za leksem *plant* u

engleskom jeziku našla jedan metaforični jezični izraz i to u značenju koje smo upravo opisali.

Za navedeni metaforični jezični izraz postoje dvije mogućnosti. Prvo, moguće je da *plant* nije primarna imenica, nego rezultat dvostruke konverzije; imenice u glagol *to plant sth* te potom u imenicu koja se odnosi na rezultat glagola. Isto je tako moguće da je glagol temeljan te da postoje dvije različite konverzije, jednom u smislu „biljka“, drugi put u smislu „nešto posađeno/usađeno“ pa onda iz toga metaforom do značenja „podmetnuti predmet“ i „ubačena osoba, krtica, doušnik“ kao u sljedećem primjeru:

(15) To Leese, Mosley was a „kosher fascist“, a Jewish agent **planted** to discredit the whole concept of fascism in Britain; to Mosley, Leese was no more than an anti-semitic crank. (BNC)

Pretragom korpusa engleskog jezika najčešći glagolski metaforični jezični izraz *plant* pojavljuje se u značenju usađenosti/nepomičnog stajanja na jednom mjestu pri čemu je istaknuto svojstvo NEAKTIVNOSTI:

(16) The huge Marine - so much more distinguished in his uniform than any motley planetary trooper - **planted** himself before Yeremi like some human pillar that ten such troopers would be hard put to tumble, should they be so suicidally inclined. (BNC)

Kategorija BILJKE ostvarena metaforičnim jezičnim izrazom *biljka*, kao izrazom na nadređenoj razini kategorizacije, plodnija je u hrvatskom jeziku u kojemu nalazimo brojne primjere koji nam to i potvrđuju. U analizi primjera hrvatskog jezika često su ključne pridjevne predatribucije. U engleskom jeziku ne postoji takva tendecija. Čini se da kategorija BILJKE (njezina ostvarenja kodiranim metaforičnim jezičnim izrazom *biljka* s pripadajućim predatribucijama) ima važniju ulogu u hrvatskom jeziku. Moguća je motiviranost veća povezanost čovjeka i prirode općenito, a time i biljaka u kulturi hrvatskoga govornog područja.

U ovom ćemo dijelu analizirati i svojstvo VEGETIRANJA koje je dio kategorije BILJKA. U obama se jezicima pojavljuje metaforični jezični izraz *vegetirati* (engl. *vegetate*) kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA.

(17) And yet, I'm restless, for we are definitely not going into any present campaign, and the future seems a little empty. If I must **vegetate**, I'd rather do so at home, in spite of the undoubtedly superior manage here. (BNC)

(18) Porazi nikada nisu dobri, ali ne treba sad odmah „pucati“ u izbornika. Zapravo, u Dublinu su igrači najveći krivci. Neki od njih samo su tjelesno bili na terenu i uglavnom **vegetirali**. (HNK)

Vegetiranje je specifično svojstvo koje se odnosi na biljke: to je rast, razvoj biljke koja svoj razvoj „duguje“ primanju vode i mineralnih tvari na neaktivan način. Biljka je statična i ona, za razliku od ljudi i životinja (koji su iznad biljaka prema *velikom lancu*), „dobiva“ hranu. U ciljnoj se domeni, u oba jezika, aktivira poddomena PONAŠANJA i svojstvo NEAKTIVNOSTI. Osoba se koncepualizira kao neaktivna, ne miče se s mjesta što je u kulturi zapadne tradicije negativno određeno. Svaka je vrsta neaktivnosti u kulturi zapadne tradicije negativno određena: mrtav čovjek je u ležećem položaju, isto kao i bolestan čovjek, ne kreću se. Navedeni primjeri ukazuju na sličnosti u kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja jer je konceptualizacija osobe u ciljnoj domeni jednaka.

U hrvatskom se jeziku pokazuje tendencija dopunjavanja metaforičnog jezičnog izraza biljka dodatnim izrazom (pridjevnom predatribucijom) koji upućuje na ciljnu domenu (prema Deignan 2005: 161), i to na različite konceptualizacije leksema biljka, u čemu vidimo i važnost takve vrste analize.

U hrvatskom je jeziku metaforični jezični izraz *biljka* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA izrazito konvencionalan, što se potvrđuje brojnim navedenim primjerima. Pretragom korpusa hrvatskog jezika našli smo brojne primjere s pridjevnim predatribucijama koje su i ključne u analizi.

Zaključujemo da nadređeni metaforični jezični izraz *biljka* ima važniju ulogu u hrvatskom jeziku zbog veće povezanosti čovjeka i prirode općenito, a time i biljaka. Možemo reći da motivacija za leksikalizaciju navedenog metaforičnog jezičnog izraza u hrvatskom jeziku proizlazi iz izrazitog zanimanja i povezanosti ljudi s biljkama i iz tog razloga leksikaliziraju domenu KARAKTERA i PONAŠANJA konceptualnom metaforom ČOVJEK JE BILJKA. Analiza domene BILJKE u hrvatskom jeziku pokazala je tendenciju komunikacije na nadređenoj razini što se kosi s postavkom da se na temeljnim razinama odvija ljudska

komunikacija (pogledaj potpoglavlje 2.2.2.3.2. *Razine kategorizacije*). Analizom domene BILJKA pokazale su se razlike u kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

4.2. POVRĆE

Metaforični jezični izraz *biljka* kao izraz na nadređenoj razini kategorizacije analizirali smo u posebnom (prethodnom) potpoglavlju. Na sljedećoj (podređenoj) razini kategorizacije analizirat ćemo kategoriju POVRĆA (engl. VEGETABLE), VOĆA (engl. FRUIT) i CVIJEĆA (engl. FLOWER). U ovome ćemo potpoglavlju analizirati kategoriju POVRĆA. U hrvatskom jeziku ne postoji metaforični jezični izraz *povrće* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Navedeni se metaforični jezični izraz pojavljuje u engleskom jeziku:

(19) „How is he?“ he asked despondently. „No change“. Her voice was clipped, defeated. „Haven't the doctors said anything?“ „They're doing all they can.“ They sat there, silent and hopeless. He's just a **vegetable** now, thought Jack. His mind slipped back to the carvings under the chess table. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena PONAŠANJA te svojstva PSIHIČKE i FIZIČKE NEAKTIVNOSTI. Uzrok navedene neaktivnosti može biti bolest ili neka vrsta nesreće u kojoj je osoba zadobila izrazito oštećenje mozga te ne može funkcionirati na bilo koji način (ni psihički ni fizički; osoba je nesvjesna). Svojstvo NEAKTIVNOSTI biljke preslikava se na PSIHIČKU i FIZIČKU NEAKTIVNOST osobe u ciljnoj domeni. Kao što smo već naveli u prethodnom potpoglavlju, svaka je vrsta neaktivnosti u kulturi zapadne tradicije negativno određena. U ovome je slučaju svojstvo NEAKTIVNOSTI biljke kodirano metaforičnim jezičnim izrazom na nižoj razini kategorizacije, izrazom *povrće* (engl. *vegetable*). Smatramo da u hrvatskom jeziku postoji ekvivalent navedenoj konceptualizaciji osobe ostvaren izrazom na nadređenoj razini kategorizacije, izrazom *biljka*, no pretragom korpusa hrvatskog jezika nismo pronašli potvrdu primjera.

U engleskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *povrće* (engl. *vegetable*) u kojemu se u ciljnoj domeni aktivira poddomena NEZNANJA:

(20) „That's the same shit they used on you - the Doctor analysed some of it he scraped off the stones you'd been handling.“ „Exactly. The second batch has a datura-

based compound that blanks out the will, making the victim a **mindless vegetable** who'll obey any order at all.“ (BNC)

U ciljnoj se domeni osoba konceptualizira kao neaktivni član zajednice (aktivira se poddomena PONAŠANJA) na kojega je lako utjecati i kojim se može manipulirati. NEAKTIVNOST se biljke/povrća iz izvorne domene preslikava na PSIHIČKU NEAKTIVNOST, odnosno na NEZNANJE osobe u ciljnoj domeni. Motivacija za povezivanje NEAKTIVNOSTI s NEZNANJEM je sljedeća: u kulturi zapadne tradicije smatra se da se znanje nalazi u organu za razmišljanje, mozgu. Mozak je organ koji se sastoji od živčanih stanica: neurona. Neuron se sastoji od tijela i ogranaka. Kratki se ogranci nazivaju dendriti, a jedan dugi ogranak naziva se neurit ili akson. Pomoću dendrita neuron prima informacije iz okoline, a akson prosljeđuje informacije drugim stanicama. Živčane su stanice povezane sinapsama koje sadrže procijep te se stanice ne dodiruju izravno nego komuniciraju izmjenom kemikalija. Iz navedenog se pokazuje da je funkcioniranje mozga temeljeno na aktivnosti iz čega proizlazi da NEAKTIVNOST (mozga) upućuje na NEZNANJE. Navedenoj konceptualizaciji pridonosi pridjevna predatribucija *mindless*.[272] Osoba se konceptualizira na način da je zbog nedostataka svijesti podložna bilo čijim naredbama.

(21) Jack continued to gaze down at Ken's blank face. „Are you just a **cabbage**?“ he wondered „brain-dead? Or are you trying to warn us about something?“ Again the eyelids flickered. Was there intelligence there? (BNC)

Metaforični jezični izraz *kupus* (engl. *cabbage*) nalazi se na temeljnoj razini kategorizacije čime se u engleskom jeziku potvrđuje i važnost navedene razine te činjenice da se većina ljudske komunikacije odvija na temeljnim razinama kategorizacije. Motivacija za odabir izraza *kupus* kao ISTAKNUTOG ČLANA za konceptualizaciju osobe s teškim oštećenjem mozga koja ovisi o drugima jest višestruka: izgled kupusa podsjeća na izgled ljudske glave.[273] U glavi se nalazi organ za razmišljanje: mozak. Funkcioniranje mozga temelji se na brojim aktivnostima (vidi objašnjenje za primjer (20)). U kulturi zapadne tradicije smatra se da se ZNANJE nalazi u mozgu, i da ZNANJE „funkcionira“ AKTIVNOŠĆU u mozgu. NEAKTIVNOST

[272] OALD bilježi navedeni primjer u značenju djelovanja bez ikakvog razloga ili cilja i kao nešto što ne zahtijeva inteligenciju.

[273] Postoji metaforični jezični izraz *cabbage head* koji u ciljnoj domeni aktivira poddomenu NEZNANJA/GLUPOSTI. Navedeni je primjer *jednokratna metafora* (Lakoff i Turner 1989: 89–96) u kojoj se izgled, oblik kupusa prenosi na izgled, oblik ljudske glave.

koja je rezultat nefunkcioniranja te svojstvo svih biljaka (pa tako i povrća i kupusa) aktivira poddomenu NEZNANJA u ciljnoj domeni. Dakle, povezivanje kupusa s poddomenom NEZNANJA temelji se na izgledu kupusa koji povezujemo s izgledom ljudske glave (jednokratna metafora) u kojoj se nalazi organ za razmišljanje koji djeluje svojom aktivnošću. Dodatna motivacija za odabir izraza *kupus* kao ISTAKNUTOG ČLANA za navedenu konceptualizaciju osobe (aktiviranje poddomene PONAŠANJA[274] te svojstva PSIHIČKE i FIZIČKE NEAKTIVNOSTI) jest doživljavanje kupusa kao SPREMNIKA, odnosno doživljavanje ljudske glave kao SPREMNIKA ZNANJA. U kulturi zapadne tradicije pun SPREMNIK je pozitivno određen, a prazan SPREMNIK je negativno određen. Za ljudsku glavu koju doživljavamo kao prazan SPREMNIK smatramo da nema sadržaja, odnosno ZNANJA. Kupus je povrće koje na dodir „daje dojam" ispraznosti. To je povrće koje izgleda „temeljito", no pri dodiru, i metodom kucanja po kupusu „dobiva se dojam" šupljine. Konvencionalniji primjer za navedenu metodu u kulturi hrvatskog govornog područja čest je pri kupovini lubenice: lupkanjem po voću određuje se, prema frekvenciji zvuka, konzistencija unutrašnjosti. Tup i jak zvuk ukazuje na kvalitetnu lubenicu te na njezinu svježinu i zrelost (još svježa, a zrela), što je i znanstveno provjereno: frekvencija izmedju 80 i 120 Hz ukazuje na vrlo slatke lubenice. Nedostatak zvuka ukazuje da je ili prezrela ili nezrela (vodenasta ili drvenasta). Možemo zaključiti da se svojstvo ZRELOSTI određuje prema sadržaju SPREMNIKA. Što je spremnik puniji, bolji je primjerak, nosi pozitivne konotacije. Potvrdu za navedenu tvrdnju nalazimo u engleskom jeziku u kojem postoji jednokratna metafora (Lakoff i Turner 1989: 89–96) *melon* za ženske grudi koje se odnosi na svojstvo ZRELOSTI. Dakle, FIZIČKA NEAKTIVNOST u ciljnoj domeni povezana je s NEAKTIVNOŠĆU odnosno statičnošću svih biljaka (povrća, kupusa), a PSIHIČKA NEAKTIVNOST povezana je s prethodno navedenom NEAKTIVNOŠĆU mozga. Kao i u ostalim, prethodno analiziranim primjerima, NEAKTIVNOST je u kulturi zapadne tradicije negativno određena.

Navedeni je primjer ekvivalent primjeru (19) u engleskom jeziku ostvaren metaforičnim izrazom *povrće* (engl. *vegetable*) na nadređenoj razini kategorizacije. Dakle, u engleskom se jeziku pojavljuje tendencija jednake konceptualizacije osobe na dvjema razinama: metaforičnim jezičnim izrazom *kupus* (engl. *cabbage*) na temeljnoj razini kategorizacije i metaforičnim jezičnim izrazom *povrće* (engl. *vegetable*) na nadređenoj razini kategorizacije. U hrvatskom se jeziku pojavljuje ista konceptualizacija osobe metaforičnim

[274] U ovome slučaju smatramo da je aktivirana poddomena PONAŠANJA, a ne KARAKTERA zato što je osoba zadobila oštećenje mozga, dakle, nije stalno svojstvo osobe (nije KARAKTER).

jezičnim izrazom *biljka* na nadređenoj razini kategorizacije iznad povrća (pogledaj detaljnije pojašnjenje za navedeni izraz u primjeru (2)). U engleskom se jeziku pojavljuje tendencija ostvarivanja navedene konceptualizacije na podređenim razinama kategorizacije, a u hrvatskom jeziku na nadređenoj razini kategorizacije što upućuje na razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

(22) Moira McVitie is supposed to be intelligent as well. Always going on about the Fate of the Graduate Wife and how she's fed up being a **cabbage**, well as far as I'm concerned I can not see the call for langwidge. I mean I did not need to stay on at school or get my B.A. at Strathclyde to know when not to F or C. (BNC)

U ovome primjeru metaforični jezični izraz *kupus* ima drugačije konotacije od prethodnog primjera. Prethodni se primjer metaforizacije odnosio na osobu koja je u vegetativnom stanju zbog neke bolesti ili nesreće te se iz toga razloga ne kreće, niti može razmišljati. U ovome se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA te PSIHIČKA NEAKTIVNOST, odnosno poddomena NEZNANJA. Drugim riječima, djeluju metonimijski odnosi (metonimijskim lancima) NEAKTIVNOST ZA PSIHIČKU NEAKTIVNOST i PSIHIČKA NEAKTIVNOST ZA NEZNANJE. Navedeni primjer je ekvivalent primjeru (20) u engleskom jeziku prema kojemu se (ne)znanje osobe povezuje s (ne)funkcioniranjem organa za razmišljanje: mozga. Dodatna je motivacija jednaka kao za primjer (21), odnosno objašnjenje motivacije koji se odnosi na PSIHIČKU NEAKTIVNOST u navedenom primjeru.

Primjer (22) konceptualni je ekvivalent primjeru (20) i (23) u engleskom jeziku te primjeru (2) u hrvatskom jeziku: u svim se primjerima u ciljnoj domeni aktivira poddomena NEZNANJA, što upućuje na sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja, no načini su konceptualizacije različiti, što upućuje na razlike među navedenim kulturama. [275]

(23) But I would feel a bit snidey pretending that I don't know them. Margaret rolled her eyes at the ceiling. „Look, **pea brain**, you're not denying them, you're just not mentioning them. There's a difference.“(BNC)

[275] Zanimljiva je konceptualizacija KUPUSA u francuskom jeziku. Metaforični jezični izraz *mon chou* (hrv. *moj kupus*) *mon petit chou* (hrv. *moj kupusiću*) aktivira poddomenu PONAŠANJA/KARAKTERA te svojstvo PRIVRŽENOSTI.

U ovome se primjeru metaforičnim jezičnim izrazom isto kao i u prethodnom primjeru aktivira poddomena INTELIGENCIJE te svojstvo NEZNANJA pri čemu se referira na mozak kao lokaciju ZNANJA, no konceptualizacija je u ovome slučaju drugačija. U kulturi zapadne tradicije djeluje metafora VEĆE JE BOLJE iz čega proizlazi da konceptualiziranje mozga kao graška ima negativne konotacije. Grašak je izuzetno malen te referiranje na veličinu mozga kao graška ukazuje da osoba ne posjeduje (ne može posjedovati) veliku količinu znanja. U ovome je slučaju mozak izuzetno malen SPREMINK (Johnson 1987) koji ne može pohraniti veliku količinu znanja te je osoba negativno određena.

(24) „Anyway, that wasn't what you thought when we got married, as I recall", she snapped. „Even that was a disappointment. In fact you've been one long disappointment, **old bean**." Bella stood with her hands on hips, her feet placed slightly apart. Her voice became more strident. (BNC)

Metaforični jezični izraz *old bean*[276] pozitivno je određen. U ciljnoj se domeni osoba konceptualizira kao dobar i blizak prijatelj. Moguća motivacija za navedenu konceptualizaciju jest povezanost ljudi s grahom u prošlosti. Grah je bio jeftina hrana koja je bila dostupna svima, osobito najsiromašnijim slojevima društva. Ljudi su se povezivali s hranom koja im je bila dostupna i kojom su se hranili. Sve što je blisko i dostupno ljudi kategoriziraju kao nešto dobro. Iz navedenog proizlazi odabir metaforičnog jezičnog izraza *grah* (engl. *bean*) kao ISTAKNUTOG ČLANA za konceptualizaciju bliske/privržene osobe u ciljnoj domeni. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PONAŠANJA te svojstvo PRIVRŽENOSTI. Pridjevna predatribucija dodatno pridonosi navedenoj konceptualizaciji: u kulturi zapadne tradicije sve ono što je staro smatra se poznatim i bliskim/privrženim.[277]

(25) Mr Rifkind blandly states that Labour is to blame. „They would lay thousands off", he says. „The propaganda of Josef Goebbels is old hat. He was a **cornball** when compared to the svelte politicians of today. They don't just bend the truth, they simply reverse it." (BNC)

TFD bilježi značenje *cornball* kao frazem u značenju glupe ili *corny* osobe, osobito ako dolazi sa sela. Osobe se sa sela obično bave poljoprivredom (možemo reći da je najprototipnija kultura bavljenja poljoprivredom upravo kukuruz) pa tako i uzgojem kukuruza

[276] Navedeni metaforični jezični izraz LID i OALD ne bilježe kao frazem.
[277] U engleskom jeziku postoji izraz *every bean has its back* pri čemu se aktivira poddomena KARAKTERA i svojstvo LICEMJERJA/DVOLIČNOSTI. Navedeni izraz nismo analizirali jer nismo pronašli potvrdu u korpusu.

te se smatraju nesofisticiranim osobito u odnosu na ljude koji su iz grada. Mogući doprinos motivaciji jest i pridjev *corny* koji se prvi put pojavljuje 1570-ih godina u značenju *pun kukuruza*.[278] Dakle, nešto što je *corny* „ima više kukuruza“, odnosno manje sofisticiranosti. U navedenom se primjeru aktivira poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA i svojstvo NESOFISTICIRANOSTI što je u kulturi zapadne tradicije negativno određeno. TFD u nastavku ima objašnjenje da su to osobe koje su previše sentimentalne/osjećajne te navodi da je riječ nastala od kokica uvaljanih u obliku lopte zaslađenih melasom. Možemo pretpostaviti da je navedeno bila slastica seljaka u prošlosti i otuda opisana konceptualizacija.

> (26) It's important to keep yourself intellectually active and alert this year for if you let your brain relax it'll get flabby and flaccid! Leisure studies, interests and hobbies will keep you on your toes so if you're a **couch potato** or telly addict you'd better change your ways. Beware of letting tiresome types get a foothold in your world or they'll exploit your friendship and play on your easy going and generous nature. (BNC)

Navedenim se metaforičnim jezičnim izrazom u ciljnoj domeni konceptualizira osoba koja svoje vrijeme pasivno provodi gledajući televiziju. Drugim riječima, metaforični jezični izraz ima negativne konotacije. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PONAŠANJA te svojstvo NEAKTIVNOSTI. Odabir krumpira kao ISTAKNUTOG ČLANA temelji se na jednokratnoj metafori pri čemu se izgled krumpira preslikava na izgled osobe koja dugo vremena provodi pred televizorom (u kulturi zapadne tradicije sjedeći na kauču): ništa ne radi te često jede i to osobito nezdravu hranu (i to u kulturi zapadne tradicije čips koji je proizvod krumpira) što se odražava na izgled osobe. Osoba se deblja, osobito u dijelu trbuha (što je posljedica nezdrave (brze) prehrane) te zbog toga izgleda, odnosno izgledom podsjeća na krumpir. Možemo reći da navedeni jezični izraz ne postoji u hrvatskome jeziku jer su prehrambene navike u Hrvatskoj drugačije od onih u anglosaksonskom govornom području (za ovaj konkretan primjer prvotno mislimo na područje SAD-a) te nije bilo potrebno leksikalizirati navedeni koncept. Naime, može se reći da se u SAD-u prehrambene navike ljudi većinom temelje na nezdravoj hrani i to osobito masnoj hrani (i to nezasićenim mastima)[279], žitaricama i općenito industrijski prerađenoj hrani koja sadrži mnoštvo dodataka i pojačivača okusa koji dovode do debljanja. U hrvatskom govornom području raširenost brze

[278] Prema: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=corny.
[279] Npr. Ravnskov (2000).

prehrane (engl. *fast food*) nije toliko velika te konceptualizaciju pretile osobe koja sjedi ispred televizora nije bilo potrebno leksikalizirati. [280]

Benczes (2013: 11–12) navodi da se u odnosu na kauč može tvrditi da je to metonimijski odnos sa samom aktivnošću (gledanje televizora s kauča) PRISUTNA STVAR U AKTIVNOSTI ZA AKTIVNOST. U nastavku navodi da je izraz motiviran i konceptualnom metaforom ČOVJEK JE BILJKA te da se u odnosu na glavni element *krumpir* javlja metonimijski odnos MATERIJAL ZA STVAR[281] (engl. MATERIAL FOR OBJECT) (krumpir za čips) i daljnji metonimijski odnos ČLAN KATEGORIJE ZA KATEGORIJU. Nadalje, metonimijski odnos može biti STVAR KOJA SE KORISTI U AKTIVNOSTI ZA IZVRŠITELJA AKTIVNOSTI (engl. OBJECT INVOLVED IN THE ACTION FOR THE AGENT OF THE ACTION) i daljnja metonimija UZROK ZA POSLJEDICU (previše masne hrane dovodi do pretilosti pri čemu osoba izgleda okruglo poput krumpira). U nastavku navodi i konceptualizaciju izraza na slikama (pretraživanjem *googlea*) pri čemu se pokazala konceptualizacija metaforom ČOVJEK JE BILJKA. Metaforični jezični izraz poslužio je kao temelj za daljnja kreativna proširivanja: *cot potato* (*cot* hrv. *dječji krevet;* dijete koje provodi puno vremena gledajući televizor). Navedeni neologizam analizira teorijom konceptualne integracije (prema Fauconnier i Turner 2002; detaljnije pogledaj Benczes 2013: 12–14).

TFD navodi primjer *small potato*[282] pri čemu se osoba konceptualizira kao nevažna. U hrvatskom je jeziku jedna od mogućih konceptualizacija nevažne osobe i metaforični jezični izraz *sitna riba*. U oba se metaforična jezična izraza pojavljuje jednaka pridjevna predatribucija koja izravno upućuje na domenu NEVAŽNOSTI, no zanimljiv je različit odabir izvorne domene: BILJKA u engleskom jeziku te ŽIVOTINJA u hrvatskom jeziku.

Kratko ćemo se osvrnuti na aksiološke odrednice domena GRAH – KRUMPIR – KUKURUZ (u engleskom jeziku), odnosno na njihove metaforične jezične izraze. Naime, u prošlosti (a i danas) su navedene namirnice bile vrlo jeftine te su, možemo reći, najčešća

[280] Na primjer, stereotip za ljude iz Slavonije jest da su pretili, ali (stereotipni) uzrok pretilosti nije brza hrana, nego svinjski proizvodi temeljeni na masnoćama poput čvaraka i slanine na temelju čega možemo zaključiti da bi i moguća konceptualizacija pretilih ljudi koji sjede ispred televizora u hrvatskom govornom području bila drugačija: ne bi se konceptualizirao krumpir (biljka od koje se proizvodi brza hrana, čips), nego bi vjerojatno izvorna domena bila ŽIVOTINJA. Neki autori (Cordain 2002, Enig 2000) ukazuju da uzrok pretilosti nisu zdrave masnoće (u što se ubraja i svinjska mast, čvarci i slanina), nego žitarice i industrijski prerađena hrana, odnosno „nezdravi" ugljikohidrati. Isto je tako upitno bi li se u hrvatskom jeziku konceptualizirala osoba koja sjedi pred televizorom na kauču.

[281] Mislimo da bi u ovom slučaju metonimijski odnos bio MATERIJAL ZA PROIZVOD.

[282] Primjer nismo našli pretragom korpusa engleskog jezika te ga iz tog razloga nećemo analizirati.

hrana siromašnijih društvenih slojeva. Iz navedenog bismo mogli očekivati negativne konotacije u svim primjerima jer niži društveni slojevi (oni koje smatramo nižim društvenim slojem) u kulturi zapadne tradicije imaju negativne konotacije. Prepostavljamo da metaforični jezični izraz *old bean* ima pozitivne konotacije zbog pridjevne predatribucije *old*: doživljavanje starosti kao nečega bliskog i „bezopasnog“ u kulturi zapadne tradicije, a metaforični jezični izraz *small potato* negativne konotacije prvotno zbog pridjevne predatribucije *small*. Pretpostavljamo da primjer *cornball* ima negativne konotacije (kao i ostali izrazi vezani uz kukuruz koje smo naveli u analizi primjera) jer kukuruz možemo smatrati najprototipnijom namirnicom za najsiromašnije društvene slojeve.[283]

Domena POVRĆA pokazala se izrazito produktivnom u engleskom jeziku: postoje metaforični jezični izrazi na nadređenoj razini kategorizacije ostvareni kodiranim metaforičnim jezičnim izrazom *povrće* te metaforični jezični izrazi na podređenoj razini kategorizacije kao ISTAKNUTI ČLANOVI kategorije POVRĆE: KUPUS, GRAH, KUKURUZ, KRUMPIR, GRAŠAK. U korpusu hrvatskog jezika (HNK) nismo našli primjere iz kategorije POVRĆA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Postoje metaforični jezični izrazi *tikva* i *bundeva* pri čemu se u ciljnoj domeni aktivira poddomena NEZNANJA/GLUPOSTI. Motivacija je za navedene izraze šupljina tikve i bundeve koje se isto tako konceptualiziraju kao glava osobe (jednokratna metafora). Ta su dva metaforična jezična izraza konceptualni ekvivalent primjeru (21) u engleskom jeziku. Razlike među kulturama očituju se u odabiru ISTAKNUTOG ČLANA za opisanu konceptualizaciju u primjeru (21) *kupus* u engleskom jeziku te *bundeva* i *tikva* u hrvatskom jeziku. Navedeno ukazuje na razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Sličnost se pokazuje preklapanjima u konceptualizaciji osobe, odnosno aktiviranjem iste poddomene, poddomene NEZNANJA u primjerima: (20), (22) (engleski jezik) i (2) (hrvatski jezik). Razlike se u navedenim primjerima očituju i u načinima motivacije poddomene NEZNANJA.

Analizom domene POVRĆE pokazale su se razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

[283] Navedena bi problematika mogla biti tema daljnjih istraživanja. Odnosom metafora i kolokacija bavi se Deignan (2005). Više o navedenoj problematici pogledaj poglavlje 3. Metodologija.

4.3. VOĆE

Sljedeća se domena (VOĆE) nalazi na podređenoj razini kategorizacije ispod domene BILJKA. Leksem *voće* (engl. *fruit*) u hrvatskom jeziku nema metaforično značenje koje proizlazi iz konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA izuzev jednog primjera: *zabranjeno voće*, što nas upućuje na razlike u kulturi hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja (navedeni ćemo primjer analizirati u nastavku rada).

U engleskom se jeziku javljaju dvije konotacije vezane uz izraz *voće* (engl. *fruit*): 1. ekscentrična ili mentalno nestabilna osoba te 2. homoseksualana osoba (Dalzell i Victor 2007: 272). Dalzell i Victor (2007: 272) navode da je izraz *fruit* skraćeni izraz metaforičnog jezičnog izraza *fruitcake*[284]. *Online Etymology Dictionary* navedeni izraz u figurativnom značenju objašnjava kao ludu osobu.[285]

Prvo ćemo se osvrnuti na metaforični jezični izraz *fruit* koji se odnosi na homoseksulanu osobu:

(27) He shook his head too, and they stood together without speaking. He touched her arm, beckoning her down to his glittering eyes, and asked in a rattled whisper: „Miz Boss Lady, you like see Joy's cock?“ and was nearly knocked over by her abrupt straightening. „I don't think so, thank you, Joy. The **fruit**'ll do nicely. Joy got fine cock. Mr Fwancis lul me de money. I buy' im.“ (BNC)

Motivacija za navedeni izraz proizlazi iz svojstva MEKOĆE koju povezujemo sa ženstvenošću homoseksualne osobe. Svojstvo je MEKOĆE u kulturi zapadne tradicije određeno negativno: mekanim se predmetima može lako manipulirati, mijenjati im oblik. Drugim riječima, lakše je imati nad njima kontrolu. Navedeno proizlazi iz metafore BITI POD KONTROLOM JE DOLJE koja ima fizički temelj: fizička je veličina i tvrdoća vezana uz fizičku snagu i nadmoć. U zapadnoj se tradiciji u poddomeni KARAKTERA svojstvo MEKOĆE smatra negativnim i pripisuje se ženi zbog njezine fizičke slabosti u odnosu na muškarca. Prema modelu DOMINACIJE *velikog lanca* u kojemu viša bića dominiraju nižima, muškarci su iznad

[284] Na stranici http://english.stackexchange.com/questions/204438/whats-nutty-about-fruit-and-cake navodi se (prikazom etimologije prema Cassell's Dictionary of Slang Jonathona Greena) da je prvotno značenje metaforičnog jezičnog izraza *fruitcake* imalo konotaciju ekscentrične osobe, a da se konotacija za luđaka pojavila nakon konotacije za homoseksualnu osobu. Razlog tomu je što se početkom 20. stoljeća homoseksualnost smatrala mentalnom bolešću i iz tog se razloga pojavila promjena u značenju od ekscentrične osobe preko homoseksualca do mentalno nestabilne, lude osobe. Izraz *fruitcake* dio je frazema *nutty as a fruitcake* (izraz se kao frazem bilježi u Oxford Advanced Learner's Dictionary i Longman Idioms Dictionary).
[285] Navodi da je izraz u navdenom metaforičnom značenju prvi put zabilježen 1952.

žena. Kada je nešto mekano, može se lako utjecati na promjenu oblika (manipulirati). U ciljnoj se domeni osoba koja je psihički nestabilna promjenom njezine rutine aktivira devijantno ponašnje. Dodatnu motivaciju za navedeni metaforični jezični izraz možemo potražiti i u metaforičnom značenju izraza *voće* s početka 20. stoljeća čija je konotacija bila vezana uz ekscentričnu osobu. Možemo reći da su se homoseksualne osobe tada, u najmanju ruku, smatrale ekscentričnima.

Metaforični jezični izraz *fruit* u značenju homoseksualne osobe smatramo konvencionalnim primjerom koji ima derogativno značenje.

Metaforični jezični izraz *fruit* koji se odnosi na psihički nestabilnu osobu vezan je u našem primjeru uz imeničku zaatribuciju *case*.[286]

(28) Yeah, I'll tell you something too (SP:PS0SX) He dropped something, a screw or something, he went all over the, the floors! (SP:PS0SY) He's a **fruit case** really (SP:PS0SX) (laugh) (SP:PS0SY) isn't he? (SP:PS0SX) Oh no! (SP:PS0SY) Him and his dad! (SP:PS0SX) (BNC)

Pretragom engleskih primjera iz korpusa kodirani metaforični jezični izraz *fruit case* u značenju mentalno nestabilne osobe i *fruit* u značenju ekscentrične osobe smatramo konvencionalnim primjerima.

Motivacija za metaforični jezični izraz *fruit case* proizlazi iz metaforičnog jezičnog izraza *fruit* u značenju homoseksualne osobe. Početkom 20. stoljeća homoseksualne osobe smatrale su se bolesnima. Budući da se homoseksualnost smatrala bolešću, homoseksualne osobe su „liječili" kastracijom, lobotomijom i elektrošokovima te je došlo do prijenosa značenja od osobe koja se smatra bolesnom do osobe koja se smatra ludom, mentalno nezdravom, nestabilnom.[287] Pokazuje se metonimijski odnos (metonimijski lanci) VOĆE ZA ISTAKNUTO SVOJSTVO (MEKOĆA), odnosno MEKOĆA ZA PSIHIČKU NESTABILNOST što se u kulturnom modelu zapadne tradicije smatra negativnim svojstvom.

[286] Navedena imenička zaatribucija javlja se i u primjeru *nut case* koji ćemo u nastavku analize objasniti.
[287] Etimologija prema http://english.stackexchange.com/questions/204438/whats-nutty-about-fruit-and-cake

Imenička zaatribucija *case* dodatno ukazuje na opisanu konceptualizaciju. *Oxford Advanced Learner's Dictionary* kao jedno od značenja imenice *case* navodi: „an instance of a disease“ te navodi primjer: *a case of typhoid*. Drugim riječima, možemo reći da imenica *case* u engleskom jeziku služi za označavanje različitih vrsta bolesti.

U engleskom se jeziku uz metaforični jezični izraz *fruit* javlja pridjevna predatribucija *old*:

(29) Fleetwoods roar away with headlights shining and felt a nudge in the kidneys and heard a soft voice. „Don't turn round, **old fruit.** No point in both of us knowing what I look like.“ (BNC)

Ekvivalent toga primjera ne postoji u hrvatskom jeziku. Dalzell i Terry (2007: 470) bilježe navedeni metaforični izraz kao prijateljski izraz za osobu. U kulturi zapadne tradicije nešto što je staro smatramo poznatim i bliskim iz čega proizlazi navedena konceptualizacija osobe u ciljnoj domeni. Drugim riječima, aktivira se poddomena PONAŠANJA i svojstvo PRIVRŽENOSTI. Metaforični jezični izraz u ciljnoj domeni aktivira i poddomenu IZGLEDA, što se vidi iz konteksta navedenog primjera. Staro je voće smežurano i neugledno, isto kao i stara osoba čija se koža smežura i nabora.

Sljedeća se pridjevna predatribucija pojavljuje i u hrvatskom i u engleskom jeziku[288]:

(30) Za Casanovu nije bilo neosvojivih „tvrđava“, te je uz slobodne „djeve“ nerijetko obljubljivao i **zabranjeno voće**. Zbog toga je glavu više nego jednom nosio u „torbi“. Više od žena volio je jedino slobodu zbog koje se nije dao dulje vezati. (HNK)

(31) Paige could only admit that she had never seen a better male specimen. It was painfully amusing. Temptation on two legs. The desired **forbidden fruit**. Where would it all end? She became aware of that red mark on his cheek. (BNC)

Navedeni je metaforični jezični izraz konvencionalan u oba jezika.

U ciljnoj se domeni osoba konceptualizira kao poželjna zato jer je nedostižna. Motivacija za navedeni metaforični izraz vezana je uz kršćansku tradiciju: Adam i Eva bili su prvi ljudi koji su živjeli u Edenskom vrtu. Bog im je dopustio da jedu plodove s bilo kojeg stabla, osim sa „stabla spoznaje dobra i zla“. Eva se na to oglušila (nagovorom zmije koja

[288] U engleskom jeziku i OALD i LID bilježe kao frazem.

simbolizira zlo) te je ubrala i pojela jabuku[289] koju je zatim dala i Adamu. Bog ih je nakon toga protjerao iz Edenskog vrta i rekao da će oni i svi njihovi potomci trpiti posljedice neposlušnosti. Iz navedenog proizlazi konceptualizacija metaforičnog jezičnog izraza *zabranjeno voće* kao nečega što je poželjno zato jer je zabranjeno ili nedostižno[290]. U ciljnoj se domeni aktivira svojstvo PRIVLAČNOSTI. Na temelju naših primjera možemo reći da se u engleskom jeziku aktivira svojstvo PRIVLAČNOSTI na temelju IZGLEDA, a u primjeru iz hrvatskog jezika iz konteksta ne možemo izravno zaključiti iz kojeg je razloga osoba *zabranjena* (Casanova se redovito zaljubljivao u udane žene iz čega možemo zaključiti da su žene bile *zabranjeno voće* zbog nemoralnosti[291]). Jabuka se u kulturi zapadne tradicije smatra voćem lijepoga izgleda.

I u engleskom i u hrvatskom jeziku pojavljuje se JABUKA (kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) kao ISTAKNUTI ČLAN u domeni VOĆA. U oba se jezika pojavljuje metaforični jezični izraz *jabuka* s pridjevnom predatribucijom *trula*:[292]

(32) Kerry u svojim javnim istupima ovih dana bavi se - troškovima zdravstvene skrbi. Većina birača vjerojatno nije pretjerano zaokupljena nadmetanjima i podmetanjima političara u Washingtonu. Više ih brinu zdravstveni troškovi kod kuće nego nedolično ponašanje njihovih „nekoliko **trulih jabuka**“ prema zatočenicima u Iraku. Američka obitelj na liječenje troši u prosjeku blizu 10000 dolara godišnje, što je za trećinu više nego 2000. godine. (HNK)

(33) Robb said that he, too, was running as a Republican in elections for the state legislature in Little Rock, but the Republican Party was resisting his plan to run as an official candidate. „They have called me a **rotten apple,** which, coming from them, I take as a compliment“, he says. (BNC)

[289] Crvenka (2013: 57) navodi da Eva nije pojela jabuku, nego plod. Riječ je o pogrešnom prijevodu jedne riječi iz Vulgate: *lingumque scientiae boni et **mali*** (hrv. *stablo spoznaje dobra i zla*). Latinski je naziv *malus* (hrv. *zlo*) bio zamijenjen nazivom *malum* (hrv. *jabuka*).

[290] Mi analiziramo navedeni izraz kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, iako se izraz može odnositi i na ostvarenje drugih konceptualnih metafora čija je konceptualizacija jednaka: u ciljnoj se domeni konceptualizira nešto što je poželjno zato jer je zabranjeno.

[291] Prema Lakoffu i Johnsonu (1999: 281) izvorne su domene za moralnost temeljene na onome što se kroz povijest i kulture doživljavalo kao nešto što pridonosi njihovoj dobrobiti: nije dobro biti bez kontrole, nije dobro da se dominira tobom, nije dobro biti izvan ravnoteže. Ideal je uravnotežena osobnost intelektualne, fizičke, društvene, vjerske i moralne aktivnosti (Johnson 1987: 89). Detaljnije o moralu pogledaj Lakoff i Johnson (1999: 290–337) i Lakoff i Johnson (1980: 17).

[292] LID i OALD bilježe navedeni metaforični jezični izraz kao frazem. LID navodi i frazem *bad apple* koji ćemo u nastavku rada analizirati.

Motivacija za navedene metaforične izraze korijene vuče iz kršćanske tradicije (vidi gore). Kao dodatna motivacija za istaknutost *jabuke*[293], kao metaforičnog izraza ostvarenja konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, u domeni VOĆA jest zastupljenost jabuke u (zemljopisnom) području hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Drugim riječima, jabuka je voće koje je iskustveno blisko ljudima u navedenom području i koje često konzumiraju.

Pridjevna predatribucija *trula* pridonosi konceptualizaciji osobe kao loše i nemoralne. Trulost je svojstvo biljke koje se javlja kada biljka počinje umirati, možemo reći u svojoj najlošijoj fazi u razvojnom ciklusu. Djeluje metonimijski odnos TRULA JABUKA ZA NEMORALNOST.[294] U ciljnoj se domeni aktivira svojstvo NEMORALNOSTI u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA koja je u kulturi zapadne tradicije određena/evaluirana negativno. Drugim riječima, radnje nemoralne osobe nisu u skladu s društveno (kulturno) određenim blagostanjem. Pokazuje se djelovanje orijentacijske metafore NEMORALNO JE DOLJE. Navedeno povezujemo s iskustvom: trule jabuke padaju sa stabla na zemlju (nalaze se dolje).

(34) Although Forest are still bottom of the Premier League table today, you'll find less people willing to bet on them still being there at the end of the season than on Norwich still being top. Fewer still would bet on champions Leeds finishing above Forest. Leeds, having apparently got rid of their one **bad apple** in the week, now suspect the whole orchard might be contaminated. Manager Howard Wilkinson was so shocked that he couldn't even bring himself to deliver a dressing room rollicking afterwards. (BNC)

U navedenom se primjeru javlja pridjevna predatribucija *bad* (hrv. *loša*) koja u ciljnoj domeni aktivira svojstvo NEMORALNOSTI u poddomeni KARAKTERA.

U hrvatskom jeziku postoji i izraz *jabuko moja* u kojemu se aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI, a u engleskom se jeziku javljaju izrazi *sad apple* i *smart apple*. Metaforičnim jezičnim izrazom *sad apple* konceptualizira se turobna osoba, a izrazom *smart apple* pametna osoba. Navedene primjere nismo analizirali jer nismo našli potvrde u korpusima.

[293] Prototipnost/ istaknutost se jabuke očituje brojnim frazemima i poslovicama i u hrvatskom i u engleskom jeziku: *be the apple of sb's eye, miješati kruške i jabuke, it's like comparing apples and oranges, rotten apple spoils the barrel, trula jabuka pokvari cijelu bačvu, jabuka ne pada daleko od stabla, the apple doesn't fall far from the tree.*

[294] Više o nemoralnosti pogledaj fusnotu 347.

U engleskom se jeziku pojavljuje BRESKVA (kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) kao ISTAKNUTI ČLAN u domeni VOĆA.

(35) She was a **peach**, he thought lovingly, a perfect peach, and all his, provided he was satisfied after giving her a run on the highway. He drove her carefully in and out of the busy Saturday morning traffic and wondered idly how he was going to explain about her to his mother, without saying where he got the money from. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena KARAKTERA/PONAŠANJA te svojstvo PRIVRŽENOSTI. Svojstvo PRIVRŽENOSTI u ciljnoj domeni proizlazi iz svojstva MEKOĆE i IZGLEDA breskve. U kulturi zapadne tradicije svojstvo MEKOĆE je evaluirano negativno: mekane stvari smatraju se dostupnijima i ljudi imaju kontrolu nad njima. Djeluje orijentacijska metafora BITI POD KONTROLOM JE DOLJE, koja ima fizički temelj: fizička je veličina i tvrdoća vezana uz fizičku snagu i nadmoć. Sve što je iskustveno blisko ljudima i nad čime imaju kontrolu smatra se dostupnijim iz čega proizlazi motivacija za povezivanje MEKOĆE s PRIVRŽENOŠĆU. Dodatna je motivacija model DOMINACIJE Velikog bića prema kojemu ljudi imaju kontrolu nad biljkama. Iz navedenog proizlazi pozitivna određenost metaforičnog jezičnog izraza jer ono nad čime imamo kontrolu, u kulturi zapadne tradicije, smatramo bliskim, odnosno privrženim.

Dodatna motivacija za navedeni metaforični jezični izraz jest vanjski IZGLED breskve (OBLIK, TEKSTURA, BOJA): breskva je okrugla, mekana, svijetlih boja što se u kulturi zapadne tradicije smatra privlačnim. Privlačne se stvari doživljavaju bliskima iz čega proizlazi motivacija za povezivanje IZGLEDA BRESKVE s PRIVRŽENOŠĆU. Dodatna je motivacija dostupnost i konzumiranje breskve u anglosaksonskom govornom području iz čega proizlazi povezivanje BRESKVE s PRIVRŽENOŠĆU.

Sljedeći primjer ima iste konotacije u ciljnoj domeni:

(36) Even so, the image of Chung Hu-yan waking him with awful news persisted, until he realised what it was. „Lin Yua“, he said softly, his voice broken by the sudden pain he felt. „Lin Yua, my **little peach**. Why did you have to die? Why did you have to leave me all alone down here?“ He shivered, suddenly cold again, his teeth chattering. Yes, he would send for Surgeon Hua. But later in the morning, when he could put up with the old boy's fussing. (BNC)

Pridjevna predatribucija dodatno naglašava navedenu konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni. U kulturi zapadne tradicije djeluje metafora MANJE JE DOLJE iz koje proizlazi metafora BITI POD KONTROLOM JE DOLJE. Sve što je malo smatra se dostupnijim i moguće je imati veću kontrolu iz čega proizlazi veća povezanost, PRIVRŽENOST (pogledaj prethodni primjer).

U sljedećem se primjeru imeničkim metaforičnim jezičnim izrazom u ciljnoj domeni osoba konceptualizira kao bolji/najbolji primjer u poddomeni TRKAČA.

(37) How's your turning? Hans reckons I'll be on the big slopes by Thursday etc. The shmoozing (old Yiddish word meaning to suck up to) of Hans which went on in our party was stomach-turning. Tall, blond and muscular, he was without doubt one **peach of** a downhill racer, but he was also unsophisticated, he was a baker during off-piste season and clearly bewildered by much of the attention he was getting aprs ski. (BNC).

U engleskom je jeziku BRESKVA ISTAKNUTI ČLAN u poddomeni REDOSLIJEDA. Unutar Johnsonove sheme SILE uvijek postoji struktura ili redoslijed uzročnosti (1987: 44). Drugim riječima, BRESKVA predstavlja najbolji primjer određene poddomene (u ovome primjeru u poddomeni TRKAČA). Slična se težnja javlja u hrvatskom jeziku (pogledaj primjere (72), (74)) u kojima se RUŽA (metaforičnim jezičnim izrazom *ruža* i raznim pridjevnim predatribucijama) konceptualizira poddomena REDOSLIJEDA u ciljnoj domeni.

(38) Timothy Gedge was a horrible sort of person, talking about honeymoons like that, saying Kate's mother was **peachy**. Of course it was all lies. He fell asleep, but hours later he woke up and felt again as he'd felt for a moment in the hall when he'd arrived that he shouldn't be in this house. There was something wrong, there was something the matter. He felt it, not knowing what it was, like a feeling in a dream. He remembered now the faded green trunk the boy had mentioned. (BNC)

Pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazom *peachy* u engleskom jeziku u ciljnoj se domeni aktivira poddomena IZGLEDA i svojstvo PRIVLAČNOSTI. Izgled breskve, odnosno njezina svojstva TEKSTURE, BOJE i OBLIKA (MEKOĆA, SVIJETLE BOJE, OKRUGLOST) u poddomeni su IZGLEDA u kulturi zapadne tradicije pozitivno određeni.

Dosadašnji su primjeri iz domene BRESKVE imali pozitivne konotacije vezane uz osobu u ciljnoj domeni. Sljedeći primjer ukazuje na negativnu određenost pridjevnom predatribucijom *pale* (hrv. *blijeda*). Svojstvo BLJEDILA u kulturi zapadne tradicije ima negativne konotacije. Sve što je jarkih boja smatra se pozitivnim: zreli plodovi biljaka imaju jarke boje (crvena jabuka, zeleni špinat), zdravi ljudi nisu blijedi. Iz navedenog proizlazi povezivanje BLJEDILA s NEGATIVNIM svojstvima (nisu točno određena svojstva). U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA te NEGATIVNA svojstva.

(39) Jean Marsh is not flattered by a description of the rose she had named after her for her role as the maid, Rose, in Upstairs Downstairs. The book says: Jean Marsh, **pale peach**, not very good in beds, better up against a wall. „I want to tell you", says Jean, „that's not true. I'm good in beds as well." (BNC)

Brojnost metaforičnih jezičnih izraza iz domene BRESKVE u engleskom jeziku ukazuje na izrazitu konvencionalnost. Nepostojanje metaforičnih jezičnih izraza iz domene BRESKVE u hrvatskome jeziku upućuje na razlike u kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

(40) E's been lookin' in Sergeant Joe's private bag. „What?" Dolly thought about the wallet. „He's doin' what?" „Now, Linda me **cherry blossom**, yer don't need to say nothing, yer know", said Archie. „Ere, would yer like a new penny? I might just' ave one on me."(BNC)

U navedenom se primjeru aktivira poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA te svojstvo PRIVRŽENOSTI. Jedna je od mogućih motivacija prenesena iz japanske kulture. Naime, u japanskoj se kulturi izuzetno cijeni drvo trešnje (i to različite vrste, no sve iz roda *Prunes*) u cvatu koje simbolizira krhkost i ljepotu života. Navedeno je u japanskoj kulturi podsjetnik da je život lijep, ali isto tako i vrlo kratak, kao i cvat trešnje. U japanskoj kulturi postoje festivali i okupljanja kojima se slavi cvat trešanja. Navedena se tradicija prenijela i u područja anglosaksonskog govornog područja.[295] Dakle, pojavljuje se povezanost i privrženost ljudi anglosaksonskog govornog područja s trešnjom u cvatu. Moguća je i motivacija prijenos značenja *trešnje* (engl. *cherry*) koje se pojavilo 1899. godine: himen, nevinost/djevičanstvo, isto kao i dugotrajna upotreba trešanja kao simbola prolaznih užitaka života.[296] Dalzell i

[295] Pogledaj: https://www.cherryblossom.com/events/ i http://www.vcbf.ca/.
[296] Prema: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=cherry+blossom.

Victor (2007: 131) isto tako navode trešnju u značenju himena, djevičanstva/nevinosti, neiskustva, mlade zgodne djevojke i tako dalje. Moguća je povezanost navedenih konceptualizacija trešnje, kao „stvari“ koje imaju nekakvo svojstvo privrženosti/bliskosti, s trešnjom u cvatu. Dodatna je moguća motivacija povezanost ljudi s trešnjama (i općenito voćem, biljkama), a odabir trešnje/trešnje u cvatu za konceptualizaciju PRIVRŽENOSTI proizlazi iz gore navedene simbolike i povezanosti ljudi s trešnjama. Kao moguća motivacija jest i prijenos značenja iz francuskog jezika (pridjev *chéri, chérie*) kojim se aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI što ćemo u nastavku objasniti.

Dalzell i Victor (2007: 131) navode značenje trešnje (engl. *cherry*) kao zgodne mlade djevojke ili žene, koje se piše *cherrie* ili *cherie*. Pretragom korpusa engleskog jezika našli smo potvrdu navedenog metaforičnog jezičnog izraza.

(41) „Friture de perchettes served in butter sauce? Your favourite, **cherie**“, Rust said, then kissed the tips of his bunched fingers. „Another time, Jacques. I want to get to Sion as soon as possible.“ (BNC)

U ovome se primjeru, isto kao i u prethodnom, aktivira poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA te svojstvo PRIVRŽENOSTI. Moguća je motivacija kao i u prethodnom primjeru, ali i prijenos značenja iz francuskog jezika: pridjev *chéri*, *chérie*. Glagol *chérir* zabilježen je 1155. godine u značenju *voljeti*, a 1669. kao particip prošli pridjeva u značenju *voljena osoba*.[297] Danas se upotrebljava u značenju privrženosti, obraćanja dragoj osobi (ekvivalenti u hrvatskom i engleskom jeziku: hrv. *dragi*, *draga*; engl. *honey*; i u francuskom već spomenuti primjer *mon chou*, *mon petit chou*; pogledaj fusnotu 330).

(42) I mean, let's face it, he was a good leader, but a right miserable **old prune** when it took him. (BNC)

U navedenom se primjeru osoba konceptualizira kao izrazito neugodna stara osoba. Aktivira se poddomena PONAŠANJA te negativne konotacije vezane uz ponašanje osobe. Motivacija je za navedeni metaforični jezični izraz jednokratna metafora pri čemu se izgled osušene šljive: naboranost i „skupljenost“ preslikava na izgled stare osobe za koju se pretpostavlja da je neugodna, zajedljiva. Možemo reći da se u kulturi zapadne tradicije stariji

[297] Prema: http://www.cnrtl.fr/etymologie/chérie.

ljudi većinom konceptualiziraju kao da su nezadovoljni životom iz čega proizlazi neugodno, zajedljivo ponašanje. Na konceptualizaciju dodatno utječe i pridjevna predatribucija *old*.

Bujas navodi metaforični jezični izraz *prune-face* koji konceptualizira osobu ružnog lica (staru osobu) u kojemu djeluje metonimijski odnos LICE ZA OSOBU (u kulturi zapadne tradicije smatra se da lice predstavlja osobu).

TFD navodi metaforični jezični izraz *some pumpkins* pri čemu se osoba konceptualizira kao izrazito važna, no navedeni primjer nećemo analizirati jer nismo našli potvrdu u korpusu engleskoga jezika.

Domena se VOĆA pokazala produktivnijom u engleskom jeziku i na nadređenoj razini kategorizacije, metaforičnim jezičnim izrazima: *fruit* (27), *fruit case* (28), *old fruit* (29) *forbidden fruit* (31) u odnosu na hrvatski jezik u kojemu se pojavljuje samo jedan izraz *zabranjeno voće* (30) koji je ekvivalent primjeru (31) u engleskom jeziku, i podređenoj razini kategorizacije ISTAKNUTIM ČLANOVIMA iz domene JABUKE, BRESKVE, TREŠNJE, ŠLJIVE u odnosu na hrvatski jezik u kojemu se pojavljuju metaforični jezični izrazi iz domene JABUKE. U engleskom su se jeziku osobito produktivnim pokazale domene JABUKE i BRESKVE .

4.3.1. ORAŠASTI PLODOVI

U hrvatskom jeziku pojavljuje se ORAH (kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) kao ISTAKNUTI ČLAN u domeni VOĆA, odnosno ORAŠASTIH PLODOVA:

(43) Ipak, Skandinavci su **tvrd orah**, a šest minuta prije kraja susreta ne samo da su s bukureštanskog stadiona uspjeli otići neporaženi, već su došli do pogotka koji im je donio vrijedna tri boda. (HNK)

ORAŠASTI PLODOVI su u kulturi zapadne tradicije periferni primjer kategorije VOĆA. Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz proizlazi iz svojstva TVRDOĆE koje je u navedenom primjeru svojstvo oraha, a i izraženo je pridjevnom predatribucijom *tvrd*. Ljuska je oraha izrazito tvrda i teško ju je razbiti. Svojstvo se TVRDOĆE u kulturi zapadne tradicije povezuje sa SPOSOBNOŠĆU i USTRAJNOŠĆU na sljedeći način: tvrdim se predmetima ne može manipulirati, na njih se ne može lako utjecati isto kao i na sposobne i ustrajne osobe. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA/PONAŠANJA te svojstvo SPOSOBNOSTI i

USTRAJNOSTI koje se odnosi na osobu koja je sposobna, ustrajna i dobra u nečemu, teško ju je poraziti.

Ekvivalent tome hrvatskom primjeru pojavljuje se i u engleskom jeziku ostvarenjem poddomene ORAŠASTIH PLODOVA. Drugim riječima, engleski jezik upotrebljava poddomenu ORAŠASTIH PLODOVA (izraz *nut)* koja je na nadređenoj razini kategorizacije. U hrvatskom jeziku ista se konceptualizacija u ciljnoj domeni ostvaruje domenom ORAH koja je ISTAKNUTI ČLAN u domeni ORAŠASTIH PLODOVA (vidi prethodni primjer i objašnjenje).

U engleskom se jeziku pojavljuju dvije pridjevne predatribucije: *though* i *hard*.[298]

(44) Guilty or innocent, Mrs Cons-Boutboul, like Mrs Villemin and Mrs Weber, gives the impression of being an extremely **tough nut**. (BNC)

(45) Meadowell has even discovered a new martyr in the shape of one Willy Hunter, a local **hard nut** awaiting trial for murder, and allegedly the victim of a police frame-up. (BNC)

U engleskom se jeziku pojavljuje i frazem: *tough nut to crack* (OLAD i LID bilježe navedeni izraz kao frazem).

(46) Daru has only been beaten once in six starts this season, when starting slowly in a moderate handicap at Ripon, and he will be a **tough nut to crack**. (BNC)

U ciljnoj se domeni metaforični jezični izraz odnosi na osobu na koju je teško utjecati i koju je teško pobijediti zato jer je ustrajna i ima snažan karakter. Ljusku bilo kojeg orašastog ploda teško je razbiti što se preslikava na osobu u ciljnoj domeni na koju je teško utjecati i pobijediti.

(47) So the temptation to stray is much worse. „Plus“, he adds thoughtfully, „most people who end up in show business are extremely emotional people anyway. And kind of slightly **nuts**. So how about his own marriage? The 59-year-old star has been married to the striking Shakira for 22 years“, he says, „though actually it's 19.“ (BNC)

(48) I'd be truly grateful if you could solve a problem which is beginning to **drive** me **nuts**. (BNC).

[298] OALD i LID bilježe oba primjera kao frazem.

(49) This is a good thing. See, my old man, he was **going off his nut**, right. My mum went to the doctor and says to the doctor. „My old man's going off his head, you know. Fighting and all that. Doing stupid things like walking round the tables and counting all the time and things like that.“ (BNC)

U engleskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *nut* koji u ciljnoj domeni konceptualizira ludu osobu:

(50) Face it, Jo, you were a **nut** to use that subway! Specials aren't supposed to be nutty. Watch it with him, Jo, and watch it with Humber. (BNC)

Motivacija za metaforične jezične izraze (47) – (50) proizlazi iz metaforičnog jezičnog izraza *nut* koji se odnosi na ljudsku glavu[299] (*jednokratna metafora*; Lakoff i Turner 1989: 89–96). U glavi se nalazi mozak, organ koji se koristi za razmišljanje. Dakle, lokacija je RAZUMNOSTI u glavi/mozgu. Kada mozak ne funkcionira pravilno, osoba gubi razum (svojstvo RAZUMNOSTI) i smatra se ludom/psihički nestabilnom. Luda se osoba ne ponaša u skladu s utvrđenim normama ponašnja određene kulture. Drugim riječima, u poddomeni PONAŠANJA/KARAKTERA pokazuju se devijantna svojstva, aktivira se svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Moguća je motivacija i veličina orašastih plodova. U kulturi zapadne tradicije djeluju metafore MANJE JE DOLJE i LOŠE JE DOLJE. Nešto što je maleno ne može dobro funkcionirati. Dodatnu motivaciju objašnjavamo frazemom *nutty as a fruitcake*[300] (pogledaj fusnotu 322) gdje se značenje pridjeva *nutty* prenijelo i na ostale metaforične jezične izraze.

Metaforični jezični izraz *nuts* (47) mrtva je metafora u kojoj se motivacija nazire, ali je manje jasna. Naime, leksem *nuts* prestao je biti imenica i sada funkcionira kao pridjev (-s derivacijski sufiks za izvedenice).

U primjerima gubitak svojstva RAZUMNOSTI konceptualizira se glagolskim predatribucijama *drive* i *go off* (kretanje) na temelju čega možemo zaključiti da je NERAZUMNOST/PSIHIČKA NESTABILNOST[301] lokacija do koje se dolazi (*drive;* u ovome se primjeru dolaženje konceptualizira izrazom na nižoj razini kategorizacije i to iz domene KOPNENOG PUTOVANJA za razliku od primjera (55) *go nut*, isto tako lokacija do koje se

[299] Navedeni metaforični jezični izraz bilježi i OALD.
[300] Prema http://etymonline.com/index.php?term=nuts&allowed_in_frame=0
[301] Upotrebljavamo pojam PSIHIČKA NESTABILNOST jer ga smatramo neutralnim za opisivanje stanja od „blažih“ poput ekscentričnosti do ozbiljnih psihičkih poremećaja.

dolazi, no konceptualizacija je na općenitijoj razini kategorizacije. U tim se slučajevima *nut* (glava u kojoj se nalazi razum) konceptualizira kao središte NERAZUMNOSTI. U primjeru *go off*, *nut* se konceptualizira kao središte RAZUMNOSTI/PSIHIČKE STABILNOSTI pri čemu se odlazak/silazak s razuma (*nut* kao konceptualizacija glave u kojoj se nalazi razum) konceptulizira kao PSIHIČKA NESTABILNOST/NERAZUMNOST. Dodatna je motivacija konceptualizacija TIJELA kao ZGRADE jer se silazi iz središta PSIHIČKE STABILNOSTI (GLAVE), u donje dijelove tijela: srce koje je centar EMOCIJA u kulturi zapadne tradicije. Djeluje orijentacijska metafora RACIONALNO JE GORE (Lakoff i Johnson 1980: 17).

Imenička zaatribucija *case* dodatno potvrđuje navedenu konceptualizaciju (objašnjenje koje se nalazi ispod primjera (28)):

(51) His Mum and Dad thought Mrs Wright was a **nutcase**, Barry thought he, Philip, was one. He'd written it, hadn't he, on the pavement? (BNC)

(52) To crown it all, it is people like the extremists, in some cases, frankly, **nut cases**, who run some Labour authorities in London that the Labour party wants to see running London's police. (BNC)

Metaforični jezični izraz *nut* se isto tako upotrebljava za osobu koja je osobito zainteresirana za nešto određeno zbog čega se u ciljnoj domeni aktivira svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI u poddomeni PONAŠANJA/KARAKTERA. U ovome se primjeru pojavljuje imenička predatribucija *soccer*:

(53) Gavers, an Arsenal fanatic and **soccer nut,** volunteered to cast an expert eye over yesterday's historic programme featuring the Forest-Liverpool match. (BNC)

Izrazito zanimanje osobe za nešto u kulturi zapadne tradicije smatra se devijantnim ponašanjem te se iz tog razloga aktivira svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI. U navedenom je primjeru osoba izrazito zainteresirana za nogomet te se u ciljnoj domeni aktivira poddomena NOGOMETA.

Pretragom korpusa engleskog jezika pojavljuju se pridjevni i glagolski metaforični jezični izrazi iz poddomene ORAŠASTIH PLODOVA koji aktiviraju svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

(54) But their lives are shattered when a **nutty** friend goes on a shooting spree, injuring Luna and killing Wren. (BNC)

(55) What is interesting is whether the women were there ready to work because they were marginal to the existing structure and weren't being allowed into the existing structure or, and I think there is evidence to show this, because they are actually more interested in being flexible, innovative and creative than in a tidy career track, that they are prepared to **go nut** and take chances. (BNC)

4.3.2. TROPSKO VOĆE: BANANA

U engleskom se jeziku kao ISTAKNUTI PRIMJER u domeni VOĆA pojavljuje i BANANA[302] (kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) koja u ciljnoj domeni aktivira svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI:

(56) When I first decided to go into acting, my mother went mad, it was quite understandable, we didn't know anything about the acting profession. And she **went bananas** when I said I was going to leave nursing, which is a really respectable profession and stable and all that kind of thing. (BNC)

(57) I've been reading the fucking Bible for the last few days. Even that would be okay but everyone's beginning to think I'**m bananas.** „Bring me some books.“ „I don't even know what kind of books you like.“ „Jesus, anything. I'll make a list. Novels, history, travel books, I don't mind. Poetry, anything.“ „Poetry? In here?“ „I'll take my chances.“ (BNC)

Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz jest ponašanje majmuna koji „polude“ kada dobiju banane. Drugim riječima, djeluje metonimijski odnos UZROK ZA POSLJEDICU. Kada dobiju banane, majmuni počinju skakati, ispuštati zvukove, njihovo je ponašanje ljudima neobično i kaotično i doživljavaju se kao odmak od norme (normalnog ponašanja životinja). U navedenim se primjerima u ciljnj domeni aktivira poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA i svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Svaka kultura ima određene norme ponašanja prema kojima se pripadnici te kulture ponašaju. Svaki se odmak smatra devijacijom i osoba se različitim svojstvima određuje negativno. U kulturi zapadne tradicije u poddomeni PONAŠANJA normom se smatraju svojstva STALOŽENOSTI i MIRNOĆE, a devijacija jest svojstvo PSIHIČKE NESTABILNOSTI koje se može izraziti na različite načine (u ovome

[302] OALD i LID biljže izraz *go bananas* kao frazem.

slučaju kaotičnim ponašanjem). Svojstvo se PSIHIČKE NESTABILNOSTI u ciljnoj domeni iskazuje ponašanjem koje nije u skladu s normom određene kulture. Moguća motivacija jest i prijenos značenja od seksualno perverzne osobe[303] (pogledaj primjere *fruit* (27) i *fruit case* (28)). Početkom 20. stoljeća homoseksualne su se osobe smatrale perverznima, mentalno bolesnima. Pojavili su se metaforični jezični izrazi (iz domene VOĆA koje smo maloprije naveli) koji su se prvotno odnosili na homoseksualne osobe, a onda je došlo do prijenosa značenja. U ciljnoj su se domeni aktivirala svojstva PSIHIČKE NESTABILNOSTI koja su se odnosila na sve osobe čije se ponašanje smatralo devijacijom od norme u određenoj kulturi. Dodatna moguća motivacija jest struktura banane, odnosno svojstvo MEKOĆE koje se ostvaruje metonimijskim odnosom MEKOĆA ZA NESTABILNOST. Svojstvo je MEKOĆE u kulturi zapadne tradicije negativno određeno (pogledaj objašnjenje primjera (35)).

Izraz *bananas* prestao je biti imenica (kao i *nuts*) i sada funkcionira kao pridjev. Dakle, imamo primjer mrtve metafore gdje se motivacija nazire, ali je već manje jasna.

U primjeru (56) pokazuje se snažniji oblik svojstva PSIHIČKE NESTABILNOSTI, dok se u primjeru (57) pokazuje blaži oblik. Drugim riječima aktiviranjem poddomene BANANA u ciljnoj se domeni osobe mogu konceptualizirati kao pshički nestabilne (primjer (56)) ili luckaste (primjer (57) (OALD i LID bilježe oba navedena značenja).

U engleskom jeziku postoji izraz *top banana* pri čemu se osoba konceptualizira kao izuzetno važna, šef, glavni. Navedeni izraz nismo analizirali jer nismo našli potvrdu u korpusu. Konceptualizacija važnosti osobe u hrvatskom jeziku pokazat će se metaforičnim jezičnim izrazom iz domene RUŽA.

U hrvatskom jeziku, pretragom korpusa. nismo našli primjer iz poddomene BANANA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA.

Kategorija VOĆA produktivnija je u engleskom jeziku[304] U hrvatskom se jeziku pojavljuje samo uz pridjevnu predatribuciju *zabranjeno* (30) za koju postoji ekvivalent i u engleskom jeziku (31).

[303] Prema: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=go+bananas&searchmode=none

[304] Postoji metaforični jezični izrazi u engleskome jeziku iz domene BOBIČASTOG VOĆA: *play goosberry* (hrv. *držati komu svijeću*) (TFD), no navedeni izraz nećemo anlizirati jer nismo našli potvrdu u korpusu BNC.

Kao ISTAKNUTI ČLANOVI u kategoriji VOĆA u oba se jezika pojavljuje JABUKA (27), (33), (34) i to ekvivalentnim primjerima s pridjevnom predatribucijom *trula* (engl. *rotten*) te dodatno u engleskom jeziku s pridjevnom preadatribucijom *bad* (34) s jednakom konceptualizacijom osobe u ciljnoj domeni kao prethodno navedeni primjeri. U engleskom se jeziku kao ISTAKNUTI ČLANOVI pojavljuju domene BRESKVE (primjeri: (36), (37), (38), (39)) i BANANE ((56), (57)) koje nisu ostvarene u hrvatskom jeziku što ukazuje na razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Domena ORAŠASTIH PLODOVA ((44) – (55)) izrazito je produktivna u engleskom jeziku, dok se u hrvatskom jeziku pojavljuje kategorija ORAHA (42) (podređena razina kategorizacije). Ekvivalent navedenom primjeru u hrvatskome jeziku pojavljuje se i u engleskome jeziku koji je ostvaren kategorijom ORAŠASTIH PLODOVA ((44), (45)). Razlika među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja pokazala se odabirom ISTAKNUTIH ČLANOVA u domeni VOĆA: u hrvatskom se jeziku pojavljuju metaforični jezični izrazi iz domene JABUKE, a u engleskom jeziku iz domene JABUKE, BRESKVE, TREŠNJE i ŠLJIVE.

U engleskom jeziku postoji tendencija konceptualizacije svojstva PSIHIČKE NESTABILNOSTI iz domene VOĆA (FRUIT, NUT, BANNANA). Takva se tendecija ne pojavljuje u hrvatskom jeziku.

Primjeri iz domene VOĆA u engleskom jeziku imaju negativne konotacije ((27), (28), (29)) osim primjera *zabranjeno voće* (za koje postoji ekvivalent i u hrvatskom jeziku) koji ima pozitivne konotacije ((30), (31)). Domena JABUKE ((32), (33), (34)) u oba jezika ima negativne konotacije dok kategorija BRESKVE ((35) – (38)) u engleskom jeziku ima pozitivne konotacije izuzev primjera (39) koji ima negativne konotacije određene pridjevnom predatribucijom *pale*. Primjeri za ORAŠASTE PLODOVE ((44), (45), (46)) u engleskome jeziku, odnosno ORAH (43) u hrvatskom jeziku kojima je istaknuto svojstvo TVRDOĆE u izvornoj domeni imaju pozitivne konotacije. Podomena ORAŠASTIH PLODOVA u engleskom jeziku (koja ne postoji u hrvatskom jeziku) negativno je određena (u svim se primjerima aktivira poddomena PSIHIČKE NESTABILNOSTI). Poddomena BANANE ((56), (57) u engleskom jeziku također je negativno određena.

4.4. CVIJET

U ovome ćemo potpoglavlju istražiti domenu CVIJETA. Leksem *cvijet* je i u hrvatskom i u engleskom jeziku višeznačan: prvo, cvijet kao dio biljke koji se nastavlja na stabljiku i cvijet kao hiponim nadređenom leksemu biljka. Ovdje ćemo se osvrnuti na cvijet kao hiponim nadređenom leksemu biljka. Drugim riječima, analizirat ćemo metaforični jezični izraz *cvijet* (engl. *flower*), kategorije CVIJETA, kao izraz na nadređenoj razini kategorizacije te vrste cvijeća koje se pojavljuju u engleskom ili hrvatskom jeziku kao ISTAKNUTI ČLANOVI unutar kategorije CVIJETA.

Prije nego što krenemo na analizu primjera iznijet ćemo rezultate korpusne kvantitativne analize leksema *cvijet* u engleskom jeziku. Pretraživanjem BNC-a našli smo 2276 pojavnica za leksem cvijet. 56 pojavnica imalo je metaforično značenje od kojih se 8 pojavnica odnosilo na cvjetanje (fazu u razvoju biljke), a 48 pojavnica odnosilo se na izraz *cvijet*, kao na izraz na podređenoj razini kategorizacije izraza *biljka* (nismo našli metaforične pojavnice koje bi se eventualno odnosile na izraz *cvijet* kao dio koji se nastavlja na stabljiku biljke), od čega se 36 pojavnica odnosilo na ciljnu domenu ČOVJEK, a 12 na druge ciljne domene. Najčešći je metaforični jezični izraz kao osvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA *flower children* (koji ćemo u nastavku rada i analizirati) za koji smo našli 9 pojavnica (i 2 pojavnice *flower child*). Pokazalo se da skoro svi metaforični izrazi za *cvijet* imaju neku vrstu dopune (dakle, pojavljuju se kolokacije) čime se potvrđuje važnost kolokacija u metaforičnim jezičnim izrazima o čemu je bilo govora u 3. poglavlju Metodologija (Deignan 2005). Tri primjera (koja ćemo u nastavku navesti) nemaju nikakvu dopunu i odnose se na ciljnu domenu ČOVJEK.

I u hrvatskom i u engleskom jeziku pojavljuje se kodirani metaforični jezični izraz *cvijet* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA:

(58) How are you today **flower**? (SP:PS0KR) I'm not well! (SP:KD7PSUNK) What (pause) (unclear) pains in your tummy? (SP:PS0KR) Just don't feel (unclear). I don't know. I'm just (unclear)2. (SP:KD7PSUNK) You're terrible with the (unclear) you know, don't you? (SP:PS0KR) Yes. (unclear), she's alright actually. (BNC)[305]

[305] Ekvivalent ovoga primjera nismo našli pretragom korpusa hrvatskog jezika iako kao izvorni govornici hrvatskog jezika smatramo da postoji metaforični jezični izraz *cvijet*/*cvjetić* (ekvivalent ovome primjeru) kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA koji u ciljnoj domeni aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI.

(59) A white cloth had been placed over her unpillowed head hiding her injuries, but the room was filled with an overpowering stench like smouldering wool. „Is that you, **flower**?“ she asked in a muffled, but normal voice. Surprised, I said: „Yes. What happened?“ She waited until she heard the sister leave before telling me. (BNC)

(60) Where's my duck gone? Where's my duck gone? (SP:PS16G) Right, I'll put this one in the car. (SP:PS14B) What's, Bryony dear, what are you saying? (pause) (SP:PS14N) There's my duck, there's my duck. (SP:PS16G) Martin! shoes (unclear) (SP:PS14C) She's found it. (SP:PS14B) Where's your other one you had two ducks when you, ah, there's one down there look near Hazel's feet. (SP:PS14C) There you are, **flower**! There you are, Bryony. (BNC)

U ovim se primjerima u ciljnoj domeni aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA. Odabir cvijeta kao ISTAKNUTOG ČLANA za konceptualiziranje PRIVRŽENOSTI proizlazi iz povezanosti ljudi s cvijećem i to većinom s pozitivnim događanjima: cvijeće na vjenčanjima, obilježavanjima obljetnica, rođenja, sprovodima. Drugim riječima, cvijeće je u kulturi zapadne tradicije pozitivno određeno. Zanimljiva je pojava navedenih metaforičnih jezičnih izraza bez dopuna koji u svim primjerima konceptualiziraju svojstvo PRIVRŽENOSTI u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA. Pojava navedenih metaforičnih jezičnih izraza bez dopuna može upućivati na veću ustaljenost izraza.

(61) Ena je bila i **cvijet**, i ljepota, ona je bila ljubav, strast, mladost i posebno, Ena je bila dobrota. (HNK)

U ovome je primjeru u hrvatskom jeziku kodiran metaforični jezični izraz *cvijet*. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena IZGLEDA te svojstvo LJEPOTE. Cvijeće se u kulturnom modelu hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja povezuje (i u većini kultura svijeta, što možemo smatrati univerzalijom) s važnim događajima u životu. Drugim riječima, u kulturnom modelu zapadne tradicije cvijeće je pozitivno određeno, konceptualizira se kao nešto izrazito lijepo.[306]

U sljedećem se primjeru u engleskom jeziku u ciljnoj domeni aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI:

[306] U hrvatskom jeziku postoje metaforični jezični izrazi *neubran cvijet* i *netaknut cvijet* u kojemu se djevojke konceptualiziraju kao nevine/seksualno neiskusne.

(62) How could I dictate to some amanuensis all the love I feel for my darling Lily, the **loveliest flower**.... This has taken nearly two hours to write. (BNC)

U ovom se primjeru ističe svojstvo PRIVRŽENOSTI u ciljnoj domeni u kojoj se aktivira poddomena KARAKTERA. Pridjevna predatribucija *lovliest* (hrv. najdraži) dodatno pridonosi navedenoj konceptualizaciji. U kulturnom modelu zapadne tradicije, kao što smo već naveli, cvijeće ima važnu ulogu. Ljudi su povezani s cvijećem na brojne načine (a i s biljkama općenito, što i potvrđuje postojanje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) što se iskazuje konceptualiziranjem osobe kao izrazito privržene/drage.

U sljedećem primjeru zamjenička predatribucija dodatno naglašava svojstvo PRIVRŽENOSTI:

(63) Madeleine put down her magazine and her cigarette to kiss the children good night. They passed from her to Louis, who sat at the other end of the sofa reading Le Figaro. He stroked their hair and embraced them. Good night, my little queen, he said to Thrse: **my little flower**. (BNC)

U engleskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *cvijet* s pridjevnom predatribucijom *delicate* (hrv. osjetljiv) i *little* (hrv. malen) koji dodatno u ciljnoj domeni ističu svojstvo OSJETLJIVOSTI u poddomeni KARAKTERA.

(64) There were signs that the Social Democratic deputies were displacing expatriate revolutionaries as the centre of the socialist movement, and tentative connections were established between Menshevik deputies and those of the liberals. But these **delicate flowers** of parliamentary politics could not blossom in the climate of autocracy. (BNC)

(65) „Poor girl“, Carl thought, „poor little murderess.“ The bearded man came out of the Captain's cabin and put his hand on the girl's arm. „Stop it, **little flower**“, he said. „Don't talk to them. That's not your job.“ Then he hit Carl in the face. (BNC)

Kodirani metaforični jezični izraz *delicate flower* (primjer (64); hrv. *osjetljivo cvijeće*) u engleskom jeziku ekvivalent je primjeru (3) u hrvatskom jeziku (*osjetljiva biljka*). Razlika se očituje upotrebom izraza na nadređenoj razini kategorizacije izrazom *biljka*. Pridjevna je predatribucija u engleskom jeziku ekvivalent hrvatskom primjeru (3). Moguća motivacija za

upotrebu izraza na podređenoj razini kategorizacije u engleskom jeziku jest veća povezanost s cvijećem, nego s biljkama općenito. U hrvatskom se jeziku pokazuje izrazita tendencija uporabe metaforičnog jezičnog izraza *biljka* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA (pogledaj potpoglavlje 4.1.). Uporabu navedenog izraza u hrvatskom jeziku (na nadređenoj razini kategorizacije) objašnjavamo mogućom većom povezanošću ljudi s biljkama (općenito) na području Hrvatske. Možemo reći da globalizacija i moderne tehnologije nisu uzele maha u istoj mjeri kao u anglosaksonskom područuju: u Hrvatskoj je poljoprivreda jedna od važnijih grana gospodarstva te se dobar dio ljudi, posebno u istočnoj Hrvatskoj, bavi uzgojem (povrća i voća u vlastitim vrtovima) za osobne potrebe. Navedena se tvrdnja kosi s analizom domene POVRĆA i VOĆA u hrvatskom jeziku kao ostvarenja konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Na temelju našeg istraživanja možemo zaključiti da su govornici anglosaksonskih govornih područja povezaniji s biljkama: povrćem i voćem zbog izrazite produktivnosti metaforičnih jezičnih izraza u navedenim domenama. No isto je tako moguće da se povezanost ljudi hrvatskog govornog područja s biljkama pokazuje metaforičnim jezičnim izrazima u nekim drugim ciljnim domenama.

U navedenim se primjerima ((64), (65)) aktivira poddomena PONAŠANJA/KARAKTERA te svojstvo OSJETLJIVOSTI. Cvijeće se u kulturnom modelu zapadne tradicije smatra osjetljivim i nježnim. Svaki je cvijet relativno lako uništiti i zato se cvijeće smatra osjetljivim (osjetljivijim od ostalih biljaka, što se i potvrđuje metaforičnim ostvarenjima metaforičnog jezičnog izraza *cvijet* koji se u ciljnoj domeni konceptualiziraju kao osjetljive osobe (pogledaj primjer (1)). Svojstvo OSJETLJIVOSTI cvijeta proizlazi iz njegove VELIČINE. U kulturnom modelu zapadne tradicije djeluju metafore VEĆE JE BOLJE, MANJE JE GORE/LOŠIJE. Lakše možemo utjecati na nešto što je fizički manje (model DOMINACIJE). Iz navedenog proizlazi negativna određenost svojstva OSJETLJIVOSTI u kulturi zapadne tradicije. Naglašavanje svojstva OSJETLJIVOSTI biljke u engleskom jeziku pokazat će se metaforičnim ostvarenjem *shrinking violet* (pogledaj dolje, primjer (77)).

Upotrebu metaforičnog jezičnog izraza *cvijet* kao izraza na podređenoj razini kategorizacije nadređenom metaforičnom jezičnom izrazu *biljka* nalazimo, i u engleskom i hrvatskom jeziku, s imeničkom predatribucijom *djeca* u hrvatskom, a s imeničkom zaatribucijom u engleskom jeziku (engl. *children*):

(66) New York Times je jedini odlučio svog novinara poslati na Woodstock. Iako su urednici zahtijevali negativnu priču o previše droge , premalo sanitarnih prostora i loše policijsko osiguranje, dobili su priču o fantastičnom okupljanju **djece cvijeća** koja nisu napravila nijedan izgred. I koja su, unatoč nevjerojatnom broju okupljenih, ostali mirni, staloženi, zadovoljni i sretni tijekom sva četiri dana. (HNK)

(67) It seems hard to believe that we **flower children** of the 1960s and 1970s never doubted for a second that we would eventually find fulfilling jobs. (BNC)

Navedeni primjeri, u oba jezika, odnose se na sudionike pokreta 60-ih godina 20. stoljeća koji su promovirali mir i ljubav. Konzumirali su marihuanu (cvijet) i ostale droge kao izraz svoje kulture, nosili cvjetne uzorke i dijelili cvijeće kao simbol svojih uvjerenja. Prvotno se značenje *djece cvijeća* odnosilo na korisnike marihuane, no mediji su izraz počeli upotrebljavati za sudionike navedenog hipi pokreta. Drugim riječima, u kulturnom modelu zapadne tradicije (ali i univerzalno) metaforični se jezični izraz upotrebljavao za sudionike pokreta koji su promovirali mir i ljubav. Kulturni model zapadne tradicije povezuje cvijeće s važnim (pozitivnim) događajima. Moguća motiviranost za imeničku preadatribuciju/zaatribuciju jesu svojstva koja pripisujemo djeci: naivnost, nevinost, bezazlenost kakvima su se doimali i sudionici navedenog pokreta. U ciljnoj se domeni aktiviraju svojstva NAIVNOSTI, NEVINOSTI i BEZAZLENOSTI u poddomeni KARAKTERA. Svojstvo BEZAZLENOSTI možemo u izvornoj domeni pripisati i biljkama, odnosno cvijeću, čija su svojstva navedena u uvodu: STATIČNOST iz koje proizlazi NEAKTIVNOST u smislu nemogućnosti utjecanja na okolinu.

Oxford Advanced Learner's Dictionary obilježava navedeni izraz kao zastarjeli (engl. *dated*), no pretragom korpusa hrvatskog i engleskog jezika pojavljuju se primjeri u kojemu se metaforični jezični izraz *djeca cvijeća* upotrebljava s navodnicima što upućuje na manju ustaljenost izraza (u oba jezika):

(68) There was no predetermined police model to follow in dealing with our „counter-cultural“ clients, no previous police experience to allow us easily to slot hippie behaviour into any comfortable niche. Unlike the skin-heads and punks of a later generation, or the teddy boys who preceded this era, many „**flower children**“ were non-violent and in their communitas even exhibited something of a constructive element. The philosophy which they never tired of expounding to us included visions

of a new world, which although sketchy and inevitably idealistic often showed an artistic and positively creative side to their existence. (BNC)

(69) A to će biti kraj Doba Nevinosti za negdašnju „**djecu cvijeća**“, i moralno neprihvatljiva, užasno visoka cijena ulaska u Establishment. (HNK)

Smatramo da su navedeni metaforični jezični izrazi ustaljeni, odnosno konvencionalni unatoč primjerima u kojima su upotrijebljeni navodnici jer se pretragom oba korpusa pokazala brojnost navedenih primjera.

Pretragom korpusa hrvatskog jezika pronašli smo primjer u kojem se metaforični jezični izraz *djeca cvijeća* ne upotrebljava u značenju sudionika pokreta 60-ih godina 20. stoljeća. Izraz se odnosi na osobe koje su miroljubive, naivne, bezazlene:

(70) Liberali postaju korporativisti, socijaldemokrati koketiraju s tehnokratsko-meritokratskim konceptima, demokršćani se premeću u regional-nacionaliste, a **„djeca cvijeća“**, okupljena u strankama mirovno-zelenih, pokazuju iznenađujući smisao za raison d'etat, svrhu poreznog sustava, namjenu oružane sile i agresivno „ostvarivanje nazočnosti u međunarodnim odnosima.“ (HNK)

Upotreba navodnika, kao i u primjeru (68) i (69) upućuje na nedovoljnu ustaljenost izraza. Navedeni primjer smatramo manje konvencionalnim izrazom, no ne manje važnim jer pokazuje način na koji se u kulturnom modelu hrvatskog govornog područja konceptualiziraju naivne, bezazlene, miroljubive osobe. Drugim riječima, u ciljnoj se domeni aktiviraju svojstva NAIVNOSTI, BEZAZLENOSTI i MIROLJUBIVOSTI u poddomeni KARAKTERA.

Metaforični jezični izrazi *djeca cvijeća* (engl. *flower children*) u oba jezika u ciljnoj domeni aktiviraju poddomenu KARAKTERA te svojstva NAIVNOSTI, BEZAZLENOSTI i MIROLJUBIVOSTI. U hrvatskom se jeziku pokazala tendencija upotrebe navedenog izraza koja se ne odnosi samo na sudionike navedenog pokreta, nego na općenitu upotrebu konceptualiziranja osoba u ciljnoj domeni koji aktiviraju maloprije navedena svojstva.

U nastavku ćemo analizirati ISTAKNUTE ČLANOVE kategorije CVIJETA u engleskom i hrvatskom jeziku. U hrvatskom se jeziku kao ISTAKNUTI ČLAN pojavljuje RUŽA. U hrvatskom se jeziku metonimijskim odnosom VRSTA CVIJETA (RUŽA) ZA ISTAKNUTU OSOBU u ciljnoj domeni ističe osoba koja je zbog određenih sposobnosti okarakterizirana kao posebna, istaknuta iz određenih razloga u nekoj zajednici. Navedena je konceptualizacija vezana uz

politiku. Drugim riječima, pojavljuje se izraz *ruža* kao istaknuta vrsta biljke kojom se u ciljnoj domeni konceptualiziraju važne osobe iz područja politike. Motivaciju za odabir ruže, a ne neke druge vrste biljke, objašnjavamo važnošću ruže u kulturnom modelu zapadne tradicije. Ruža je simbol savršenstva (Cirlot 1990: 275) i u tradiciji zapadne kulture ima izuzetnu važnost što se pokazuje brojim primjerima u književnim djelima (Ferber 2007).[307] Možemo reći da je ruža u kulturnom modelu zapadne tradicije jedan od prototipnih primjera cvijeta.

U svim se primjerima u korpusu hrvatskog jezika uz metaforični jezični izraz *ruža* javlja poddomena STANOVNIKA HRVATSKE. Drugim riječima, pojavljuje se metonimijski odnos MJESTO ZA STANOVNIKE. Možemo reći da se prvotni naziv *prve ruže Hrvatske* odnosio na Savku Dabčević Kučar, predvodnicu Hrvatskog proljeća, koji se potom prenio i na ostale osobe, većinom žene, u politici. Navedeni izraz smatramo konvencionalnim što se i potvrđuje brojnošću primjera u korpusu hrvatskog jezika.

(71) Studentskom listu Puls Tuđman je **hrvatska ruža**. List studenata Fakulteta političkih znanosti Puls obilježio je ovih dana petu obljetnicu osnutka. U tih pet godina studenti FPZ-a uspjeli su objaviti 24 broja svoje publikacije. (HNK)

U navedenom je primjeru važnost osobe istaknuta metaforičnim jezičnim izrazom *hrvatska ruža*. Pridjevnom predatribucijom *hrvatska* u poddomeni STANOVNIKA HRVATSKE ISTAKNUTI je ČLAN leksikaliziran metaforičkim imeničkim jezičnim izrazom *ruža*. Djeluje metonimijski odnos RUŽA (HRVATSKA) ZA ISTAKNUTOG ČLANA KATEGORIJE.

Daljnji primjeri predatribucijama rednog broja: *prva* i *druga* te pridjevnom predatribucijom *posljednji* dodatno aktiviraju poddomene REDOSLIJEDA i LJESTVICE kojima se ističe važnost u poddomeni STANOVNIKA HRVATSKE. Unutar sheme SILE uvijek postoji struktura ili redoslijed uzročnosti, a numeriranost stupnjeva na LJESTVICI (Johnson 1987: 123) je izuzetno važna u kulturi zapadne tradicije, što se i pokazuje primjerima u hrvatskom jeziku:

(72) Savka Dabčević-Kučar u svom predavanju o Hrvatskom proljeću, na Filozofskom fakultetu pred punom dvoranom studenata, nekadašnjih proljećara, današnjeg političkog vodstva HNS-a. Iako su dosad organizirani mnogi skupovi

[307] Ferber (2007: 173) navodi da bilo koji cvijet može predstavljati djevojku, ali da ruža uvijek predstavlja najljepšu i najvoljeniju djevojku. U svojoj se knjizi Ferber (2007) bavi istraživanjem simbola u književnim tekstovima pa iz toga proizlazi njegov zaključak. Pretragom korpusa hrvatskog jezika nismo našli metaforični jezični izraz *ruža* koji bi konceptualizirao osobu kao najljepšu i/ili najvoljeniju. Kao govornici hrvatskog jezika smatramo da takav izraz postoji, no ne pojavljuje se u korpusu zbog nedovoljnog broja primjera, što smo u 3. poglavlju Metodologija naveli kao nedostatk korpusa hrvatskog jezika.

posvećeni 30. obljetnici Hrvatskog proljeća „**prva ruža Hrvatske**“ govorila je tim povodom jedino ovog ponedjeljka na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. (HNK)

(73) Vesna Pusić, **druga ruža hrvatska**? (HNK)

(74) Draga gospođo, **posljednja ružo Hrvatske**! Nisam napisao ovo pismo da bih kopao po rani koja nikada nije zacijeljela, a nikada i neće. (HNK)

Prema Johnsonovoj (1987) shemi SILE uvijek postoji struktura ili redoslijed uzročnosti. U primjerima u hrvatskom jeziku pojavljuje se predatribucija *prva* i *druga* čime se konceptualizira važnost određene osobe što je u skladu s Johnsonovim (1987: 123) isticanjem važnosti numeriranja na LJESTVICI u kulturi (zapadne tradicije). Drugim riječima, pojavljuje se potreba za isticanjem važnosti samo navedenim rednim brojevima budući da nismo našli primjere za ostale redne brojeve. U primjeru (73) pridjevnom predatribucijom *posljednji* očekivana bi konceptualizacija osobe, prema navedenom kulturnom modelu, bila negativna. Naime, navedeni se primjer kosi s navedenim kulturnim modelom: pridjevna predatribucija *posljednji* konceptualizira izrazito važnu osobu jer je posljednji primjerak navedene vrste. Motivaciju za takvu konceptualizaciju objašnjavamo istim kulturnim modelom prema kojem su posljednji primjerci neke vrste izrazito posebni. U ovome se primjeru osoba konceptualizira kao posljednji primjerak vrste koja je ugrožena (pogledaj primjer (11)).

U engleskom se jeziku u domeni BRESKVE javlja konceptualizacija isticanja osobe metaforičnim jezičnim izrazom *peach of* (37), i izrazom *top bananna* (šef, glavni), koji nismo analizirali jer nismo našli potvrdu pretragom korpusa.

U hrvatskom jeziku postoji metaforični jezični izraz *ruža* pri čemu se aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI, no navedeni primjer nismo analizirali jer nismo našli potvrdu primjera u korpusu hrvatskoga jezika.

U engleskom se jeziku kao ISTAKNUTI ČLAN, isto kao i u hrvatskom jeziku, pojavljuje RUŽA, no konceptualizacije su drugačije. Uz metaforični jezični izraz *rose* (hrv. *ruža*) javlja se pridjevna predatribucija *English* (hrv. *engleska*):

(75) I was, of course, trailing behind about 10 paces, sulking. „I'll give you a ring later“, he said, and with Hermione Farthingale, David Bowie just walked out of my life. She was an **English rose** and extremely beautiful. I liked her immensely. She was tall, and pale with ravishingly red hair. (BNC)

U ciljnoj se domeni u navedenom primjeru konceptualizira privlačna i lijepa žena specifičnog izgleda koja je iz Engleske ili je na neki način povezana s Engleskom. Motivacija za odabir ruže kao ISTAKNUTOG ČLANA povezana je sa simbolikom ruže u kulturi engleskog područja: ruža je nacionalni cvijet Engleske.[308] U poddomeni je IZGLEDA svojstvo PRIVLAČNOSTI i LJEPOTE određeno specifičnim svojstvima koji su bili karakteristični[309] za žene engleskog područja: sitnija građa, mršava i ne izrazito visoka. Blijede puti s rumenim obrazima, bilo koje dužine i boje kose (iako se najprototipnijim smatra blago valovita kosa, svijetlosmeđe ili bakrene boje), bademastog oblika očiju. Držanje, ponašanje i odijevanje osobe je jednostavno i umjereno. Drugim riječima, navedena konceptualizacija PRIVLAČNOSTI i LJEPOTE proizlazi iz prototipnog IZGLEDA žene anglosaksonskog područja i prototipnosti njezina KARAKTERA u kojemu je izraženo svojstvo MORALNOSTI i PRISTOJNOSTI. Prototipni izgled žene proizlazi iz prototipnog izgleda žene u povijesti koja je pripadala višoj klasi. Takve su žene često bile zaštićene od vanjskih vremenskih utjecaja jer su najviše boravile unutra: nisu fizički radile. I sami vremenski uvjeti u Velikoj Britaniji (Engleskoj) su takvi (malo sunca, česte kiše) da osoba ne može imati tamnu put.

Osobita istaknutost RUŽE u kulturi anglosaksonskog područja pokazuje se i postojanjem metaforičnog jezičnog izraza *rosebud*:

(76) Later this **rosebud** spent a weekend at the stately home of a young lord. She instructed all her friends to keep their fingers crossed, played her cards right, and married him. It didn't last, but at least she acquired a title. At the other end of the spectrum was an obese one-eyed woman who wore scarlet heart-shaped specs and looked like a brothel madame. (BNC)

Motivacija za navedeni izraz proizlazi iz motivacije koja je navedena u prethodnom primjeru. RUŽA se u anglosaksonskom području konceptualizira kao najistaknutiji cvijet u poddomeni LJEPOTE/IZGLEDA. Pupoljak je začetak cvijeta koji još nije doživio svu svoju raskoš i puni sjaj. Konceptualizacija ružinog pupoljka i u izvornoj i u ciljnoj domeni pozitivno je određena: ružin se pupoljak kulturno smatra lijepim; u ciljnoj se domeni aktivira poddomena IZGLEDA te svojstva LJEPOTE i PRIVLAČNOSTI osobe koja još nije dosegnula maksimalni potencijal.

[308] O simboličnosti ruže pogledaj Cirlot (1990: 275), simboličnosti ruže u književnim tekstovima pogledaj Ferber (2007: 177).
[309] U povijesti engleskog kulturnog područja žene su se odgajale prema idealima (koje ćemo u nastavku navesti) u kojima su se najpozitivnija svojstva vezala uz pristojnost i moralnost (koja je proizlazila iz ponašanja, ali i izgleda osobe).

I u hrvatskom i u engleskom jeziku domena RUŽE pokazala se prototipnom, odnosno metaforični su se jezični izrazi pokazali konvencionalnim. Konceptualizacija je u ciljnoj domeni različita: u hrvatskom jeziku djeluje metonimijski odnos RUŽA ZA ISTAKNUTOG ČLANA KATEGORIJE u poddomeni STANOVNIKA HRVATSKE, a u engleskom jeziku isti metonimijski odnos u poddomeni KARAKTERA i IZGLEDA.

Kao ISTAKNUTI ČLANOVI u domeni CVIJETA u engleskom se jeziku pojavljuje LJUBIČICA, ŠEBOJ, LJILJAN, u hrvatskom jeziku MIMOZA i FIKUS te NARCIS u oba jezika.

(77) Not all candidates are **shrinking violets**. Some may be strong characters or clever talkers. Your list of questions will be a considerable help in these cases as there will be obvious gaps to come back to if you have not been able to fill in a percentage answer. (BNC)

Metaforični jezični izraz *shrinking violet* LID bilježi kao frazem što ukazuje na ustaljenost izraza, a samim time i na konvencionalnost. Ljubičica je malen i krhak cvijet koji je lako uništiti. Iz navedenog proizlazi motivacija za odabir LJUBIČICE kao ISTAKNUTOG ČLANA, odnosno metonimijskog odnosa CVIJET (LJUBIČICA) ZA SVOJSTVA (PLAŠLJIVOST i STIDLJIVOST). U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA te svojstva PLAŠLJIVOSTI i STIDLJIVOSTI. Pridjevna predatribucija *shrinking* pridonosi konceptualizaciji osobe kao stidljive i plašljive: stidljiva i plašljiva osoba položajem svoga tijela, skupljanjem, pokazuje navedena svojstva.

Pretragom korpusa hrvatskoga jezika nismo našli metaforični jezični izraz *ljubičica* i iz toga ga razloga nećemo analizirati, no navedeni izraz postoji i aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI.

(78) Donald was boring, sensationally incompetent at his job, complacent, vain, **narcissistic**, almost aggressively narrow-minded. But he was a forty-year-old Englishman. He was someone to drink with, for Christ's sake! He did not deserve death by heavy metal poisoning. (BNC)

(79) Biologically pregnancy clearly suits me. See how great I look. „**Narcissist**“, I said, wanting to get her back into the subject; but she dropped it. „Yes? No, I don't think... not sure.“ (BNC)

U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA/PONAŠANJA i svojstva NARCIZMA, a to su ponašanja koja proizlaze iz pretjeranog zanimanja za sebe i nedostatka empatije poput sebičnosti i egoističnosti (definicija narcizma prema enciklopediji psihologije Strickland 2000: 446) Motivacija za navedeni izraz kreće iz grčke mitologije koji ćemo u nastavku opisati. Tirezije, grčki prorok rekao je Narcisu da će doživjeti duboku starost, no da se nikada neće upoznati (Graves 1960: 170) što je i ključno u razumijevanju narcizma (Symington 1993: 6). Narcis je uporno odbijao ljubavnike, i muške i ženske, jer je bio uvjeren u svoju ljepotu. Među udvaračima bila je i nimfa Jeka koja nije mogla upotrebljavati svoj glas osim u tuđim ponavljanjima (kazna božice Here). Jednog je dana Narcis išao u lov na jelene, a Jeka ga je slijedila. Kada je Narcis primijetio da se udaljio od svojih prijatelja zazivao ih je, no samo je Jeka ponavljala njegove riječi. Naposlijetku joj je rekao da će prije umrijeti nego biti s njom nakon čega je ona cijeli život provela na usamljenim klisurama. (Graves 1960: 170). Symington (1993: 6) ističe važnost navedenog mita: osobina osobe dominirana narcizmom samo je odjek druge osobe. Jedan od najupornijih Narcisovih udvarača bio je i Aminij kojemu je Narcis jednoga dana poslao mač. On se njime ubio na Narcisovom pragu zazivajući bogove da osvete njegovu smrt. Bog Artemis uslišio je molitvu i kaznio Narcisa tako da se zaljubi, ali da mu ljubav ne bude uzvraćena: Narcis je jednoga dana šetajući ožednio i kada je htio popiti vodu zaljubio se u vlastiti odraz. Htio je poljubiti predivnog dječaka u odrazu, ali je ubrzo shvatio da je to on i nastavio neprestano gledati u svoj odraz. Nije mogao podnijeti da nešto u istom trenutku posjeduje i ne posjeduje te se naposlijetku ubio, a na tom su mjestu kasnije izrasli narcisi[310] (Graves 1960: 170).[311]

Pojam narcizam u psihologiji/psihijatriji uveli su seksolozi Havelock Ellis i Paul Näcke. Pojam „poput narcisa“ (engl. *narcissus-like*) upotrijebio je Havelock Ellis 1898. godine, a sljedeće je godine (1899.) Paul Näcke, njemački psihijatar, uveo pojam *narcizam* u svojoj knjizi *Die sexuellen Perversitäten* (hrv. *Seksualne perverzije*). 1912. godine skovan je pridjev *narcissistic*, a 1930. godine skovana je imenica *narcissist*.[312] Pretpostavljamo da je motivacija za navedene metaforične izraze došla iz psihologije i opisivanja narcisoidnih osobnosti kao ozbiljnih poremećaja osobnosti. *Gale Encyclopedia of psychology* (Strickland

[310] Postoji mnoštvo verzija ovoga mita, na primjer je li riječ o rijeci ili jezeru, je li se Narcis ubio (jer mu ljubav nije mogla biti uzvraćena) ili je umro (neprestano gledajući u svoj odraz) (objašnjenja prema http://www.britannica.com/topic/Narcissus-Greek-mythology i http://www.greekmyths-greekmythology.com/narcissus-myth-echo/ili), je li na mjestu na kojem je umro/ubio se izrastao cvijet ili su ga bogovi pretvorili u cvijet (prema http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42957). Mi se priklanjamo Gravesovom (1960) objašnjenju.

[311] Beeks (2010: 48) navodi da etimologija riječi upućuje na neko drugo (predgrčko) podrijetlo, moguće egipatsko, no upitno je zašto.

[312] Opis prema Symington (1993: 5) i http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=narciss.

2000: 420) svrstava narcizam u jedan od poremećaja osobnosti. Pri konceptualizaciji navedenih metaforičnih jezičnih izraza ne konceptualiziramo svojstva narcizma kao ozbiljnog psihičkog poremećaja, nego neke dijelove, možemo reći, u blažem obliku. Symington (1993: 10) navodi da je narcizam uistinu štetan za obitelj narcisoidne osobe, društvo i ostale te da kada pravi narcis prepozna svoje stanje, to je vrlo uznemirujuće. Pravi narcis vrlo teško može prepoznati svoje stanje. Symington (1993: 10) ističe da, kada za sebe kažemo na primjer da smo narcisoidni, da to nije istinsko prepoznavanje stanja. S gledišta kognitivne lingvistike to je metaforični jezični izraz kojim se osoba konceptualizira na primjer kao sebična, i to u izuzetno blažem obliku od narcisoidnih stanja opisanih u pishologiji.

U primjeru (78) u ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA i svojstva NARCIZMA. Iz konteksta navedenog primjera ne može se zaključiti koja su to točno svojstva, dok se u primjeru (79) aktivira poddomena PONAŠANJA i svojstvo EGOCENTRIČNOSTI. Ovdje ćemo naglasiti razliku između poddomene KARAKTERA i PONAŠANJA. Skup stalnih osobina/svojstava nazivamo KARAKTEROM (iz kojeg isto tako proizlazi ponašanje osobe)**,** a PONAŠANJA osobe su nestalna i mogu se mijenjati ovisno o mnoštvu drugih čimbenika. U primjeru (79) osoba u navedenoj situaciji misli da dobro izgleda, što ne znači da je njezino razmišljanje uvijek tako, može čak biti i suprotno. Na primjer, osoba može imati mišljenje o sebi da ne izgleda lijepo i upravo zato ističe u nekoj situaciji svoju ljepotu. Dakle, ponašanje je specifično za pojedinu situaciju, a karakter se odnosi na stalne osobine osobe.

Ista se tendencija javlja i u hrvatskom jeziku:

(80) Na čovjeka koji je neozbiljan, neodgovoran, nesposoban, prepotentan i naglašeno **narcisoidan** ne biste, vjerujem, ni bicikl naslonili a kamoli mu povjerili vođenje krvavim žuljevima stečene tvornice. A mi smo, upravo takvim ljudima dali državu na upravljanje. (HNK)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena KARAKTERA i svojstva NARCIZMA.

U hrvatskom se jeziku kao ISTAKNUTI ČLAN kategorije CVIJETA pojavljuje MIMOZA:

(81) Nisam **mimoza** koja neće izdržati teror neuspjeha, već sam osjećao odgovornost da nakon četiri godine borbe za film ne potrošim novac i zavlačim ljudi. (HNK)

U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA te svojstvo OSJETLJIVOSTI. Motivacija za svojstvo OSJETLJIVOSTI proizlazi iz jedinstvene reakcije biljke na vanjski podražaj. Lišće mimoze reagira skupljanjem na vanjske podražaje. Dodir, puhanje, grijanje ili trešnja uznemiruje biljku te određeni dijelovi njezinih stanica otpuštaju kemikalije koje tjeraju vodu iz stanica. Voda se raspršuje, gubi se tlak u stanicama te one kolabiraju, što se očituje zatvaranjem, odnosno skupljanjem lišća. Dodatna motivacija za svojstvo OSJETLJIVOSTI jesu i posebni uvjeti koji su potrebni za uzgajanje. Mimoza je porijeklom iz Južne Amerike i u Hrvatskoj uspijeva u područjima mediteranske klime. Drugim riječima, biljka zahtijeva posebne uvjete: može se uzgajati samo u toplijim krajevima, odnosno u toplijim uvjetima. U engleskom jeziku ne postoji metaforični jezični izraz *mimoza* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, što objašnjavamo nemogućnošću uzgoja mimoze u krajevima anglosaksonskoga govornog područja (hladnija klima). U navedenom primjeru djeluje metonimijski odnos VRSTA CVIJETA (MIMOZA) ZA SVOJSTVO (OSJETLJIVOST).

Šeboj je biljka koja raste na pukotinama stijena i kamenim zidovima što u engleskom jeziku pokazuje i sam naziv biljke *wallflower*. Drugim riječima, imenovanje se biljke temelji na motiviranoj pučkoj taksonomiji (vidi potpoglavlje 2.2.6.4. Pučke teorije i taksonomije i Vajs 2003). Kao i u prethodnom primjeru pojavljuje se metonimijski odnos CVIJET (ŠEBOJ) ZA SVOJSTVO (OSJETLJIVOST). OALD bilježi navedeni izraz u metaforičnom značenju kao osobu koja nema s kime plesati ili koja je prestidljiva da bi plesala na nekoj zabavi. Potvrde u navedenom značenju našli smo pretragom korpusa engleskog jezika:

(82) It made Alyssia feel like a charity case. She could remember the times when she had patronisingly tried to include some **wallflower** into a party, inwardly breathing a sigh of relief that she wasn't like that. „Is he?“ Alyssia asked politely, unable to ignore Piers sitting to her left, one leg crossed over the other, his eyes looking at her narrowly. (BNC)

(83) We would have visiting bands for the dances, too, and I remember one called The Five Aces who came from Copley and were very good. The favourite dances were the good old ones like the military two step, the Eva three step, the valeta and the St Bernard waltz. Not that I danced very much. In fact you could say that I was a real **wallflower**. You see, people tended to stay in groups, very clannish you could say, and I didn't belong to any of them. Maybe I'm being unkind, but they weren't too friendly, didn't shout out: „Haway, come on... thou might as well join us“, as one would have

wished. They seemed to dance all the time with their own group of friends or relatives. (BNC)

U navedenim primjerima u ciljnoj se domeni aktivira svojstvo NEAKTIVNOSTI. Osoba se konceptualizira kao mirna i stidljiva i ne miče se sa svoga mjesta (što je jedno od osnovnih svojstava biljaka). Navedenoj motivaciji pridonosi i sam odabir leksema *wallflower* (hrv. *šeboj*) za navedenu konceptualizaciju: zid je statičan (ima svojstvo STATIČNOSTI). Drugim riječima, motivacija za imenovanje biljke je njezino stanište (pogledaj potpoglavlje 2.2.6.4. *Pučke teorije i taksonomije*). U ciljnoj se domeni aktiviraju svojstva STIDLJIVOSTI i PLAŠLJIVOSTI koja su u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA u kulturi zapadne tradicije negativna svojstva. U kulturi zapadne tradicije stidljive su osobe povučenije, ne komuniciraju s ostalim ljudima i fizički se, obično, ne kreću. Iz navedenog proizlazi da stidljive osobe nemaju širok krug poznanika ili prijatelja i prema tome, ni osobu s kojom bi plesala na zabavi (u ovome slučaju odnosi se na zabavu, ali moguće je i u drugim društvenim događajima ili bilo kojem događaju u kojemu je ključna međuljudska komunikacija, što se pokazuje i primjerom (84)). Osobe koje nemaju (širok) društveni krug u kulturi zapadne tradicije negativno su određene, i otuda je moguća potreba za leksikalizacijom metaforičnog jezičnog izraza u engleskom jeziku. Primjer (83) ukazuje na osobu koja je prestidljiva da bi plesala s nekime, dok nam primjer (82) ne pokazuje točno (ni iz konteksta) odnosi li se metaforični izraz *wallflower* na osobu koja nema s kime plesati ili je prestidljiva da bi plesala.

(84) I know I'm not a **wallflower**, other boys keep asking me for a date, but Harry just doesn't seem to notice me. When I went to that rodeo with Jerry and I wasn't home until after midnight, Harry didn't even ask me why I was so late, and he knew the time because he'd been down to see if Islay's foal was better. And I only went out with Jerry to make him jealous. (BNC)

U ovome primjeru metaforični jezični izraz *wallflower* pokazuje i drugačiju konceptualizaciju od navedene u OALD: ne konceptualizira se osoba koja je na zabavi i nema s kime plesati ili je prestidljiva da bi plesala. Osoba se u ciljnoj domeni konceptualizira kao stidljiva osoba i u ostalim društvenim situacijama (pogledaj objašnjenje iznad).

Izbor cvijeta ŠEBOJ za navedene konceptualizacije pokazao se konvencionalnim u engleskom jeziku. U hrvatskom se jeziku ne pojavljuje ŠEBOJ kao ostvarenje konceptualne

metafore ČOVJEK JE BILJKA, što ukazuje na razlike u kulturama hrvatskoga i aglosaksonskoga govornog područja.

U hrvatskom se jeziku pojavljuje FIKUS koji, isto kao u prethodnom primjeru, u ciljnoj domeni aktivira svojstvo NEAKTIVNOSTI. Razlike se očituju u konceptualizaciji osobe u ciljnoj domeni:

(85) Pa tko pametan uopće može zaključiti kako jedna osoba, uz sav redovni i zahtjevan posao koji obavlja, još može biti na desetak funkcija. Takva osoba postaje **fikus**, a to nije smisao članstva u tim tijelima, kaže Tomčić. (HNK)

Motivaciju za odabir FIKUSA kao ISTAKNUTOG ČLANA KATEGORIJE objašnjavamo čestom pojavom fikusa kao sobne biljke u hrvatskim domovima. Fikus je biljka koja ne reagira dobro na mijenjanje položaja, biljka počinje venuti. Drugim riječima, imamo iskustvenu motivaciju za navedenu metaforičnu upotrebu. Jedno od svojstava biljke fikus jest da ne reagira dobro na mijenjanje položaja (počne venuti) što se preslikava na neaktivnost osobe koja nema nikakvu namjenu. U ciljnoj se domeni aktivira svojstvo NEAKTIVNOSTI u poddomeni KARAKTERA. U kulturi zapadne tradicije STATIČNOST, NEAKTIVNOST je negativno određena. Osoba koja nije aktivna u društvenom životu ili u određenom području djelovanja smatra se „lošijim“ predstavnikom.

(86) Ah, rewind that tape (SP:PS50T) No, staying as it is, use this in evidence (SP:KP1PSUNK) (laugh) (pause) (SP:PS50W) Oh dear (SP:KP1PSUNK) You shouldn't of brought the subject up (SP:PS50T) Well you should be innocent shouldn't you? (SP:PS50W) (laugh) (SP:PS50T) **Lily white** (pause) (SP:PS50W) Is anybody lily white? (laugh) (SP:PS50T) Du n no (SP:KP1PSUNK) This is rather an (SP:KP1PSUNK) (unclear) (SP:KP1PSUNK) conversation (SP:PS50T) No, go on clear off (SP:PS50U) He needed any (unclear) (SP:PS50T) leave your mum alone, Paul leave your mum alone (SP:PS50U) (BNC)

U engleskom jeziku kao ISTAKNUTI ČLAN KATEGORIJE pojavljuje se bijeli cvijet *ljiljan* (engl. *lily white*[313]). U izvornoj se domeni biološko svojstvo cvijeta, odnosno boja (bijela), u ciljnoj domeni preslikava na osobu koja se smatra nevinom. Drugim riječima, u ciljnoj se domeni aktivira svojstvo NEVINOSTI u poddomeni KARAKTERA. Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz vezana je uz pridjevnu zaatribuciju *white*. Možemo reći da je bijela boja cvijeta u ovome primjeru jednako važna kao i odabir cvijeta, LJILJANA, kao ISTAKNUTOG PRIMJERA koji konceptualizira osobu u ciljnoj domeni kao nevinu. Bijela je akromatska boja, „boja bez boje", sadrži sve boje iz duginog spektra. U kulturi zapadne tradicije bijela boja simbolizira čistoću i nevinost. Djeluju metonimijski odnosi (metonimijski lanci) BJELINA ZA ČISTOĆU, ČISTOĆA ZA NEVINOST. Navedeni simbolizam proizlazi iz kršćanske tradicije u kojoj su se kao žrtva za iskupljivanje grijeha prinosile bijele životinje (najviše bijeli janjci). Simbolika i važnost bijele boje pokazuje se u mnoštvu kultura na različite načine: u kršćanskoj kulturi papa nosi bijelu haljinu kao simbol čistoće. Djeca na krštenju, pričesti, djevojke na vjenčanju isto tako nose bijele haljine kao simbol čistoće, nevinosti. Bijelu boju povezujemo s čistoćom na temelju iskustva: sve što nas okružuje i što smatramo čistim, „doima" se bijelim. U kulturi zapadne tradcije nalazimo brojne primjere koji to potvrđuju: doktori, zubari, znanstvenici, mesari, pekari nose bijelo jer od njih očekujemo najvišu razinu čistoće; isto kao i stvari koje nas okružuju i za koje očekujemo da su izrazito čisti, tradicionalno su bijeli: hladnjaci, umivaonici, ručnici, posuđe. U kulturi zapadne tradicije NEVINOST je negativno određena. Drugim riječima, za osobu koja je nevina smatra se da nema dovoljno životnog iskustva ili iskustva (znanja) u određenom području te ne može djelovati kao osoba koja je dostigla navedenu razinu.

ISTAKNUTI ČLANOVI u kategoriji CVIJETA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u hrvatskom i engleskom jeziku većinom se razlikuju. U engleskom se jeziku kao ISTAKNUTI ČLAN pojavljuje LJUBIČICA, ŠEBOJ, LJILJAN, a u hrvatskom jeziku MIMOZA i FIKUS. NARICS se pojavljuje u obama jezicima, kao i RUŽA, no navedeni primjeri nisu ekvivalenti. Motivacija za odabir RUŽE u obama jezicima jest pripadanje istom kulturnom modelu (zapadne tradicije) u kojemu je RUŽA prototipni primjer u kategoriji CVIJETA. Konceptualizacija se osobe u ciljnoj domeni razlikuje: u hrvatskom se jeziku aktivira poddomena STANOVNIKA HRVATSKE, u kojem djeluje metonimijski odnos RUŽA ZA

[313] LID i OALD ne bilježi izraz kao frazem.

ISTAKNUTOG ČLANA KATEGORIJE, a u engleskom se jeziku aktivira poddomena KARAKTERA i IZGLEDA. Motivacija za odabir MIMOZE i FIKUSA kao ISTAKNUTOG ČLANA u hrvatskom jeziku jest česta pojavnost navedenih biljaka u hrvatskom području. Pretragom korpusa hrvatskog jezika nismo našli primjere LJUBIČICE, ŠEBOJA i LJIILJANA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, iako su navedene biljke karakteristične za hrvatsko područje.[314] Motivacija za odabir LJUBIČICE, ŠEBOJA i LJIILJANA u engleskom jeziku kao ISTAKNUTIH ČLANOVA jest karakterističnost navedenih biljaka za anglosaksonsko područje (pretragom korpusa engleskog jezika nismo našli primjere MIMOZE i FIKUSA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA). Konceptualizacija osobe u ciljnoj domeni u primjerima ISTAKNUTIH ČLANOVA aktivira svojstvo OSJETLJIVOSTI (MIMOZA), svojstvo NEAKTIVNOSTI (FIKUS), svojstvo STIDLJIVOSTI i PLAŠLJIVOSTI (LJUBIČICA, ŠEBOJ) te svojstvo NEVINOSTI (LJILJAN). Sva su navedena svojstva u kulturi zapadne tradicije negativno određena. Pokazuje se tendencija, u oba jezika, isticanja negativnih svojstava odabranih (drugačijih) ISTAKNUTIH ČLANOVA u kategoriji CVIJETA. Motivacija za odabir NARCISA u oba jezika temelji se na opisanom mitu koji je prenesen u stručnu terminologiju psihilogije za ozbiljnu bolest čija se (blaža) svojstva rabe u konceptualiziranju osobe koja ima (za koju se smatra) da ima neka od svojstava bolesti.

Kategorija CVIJETA ostvarena metaforičnim jezičnim izrazom *cvijet* (na nadređenoj razini kategorizacije u odnosu na maloprije navedene ISTAKNUTE ČLANOVE) u engleskom jeziku ističe svojstvo PRIVRŽENOSTI (primjeri (58), (59), (60), (62), (63)), svojstvo OSJETLJIVOSTI ((64), (65)), a u hrvatskom jeziku svojstvo LJEPOTE (primjer (61)). Pokazuje se tendencija, u obama jezicima, isticanja pozitivnih svojstava (PRIVRŽENOST[315] u engleskom jeziku te LJEPOTE u hrvatskom jeziku) i negativnih svojstava (svojstvo OSJETLJIVOSTI u engleskom jeziku).

Pojava predatribucija u analizi kategorije CVIJETA češća je u engleskom jeziku. U engleskom se jeziku pojavljuje (primjeri (62), (63), (64), (65)) na nadređenoj razini (metaforičnim jezičnim izrazom *cvijet*) i podređenoj razini kategorizacije (ISTAKNUTIM ČLANOVIMA; primjeri (75), (76), (77), (86)). Pokazalo se da analizirane predatribucije u

[314] Kao izvorni govornici hrvatskog jezika smatramo da postoji metaforični jezični izraz *ljubičica* u hrvatskom jeziku kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u kojima se u ciljnoj domeni u poddomeni KARAKTERA/PONAŠANJA aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI. Primjer nismo analizirali jer nismo našli potvrde u korpusu hrvatskog jezika.

[315] Kao izvorni govornici hrvatskog jezika smatramo da postoji metaforični jezični izrazi *cvijet* u hrvatskom jeziku kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u kojima se u ciljnoj domeni u poddomeni KARAKTERA aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI. Primjer nismo analizirali jer nismo našli potvrdu u korpusu hrvatskog jezika.

primjerima maloprije navedenih ISTAKNUTIH ČLANOVA utječu na konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni, u najmanju ruku, u istoj mjeri kao i ISTAKNUTI ČLANOVI. U hrvatskom se jeziku predatribucije pojavljuju samo u analizi primjera RUŽE (primjeri (71), (72), (73), (74), koji na isti način kao i u engleskom jeziku, utječu na konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni.

Na nadređenoj razini kategorizacije iz domene CVIJET u hrvatskom jeziku kao najkonvencionalniji metaforični jezični izraz pojavio se izraz *djeca cvijeća* ((66), (69), (70)). Navedeni metaforični jezični izrazi uz primjer cvijet (61) jedini je koji smo pronašli pretragom korpusa hrvatskog jezika na nadređenoj razini kategorizacije. U engleskom se jeziku kvantitativnom analizom pokazao isti izraz kao i u hrvatskom jeziku, *djeca cvijeća*, kao najkonvencionalniji. Kvantitativnom se analizom isto tako pokazalo da jedini metaforični jezični izrazi koji nemaju atribuciju iz domene cvijeta jesu izrazi *cvijet* (58), (59), (60) kojima se u ciljnoj domeni aktivira svojstvo PRIVRŽENOSTI.

U engleskom se jeziku pokazuje veća tendecija iskorištavanja kategorije CVIJETA i na nadređenoj razini (metaforičnim jezičnim izrazom *cvijet*) i na podređenoj razini kategorizacije (odabranim ISTAKNUTIM ČLANOVIMA).

4.5. RANI CIKLUS

U ovom ćemo potpoglavlju istražiti domenu KORIJENA, SJEMENKE, KLICE, IZDANKA i MLADICE u obama jezicima. Smatramo da RAZVOJ BILJKE podrazumijeva REDOSLIJED (u smislu Johnsona (1987: 44) koji navodi da unutar predodžbene sheme SILE postoji struktura ili redoslijed uzročnosti). Navedeno se odnosi na ciklus razvoja biljke i redoslijed njezina razvoja/rasta: od korijena do potpune zrelosti. U analizi će se pokazati na koji se način različiti dijelovi biljke konceptualiziraju u ciljnoj domeni i potvrđuju li se očekivane konceptualizacije s analiziranim primjerima.

4.5.1. KORIJEN

U ovome ćemo potpoglavlju istražiti domenu KORIJENA, odnosno koji se metaforični jezični izrazi javljaju kao ostvarenje navedene domene u hrvatskom i engleskom jeziku.

Sve se biljne vrste dijele u dvije glavne skupine: niže biljke i više biljke. Niže biljke nemaju diferencirano tijelo. Više biljke imaju diferencirano tijelo koje se sastoji od biljnih organa. Glavni su organi viših biljaka: list, stabljika i korijen. Svaki se od navedenih organa razlikuje po građi i funkciji (Dubravec 1996: 73). Biljni organi koji vrše funkciju ishrane nazivaju se vegetativni organi, a biljni organi koji vrše funkciju razmnožavanja generativni organi. (Dubravec 1996: 144).

Korijen je jedan od osnovnih organa viših biljaka. Nalazi se pod zemljom[316] te s pomoću njegovog sustava biljke se učvršćuju u tlu i primaju vodu i otopljene mineralne tvari. S pomoću svog provodnog (vaskularnog) sustava voda i otopljene hranjive tvari dostavljaju se na potrebno mjesto (Dubravec 1996: 87), što ga čini vegetativnim organom. Korijen može vršiti i druge funkcije, što pokazuje njegovu prilagođenost novim zadacima, i tada mijenja svoj oblik. Jedna je od čestih funkcija preobraženog korijena da služi kao spremišni organ u kojem se odlažu rezervne tvari (Dubravec 1996: 163). Iz navedenog proizlazi da je korijen izuzetno važan dio biljke.

U botanici je korijen biljke osobito važan organ, što će se pokazati i u analizi načinom na koji se konceptualizira osoba u ciljnoj domeni. Konceptualizacija je korijena bit/srž svega što se potvrđuje brojnim primjerima i u hrvatskom i u engleskom jeziku: *korijen riječi, korijen nokta, korijen zuba, root of the tooth, of the nail, korijen zla, root of evil, deep rooted prejudices, iz korijena* itd. [317]

Fulgosi i Vuković (2001) istražile su tri leksema koja se odnose na dijelove biljke: *grana*, *korijen* i *plod*. Pretražile su HNK uzimajući u obzir sve morfološke oblike navedenih imenica. Svaka je od navedenih imenica imala jedno konkretno značenje koje se odnosi na dio biljke (ujedno i prototipno značenje). Sva su ostala značenja metaforična. Rezultati su korpusne analize pokazali da sva tri leksema imaju gotovo isti omjer konkretnih i metaforičnih značenja koji u prosjeku iznosi 30% : 70% u korist metaforičnih. Slične su omjere metaforičnih i nemetaforičnih značenja dobili analizom engleskog leksema *root* pretragom stomilijunskog BNC-a (68,9% : 31,8%). Rezultati upućuju da navedeni omjeri HNK-a nisu posljedica slučaja te da bi slične rezultate dobili na većem i uravnoteženom korpusu. Sva tri značenja leksema svele su na tri domene: prototipno značenje pripada domeni BILJKE (dakle, konkretno značenje), a metaforična značenja domeni LJUDI i IDEJA.

[316] Dubravec (1996: 161) na drugom mjestu navodi da se tipični korijen nalazi većinom u tlu.
[317] Detaljniji popis pogledaj Grbavac (2010: 246–247).

Broj pojavnica leksema *korijen* kao ostvarenja konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA (Fulgosi i Vuković 2001: 80; tablica 2) jest 31 (sveukupni je broj pojavnica 531 i od toga se 195 pojavnica odnosi na konkretno značenje). U tablici autorice ne navode izričito konceptualnu metaforu, nego pišu *temelj (ljudi)*, što će se pokazati i u analizi našega rada: temelj, odnosno ono što mi nazivamo OSNOVA kao najčešće aktivirana poddomena.

(87) U tom razdoblju hrvatsko ime, „Croati“, sve više se utapa u imenu „Jugoslavi“ ili podrugljivu nazivu „Slavi“. U takvim prilikama došlo je do masovne asimilacije, zaboravljanja materinskog jezika i vlastitih **korijena**. (HNK)

Metaforičnim jezičnim izrazom *korijen* u hrvatskom se jeziku u ciljnoj domeni aktivira poddomena OSNOVE. Djeluju metonimijski odnosi (lanci) KORIJEN ZA OSNOVU, OSNOVA ZA PODRIJETLO. Korijen je biljke osobito važan dio jer se njime biljka hrani. Bez korijena biljka umire. „Važnost“ se korijena prenosi i na konceptualizaciju osobe u ciljnoj domeni: konceptualizira se kao OSNOVA osobe. Ljudska se osnova u kulturi zapadne tradicije, između ostalog što će se pokazati u nastavku analize, odnosi na podrijetlo osobe, mjesto gdje je rođena, odakle je potekla. Podrijetlo se osobe smatra izuzetno važnim jer se smatra da utječe na osobnost osobe, njezin identitet, ali i na konceptualizaciju svijeta (što se podudara s postavkama kognitivne lingvistike). Sama potreba isticanja svoga podrijetla u kulturi zapadne tradicije pokazuje njezinu važnost. Drugim riječima, „imanje“ OSNOVE u kulturi zapadne tradicije je pozitivno određeno. Osoba s podrijetlom jest osoba koja ima svoj identitet. Svaka kultura definira svoj identitet specifičnim svojstvima.[318]

Ekvivalent navedenom primjeru pojavljuje se i u engleskom jeziku:

(88) Since 1977 Brown had been looking to buy a business in Scotland, where his family, **roots** and contacts are. (BNC)

OSNOVA se u ciljnoj domeni ne mora odnositi samo na podrijetlo čovjeka. OSNOVA čovjeka može se konceptualizirati na različite načine: njegova OSNOVA može biti u umjetnosti, glazbi. Drugim riječima, moguće su aktivacije mnoštva drugih poddomena (u ciljnoj domeni):

(89) „Umjetnost je vrlo važna stvar u našim životima“, objašnjava Essl. „**Vodi** nas našim **korijenima**, osjećanju zajednice, spiritualnosti, razumijevanju našeg

[318] Ovdje nećemo navoditi specifična svojstva identiteta hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja jer nadilazi dosege istraživanja.

zemaljskog puta. Odvikava nas od egocentrizma, zbog kojeg ne vidimo što susjed želi.“ (HNK)

(90) Nelson is emphatic about the frequent misconception that Berlioz is all bluster and little form, pointing out that a composer **with roots** in Gluck, Mozart, and to a certain extent Beethoven, would hardly take a disorganized approach to presenting his own musical ideas. (BNC)

U hrvatskom se jeziku pojavljuje pridjevna predatribucija *voditi*, a u engleskome jeziku prijedložna predatribucija *with* (hrv. *s*/*sa*).

U kulturi zapadne tradicije postoji izrazita potreba identifikacije, odnosno potrebe pripadanja određenim društvenim domenama koje određuju čovjeka, odnosno za koje se smatra da su njihova OSNOVA. Možemo reći da se na temelju OSNOVE određuje KARAKTER i PONAŠANJE osobe. Smatramo da se OSNOVA prvotno odnosi na PODRIJETLO osobe, a zatim i na mnoštvo drugih poddomena. Naveli smo dva primjera u kojima se u hrvatskom jeziku aktivira poddomena UMJETNOSTI (primjer (89)), a u engleskom se aktivira poddomena GLAZBE (primjer (90)). Glagolska predatribucija *voditi* u hrvatskom jeziku ističe tendenciju karakterističnu za kulturu zapadne tradicije: potrebno je imati OSNOVU.

Sljedećim se primjerima (glagolskim predatribucijama te imenskom predatribucijom) u hrvatskom jeziku ističe važnost ljudske OSNOVE[319]:

Domena se KORIJENA u oba jezika pokazala izuzetno produktivnom. Drugim riječima, u oba se jezika pokazuje izrazita potreba za isticanjem vlastite OSNOVE. U hrvatskom se jeziku pojavljuju glagolske predatribucije *imati* i *nemati*:

(91) Dakle, **imam** svoje **korijene** i svoje podrijetlo i u svojem se radu koristim nekim iskustvima naše narodne tradicije. Čak i neki odabiri kolora asociraju na nošnje iz određenih krajeva. Meni je jako važan prostor u kojem živim i funkcioniram. (HNK)

[319] Anić bilježi izraz *vući korijenje* u značenju potjecati, voditi porijeklo. Pretragom korpusa hrvatskog jezika nismo našli potvrdu navedenog metaforičnog jezičnog izraza, no smatramo navedeni izraz još jednom potvrdom isticanja važnosti ljudske OSNOVE.

(92) Kao što imam svoju likovnu obitelj, tako imam i etničku obitelj, ja se tako predstavljam u svijetu. Čovjek koji nema svoje uporište, koji **nema** svoje **korijene** – možda pripada nekakvom svijetu koji se danas u umjetnosti može naći – čovjek je bez identiteta. (HNK)

Iz navedenih se primjera pokazuje važnost OSNOVE (onoga što se smatra ljudskom OSNOVOM). U hrvatskom se jeziku metaforičnim jezičnim izrazom *imati korijene* (primjer (91)) pokazuje važnost „imanja" osnove, koja se u ovom slučaju odnosi na OSNOVU u poddomeni UMJETNOSTI. Drugim riječima, osoba koja ima svoju osnovu pozitivno je određena: u kulturi se zapadne tradicije smatra da je takva osoba kompetentna (u ovome primjeru u umjetničkom stvaranju). Sljedeći primjer u hrvatskom jeziku (primjer (92)) ukazuje da je osoba koja *nema korijenje*, odnosno nema svoju OSNOVU, osoba koja nema svoj IDENTITET. Drugim riječima, takva je osoba u kulturi zapadne tradicije negativno određena. U engleskom jeziku postoji slična tendencija:

(93) The person who **has no roots**, lacking depth and persistence. (BNC)

Osoba koja nema korijenje (svoju osnovu), smatra se da nema svojstvo DUBINE i USTRAJNOSTI koja su svojstva pozitivno određenog KARAKTERA osobe u kulturi zapadne tradicije.

Sljedećim se primjerom u engleskom jeziku pokazuje negativna određenost KARAKTERA osobe koja nema korijenje (u engleskom jeziku ostvareno pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazom *rootless*):

(94) It was really better to be like Paul Lane, about as **rootless** as you could be, moving easily around as served your ambition and owing no one anything. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena KARAKTERA u kojoj se pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazom *rootless* ukazuje na negativnu određenost KARAKTERA. U kulturi zapadne tradicije osoba koja nema svoju OSNOVU smatra se osobom koja nema ili ne poštuje osnovne vrijednosti navedene kulture. U kulturi zapadne tradicije egocentrični su ljudi, ljudi koji gledaju samo svoju dobrobit, negativno određeni dok su ljudi koji brinu o drugima pozitivno određeni.

Sljedećim se primjerom u engleskom jeziku pokazuje da se zanemarivanjem OSNOVE osobe onemogućuje RAZVOJ:

(95) Teachers can not expect to foster a child's all-round development if the child's **roots** are ignored.

Drugim riječima, ako zanemarimo svojstva KARAKTERA povezana s OSNOVOM, odnosno s PODRIJETLOM osobe nemoguć je PSIHIČKI RAZVOJ osobe.

U kulturi zapadne tradicije izrazito je važno imati svoju OSNOVU, što se potvrđuje i sljedećim primjerima u hrvatskom i engleskom jeziku. U hrvatskom se jeziku pojavljuje glagolska predatribucija *istražiti*, a u engleskome jeziku glagolska predatribucija *go back* (hrv. *vratiti se*):

(96) Veseli me što ću ponovno vidjeti zemlju iz koje potječe moja majka Maria Gladić. Ona se, naime, iz rodne Dalmacije, udavši se za mog oca, preselila u Trst, gdje sam rođen. Žao mi je što nikada nisam doznao iz kojeg grada potječe majčina obitelj jer bih želio bolje **istražiti** svoje **korijene**. (HNK)

(97) A degree level course in evangelism, the first in the country, is to be launched at Spurgeon's College next autumn. So ran the first paragraph introducing the venture. „We are now **going back to** our **roots**", said Principal Paul Beasley-Murray. „In his day our founder Charles Spurgeon and his men planted about 160 churches." (BNC)

U hrvatskom jeziku primjerom (96) iskazuje se važnost OSNOVE potrebom za traženjem OSNOVE ostvareno metaforičnim jezičnim izrazom *istražiti korijene*. U engleskom jeziku metaforičnim jezičnim izrazom *vratiti se korijenima* (eng. *going back to roots*) (primjer (97)) pokazuje se potreba za vraćenjem svojoj OSNOVI. Drugim riječima, ističe se važnost OSNOVE u kulturi zapadne tradicije.

U sljedećim primjerima u hrvatskom i engleskom jeziku javlja se nešto drugačija konceptualizacija osobe u ciljnoj domeni:

(98) Politički kuloari spominju i imena koalicijskih političara, npr. HSS-ovca Luku Trconića, inače predsjednika saborskog Odbora za pravosuđe. On pak tvrdi da nije zainteresiran za mjesto ministra jer je „**pustio korijenje** u Saboru a ima i mnogo obaveza u svojoj stranci." (HNK)

(99) However, now that they had family responsibilities and were beginning to **put down roots**, they returned to their former church-going. (BNC)

U oba se navedena primjera u ciljnoj domeni osoba konceptualizira kao osoba čiji je najvažniji dio njezina OSNOVA. U izvornoj je domeni to korijen biljke: podzemni dio biljke, usađen u zemlju. Drugim riječima, korijen je dio biljke koji ju veže uz jedno mjesto, zemlju. U ciljnoj se domeni navedeno konceptualizira kao izrazita NEAKTIVNOST. Osoba se konceptualizira na način da se ustalila na jednom mjestu. Drugim riječima, aktivira se poddomena PONAŠANJA i svojstvo NEAKTIVNOSTI koje je negativno određeno. Slična je konceptualizacija u engleskome jeziku glagol *plant* (pogledaj primjere (14)–(16)).

U hrvatskom jeziku postoji metaforični jezični izraz *repa bez korijena*, a TFD navodi *be/become rooted to someone*, no navedene primjere nećemo anlizirati jer nismo našli potvrde u korpusima.

U kulturi hrvatskog i engleskog govornog područja pokazuje se ista tendencija: metaforični jezični izrazi u oba jezika koji proizlaze iz domene KORIJENA u ciljnoj domeni konceptualiziraju osobu koja ima svoju OSNOVU, što je kulturno pozitivno određeno. Osnova je osobe podrijetlo ili dio karaktera, odnosno identiteta što je u kulturi zapadne tradicije izuzetno važno. Navedeno se potvrđuje primjerima (89), (90), (91), (96), (97), u oba jezika. Primjeri (92), (93), (94); (95) pokazuju da su osobe koje nemaju svoju OSNOVU negativno određene. Drugim riječima, još jednom se potvrđuje važnost „imanja“ OSNOVE.

4.5.2. SJEMENKA

Sjemenka predstavlja temelj i početak razvoja biljke. Iz oplođene klice koja se nalazi u sjemenki klijanjem nastaje biljka.

> (100) Svatko tko želi znati nešto više o hrvatskim grkokatolicima, neka posegne za tim blagom. Za početak bismo mu preporučili dva vrijedna priloga Živka Kustića u Žumberačkome krijesu za 1978. godinu: Grkokatolici i rimokatolici jedna vjera (str. 64 – 74) i povijesni pregled. Otkuda grkokatolici u našoj zemlji? (75 – 78), (...) pa će doznati da su rimokatolici i grkokatolici isto **sjeme** na različitim poljima, u glavnim se stvarima ne razlikuju od rimokatolika, u sakramentalnome su zajedništvu, u liturgiji se služe staroslavenskim, odnosno starohrvatskim jezikom, jezikom naših pradjedova iz ćirilometodskih vremena, pričešćuju se kvasnim kruhom, imaju oženjene i neoženjene svećenike. (HNK)

U navedenom se primjeru aktivira poddomena REDOSLIJEDA prema kojoj se SJEMENKA konceptualizira kao prva faza RAZVOJA. Drugim riječima, u tome primjeru unutar

poddomene REDOSLIJEDA/RAZVOJA domenu SJEMENKE konceptualiziramo kao prvu fazu. Budući da se iz sjemenke razvijaju ostali dijelovi biljke, između ostaloga i korijen za koji se pokazalo (pogledaj prethodno potpoglavlje) da aktivira poddomenu OSNOVE, SJEMENKA se također konceptualizira kao OSNOVA. Osoba se konceptualizira kao prva i najvažnija, najosnovnija (u prethodnom se potpoglavlju pokazalo da se KORIJEN u oba jezika konceptualizira kao OSNOVA).

U hrvatskom jeziku postoji kletva *zatrlo ti se sjeme* pri čemu se cilja na daljnju nemogućnost reprodukcije/stvaranja potomstva (sjeme kao početak/osnova iz koje nastaje čovjek). Navedeno ukazuje na važnost „imanja" potomstva u kulturi hrvatskog govornog područja.

(101) Simon Cairns won the York squash championship for the first time beating No 2 **seed** Paul Adams 9 – 5, 9 – 3, 9 – 5, in the final at Dunnington. (BNC)

Metaforični jezični izraz *seed* u engleskom jeziku odnosi se na igrače (osobito u tenisu) koji se smatraju najboljima u određenom natjecanju. Raspoređeni su tako da ne igraju jedni s drugima do završetka ili barem do neke faze natjecanja.[320] Navedena je konceptualizacija osobe u ciljnoj domeni sijanje sjemena (raspoređivanje) koje se preslikava na raspoređivanje igrača (*jednokratna metafora*; Lakoff i Turner 1989). Dodatna je moguća motivacija i konceptualizacija SJEMENKE kao OSNOVE (metonimijski odnos SJEMENKA ZA OSNOVU) i prve faze u poddomeni REDOSLIJEDA (pogledaj objašnjenje prethodnog primjera): osoba se konceptualizira kao prva i najvažnija, najosnovnija. U kulturi zapadne tradicije OSNOVA je pozitivno određena. Drugim riječima, konceptualizira se kao osobito važan koncept. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena IGRAČA u kojoj se osoba konceptualizira kao izrazito važna zbog svojih sposobnosti.

4.5.3. KLICA

Klica predstavlja početak u razvoju ciklusa biljke. Ona je oplođeni dio sjemenke. Možemo reći da je klica jedan od najmanjih dijelova biljke, a klijanje je jedna od prvih faza u razvoju ciklusa biljke. Iz navedenoga možemo tražiti i motivaciju za ostvarenje metaforičnih jezičnih izraza *klica* i *klijati* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Pretragom korpusa hrvatskog jezika našli smo sljedeće primjere:

[320] Prema: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=seed.

(102) Direktor Agencije za informiranje i zaštitu BiH Sredoje Nović izjavio je kako je u Federaciji BiH nakon rata ostala jezgra onih koji su spremni na brojne terorističke aktivnosti. „Riječ je o stranim plaćenicima koji su **klica** onih koji su spremni na terorizam.“ Nović tvrdi da je BiH potencijalno teroristično žarište, jer je riječ o području koje policija i obavještajne službe nisu dostatno operativno istražile. (HNK)

U ovome se primjeru aktivira poddomena RAZVOJA/REDOSLIJEDA pri čemu metaforični jezični izraz *klica* upućuje na ranu fazu razvoja u ciljnoj domeni. Drugim riječima, osobe se konceptualiziraju kao prvi u nečemu, začetnici, u ovome slučaju u poddomeni TERORIZMA. Djeluje metonimijski odnos KLICA ZA PRVU FAZU.

(103) Osim Hemingwaya i Marlene Dietrich, Jesenjina i Isadore Duncan, Carvera i Mariann Burk Carver, na suvremenoj književnoj sceni zaplesali su i veliki američki pisac Scott i njegova lutka, sjenka pod krošnjom njegove slave koja u sanatorijima izgovara kako joj muž nije dao da **proklija**, kako je krao njezino književno sjeme. (HNK)

U navedenom se primjeru glagolskim metaforičnim jezičnim izrazom aktivira poddomena RAZVOJA/REDOSLIJEDA u ciljnoj domeni pri čemu se osoba konceptualizira kao da nije ni započela svoju prvu fazu razvoja, u ovome primjeru u poddomeni KNJIŽEVNOSTI. Ista se konotacija javlja i u engleskome jeziku:

(104) Our suitors have to shout just to get our names. But I am tired of my voice, I want to watch the band. The khaki scouts **sprout** in number, appearing from nowhere. (BNC)

U ovome se primjeru aktiviranjem poddomene RAZVOJA/REDOSLIJEDA u ciljnoj domeni osobe konceptualiziraju kao da započinju svoju prvu fazu razvoja.

U hrvatskom i engleskom jeziku pokazalo se da metaforični jezični izrazi iz domene KLICA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u ciljnoj domeni aktiviraju poddomenu REDOSLIJEDA pri čemu se osoba konceptualizira na način da se nalazi u ranoj fazi svoga RAZVOJA.

4.5.4. IZDANAK

Nakon klijanja razvijaju se izdanci. Izdanak je nadzemni dio biljke iz kojeg se razvijaju stablo i listovi. Izdanak predstavlja sljedeću fazu, nakon klijanja, u ciklusu razvoja biljke. U hrvatskom jeziku pretragom korpusa nalazimo brojne metaforične jezične izraze za kodirani metaforični jezični izraz *izdanak* što upućuje na izrazitu konvencionalnost. Pokazuju se i brojne kolokacije, odnosno pridjevne preadatribucije koje dodatno upućuju na izrazitu konvencionalnost navedenog metaforičnog jezičnog izraza.

Smatramo da u svim primjerima imenički izraz *izdanak* aktivira poddomenu POSTANKA odnosno PODRIJETLA u ciljnoj domeni. Motivaciju za aktiviranje navedene poddomene objašnjavamo rastom izdanka iz sjemenke, koja se smatra jednom od osnovnih dijelova biljke. Ono što izrasta iz osnove nečega smatra se njezinim dijelom. Drugim riječima, IZDANAK se u izvornoj domeni konceptualizira kao DIO proizašao iz CJELINE (sjemenke kao dijela iz kojeg se dalje razvija biljka). U ciljnoj se domeni osoba konceptualizira kao DIO nečega što je proizašlo iz određene CJELINE (u analizi primjera navest ćemo koje točno cjeline). Budući da izdanak u ciklusu razvoja biljke predstavlja raniju fazu razvoja, očekivane bi konceptualizacije izraza *izdanak* trebale biti vezane uz razvoj osobe.

(105) Već po običaju obitelj Cvitanović Božić proslavlja u svome Osijeku. **Najpoznatiji izdanak** te obitelji, nogometaš Igor, ove je godine i najzanimljivija božićna priča svim navijačima prvoligaša iz Gradskog vrta. (HNK)

(106) No, i bez njih na druženje je došao respektabilan broj Jakšića. Neke od njih vjerojatno su privukle i najavljene nagrade za **najplodnije izdanke** obitelji, čiji će mnogi sinovi sigurno očuvati lozu. (HNK)

U navedenim se primjerima osoba konceptualizira kao DIO domene OBITELJI. Drugim riječima, SJEMENKA se konceptualizira kao OSNOVA (pogledaj primjer (100) i (101)), a IZDANAK kao jedan (njezin) dio, odnosno kao njezin ISTAKNUTI ČLAN. OSNOVA se u kulturi zapadne tradicije konceptualizira kao PODRIJETLO (pogledaj prethodno potpoglavlje) koje je u navedenim primjerima aktivirano domenom OBITELJI (što se vidi iz konteksta). U kulturi zapadne tradicije domena OBITELJI podrazumijeva skupinu ljudi koji imaju zajedničke interese, koji se bave istom društvenom djelatnošću. U primjeru (105) NOGOMETAŠI se konceptualiziraju kao OBITELJ, a u primjeru (106) konceptualizira se domena OBITELJI.

ISTAKNUTI ČLAN, ostvaren metaforičnim jezičnim izrazom *izdanak*, ističe se zbog svojih SPOSOBNOSTI u poddomeni KARAKTERA.

U svim su primjerima metaforični jezični izrazi pozitivno određeni, i to svojim pridjevnim predatribucijama: *najpoznatiji*, *veliki* i *najplodniji*. U kulturi zapadne tradicije POZNATO, VELIKO i PLODNO[321] je pozitivno određeno.

U sljedećem se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena LJUDI KOJI SE BAVE FILMSKOM UMJETNOŠĆU:

(107) Mladić je **rijedak izdanak** u današnje doba – filmom se bavi zbog umjetnosti, a ne igre; dok vrijednima pažnje smatra samo nekolicinu svojih kolega – Seanna Penna, Johnnyja Deppa i Benicia del Tora; a zbog stupidnih tinejdžerskih scenarija kakvi mu se uglavnom nude radije uskače u nezavisne produkcije. Jedna od takvih svakako je i Hedviga i bijesni inč Johna Camerona Mitchella, u kojoj je kao dark-idol Tommy Gnosis vrlo uvjerljiv u svojoj transformaciji od začuđena dječaka do dekadentne rock-zvijezde. (HNK)

U navedenom se primjeru metaforičnim jezičnim izrazom *izdanak* osoba konceptualizira kao ISTAKNUTI ČLAN poddomene LJUDI KOJI SE BAVE FILMSKOM UMJETNOŠĆU. Pridjevna predatribucija *rijedak* pridonosi pozitivnoj određenosti metaforičnog jezičnog izraza (pogledaj objašnjenje za primjer (6)).

(108) James Huntingford, an attorney of Odiham, was appointed secretary; he was later to become secretary of the London committee, an executive **offshoot** of the Odiham Agricultural Society which was eventually to undertake the actual institution of the London Veterinary College, of which he was the first secretary. (BNC)

U ovome se primjeru metaforičnim jezičnim izrazom *offshoot* konceptualizira osoba kao ISTAKNUTI ČLAN poddomene POLJOPRIVREDNOG DRUŠTVA.

U hrvatskom je jeziku izraz *izdanak* izuzetno konvencionalan što se potvrđuje brojnim primjerima u korpusu hrvatskog jezika. U engleskom jeziku nismo našli metaforične jezične izraze pretragom korpusa iz domene IZDANKA osim navedenog izraza. Postoje brojni primjeri u engleskom (i u hrvatskom, no njih nećemo navoditi) biblijskom jeziku: *He is the **shoot** of*

[321] Više o domeni PLODNOSTI pogledaj potpoglavlje 4.6.5. PLODNOST.

Jehovah in His divinity; He is the ***shoot*** *of David in His humanity*, no navedene primjere nećemo analizirati jer nismo našli potvrde u korpusu. U hrvatskom se jeziku pokazuje tendencija za iskorištavanjem navedenog izraza u metaforičnom značenju kao DIJELA određene CJELINE.

Početne faze razvoja (domene KLICE i IZDANKA) u ciklusu razvoja biljke produktivne su u hrvatskom jeziku. Za domenu IZDANKA u engleskom jeziku možemo reći da nije produktivna: pretragom smo korpusa našli jedan primjer te smo naveli primjere iz biblijskog jezika za koje nismo našli potvrdu u korpusu. Navedeno upućuje na razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

4.5.5. MLADICA

Mladica može biti mlada grančica biljke ili mlada voćka. Mladica u razvojnom ciklusu biljke predstavlja početak razvoja nečega novog. Takva se konceptualizacija preslikava i na osobu u ciljnoj domeni:

> (109) Važnu epizodu ova je operna **mladica** hrvatskog neba izvela izvrsno. Uživljenošću u karakter lika koji tumači, prekrasnim koloritom glasovnoga materijala, sugestivnom glumom, stvarno je skrenula veliku pozornost na svoj nastup. (HNK)

Metaforčni jezični izraz *mladica* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u hrvatskom jeziku aktivira svojstvo MLADOSTI, odnosno svojstvo NOVINE/NOVOSTI. Osoba se konceptualizira kao nova u određenom području, u ovome slučaju u poddomeni OPERNIH PJEVAČA. Drugim riječima, MLADOST se konceptualizira kao početak nečega, odnosno u kulturi zapadne tradicije MLADOST se konceptualizira kao NOVINA: pozitivno je određena. U ovome se primjeru osoba konceptualizira kao nova pojava (osoba) u poddomeni OPERNIH PJEVAČ svojstvom MLADOSTI.

U sljedećem se primjeru u hrvatskom jeziku pokazuje ista tendencija:

> (110) Ukoričenje proza „Priče iz Petarde“ tek je mogući baranjski san tada još dečka iz Petarde – rekao je Taslidžić, naglasivši kako, osim svojim pristupom, sadržajem i izvornošću, knjiga privlači i životnom pričom u kojoj je san postao stvarnost. Matijin život i iskustva mogu biti izazov i poticaj **mladicama** književnih izdanaka Baranje. (HNK)

U navedenom se primjeru aktivira svojstvo MLADOSTI, odnosno NOVOSTI/NOVINE u poddomeni KNJIŽEVNIKA. Drugim riječima, osoba se konceptualizira kao mlada i nova osoba.

U engleskom se jeziku pojavljuje drugačija konceptualizacija:

(111) „I could go to see Lewis Watts, he was my dad's apprentice for five years when I was a **little sprout** like you just learning the trade. I think he'd help us out if he's not too busy.“ She stood up and straightened her back. „Let's have something to eat, William, then afterwards I'll go and see Lewis, I expect he still lives down near the docks.“ (BNC)

U navedenom se primjeru metaforičnim jezičnim izrazom *mladica* (engl. *sprout*) aktivira poddomena NEZNANJA. U kulturi je zapadne tradicije MLADOST (koje je svojstvo mladice; pogledaj prethodna dva primjera) određena dvojako: pozitivno (pogledaj sljedeći primjer) i negativno. U ovome se primjeru MLADOST povezuje negativno, s NEZNANJEM. Smatra se da nešto što je novo, na svojim počecima ne može imati veliko ZNANJE. Drugim riječima, navedeni je metaforični jezični izraz negativno određen. Pridjevna predatribucija *little* dodatno pridonosi navedenoj konceptualizaciji: u kulturi zapadne tradicije djeluje orijentacijska metafora MANJE JE DOLJE.

(112) „My plans haven't changed. Get to the Presley hoard, hole up there until after the Big Bang. Barry knows that's where I'll be, and if he's half the **sprout** I know he is, he'll meet up with me again.“ As Laz was now gazing at his reflection and feeling his chin, Rex finished the bottle of Old Bedwetter. (BNC)

U ovome je primjeru svojstvo MLADOSTI, koje je karakteristika mladice, pozitivno određeno. U kulturi zapadne tradicije MLADOST se može konceptualizirati i pozitivno: smatra se da je sve što je na počecima svoga razvoja bolje jer ima veće mogućnosti usvajanja novog znanja. Mladi ljudi smatraju se sposobnijima. Djeluje metonimijski odnos (metonimijski lanci) MLADICA ZA ISTAKNUTO SVOJSTVO (MLADOST) i MLADOST ZA ZNANJE. Svojstvo MLADOSTI i NOVINE/NOVOSTI u ciljnoj domeni odnose se na osobu koja koja je mlada i nova u nekom području i pokazuje određeno znanje.

U engleskom se jeziku izraz *sprout* može upotrebljavati u istom značenju kao i prethodno analizirani izrazi *shoot* i *offshoot*, na primjer *He was the **sprout** of Jesse* (biblijski jezik).

U engleskom se jeziku pokazuje tendencija upotrebe metaforičnog jezičnog izraza *mladica* aktivacijom poddomene ZNANJA u kojoj se osoba, koja je na početku određenog procesa učenja, konceptualizira kao mladica pri čemu se svojstva MLADOSTI i NOVINE konceptualiziraju kao prva faza učenja. U hrvatskom se jeziku pojavljuje tendencija aktiviranja poddomene (u ciljnoj domeni) skupine ljudi određenih zajedničkih interesa (KNJIŽEVNICI, OPERNI PJEVAČI). Navedenim se pokazuje razlika među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

Analizom domena KORIJENA i KLICE pokazale su se sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Analizom domene SJEMENKE pokazala su se određena preklapanja, dok su se analizom domene MLADICE pokazale razlike među dvjema navedenim kulturama.

4.6. RAST[322]

U ovome ćemo potpoglavlju analizirati domenu RASTA/RAZVOJA. Djelovanjem metafore ŽIVOTNI VIJEK BILJKE JE LJUDSKI ŽIVOTNI VIJEK, RAST/RAZVOJ biljke preslikava na RAZVOJ osobe u ciljnoj domeni. RAST i RAZVOJ kulturno se doživljava pozitivno, kao napredak, djelovanjem orijentacijskih metafora VIŠE JE GORE; MANJE JE DOLJE; DOBRO JE GORE; LOŠE JE DOLJE.

U oba se jezika domena RASTA/RAZVOJA ostvaruje brojnim metaforičnim jezičnim izrazima.

U hrvatskom se jeziku RAST/RAZVOJ iskazuje glagolskim metaforičnim jezičnim izrazima (svršenim i nesvršenim glagolskim vidom[323]):

(113) Vrlo malo ljudi, ne samo u nas već u cijelome čovječanstvu, ima poduzetničkih sposobnosti. Ni u kapitalističkim zemljama nije svatko poduzetnik iako tamo

[322] Domena RASTA nije specifična samo za izvornu domenu BILJKE. I domena ŽIVOTINJA i LJUDI može biti potencijalna „prvotna“ domena.

[323] Analiziranje glagolskog vida nadilazi dosege ovoga rada. U nastavku ćemo rada za pojedine glagole navesti stupanj RAZVOJA, no nećemo ih analizirati jer sam vid glagola u hrvatskom jeziku nameće određeni stupanj (glagolski metaforični jezični izrazi nesvršenog vida konceptualiziraju postupni RAZVOJ, dok glagolski metaforični jezični izrazi svršenog vida konceptualiziraju maksimalnu fazu RAZVOJA).

poduzetnici djeluju, **rastu** i razvijaju se u mnogo povoljnijoj klimi. Ima ih najviše 3–5 posto u cijeloj populaciji u svijetu. Ali oni pokreću svijet. (HNK)

(114) Tamara Boroš još je koju godinu pričekala u odrastanju, da bi sad, u Eindhovenu, **izrasla** u pravu divu. Čak joj je i suparnica u finalu, luksemburška Kineskinja, podarila pregršt komplimentata: „Tamara je čudo, njezin radni i voljni moment na razini je onoga Azijatki! Ima sve preduvjete da postane vrhunska stolnotenisačica, ona je apsolutno najbolja igračica s kojom sam ovdje igrala.“ (HNK)

U kulturi zapadne tradicije RAST/RAZVOJ osobe pozitivno je određen. Smatra se da osoba treba dosegnuti određeni maksimalni potencijal RAZVOJA u nekoj poddomeni koja podrazumijeva razvoj određenih SPOSOBNOSTI i ZNANJA.

U primjeru (113) osoba se razvija: dobiva veće sposobnosti i veća znanja u poddomeni PODUZETNIKA, a u primjeru (114) u poddomeni STOLNOTENISAČA.

(115) Uglavnom bi se pogostila izgorenim okrajcima tijesta i gutljajem soka, nakon što su svi u autobusu dobro natrpali želuce. Unatoč takvom tretmanu okoline, Morana je uspjela **izrasti** u prekrasnu djevojku. Najljepša je bila njezina tri metra duga i metar široka kosa boje prezrele naranče. (HNK)

U navedenom primjeru aktivira se poddomena IZGLEDA. RAZVOJ se osobe konceptualizira kulturno određenim potrebnim atributima u poddomeni IZGLEDA.

(116) Because I mean children need to **grow** and understand what longer words mean as well. And you can talk about erm er adoration, shall we say, as long as you explain to them what adoration means. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena PSIHIČKOG RAZVOJA. U kulturi zapadne tradicije potrebno je dosegnuti određeni stupanj PSIHIČKOG RAZVOJA da bi se osoba smatrala „punopravnom odraslom“ osobom.

(117) There are no pastors, only people eager to learn and **grow**, to share the Gospel. We do have Elders who lead the meetings. (BNC)

U navedenom se primjeru u engleskome jeziku RAZVOJ odnosi na određene SPOSOBNOSTI i ZNANJA u poddomeni KARAKTERA.

Sljedeći je primjer ekvivalent primjeru (97) u hrvatskom jeziku u kojemu se u ciljnoj domeni aktivira poddomena IZGLEDA:

(118) I watched her grow into a tomboy with a smile that encompassed the world; eyes with the devil inside. I watched her laugh. I watched her cry and I watched her **grow into** a beautiful assured young woman with the same infectious grin. (BNC)

U navedenom primjeru osim aktiviranja poddomene IZGLEDA, dodatno se aktivira i poddomena PSIHIČKOG RAZVOJA u poddomeni KARAKTERA.

RAZVOJ se u oba jezika konceptualizira kao kulturno određeno dostizanje određenih svojstava, što upućuje na sličnosti među dvjema kulturama, dok aktivacija različitih poddomena upućuje na razlike među kulturama hrvtskog i anglosaksonskog govornog područja.

4.6.1. PUPANJE

Pupanje u ciklusu razvoja biljke prethodi cvjetanju. Pup je dio biljke koji se pojavljuje prije cvata biljke. Drugim riječima, to je maleni dio biljke koji se kasnije razvija u cvijet.

Unutar sheme SILE postoji interakcija iz čega proizlazi postojanje redoslijeda uzročnosti (Johnson 1987: 44). PUPANJE konceptualiziramo kao početnu (jednu od početnih) fazu RAZVOJA. Kao dodatna motivacija za konceptualiziranje PUPA kao prve faze razvoja jest i njegova veličina. U kulturi zapadne tradicije VELIKO se povezuje sa završnim fazama, a MALO s početnim fazama RAZVOJA. PUPANJE je pozitivno određeno u kulturi zapadne tradicije: prethodi kulturno najbolje određenoj fazi, cvjetanju.

Deignan (1995: 130) navodi da se imenica *bud* u metaforičnom značenju pojavljuje samo u frazemu *nip in the bud*[324], no pretraživanjem korpusa engleskog jezika, pronašli smo imenički izraz *bud* metaforičnog značenja s glagolskom predatribucijom kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA :

[324] Deignan (1995: 130) navodi da je *nip in the bud* izraz, no ovaj primjer nalazimo u frazeološkom rječniku LID.

(119) Jean-Claude saw in me an exotic combination of youth and money. I **was in bud**, not flower, clearly unfulfilled by my husband. It was a challenge. At the time, Jean-Claude was paralysed with grief, and much as he craved professional recognition, he had no idea how to pursue it. (BNC)

PUPANJE se u ciljnoj domeni konceptualizira kao POČETNA FAZA RAZVOJA. U početnoj fazi razvoja osoba nije dosegnula svoj maksimalni potencijal. Drugim riječima, pojavljuje se metonimijski odnos PUPANJE ZA POČETNU FAZU RAZVOJA.

Pretraživanjem korpusa engleskog jezika našli smo glagolski metaforični jezični izraz *bud* u istom konotativnom značenju. Djeluje metonimijski odnos PUPANJE ZA POČETNU FAZU RAZVOJA:

(120) And now in age I **bud** again. (BNC)

U engleskom se jeziku pojavljuje pridjevni metaforični jezični izraz *budding*:

(121) A new award scheme has been launched to to encourage and support **budding** writers in the north. (BNC)

Izraz *budding*[325] opisuje osobe koje se počinju razvijati. Navedeni je metaforični jezični izraz pozitivno određen: PUPANJE kao POČETAK RAZVOJA koji dovodi do potpunog RAZVITKA. Drugim riječima, ukazuje na maksimalno iskorištavanje potencijala. Konotativno je značenje isto kao u prethodnim primjerima. U ciljnoj se domeni osoba konceptualizira na način da se ističe njezina početna faza pozitivnim konotacijama koja će dovesti do maksimalnog iskorištavanja potencijala. U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena PISACA. Takva se tendencija ne pokazuje u hrvatskom jeziku.

Pridjevni se metaforični izraza pretragom korpusa engleskog jezika pokazao izrazito konvencionalnim, u većoj mjeri od imeničkog i glagolskog metaforičnog jezičnog izraza.[326]

U hrvatskom jeziku pokazuje se tendecija uporabe pridjevnog metaforičnog jezičnog izraza *propupao*:

[325] Deignan (130) navodi primjere *budding actor/authors* te objašnjava da se metaforični izraz odnosi na osobu koja je tek počela raditi ili će uskoro početi raditi.

[326] Iako rasprava o doslovnim i metaforičnim izrazima nadilazi dosege ovoga rada, kratko ćemo se osvrnuti na navedeno kao mogući doprinos daljnjim istraživanjima. Hipoteza je Alice Deignan (2005) da su imenički izrazi većinom nemetaforični te da dobivaju metaforično značenje gramatikalizacijom u druge vrste riječi. U našem se radu ne osvrćemo na doslovne izraze, no zaključujemo, za ovaj primjer, da postoje metaforični imenički jezični izrazi koji su manje konvencionalni od glagolskih i osobito pridjevnih metaforičnih izraza.

(122) I kada sunce zađe, na palermskim je ulicama vrlo živahno i veselo. Iako nam je godio laskav kompliment što su nam na prvi pogled „skinuli“ koju godinu i zbog toga nas uputili u popularno okupljalište mladih, to je došlo na naplatu kada smo zakoračili u ulicu Dei candelai gdje su se bučno zabavljali tek **propupali** mladići i djevojke. Žitelji grada imaju visok prag tolerancije kada je glasna glazba u pitanju. Iz mnogih se vozila šire glasne note, a pleše se bez ustručavanja na trgovima, skrivenim u labirintu uskih i vijugavih uličica. (HNK)

Pridjevni metaforični jezični izraz *propupao* u navedenom primjeru odnosi se na POČETNU FAZU FIZIČKOG RAZVOJA osobe. Drugim riječima, u ciljnoj se domeni ističe POČETNA FAZA FIZIČKOG RAZVOJA u poddomeni IZGLEDA. Kao i u engleskom jeziku, djeluje metonimijski odnos PUPANJE ZA POČETNU FAZU RAZVOJA. U kulturi zapadne tradicije osoba je dosegnula maksimalnu fazu fizičkog razvoja nakon adolescencije. U ovome primjeru PUPANJE konceptualizira prvu fazu razvoja nakon adolescencije.

U engleskom se jeziku pojavljuje tendencija konceptualiziranja PUPANJA kao POČETNE FAZE RAZVOJA OSOBE, a u hrvatskome jeziku kao POČETNE FAZE RAZVOJA u poddomeni IZGLEDA. U hrvatskom jeziku postoji metaforični jezični izraz *pupoljak* u konceptualizaciji ženske osobe pri čemu se isto tako aktivira poddomena IZGLEDA, no primjer nismo našli pretragom korpusa pa ga iz tog razloga nećemo analizirati.

4.6.2. CVJETANJE

Cvjetanje se u kulturi zapadne tradicije konceptualizira kao najljepši/najbolji dio u razvojnom ciklusu biljke. *Cvjetanje* osobe u ciljnoj se domeni konceptualizira kao najbolja faza RAZVOJA. Deignan (1995: 131) definira cvjetanje kao razdoblje u kojem se pokazuje snaga, popularnost i uspješnost, kada se nešto odjednom počinje razvijati na pozitivan način: najbolji stupanj nečega (Deignan 1995: 131). Rast se biljke preslikava na razvoj i napredak u životu čovjeka. CVJETANJE BILJKE kao najbolja/najviša faza RAZVOJA iz izvorne domene u ciljnu se domenu preslikava kao NAJBOLJA FAZA RAZVOJA OSOBE.

Pretragom korpusa hrvatskog i engleskog jezika kao najkonvencionalniji primjer (u oba jezika) pokazao se metaforični jezični izraz *cvijet mladosti* (engl. *flower of youth*).[327].

(123) In your time, Messer Niccol, you have maimed and killed men in the **flower of** their **youth**: what disgusts you about murder in other forms? (BNC)

(124) Međutim, većina tih gastarbajtera rado bi se vratila kući kako bi živjela sa svojom obitelji. Uz to, većina tih ljudi nije više u **cvijetu mladosti**, pa boravak u tuđini sve teže podnosi. (HNK)

U oba se jezika domena CVJETANJA konceptualizira kao najbolji i/ili najljepši dio RAZVOJA. Djeluje metonimijski odnos CVJETANJE ZA NAJBOLJU/NAJVIŠU FAZU RAZVOJA u poddomeni IZGLEDA. Imenička zaatribucija *mladost* (engl. *youth*) ističe svojstvo MLADOSTI koje možemo smatrati fazom CVJETANJA koje dodatno pridonosi konceptualizaciji osobe koja je u najboljoj fazi kulturno određene savršenosti. Kada cvijet cvjeta, tada je biljka u najboljoj fazi ciklusa razvoja biljke, još uvijek nova, mlada (nakon faze cvjetanja slijedi ciklus sazrijevanja i zatim biljka vene i umire). Možemo reći da se u kulturi zapadne tradicije mladost smatra najboljim dijelom ljudskog života.

U hrvatskom jeziku postoji i potvrda primjera s navodnicima što nas upućuje na manju konvencionalnost izraza, no zbog brojnosti primjera u korpusu hrvatskog jezika (i kao izvorni govornici) smatramo metaforični jezični izraz konvencionalnim:

(125) Prvo, kandidati su za čuvara mreže vratari za koje se ne može reći da su u **„cvijetu mladosti“** - David Seaman (Arsenal) ima 39, a Nigel Martyn (Leeds United) 37 godina. (HNK)

Sljedeći nas primjer navodi na činjenicu da faza cvjetanja ima nekoliko stupnjeva:

(126) Samo prve godine se tako raspravljalo, ali ja opraštam Bebiću jer zaboravljivost je karakteristika njegovih godina, rekla je Lalić, a Bebić joj odmah spremno odgovorio: „To vam je tako, nisam u **prvom cvijetu mladosti** kao vi.“ (HNK)

[327] *Flower of youth* bismo mogli smatrati frazemom, no ni OALD ni LID ne navode taj primjer kao frazem. Lakoff (Lakoff, Espenson, Schwartz 1991: 191) navodi primjer: *She is in the **flower of youth*** kao ostvarenje konceptualne metafore: ČOVJEK JE BILJKA isto kao i Deignan (130) *I feel I can still do it even though I am no longer in the full **flower of youth**.*

Postojanje *prvog cvijeta mladosti* upućuje na postojanje više faza[328]. Metaforični jezični izraz *cvijet mladosti* upućuje na najbolju i najljepšu fazu, dok nas predatribucija rednog broja upućuje na fazu niže razine. Drugim riječima, postoji i „bolja" faza od navedene (prethodni primjer). Pretragom korpusa hrvatskog jezika potvrđuje se konvencionalnost izraza, dok ekvivalent tom primjeru ne nalazimo u engleskom jeziku. Tendencija predatribucije rednim brojem pojavljuje se u hrvatskom jeziku i za kategoriju RUŽE (primjeri (72) – (74)).

U hrvatskome jeziku postoji izraz *procvjetati* u kojemu se osoba može konceptualizirati na nekoliko načina: na primjer, *procvjetala je od sreće* u kojemu imamo metonimijski odnos PROCVJETATI ZA PRVU FAZU DUŠEVNOG STANJA, *procvjetala je* pri čemu se u ciljnoj domeni aktivira poddomena IZGLEDA. Navedene primjere nećemo detaljnije analizirati jer nismo našli potvrdu pretragom korpusa.

U engleskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *be in prime* (hrv. *biti u cvijetu*):

(127) As soon as I get my legs out of bed, that's first thing I pick up, my glasses. (SP:PS1FH) Oh it int. I'll tell you what it ain't exactly (SP:PS1FG) Yeah, I (unclear) (SP:PS1FH) except jumpers. (SP:PS1FG) Yeah. (SP:PS1FC) That's so as you can watch it looking at telly! (laugh) (SP:PS1FG) (laughing) Yeah! (SP:PS1FC) More than likely! More than likely! (SP:PS1FH) Don't be daft! It's always me what's (SP:PS1FG) And I **was** a young men **in** my **prime**! (laugh) (SP:PS1FC) (laugh) (SP:PS1FH) Can't see his blooming (unclear)! (SP:PS1FC) Well he's got someone to talk to his (laughing) while (SP:PS1FG) Oh yes! (SP:PS1FC) he's in there! (SP:PS1FG) (laughing) (BNC)

(128) Never before had a Brother confided such a personal detail. Lexandro flushed again, this time with a peculiar joy, and amazement. „But Sir, that was three hundred years ago! This slab of a man still looked to **be in** his **full prime**." The Sergeant smiled. „And a Marine can live longer than most ordinary men, as you should know.

[328]Prema Johnsonu (1987: 44) postoji struktura ili redoslijed uzročnosti. U kulturi zapadne tradicije važna je i numeriranost stupnjeva sheme LJESTVICE (Johnson 987: 123) Metaforični jezični izrazi iz ciklusa razvoja biljka kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA ukazuju na brojne faze/stupnjeve razvoja te numeriranost u ciljnoj domeni (pogledaj primjere (37), (72), (73), (74)).

Indeed it is his duty on the one hand to die, yet on the other hand to live as long as he can, compatible with Chapter honour.“ (BNC)

U navedenim se primjerima metaforičnim jezičnim izrazom *be in prime* u ciljnoj domeni konceptualizira osoba koja je u NAJBOLJOJ FAZI RAZVOJA. RAZVOJ se osobe odnosi na FIZIČKI i PSIHIČKI RAZVOJ. Pridjevna predatribucija *full* (hrv. *pun*) dodatno pridonosi navedenoj konceptualizaciji: u kulturi zapadne tradicije pun je SPREMNIK (shema SPREMNIKA prema Johnson 1987) pozitivno određen. [329]

Na temelju navedenih primjera možemo zaključiti da kada postoje predatribucije u engleskom se jeziku pokazuje tendencija isticanja NAJBOLJEG DIJELA pridjevnim predatribucijama dok se u hrvatskom jeziku (primjer (126)) ista tendencija ostvaruje predatribucijom rednog broja (primjer (128)).

(129) Čudnovato je kako žene **procvjetaju** čim se riješe vraga crnoga, tj. tovara koji ih je mučio u dugim i mračnim godinama braka! Znam neke raspuštenice koje nikad nisu bile ljepše. (HNK)

U navedenom primjeru u hrvatskom jeziku iz konteksta se vidi da se razvoj odnosi na ljepotu žene koja je dosegnula viši stupanj ljepote. Drugim riječima, aktivira se poddomena IZGLEDA u kojemu je dosegnut viši/najviši stupanj. U poddomeni se IZGLEDA najviši stupanj konceptualizira kulturno određenim svojstvima LJEPOTE i PRIVLAČNOSTI. Djeluje metonimijski odnos CVJETANJE ZA NAJBOLJU FAZU RAZVOJA.

(130) The men never looked anything until they were at least forty, and the women, especially the thin ones, went into a condition of permanent desiccation in their mid-twenties. Occasionally they had a brief **flowering** in old age, but that was it. Miss Grimsilk had a clean good skin, clean good hair of an indeterminate brown, used no make-up and wore trousers and jacket that were excellently cut and of clean good British wool, but of a miserable dirty slate-grey colour. (BNC)

U engleskom se jeziku pokazuje ista tendencija: djeluje metonimijski odnos CVJETANJE ZA NAJBOLJU FAZU RAZVOJA u poddomeni IZGLEDA.

[329] Bujas navodi primjer *be in flower* koji možemo smatrati ekvivalent primjeru *be in prime*. Metaforični jezični izraz *be in flower* nismo našli pretragom korpusa.

I u hrvatskom i engleskom jeziku postoje metaforični jezični izrazi koji u ciljnoj domeni aktiviraju poddomenu PSIHIČKOG RAZVOJA:

(131) Naš društveni model i kultura su takvi da proizvode gubitnički model. Očit dokaz su naši ljudi kad odu van u kulturu gdje se drugačije vrednuje individua. Naši ljudi tada često **procvjetaju**. (HNK).

(132) „I don't think I am going to talk to Shaunagh again“, he said. „She is a good Devon maid. What she needs is a hard working man who can let her **blossom** as a person.“ Pouring out his heart, along with a mid-morning scotch, the distressed celebrity added: „She comes from Dartmouth.“ (BNC)

(133) Such pupils are likely to **flourish** in a class where the ambience is not competitive, pupils' achievements are not ranked against each other, and individual progress and achievement are encouraged in their own right. (BNC)

Primjeri u oba jezika metaforičnim jezičnim izrazom *procvjetati* (primjer (131)) u hrvatskom i metaforičnim jezičnim izrazima *blossom* (primjer (132)), *flourish* (primjer (133)) u engleskom pokazuju NAJBOLJI STUPANJ PSIHIČKOG RAZVOJA. Kao i u prethodnim primjerima djeluje metonimijski odnos CVJETANJE ZA NAJBOLJI STUPANJ. U tim se slučajevima u ciljnoj domeni aktivira poddomena PSIHIČKOG RAZVOJA. U primjeru (133) dodatno se aktivira poddomena ZNANJA.

Prema Deignan (1995: 131) glagol *blossom* u engleskom jeziku slično se metaforički upotrebljava kao glagol *flower*. Kada kažemo da nešto *cvjeta* (engl. *blossom*) znači da se počinje razvijati u pozitivnom smislu ili da počinje biti pozitivno. Drugim riječima, ako kažemo da netko *cvjeta* (engl. *blossom*) znači da se razvijaju, osobno ili profesionalno na način na koji se odobrava (Deignan 1995: 131).

Iz navedenih se primjera pokazalo da su u engleskom jeziku metaforični jezični izrazi *flower*, *blossom* i *flourish* (konceptualni) ekvivalenti/sinonimi: u ciljnoj se domeni konceptualizira NAJBOLJA FAZA RAZVOJA.

(134) Ian McKellen is better suited to small spaces than large ones, because a lot of what he does involves gesture, expression and nuance of voice. This is the best and most evenly-balanced Uncle Vanya I've ever seen. In the Lyttelton, it's such a thrill to

see Alan Bennett **blossom** in another line of work, by which I mean a full-length piece like The Madness of George III. (BNC)

U ovome primjeru aktivira se poddomena PROFESIONALNOG RAZVOJA u kojemu isto, kao u prethodnim primjerima, djeluje metonimijski odnos CVJETANJE ZA NAJBOLJU/NAJVIŠU STUPANJ RAZVOJA.

Prema Deignan (1995: 132) glagol se *bloom* upotrebljava metaforički kada se govori o ljudima koji se čine vrlo sretni ili zdravi što se potvrđuje primjerima koje smo našli pretraživanjem korpusa engleskog jezika:

(135) She had taken a delight in reproaching Edith at every opportunity. The mother who swore to everyone that she loved her children! Edith had lost weight while other pregnant women **bloomed**. She had looked like a spectre; all the fight and vitality were gradually sucked from her. (BNC)

Kao i u prethodnim primjerima, pokazuje se djelovanje metonimijskog odnosa CVJETANJE ZA NAJBOLJI/NAJVIŠI STUPANJ te aktiviranje poddomene IZGLEDA.

Analizom domene CVIJETA i njezinih kodiranih metaforičnih jezičnih izraza pokazale su se sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja: u oba se jezika javlja metonimijski odnos CVJETANJE ZA NAJBOLJU FAZU RAZVOJA u poddomeni IZGLEDA (primjeri (123), (124), (129) i (130)) i PSIHIČKOG RAZVOJA (primjeri (131) – (135)).

CVJETANJE je konceptualni ekvivalent ZRELOSTI u oba jezika. Obje domene konceptualiziraju maksimalnu fazu razvoja u razvojnom ciklusu biljaka: CVJETANJE je maksimalna faza razvoja CVIJETA, a ZRELOST je maksimalna faza razvoja VOĆA. U potpoglavlju 6.4. analizirat ćemo domenu ZRELOSTI.

4.6.3. NEZRELOST

NEZRELOST biljke prethodi stadiju ZRELOSTI u životnom vijeku biljke. U hrvatskom je jeziku domena NEZRELOSTI leksikalizirana pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazma *nezreo* i *zelen*: Prvo ćemo se osvrnuti na metaforični jezični izraz *nezreo*:

(136) Ovo prelazi sve granice, silno sam razočaran i nema više nikakve šanse da taj Šerić uđe u reprezentaciju. **Nezreo** je. Nije u reprezentaciji samo zato što ne može igrati kako želim, i to ga je udaljilo. (HNK)

U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PSIHIČKE (NE)RAZVIJENOSTI. Djeluju metonimijski odnosi NEZRELOST ZA NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA; NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA ZA NESPOSOBNOST. Osoba koja nije zrela nije dosegnula određeni stupanj razvoja koji se u određenoj kulturi određuje pozitivno. Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz jest nezrelost ploda biljke koji je nejestiv i nije za konzumaciju. Drugim riječima, biljka nije dosegnula stupanj u razvojnom ciklusu koji je ljudima koristan. U ciljnoj domeni osoba nije dosegnula stupanj RAZVOJA, koji se kulturno smatra pozitivnim. Spoznaje takve osobe su na nižoj razini i potrebno je (kulturno) da osoba dosegne viši stupanj. U navedenom se primjeru aktivira svojstvo NESPOSOBNOSTI koje poizlazi iz nedovoljnog stupnja RAZVOJA u poddomeni IGRAČA. Drugim riječima, NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA konceptualizira se unutar poddomene IGRAČA i evaluira prema specifičnim SPOSOBNOSTIMA koji su karakteristični za navedenu poddomenu (BRZINA, OKRETNOST, VOĐENJE IGRE).

U hrvatskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *zelen*:

(137) Kako je u razgovoru sa studentima istaknuo Despot, i on je bio mlad, **zelen** i neiskusan, no imao je sjajne profesore koji su mu bili oaza, nada i zbog kojih je radio ovaj posao koji radi i danas. (HNK)

U navedenom primjeru djeluje metonimijski odnos/lanac ZELEN ZA NEZRELOST, odnosno NEZRELOST ZA NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA. Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz jest boja ploda biljke (zelena) koja signalizira da je plod nejestiv. Plod mora biti zreo da bi bio jestiv, koristan čovjeku. Drugim riječima, ljudi ne konzumiraju zelene plodove. ZRELOST se očituje drugim bojama specifičnim za određeni plod: žuta za bananu, crvena za određene vrste jabuka. U ŽIVOTNOM CIKLUSU BILJKE NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA signalizira se ZELENOM bojom ploda. Drugim riječima, NEZRELOST se konceptualizira biološkim svojstvom BILJKE, ZELENOM bojom.

Navedeni primjer jest konvencionalni primjer u hrvatskom jeziku pri čemu se konceptualizacija osobe odnosi na mladu osobu čije spoznaje nisu dosegnule (mogle dosegnuti) određeni stupanj. Aktivira se poddomena PSIHIČKOG RAZVOJA. U kulturi zapadne

tradicije MLADOST se povezuje s nedovoljnim životnim iskustvom te se osoba percipira kao NEZRELA. Drugim riječima, nije mogla dosegnuti dovoljan stupanj životnih spoznaja.

U engleskom je jeziku stupanj NEZRELOSTI leksikaliziran konvencionalnim pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazima *immature* i *green*:

(138) Sonny, 56, said: „Cher is just being childish and **immature**. I can't believe she is still behaving like this after all these years.“ Christy, 34, Sonny's daughter from his first marriage, invited her superstar stepmum to launch her Mexican restaurant in Santa Monica, Los Angeles. Cher ignored Sonny's attempt to apologise for their years of bickering. (BNC)

Možemo reći da je navedeni primjer ekvivalent primjeru (136) u hrvatskom jeziku. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PSIHIČKE (NE)RAZVIJENOSTI. Djeluje metonimijski odnos NEZRELOST ZA NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA Nezrela osoba nije dosegnula kulturno određeni stupanj RAZVOJA. U tome se slučaju aktivira poddomena PSIHIČKE NERAZVIJENOSTI koja podrazumijeva određene SPOSOBNOSTI i ZNANJA, za razliku od primjera (136) u hrvatskom jeziku gdje se u ciljnoj domeni aktivira i poddomena IGRAČA.

(139) He is a **green**, insecure accountant from New Jersey on a once-a-year trip to the West Coast. She is a middle-American matron on her way to a Catholic retreat. Between them they have seven children. (BNC)

Navedeni je metaforični jezični izraz ekvivalent primjeru (137) u hrvatskom jeziku. U oba su jezika ostvarene iste konceptualizacije osobe u ciljnoj domeni ostvarene istim metaforičnim jezičnim izrazom.

Domena NEZRELOSTI ukazuje na sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

4.6.4. ZRELOST

Faza sazrijevanja jest faza u kojoj biljke dosežu vrhunac u razvojnom ciklusu. Zrelost je u kulturi zapadne tradicije (možemo reći i univerzalno) pozitivno određena. Kada biljka sazrije, daje plodove koji su izvor hrane (pozitivno su određeni). Isto tako, kada čovjek dosegne psihičku i fizičku zrelost smatra se boljim i konstruktivnijim članom zajednice.

U svim primjerima djeluje metafora ŽIVOTNI VIJEK BILJKE JE LJUDSKI ŽIVOTNI VIJEK, odnosno SAZRIJEVANJE BILJKE JE PSIHIČKO I FIZIČKO SAZRIJEVANJE ČOVJEKA.

U hrvatskom jeziku analiziramo pridjevni metaforični jezični izraz *zreo*, imenički metaforični jezični izras *zrelost* te glagolski metaforični izraz *sazrijeti*:

(140) Svaki je čovjek pozvan da se neprekidno usavršava, da neprekidno napreduje dok ne dođe do punine. Kada je čovjek potpuna **zrela** osoba? Onda kada pronađe i ostvari svoj identitet, kada je svoj, kad ostvari ono što bi trebao biti: skup tjelesnih, psihičkih i duhovnih kvaliteta i kada sve što jest usmjeri prema zadanoj svrsi za koju je stvoren.

(141) Svatko sa svojim razmišljanjima, dojmovima i uspomenama, ali zadivljeni hrabrošću, inventivnošću i **zrelošću** ovih mladih ljudi, koji, u suradnji s lokalnom vlasti, marljivo rade na razvijanju svijesti o potrebi očuvanja konavoske tradicije. (HNK)

(142) Jasno, uspomene ostaju, posebno onaj pozitivni dio svega što se događalo 13. svibnja. To je u meni, to me, na kraju krajeva i formiralo kao čovjeka, jer jednostavno sam morao **sazrijeti** preko noći. Bila je to stvarno delikatna situacija. (HNK)

U svim navedenim primjerima konceptualizacija je osobe u ciljnoj domeni jednaka. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PSIHIČKOG i FIZIČKOG RAZVOJA. ZRELOST kao NAJBOLJI/NAJVIŠI STUPANJ RAZVOJA u izvornoj se domeni preslikava na ZRELOST u poddomenama PSIHIČKOG i FIZIČKOG RAZVOJA. U kulturi zapadne tradicije ZRELOST koja se odnosi na FIZIČKI RAZVOJ odnosi se na osobu nakon adolescencije dok se PSIHIČKA ZRELOST odnosi na kulturom određene SPOSOBNOSTI i ZNANJA osobe.

Ista se tendencija pojavljuje u engleskom jeziku:

(143) In the end, they argued, this would make them no longer viable and a **ripe** candidate for takeover by another district. (BNC)

(144) The schools are expected to provide the stimuli and security which will allow children to grow, develop and **mature**. But develop in what sense? The most obvious form of development is cognitive, in terms of the mastery of ever more complex forms of thinking and consciousness. (BNC)

U engleskom se jeziku pojavljuje pridjevni metaforični jezični izraz *ripe* i *mature* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Leksem *ripe* u engleskom se jeziku u doslovnom značenju odnosi na zrelost ploda, dok se leksem *mature* rabi da bi se iskazala zrelost drveća.

U navedenim se primjerima ZRELOST kao NAJBOLJI/NAJVIŠI STUPANJ iz izvorne domene preslikava u ciljnu domenu u kojoj se aktivira poddomena PSIHIČKOG RAZVOJA, pri čemu se osoba konceptualizira na način da ima kulturom određene potrebne SPOSOBNOSTI i ZNANJA.

U sljedećem se primjeru u engleskom jeziku pojavljuje nešto drugačija konceptualizacija:

(145) He said he realised it could be difficult for busy bar staff to tell the age of a **mature** girl who looked over 18. Coroner Nicholas Gardiner said he would be writing to Oxford's Licensing Justices drawing their attention to the case. (BNC)

ZRELOST kao NAJVIŠI STUPANJ preslikava se u ciljnu domnu u kojoj se aktivira poddomena FIZIČKOG RAZVOJA. Drugim riječima, osoba je dosegnula vrhunac FIZIČKE ZRELOSTI.

U oba se jezika domena ZRELOSTI konceptualizira kao NAJVIŠI STUPANJ. Iz navedenog se pokazuju sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja: pojavljuje se isti metonimijski odnos. U oba se jezika u ciljnoj domeni aktivira poddomena PSIHIČKOG i/ili FIZIČKOG RAZVOJA.

4.6.5. PLODNOST

Sljedeći stupanj u razvojnom ciklusu biljke jest PLODNOST. PLODNOST je u razvojnom ciklusu biljke stupanj nakon faze ZRELOSTI. U navedenoj se fazi biljka razmnožava te daje plodove. Plodovi služe kao hrana ljudima. Drugim riječima, ljudi iskorištavaju plodove biljke, korisni su, iz čega proizlaze pozitivne konotacije.

U hrvatskom se jeziku pojavljuje pridjevni metaforični jezični izraz plodan:

(146) Nevenka Nekić vrlo je **plodna** autorica koja je dosad objavila petnaestak raznorodnih knjiga, zastupljena je i u nekoliko antologija, a nekoliko se njezinih tekstova nalazi i u čitankama za šesti i osmi razred osnovne škole. (HNK)

U navedenom primjeru djeluje metonimijski odnos PLODNOST ZA STVARANJE. Aktivira se poddomena KNJIŽEVNOSTI. U kulturi zapadne tradicije svojstvo STVARANJA je pozitivno određeno. Osoba se konceptualizira kao sposobna jer ima sposobnost STVARANJA. Pretragom korpusa hrvatskog jezika nailazimo na brojne primjere metaforičnog jezičnog izraza *plodan* u kojima se u ciljnoj domeni aktivira svojstvo STVARANJA u različitim poddomenama:

(147) „Zaljubila sam se u riječ, u njezine igre, i kroz riječ ja idem prema izvoru, prema nečem što je neizgovorivo“, tako je svoj doživljaj pisanja opisala velika i **plodna** pjesnikinja Vesna Krmpotić. Pokazalo se da ona ima u Zagrebu brojnu publiku, jer se u srijedu na tribini u Hrvatskome društvu pisaca, na koju se inače odazove samo šačica ljudi, moralo boriti za stolice. (HNK)

(148) Osim što piše, Sanja je i vrlo **plodna** prevoditeljica s francuskoga, engleskog i njemačkoga jezika, što naziva svojom „komercijalnom djelatnošću“, ali upravo je kao prevoditeljica romana C. S. Lewisa „Konj i njegov dječak“ iz ciklusa „Narnijskih kronika“ uvrštena na časnu listu IBBY-ja. (HNK)

U primjeru (129) u ciljnoj se domeni aktivira poddomena PJESNIKA, a u primjeru (130) u ciljnoj se domeni aktivira poddomena PREVODITELJA. Navedena je konceptualizacija ostvarena pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazom *plodan* koji je izrazito konvencionalan u hrvatskom jeziku.

Kao ekvivalente navedenim hrvatskim primjerima iz domene PLODNOSTI mogli bismo navesti izraz *fruitful*[330] i *fertile*. Pretragom korpusa engleskog jezika pokazalo se da se izraz *fruitful* odnosi na sposobnost stvaranja potomstva, a za izraz *fertile* Deignan (2005: 181) navodi da navedeni pridjev ne pripada izvornoj domeni BILJAKA. Slažemo se s navedenom tvrdnjom te iz navedenog razloga nećemo analizirati taj izraz.

Možemo reći da je upitno je li domena BILJKE izvorna za metaforične jezične izraze iz domene PLODNOSTI, a ne na primjer domene ŽIVOTINJA ili ČOVJEK. Pretragom korpusa u oba jezika pokazalo se da se metaforično značenje iz domene PLODNOSTI često odnosi na ljudski fetus i na ljudski reproduktivni sustav. Fulgosi i Vuković (2001: 82) isto tako ističu često značenje leksema *plod* (u hrvatskom jeziku) koje se gotovo uvijek odnosi na ljudski fetus te zaključuju da iako je značenje bliže prototipnom, smatraju ga metaforičnim. U tablici navode (Fulgosi i Vuković 2001: 80; tablica 2) sveukupno 446 pojavnica od kojih se 124 pojavnice odnose na doslovno značenje, 18 na fetus i 9 na ljude.

Prema etimologiji riječi u engleskom jeziku[331] leksem *plod* (engl. *fruit*) pojavio se početkom 13. stoljeća u značenju svih proizvoda zemlje: povrća, orašastih plodova, žitarica, a krajem 13. stoljeća u značenju *ploda*/*potomka*. Etimologija pridjeva *fruitful* (hrv. *plodan*)[332] navodi da se značenje odnosi na drveće (1300. godina), 1530-ih na nematerijalne stvari, a početkom 16. stoljeća na životinje ili ljude. U rječničkoj bazi na Hrvatskom jezičnom portalu[333] kao prvo značenje natuknice *plod* navodi se njezino doslovno značenje, dio biljke, zatim u značenju ljudskog fetusa (nije označeno kao preneseno) i kao treće značenje (kako navode, preneseno) rezultat kakve fizičke ili umne djelatnosti. Na temelju navedenoga možemo zaključiti da domena PLODNOSTI pripada izvornoj domeni BILJKA.

I u hrvatskom i u engleskom jeziku pojavljuje se metaforični jezični izraz *plod* (engl. *fruit*[334]) u značenju ljudskog fetusa:

(149) But she prayed to heaven and promised that, should she be spared, she would devote the first **fruit** of her womb to Christ's service. (BNC)

[330] TFD navodi primjer *fruitful author* koji je ekvivalent primjeru (146) u hrvatskom jeziku. Potvrdu navedenog primjera nismo našli pretragom korpusa.
[331] Prema: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=fruit.
[332] Prema: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=fruitful.
[333] http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search.
[334] Metaforični jezični izraz *fruit* u engleskom jeziku u značenju ljudskog fetusa nismo kategorizirali u domenu VOĆA zato jer se navedeno značenje odnosi na bilo koji plod proizvoda zemlje: povrće, orašasti plodovi, žitarice. U engleskom se jeziku za ekvivalentnu konceptualizaciju u hrvatskom jeziku pojavljuje izraz na podređenoj razini kategorizacije, *voće*, a ne *plod*.

(150) Poglavar Katoličke crkve i dosad je u mnogo navrata davao načelnu podršku liječničkim nastojanjima da spašavaju zametak i **plod**, ali ovaj put sadašnji predsjednik Frank Cervenak, bivši predsjednik Asim Kurjak i ostali članovi Upravnog odbora osobito naglašavaju da je u svom govoru Papa izrijekom podržao napore te udruge.

U navedenim se primjerima ljudski fetus konceptualizira kao proizvod stvaranja. Djeluju metonimijski odnosi POSLJEDICA (PROIZVOD/PLOD) ZA UZROK (STVARANJE). Za navedene primjere možemo reći da su potencijalno mrtve metafore jer smatramo da je doslovno značenje živo za govornika hrvatskog jezika. Isto tako na temelju primjera iz engleskoga jezika *fruit of her womb* prema Deignaninoj (2005: 39–47) klasifikaciji konvencionalnih izraza možemo zaključiti da je navedeni primjer konvencionalan jer ima nekakvu vrstu dopune: *of her womb*.

(151) The vine was the symbol of fruitfulness or blessing, so a **„fruitful“** wife was both a blessing to her husband and the bearer of his children. (BNC)[335]

(152) He would ask young Alex for the ring, and see that it was put well on Mary's finger, he would wish them to be happy and **fruitful** and true to one another and that nothing would ever part them. And that was what he said, at one o'clock in the afternoon, in the smithy yard at Ballinluig. (BNC)

(153) Drugim riječima, na osnovi podataka iz jutarnjih mokraća „Personin“ monitor priopćava koju fazu spolnog ciklusa žena prolazi, ili još jasnije koji je dan **plodna**, a koji ne, i, po sistemu prometnog semafora, crvenim, žutim ili zelenim svjetlom signalizira kad je spolni odnos rizičan, a kada ne. (HNK)

U navedenim primjerima u oba jezika djeluje metonimijski odnos PLODNOST ZA STVARANJE pri čemu se PLODNOST odnosi na mogućnost stvaranja potomstva. Pretragom oba korpusa metaforični se jezični izraz odnosi većinom na žene, no postoje i primjeri koji se odnose na muškarce. Metaforični jezični izrazi imaju pozitivne konotacije jer je u kulturi zapadne tradicije svojstvo STVARANJA, kao što smo naveli u prethodnim primjerima, pozitivno određeno.

[335] Iako je navedeni metaforični jezični izraz unutar navodnika i upućuje na nižu razinu ustaljenosti smatramo ga konvencionalnim.

4.6.6. NEPLODNOST

Pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazom *fruitless* u engleskom jeziku u ciljnoj se domeni aktivira poddomena NEMOGUĆNOSTI STVARANJA:

(154) Lucidly, for instance, he explains how to counteract the „around the next corner“ syndrome which bugs all painter-travellers; that will o' the wisp that tempts us all to go on ad infinitum, seeking the' perfect'view, leaving us dispirited and **fruitless**. He writes on the virtues of travelling light, his „pochade“ box always with him. (BNC)

Djeluje metonimijski odnos NEPLODNOST ZA NEMOGUĆNOST STVARANJA. U kulturi zapadne tradicije NEMOGUĆNOST STVARANJA je negativno određena. Osoba koja ne može pridonijeti određenoj zajednici (kulturi) ne smatra se „dobrim“, odnosno prototipnim članom te zajednice.

Takva se tendencija ne pojavljuje u hrvatskom jeziku. Metaforični jezični izraz *neplodna* kao mogući ekvivalent navedenom primjeru u hrvatskom se jeziku odnosi na nemogućnost rađanja, odnosno stvaranja potomstva.

(155) U udruzi još uvijek nemaju točne podatke o broju **neplodnih** osoba na ovom području, no procjenjuju da samo u Osijeku ima osamdesetak parova suočenih s bračnom neplodnošću. (HNK)

(156) Ako zakon ne bude prihvaćen, upozorava ona, i dalje će biti moguće manipulacije jajnim stanicama, a onemogućena će biti donacija stanica **neplodnim** ženama koje žele postati majke. „Neplodnost je, prema definiciji UN-a, bolest i treba je liječiti, a broj neplodnih parova sve je veći pa država mora omogućiti ženama pravo da same odlučuju o svojim reproduktivnim pravima.“ (HNK)

U navedenim primjerima djeluje metonimijski odnos NEPLODNOST ZA NEMOGUĆNOST STVARANJA. Možemo reći da u kulturi zapadne tradicije neplodnost osobe ima, u najmanju ruku, „prizvuk“ negativne konotacije. Osobe se procjenjuju na temelju nemogućnosti onoga što je prototipno „normalno“ u kulturi zapadne tradicije: stvarati potomstvo. Navedeno se može potvrditi postojanjem raznih blogova[336] i tekstova na internetu[337] na kojima se osobe

[336] Na primjer: http://blog.dnevnik.hr/nokids/.
[337] http://perezhilton.com/2014-12-15-jennifer-aniston-slams-pregnancy-rumors-addresses-them-allure-magazine#.Vvenj6RJnIU.

(većinom žene) koje ne žele imati djecu (dakle, plodne su) „moraju“ opravdavati za svoje odluke.

4.7. FAZA UMIRANJA

Zadnja faza razvoja biljke jest umiranje. Biljka se suši, vene i na kraju umire. U ovome ćemo potpoglavlju analizirati domene SUHOĆE, TRULJENJA i UVENUĆA.

4.7.1. SUHOĆA

Svojstvo biljke koja je u fazi umiranja jest SUHOĆA. Biljka se nakon faze sazrijevanja počinje sušiti i nakon toga umire. U engleskom je jeziku navedeno svojstvo kodirano pridjevnim metaforičnim jezičnim izrazom *dry*:

(157) But he had not even asked, she had found him a little unnerving. He was **dry** and lacked spontaneity. He had a hard edge to his voice. Perhaps it was shyness. However, he was certainly not cast in a common mould. She had never met anyone like him before. (BNC)

U ciljnoj se domeni svojstvo SUHOĆE konceptualizira kao svojstvo ODSUTNOSTI. Motivacija za navedeno proizlazi iz iskustva: suha biljka gubi vodu, minerale što se u ciljnoj domeni ostvaruje kao nedostatak, odsutnost određenih svojstava u poddomeni KARAKTERA. Svojstvo je ODSUTNOSTI u kulturi zapadne tradicije određeno negativno.

(158) This empty stage, this empty auditorium beyond, agape like a hollow mouth, had more potency for his mother than ever he and his **dry** father had; its unreality was more real for her than their reality. He could not comprehend but he could feel it. The smell of canvas, dust and size pinched up his nostrils, a heady mysterious smell, sweet and sour at once. (BNC)

U navedenom se primjeru SUHOĆA iz izvorne domene preslikava na NEMOĆNOST u ciljnoj domeni. Suhoća je, možemo reći, predfaza umiranja biljke u kojoj biljka gubi vodu i

mineralne tvari (otud i takav izgled) što postupno dovodi do veće „nemoćnosti“ biljke: biljka vene što se i vidi iz njezinog „obješenog“ izgleda u ovoj predfazi/fazi umiranja.

Pretragom korpusa hrvatskog jezika (HNK) nismo našli metaforične jezične izraze kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, no postoje izrazi *osušiti se* i *suha grana* u kojima se u ciljnoj domeni aktivira poddomena IZGLEDA pri čemu se izgled suhe biljke (grane): naboranost i smežuranost (jednokratna metafora) preslikava na osobu. Nećemo detaljnije analizirati primjer jer nismo našli potvrde pretragom korpusa. U HNK-u našli smo primjere u kojima se može *osušiti jezik* ili *ruka*, no navedene primjere nećemo anlizirati jer ne konceptualiziraju (cjelovitog) ČOVJEKA, nego dio njegova tijela (u engleskom se jeziku na primjer pojavljuje primjer *dry eye*).

Posljedica SUHOĆE, odnosno odsutnost vode/mineralinih tvari dovodi do toga da se biljka nabora i smanji (skupi). U engleskom se jeziku javlja izraz *shrivel* u kojoj se izgled osušene biljke preslikava na izgled osobe koja svojim položajem tijela izgleda kao da se smanjila/skupila (jednokratna metafora).

4.7.2. TRULOST[338]

TRULOST je svojstvo biljke koje se javlja u fazi raspadanja. Gubljenjem vode biljka postaje trula i nejestiva. U engleskom se jeziku pojavljuje pridjevni metaforični jezični izraz *rotten* i *rotter*, a u hrvatskom pridjevni metaforični jezični izraz *truo*:

(159) „Where did you get that money?“ „It's not your money, so shut up“, she said. „You are making us all sick“, he said. „We all think you've gone **rotten**. All you care about is your comfort.“ „Too bad“, she said, sitting down. In the bright mid-morning light he looked, standing there, rather commonplace and even ugly, so thought Alice, who a few moments before had been melting in a familiar ecstasy of admiration for him. (BNC)

(160) He raised one hand and tapped Jack on the cheek. „All right, you think I am a guilty adulterous **rotter**. Perhaps it's all a matter of style.“ „No, it isn't. I want all this

[338] Navedeni se koncept ne odnosi samo na biljke nego i na sve materijalno.

to be in the open, to be accepted, I want truth to be told. Without truth we shall all sink.“ (BNC)

(161) Moja ekscesna ponašanja rezultat su čiste neprilagodbe našim ljudima. **Trulim** kretenima koji su iz džepa vadili po dvadeset devet kuna, a voze „genšere“ koje su kupili od svoje djedovine ili ukrali. Popišao sam se na sve njih s balkona na dodjeli Porina. (HNK)

Pridjevni metaforični jezični izraz *truo* (engl. *rotten/rotter*) u ciljnoj domeni, i u hrvatskom i u engleskom jeziku, aktivira poddomenu NEMORALNOSTI. Drugim riječima, u oba se jezika pojavljuje ista konceptualizacija u ciljnoj domeni. Pojavljuje se metonimijski odnos TRULOST ZA NEMORALNOST. NEMORALNOST je u kulturi zapadne tradicije negativno određena. U sljedeća dva primjera, u oba jezika, pokazuje se veći stupanj NEMORALNOSTI:[339]

(162) Whatever the court's decision, most Venezuelans have already persuaded themselves that their whole government, president and Congress together, is **rotten to the core**. (BNC)

(163) Kada je vojni vrh 1968. preuzeo vlast u Iraku Saddam je kontrolirao sigurnosne službe i proveo masovne čistke u stranci i državi. Zaratio je s Iranom, kemijskim oružjem ubijao svoje protivnike, ponajviše Kurde. Nasilan, samouvjeren i **pokvaren do srži** vješto je balansirao između međunarodne zajednice koja ga je čas stidljivo čas snažno pritiskala. (HNK)

Može se reći da metaforični jezični izrazi u oba jezika *pokvaren do srži* [340](engl. *rotten to the core*) pokazuju najveći stupanj nemoralnosti. U kulturi zapadne tradicije srž se nečega smatra njezinim najosnovnijim dijelom. Srž se nečega nalazi u sredini, a središnjost je važnija od periferije (prema Johnson 1987: 124; predodžbena shema SREDIŠTE – PERIFERIJA). Kao i u prethodnim primjerima djeluje metonimijski odnos TRULOST ZA NEMORALNOST. U hrvatskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *pokvaren* što je posljedica uzroka truljenja (metonimijski odnos POSLJEDICA ZA UZROK) i odnosi se na konceptualizaciju (ne)konzumiranja hrane.

Glagolski metaforični jezični izraz *trunuti* (engl. *rot*) i u hrvatskom i u engleskom jeziku u ciljnoj domeni konceptualiziraju osobu koja propada:

[339] Više o MORALNOSTI pogledaj fusnotu 347.
[340] *Pokvarenost* se u hrvatskom jeziku ne odnosi nužno samo na domenu BILJKE.

(164) I stoga se usuđujemo napisati da je i ovakav, nespremni Igor Cvitanović najbolji igrač u domaćem prvenstvu, tek se sad, na kraju jeseni, vidi koliko je Dinamo zapravo izgubio kad je Cvitanović bio „parkiran“ na pomoćnome igralištu Maksimirskog stadiona, dok je trenirao s rezervistima. Pred mnoštvom Dinamovih čelnika **trunuo** je nogometaš koji je na kraju gurnuo „modre“ u vrh, igrač koji je izvukao i momčad, ali i klub, iz živoga pijeska i sveopće krize. (HNK)

U navedenom primjeru djeluje metonimijski odnos TRULJENJE ZA PROPADANJE. Osoba je NEAKTIVNA (u poddomeni IGRAČA) te njegove SPOSOBNOSTI propadaju. Kao što se već pokazalo mnoštvom primjera u ovome radu te analizom, u kulturi zapadne tradicije AKTIVNOST je pozitivno određena. Drugim riječima, bilo koja vrsta NEAKTIVNOSTI negativno je određena: u ovome slučaju NEAKTIVNOST dovodi do propadanja/opadanja SPOSOBNOSTI

(165) The word „Emerald“ caught at his eyes. „Emerald? Lucy?“ he said. „No, best not to think of her. Bitch. Whore. Leave her out of this, let her **rot away**. Don't call out her name.“ (BNC)

U navedenom primjeru u engleskom jeziku djeluje metonimijski odnos TRULJENJE ZA PROPADANJE. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena KARAKTERA. U kulturi zapadne tradicije potrebno je „imati“ karakter, identitet koji podrazumijeva (kulturno) određena svojstva (pogledaj analizu pod 5.5.1.). Ako osoba nema karakter, smatra se da ne može funkcionirati u društvu.

(166) We used my car. Both of them are **rotten** drivers and I'd had enough painful experiences for one day. She sat next to me in the front while Walt occupied the back seat. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena VOZAČA u kojoj se osoba konceptualizira kao loš primjer vozača, nemaran vozač. Drugim riječima, navedeni metaforični jezični izraz negativno je određen. Djeluje metonimijski odnos TRULOST ZA NEMARNOST. U kulturi zapadne tradicije postoji predodžba idealnog vozača (pažljivost, spora vožnja, vožnja po „pravilima“). Svaki odmak od takve predodžbe smatra se devijacijom i osobu se karakterizira kao lošeg vozača.

U svim primjerima domena TRULOSTI, i u engleskom i u hrvatskom jeziku, ima negativne konotacije.

4.7.3. UVENUĆE

Zadnja faza razvoja biljke jest umiranje. Biljka se prvo osuši, vene i na kraju umire.

U ciljnoj se domeni aktivira poddomena SPOSOBNOSTI te svojstvo SLABLJENJA koje dovodi do starosti i zatim umiranja. Slabljenje i starost u kulturi zapadne tradicije jest negativno svojstvo. DINAMIČNOST i SNAGA su pozitivna svojstva koja opadaju kada osoba slabi. Drugim riječima, SLABLJENJE konceptualiziramo kao krajnju fazu prije umiranja. U ciljnoj domeni osoba postupno slabi i postaje nedjelotvorna. Drugim riječima, u ciljnoj se domeni aktivira svojstvo POSTUPNOG SLABLJENJA koje dovodi do NEDJELOTVORNOSTI, što je u kulturi zapadne tradicije negativno određeno. Djeluje metonimijski odnos UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE.

U engleskom jeziku analiziramo metaforične jezične izraze *wither* i *wilt*:

(167) We not only have different curricula, but also different teaching approaches. Most deaf people in education **wither** under the onslaught of methodologies, because specialist teacher training remains' narrowly conceived' and focused on the how of deaf education much criticised by Warnock. (BNC)

U navedenom se primjeru aktivira poddomena ZNANJA te djeluje metonimijski odnos UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE. Smatramo da se dodatno aktivira poddomena SPOSOBNOSTI. U ciljnoj se domeni konceptualizira osoba čije ZNANJE postupno slabi iz čega proizlazi da i njezine SPOSOBNOSTI postupno slabe. U kulturi zapadne tradicije ZNANJE povezujemo sa SPOSOBNOSTIMA.

Slična se tendencija pojavljuje i u sljedećem primjeru u engleskom jeziku ostvarene meteforičnim jezičnim izrazom *wilt*:

(168) If you think it was hard for me, think what it was like for Gary, the sound technician, who had to sit out front in a box, wired up and WATCH the whole thing seven times a week and twice on Saturdays. He began to **wilt** after four weeks. After ten he was hardly able to look me in the ear. (BNC)

I u ovome primjeru djeluje metonimijski odnos UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PROFESIONALNIH SPOSOBNOSTI.

Slična se tendencija javlja i u hrvatskom jeziku:

(169) Potpuno zaokupljen svojim poslom, on ne primjećuje da kraj njega već 52 godine više **vene** nego što živi njegova ponizna i do srži nesretna žena Marfa koju nikada nije pomilovao ni žalio, tretirajući ju kao psa ili mačku, prijeteći joj vrlo često šakama, dok mu je ona vrijedno kuhala i brinula se o kući. (HNK)

U navedenom primjeru djeluje metonimijski odnos UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PSIHIČKE i FIZIČKIH SPOSOBNOSTI.

Postojanje glagolskog vida u hrvatskom jeziku pridonosi drugačijoj konceptualizaciji osobe u ciljnoj domeni što se pokazuje sljedećim primjerom:

(170) Planinić je tek „drafitran“ kroz Ljetnu ligu, a Šundov je „**uvenuo**“ na Nevenovu popisu... I protiv Rusije vodili smo gotovo cijelu utakmicu, imali sve u rukama, ali ne i u glavama. Opet smo izgubili. (HNK)

U ovome primjeru djeluje metonimijski odnos UVENUĆE ZA NESTAJANJE.

(171) Mnogi neupućeni posjetitelji strip-festivala potkraj osamdesetih bili su zbunjeni pred prizorom čovjeka, što je dugom kosom i bradom kao i cjelokupnom pojavom podsjećao na **ocvala** hipija iz šezdesetih, koji je nevoljno potpisivao autograme bezbrojnim obožavateljima što su se tiskali oko njega (...) (HNK)

U navedenom se primjeru aktivira metonimijski odnos UVENUĆE ZA POGORŠANJE (IZGLEDA). Uvenuće se odnosi na točno određen dio biljke: njezin cvijet. U engleskom jeziku nismo našli konceptualizaciju na navedeni način. U ciljnoj se domeni aktivira poddomena IZGLEDA pri čemu se ne preslikava točan izgled cvijeta (cvijet kao gornji dio biljke) koji umire nego konceptualizacija „nelijepog izgledanja cvijeta koji umire“ u kulturi zapadne tradicije na nelijep izgled čovjeka u ciljnoj domeni. U hrvatskom se jeziku pojavljuje tendencija konceptualiziranja točno određenog dijela biljke: cvijeta.

U hrvatskom jeziku postoje izrazi *rascvasti* (*od sreće*), *rascvala* pri čemu se aktivira poddomena IZGLEDA (primjer je ekvivalent navedenom zadnjem primjeru iz hrvatskoga jezika), *rascvala ružica* za usidjelicu, no primjere nećemo analizirati jer nismo našli potvrdu u HNK.

U prethodnim je primjerima, u oba jezika, djelovao metonimijski odnos UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE. Smatramo da je odnos NESTAJANJA i SLABLJENJA uvjetovan vidom glagola u hrvatskom jeziku. Na temelju primjera (169) pokazalo se da nesvršeni vid

metaforičnoog jezičnog izraza pokazuje isti metonimijski odnos kao i u primjerima (167) i (140): UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE. Na temelju primjera (170) pokazalo se da svršenim vidom metaforičnog jezičnog izraza *uvenuo* djeluje metonimijski odnos UVENUĆE ZA NESTAJANJE. Kada se koristimo svršenim vidom glagola iz domene UVENUĆA u ciljnoj se domeni konceptualizira ZAVRŠNA FAZA, odnosno aktiviranja poddomene koja konceptualizira navedeno. U primjeru (170) aktivirala se poddomena NESTAJANJA. Pretpostavljamo da svi glagolski metaforični jezični izrazi svršenog vida iz domene UVENUĆA aktiviraju poddomene ZAVRŠNE FAZE, Budući da navedeno nadilazi dosege ovog istraživanja, nećemo se dublje baviti tom problematikom.

4.8. ŠTETNOST

U kulturi zapadne tradicije korov se konceptualizira kao neželjena vrsta trave, biljke, koja, osim što nije cilj uzgoja na određenoj površini, ometa i razvoj drugim, željenim vrstama biljaka. Drugim riječima, korovi su nepoželjne i nekorisne biljke koje onemogućuju razvoj drugim biljkama. Najčešće imaju neka iznimna svojstva: niču na različitim tlima, u različitim klimatskim uvjetima, lako se razmnožavaju, otporni su na herbicide. Drugim riječima, možemo reći da je korov iznimno otporna vrsta bljke koja nije korisna ljudima.

(172) If you don't want, the whole thing's off. I just thought you had a bit more guts than the rest of them. Hoomey's the only one willing, and he's just a **weed**. But at least he'll try. (BNC)

U navedenom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena KARAKTERA te svojstvo NEKORISNOSTI. Djeluje metonimijski odnos KOROV ZA NEKORISNOST. U kulturi zapadne tradicije NEKORISNOST je negativno određeno svojstvo. Osoba se u ciljnoj domeni konceptualizira kao osoba slabog karaktera. Drugim riječima, u kulturi zapadne tradicije pozitivna svojstva karaktera osobe pridonose općenitoj društvenoj dobrobiti te se takve osobe smatraju „dobrim i korisnim“, prototipnim (Rosch) primjercima određene zajednice.[341] Osobe koje nemaju karakter smatraju se nekorisnim članovima zajednice. Johnson na temelju sheme RAVNOTEŽE koja podrazumijeva simetričnu raspodjelu sila oko osi (Johnson 1987: 85–89) i normalno funkcioniranje sustava ako postoji normalna ravnoteža sila opisuje uravnoteženu

[341] I u hrvatskom i u engleskom jeziku pojavljuju se izrazi *imati karakter* (engl. *to have a character*), čime se pokazuje potreba u kulturama i hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja za konceptualiziranjem prototipnog KARAKTERA.

osobnost. To znači da mora postojati ravnoteža intelektualne, fizičke, društvene, vjerske i moralne aktivnosti. Možemo reći da su navedene značajke značajke prototipne osobnosti u kulturi anglosaksonskog (i hrvatskoga) govornog područja.

U engleskom se jeziku pojavljuje tendecija u kojima pridjevna predatribucija (ali i kontekst) dodatno aktivira poddomenu NEZNANJA:

(173) Rupert suddenly became aware of the danger signals and quickly tried again. „It's eighteen!“ he cried. „Two sevens are eighteen, not sixteen! You ignorant little slug!“the Trunchbull bellowed. „You **witless weed**! You empty-headed hamster! You stupid glob of glue!“ (BNC)

U ovome se primjeru, isto kao i u prethodnome, aktivira poddomena KARAKTERA te svojstvo NEKORISNOSTI, ali dodatnim aktiviranjem poddomene NEZNANJA. Pojavljuje se djelovanje metonimijskih lanaca KOROV ZA NEKORISNOST, NEKORISNOST ZA NEZNANJE. U ciljnoj se domeni osoba konceptualizira kao nekorisna zbog svog neznanja. Znanje je u kulturi zapadne tradicije pozitivno određeno i smatra se da ZNANJE i KORISNOST, osobe utječe na dobrobit zajednice.

(174) Do kraja je zaoštrio tzv. klasnu borbu, kako bi se iz društva iskorijenio antisovjetski „**korov**“. (HNK)

U hrvatskom jeziku u navedenom primjeru djeluje metonimijski odnos KOROV ZA NEKORISNOST. Osobu se u ciljnoj domeni konceptualizira kao nekorisnog člana zajednice. Iz konteksta se pokazuje negativna određenost metaforičnog jezičnog izraza: potrebno je iskorijeniti (još jedan metaforični jezični izraz) nekorisne članove određenog društva, zajednice.

Kopriva je samonikla biljka koja raste kao korov. Možemo reći da se razlikuje od drugih vrsta korova (na primjer, pirika) jer je jestiva i ljekovita. Drugim riječima, korisna je za ljude. Kopriva je specifična po tome što su peteljke i listovi pokriveni žarnicama i pri dodiru ispuštaju histamin i mravlju kiselinu koja peče. Iz navedenoga proizlazi konceptualizacija osobe u ciljnoj domeni:

(175) „Hrvatskog predsjednika Stjepana Mesića optužio je, povodom njegove odluke o umirovljenju sedam generala, da vlada na „autoritaran i diktatorski način“, dok je dopredsjednik HKDU-a Anto Kovačević založivši se za uvođenje

parlamentarnog sustava, ustvrdio da hrvatski narod ne zanimaju prepucavanja oko ustavnih promjena te „hoće li Mesić biti fikus, a premijer Račan **kopriva**“, nego poboljšanje gospodarskog i socijalnog stanja, s obzirom da trenutačno Hrvatska ima 400.000 nezaposlenih, što je najviše u zadnje 52 godine.“ (HNK)

U ciljnoj se domeni aktivira poddomena PONAŠANJA pri čemu se osoba konceptualizira kao aktivan član zajednice čije se djelovanje smatra štetnim, opasnim. Drugim riječima, iz izvorne se domene biološko svojstvo koprive ispuštanja tekućine koja peče preslikava na djelovanje osobe koja može naštetiti svojoj okolini. Iz navedenog se primjera može zaključiti da konceptualiziranje osobe ne mora značiti štetno djelovanje na okolinu, nego „strože i oštrije“ djelovanje osobe koje može dovesti do pozitivnih posljedica. Drugim riječima, djeluje metonimijski odnos KOPRIVA ZA OŠTRIJE DJELOVANJE. Bujas navodi primjer *nettlesome* (hrv. *iritantan*), no pretragom korpusa nismo našli potvrdu primjera te ga iz tog razloga nećemo analizirati.

(176) Mr. Browne says that he is standing as constituency candidate, free to speak and act for the area and with the strength to resist party orders that are against the interests of **grass roots people**. (BNC)

U navedenom se primjeru aktivira metnimijski odnos u kojemu se osoba konceptualizira kao NEBITNI ČLAN ZAJEDNICE. Metaforični se izraz većinom upotrebljava u političkom diskursu, ali i u drugim kontekstima, što će se pokazati sljedećim primjerom. OALD bilježi značenje navedenog izraza kao obične ljude u društvu u odnosu na ljude koji donose važne odluke. Motivacija za konceptualiziranje nebitnog, nevažnog člana zajednice jest nekorisnost trave za ljude. Ljudi se ne hrane travom i time možemo „opravdati“ nekorisnost trave za ljude jer, s druge strane, ljudima je trava ipak korisna: služi kao hrana životinjama, za proizvodnju slame, papira, za sportske terene i brojne druge namjene. Pozitivna konotacija TRAVE u engleskom jeziku javlja se u poslovici *grass is always greener* (*on the other side of the fence*) (hrv. *trava je uvijek zelenija s druge strane ograde)*.

(177) Informal meetings with 100 carers also brought home the reality of mutual abuse, with roughly half saying they were abused, though it still has to be determined what part physical abuse played. For **grass roots workers**, the findings are important as may are worried about how to intervene in cases of

physical abuse, the stress involved and the fact that it may be too complex. (BNC)

U ovome primjeru pojavljuje se ista konceptualizacija i isti metonimijski odnos kao i u prethodnome, no primjer navodimo jer se metaforični jezični izraz odnosi na radnike i nije samo dio političkoga diskursa, kao što nam OALD naznačava, nego se značenje/konceptualizacija prenosi i na ostale kontekste.

U sljedećem se primjeru osoba konceptualizira u šaljivom smislu kao žena čiji je muž odsutan (objašnjenje prema OALD):

(178) I tell folks Lyn's not a **grass widow**, she's a moor widow. A grim smile moved Dadda's mouth. Mrs Newman said: „I should think this'd put you off anyway, Stephen.“ (BNC)

Navedeni metaforični jezični izraz ima negativne konotacije koje proizlaze iz negativne konceptualizacije trave kao i negativnih konotacija vezanih uz udovice u kulturi zapadne tradicije. U kulturi zapadne tradicije, izrazito u prošlosti, ali i danas, izuzetno je važan brak. Budući da u kulturi zapadne tradicije vlada patrijarhat, odnosno važnost muškarca, možemo reći da se žena bez muškarca (u braku i inače) smatra nepotpun(ij)om/nevažn(ij)om. Iz navedenog proizlazi i negativna određenost, odnosno pojavljivanje metonimijskog odnosa u kojemu se žena čiji je muž odsutan konceptualizira kao NEBITNA.

(179) „The superintendent of this building appears to be a **broken reed**, and unless I spend the next twenty-four hours on the telephone it looks as though we are plumb out of luck“, he added, throwing the phone book down in disgust. (BNC)

Motivacija za navedeni metaforični jezični izraz jesu svojstva KRHKOSTI i SLABOSTI trske koja se u ciljnoj domeni preslikavaju na svojstva NEUČINKOVITOSTI i NEPOUZDANOSTI u poddomeni PONAŠANJA. Djeluje metonimijski odnos TRSKA ZA NEPOUZDANOST/NEUČINKOVITOST. Dodatna motivacija za navedenu konceptualizaciju jest pridjevna predatribucija *broken* (hrv. *slomljen*). U kulturi zapadne tradicije slomljena se stvar smatra NEUČINKOVITOM i NEPOUZDANOM. Drugim riječima, nije u mogućnosti ispuniti svoju svrhu.

(180) A Cvita zadovoljna što im ništa ne može iako su u njezinoj konobi: – Nije trebalo da dolazite ovamo, kažem. Eto, mi smo slali svoju djecu dolje u selo u školu. Nije bilo daleko, a djeca su se učila dobro. A što će sada, **čičak**, naučiti. Pjesmice talijanske? – Imate li vi djece u školi? – Nije vam to trebalo činiti, moja gospođice, ne. (HJR)

Čičak je biljka čije cvjetne glavice završavaju s kukama koje lako prianjaju na odjeću. Navedeno je svojstvo čička u kulturi zapadne tradicije negativno određeno: lijepljenje čička na odjeću doživljava se kao nekorisno. U navednom se primjeru u ciljnoj domeni aktivira poddomena KARAKTERA i NEZNANJE. Djeluje metonimijski odnos (metonimijskim lancima) ČIČAK ZA NEKORISNOST, NEKORISNOST ZA NEZNANJE. Drugim riječima, u ovome se primjeru NEKORISNOST konceptualizira kao NEZNANJE osobe. U kulturi zapadne tradicije osoba koja ne posjeduje određenu količinu znanja smatra se nekorisnom. U hrvatskom jeziku postoji poredbeni metaforični jezični izraz *dosadan kao čičak*, no pretragom korpusa hrvatskog jezika nismo našli potvrdu primjera za potencijalni metaforični jezični izraz *čičak* u kojemu se u ciljnoj domeni aktivira svojstvo NAPORNOSTI/DOSAĐIVANJA.

(181) Bilo je tijekom ljeta, uopće, pitanje hoće li nastupati u Ligi prvaka, ali se Uefa smilovala. Milan je, po prokušanom receptu, iskoristio sve sitnice da se provuče do polufinala i bude **trn** Englezima koji dominiraju. (HJR)

Funkcija je trna da obrani biljku. Metaforični jezični izraz *trn* kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u ciljnoj domeni konceptualizira osobu kao biljku (dio biljke) koja je smetnja svojoj okolini. Djeluje metonimijski odnos TRN ZA SMETNJU. Motivacija za konceptualiziranje trna kao smetnje jest iskustvena: čovjeka može ubosti trn i zariti mu se u meso.

U hrvatskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *trn u oku*.

(182) Glavnoga osumnjičenog za izvršene napade traže i Amerikanci, koji vjeruju da je odgovoran za brojne i krvave napade u Iraku nakon svrgavanja Sadamova režima. Koliki je on **trn u oku** Amerikancima, vrlo dobro predočuje i to da je za bilo kakvu informaciju o njemu ponuđeno deset milijuna dolara. (HNK)

Pojavljuje se ista konceptualizacija i isti metonimisjki odnos, no u ovme se primjeru pojavljuje zaatribucija *u oku* koja specificira dio tijela. Motivacija za navedeni izraz jest u važnosti očiju. Važnost se očiju očituje konceptualnom metaforom RAZUMJETI JE VIDJETI

(engl. UNDERSTANIG IS SEEING) (Lakoff i Johnson 1980: 48), odnosno ZNATI JE VIDJETI (engl. KNOWING IS SEEING) (Lakoff i Johnson 1999: 237–238) iz čega proizlazi da samo ono što vidimo možemo znati i razumjeti. Drugim riječima, smetnja se nalazi u jednom od važnijih organa.

U engleskom se jeziku pojavljuje drugačija tendencija u izboru zaatribucije:

(183) „Mother won't be able to decide who needs her interference most, us or Sarah. George laughed.“ Elizabeth understood, though neither would have put it into words, that her mother was a **thorn in** George's **flesh**. (BNC)

U ovome je primjeru ista konceptualizacija i isti metonimijski odnos (TRN ZA SMETNJU) kao u primjerima u hrvatskom jeziku, no u ovome slučaju specificirani dio tijela je *tijelo/meso* (engl. *flesh*). U sljedećem primjeru u engleskom jeziku pojavljuje se ista tendencija s drugačijim izborom zaatribucije:

(184) If you do not drive out the inhabitants of the land as you advance, any whom you leave in possession will become like a barbed hook in your eye and a **thorn in** your **side.** (BNC)

(185) The boy, subject of national publicity since being described last week by the local police chief' a very persistent offender who is a **thorn in the sides** of me and my officers, was led into court handcuffed to a policeman. (BNC)

U hrvatskom se jeziku pokazala tendencija iskorištavanja „važnijeg“ dijela tijela, dok se u engleskom jeziku konceptualizira, možemo reći, „općenito“ *ljudsko tijelo* (engl. *flesh*) i *bok* (engl. *side*). Primjer (185) u engleskome jeziku upućuje na veći stupanj smetnje jer se konceptuliziraju oba boka.

Na temelju analize metaforičnih jezičnih izraza u hrvatskome i engleskome jeziku kategorije ŠTETNOSTI kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA pokazale su se razlike, ali i sličnosti među dvjema kulturama.

U oba se jezika pojavljuje metaforični jezični izraz *korov* (engl. *weed*) i u oba jezika djeluje metonimijski odnos KOROV ZA NEKORISNOST, s time da se u engleskome jeziku dodatno aktivira poddomena KARAKTERA u ciljnoj domeni (primjer (172) i (173)). U hrvatskom se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *kopriva* (primjer (175)) dok u

engleskome jeziku, pretragom korpusa BNC, nismo našli primjer metaforičnog jezičnog izraza *kopriva* (engl. *nettle*) kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. U primjeru *kopriva* (175) aktivira se poddomena PONAŠANJA te djeluje metonimijski odnos KOPRIVA ZA OŠTRIJE DJELOVANJE. U engleskom se jeziku pojavljuju primjeri *gras root* ((176) i (177)) i *grass widow* (178) kojima se konceptualiziraju nebitni članovi zajednice. Drugim riječima, djeluje metonimijski odnos za NEBITNOG ČLANA ZAJEDNICE. Ekvivalent navedenom izrazu ne postoji u hrvatskome jeziku. U engleskom se jeziku isto tako pojavljuje metaforični jezični izraz *broken reed* (179) koji ne postoji u hrvatskome jeziku. Navedeni primjer u engleskome jeziku aktivira poddomenu PONAŠANJA te metonimijski odnos TRSKA ZA NEUČINKOVITOST. U hrvatskome se jeziku pojavljuje metaforični jezični izraz *čičak* (180) koji ne postoji u engleskome jeziku. Navedeni primjer aktivira poddomenu KARAKTERA te metonimijski odnos ČIČAK ZA NEKORISNOST. U oba se jezika javlja metaforični jezični izraz *trn* te djelovanje metonimijskog odnosa TRN ZA SMETNJU, no razlike se pojavljuju u konceptualiziranju dijela tijela u kojem je trn smetnja. Varijacije se očituju na međujezičnoj, ali i na unutarjezičnoj razini: *trn* i *trn u oku* u hrvatskome jeziku i *thorn in flesh/side/sides* u engleskome jeziku.

Na temelju (ne)postojanja metaforičnih jezičnih izraza iz domene ŠTETNOSTI kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u jednome od jezika (hrvatskome ili engleskome) možemo zaključiti da se pokazuju razlike među dvjema kulturama. Naime, razlike u varijaciji mogu biti sljedeće: metafore koje su česte u jednom jeziku, rijetke su u drugom ili ni ne postoje (Deignan 2003), što se se i pokazalo u analizi našega rada. Navedeno nas upućuje na razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog gvornog područja. Isti metaforični jezični izrazi u oba jezika pojavili su se za *korov* i *trn*, no s naglaskom da se za primjer trna daljnja konceptualizacija među jezicima razlikuje. Možemo reći da do varijacije u metaforičnim jezičnim izrazima dolazi zbog različitih iskustava (Kövecses 2005: 231–258).

Sličnosti se očituju u odabiru konstrukcijskih odnosa: metonimije. U oba se jezika u svim primjerima javljaju metonimijski odnosi koji u ciljnoj domeni imaju negativne konotacije. U svim primjerima u oba jezika djeluju metonimijski odnosi metonimijskim lancima na sljedeći način: VRSTA BILJKE/DIO BILJKE (KOPRIVA, *BROKEN REED*) ZA NJEZINO BIOLOŠKO SVOJSTVO.[342] Biološko svojstvo pojedine biljke konceptualizira se na specifičan

[342] U primjerima *korov* (172), (173), (174) te *grass root* (176), (177) i *grass widow* (178) možemo reći da se negativna određenost NEKORISNOST i NEBITAN ČLAN ZAJEDNICE očituje skupom negativnih svojstava koji dovode do navedene konceptualizacije.

način, ali uvijek negativnom određenošću: na primjer, svojstvo koprive konceptualizira se kao oštrije djelovanje osobe.

U ciljnoj se domeni u oba jezika aktiviraju iste poddomene: KARAKTER (primjer (172) i (173) za engleski jezik i primjer (180) za hrvatski jezik) i PONAŠANJE (primjer (175) za hrvatski jezik i primjer (179) za engleski jezik).

4.9. Doseg izvorne domene BILJKE

Da bismo smjestili izvornu domenu BILJKE u širi kontekst dat ćemo pregled *dosega* (Kövecses 2005)[343] navedene domene. Drugim riječima, prikazat ćemo kojim je sve ciljnim domenama izvorna domena BILJKA.[344] Lakoff i Johnson (1980: 46) navode konceptualnu metaforu IDEJE SU BILJKE i primjere: *His ideas have finnaly come to **frutition**. Mathematics has many **branches**; The **seeds** of his great ideas were **planted** in his youth*. Kövecses (2004[2000]: 104–106) je istražujući emocije analizirao metaforu PRIJATELJSTVO JE ŽIVI ORGANIZAM (i to osobito BILJKA). Detaljniju je analizu BILJKE kao izvorne domene Kövecses istražio u knjizi *Metaphor: A Practical Introduction* (2002). Kao ciljna domena pojavljuje se EKONOMIJA (*the **growth** of the economy*) (Kövecses (2004[2000]: 22), LJUDSKI ODNOSI (*It's a **budding** relationship; Their friendship is in **full flower***) (Kövecses (2004[2000]: 23), SLOŽENI APSTRAKTNI SUSTAVI (*She has **grown** a lot as a scholar lately*) (Kövecses (2004[2000]: 99)[345]. Deignan (1995: 124–143) je u svome rječniku metafora engleskoga jezika (temeljenom na *Bank of English*) navodila metaforične jezične izraze izvorne domene BILJKA. Podjelu je strukturirala od pojma BILJKA, preko DIJELOVA BILJAKA, CVIJEĆA, UZGAJANJA BILJAKA, RASTA do NEZDRAVIH BILJAKA s pripadajućim primjerima. Kao ciljne domene pojavljuju se ORGANIZACIJE, VLADE, POLITIČKI POKRETI, IDEJE. U svojoj je kasnijoj knjizi Deignan (2005: 173), korpusnim istraživanjem, analizirala domenu BILJKE i to metafore IDEJE SU BILJKE i TVRTKE SU BILJKE zato jer se, objašnjava, doimaju kao primjeri „čiste metafore" za koje je teško naći metonimijski odnos. Zaključuje (Deignan 2005: 175) da se korpusni podaci podudaraju s našim znanjem o biljkama: preslikavanja na različite ciljne domene kojima je, čini se, zajednički element razvoj. Navodi da se ciljna domena SLOŽENI APSTRAKTNI

[343] Više ciljnih domena koje imaju jednu izvornu domenu Kövecses (2005) naziva *dosegom izvora*, a Kövecses (2000) *dosegom metafore* (engl. *scope of metaphor*)
[344] U ovome se dijelu nećemo osvrtati na ciljnu domenu ČOVJEK.
[345] Za detaljnu analizu SLOŽENI APSTRAKTNI SUSTAVI SU BILJKE pogledaj Kövecses (2004[2000]: 98–101) i Kövecses (2005: 209–215).

SUSTAVI koje je analizirao Kövecses (2002) može podijeliti u poddomene, od kojih su osnovne: POSAO, ODNOSI, IDEJE i LJUDI.

BILJKA kao izvorna domena istražena je u engleskome jeziku većinom unutar istraživanja koja se bave istraživanjem određene ciljne domene. U nastavku ćemo kronološki dati pregled tih istraživanja. White (2003) istražuje upotrebu metafora u poslovnome diskursu te istražuje konceptualnu metaforu EKONOMIJA JE BILJKA. Ogarkova (2007: 103) istražujući konceptualizacije LJUBOMORE i ZAVISTI u engleskome jeziku kao izvornu domenu, između ostalih, navodi i BILJKU (***rootless*** *jealousy; jealousy* ***have roots****, jealousy* ***grow***). Esenova (2008: 10) istražuje biljne metafore za EMOCIJE u engleskome jeziku (*Ego, hatred and jealousy* ***germinate*** *when the mind gets corrupted; Respect must be present in order for love to* ***germinate*** *and* ***grow****; A young, spontaneous love* ***sprouted***.) Ly (2012), između ostalih, analizira i konceptualnu metaforu SLOŽENI SUSTAVI SU BILJKE. Díaz Vera (2012: 27) istražujući metafore LJUBOMORE u Shakespearovim dramama kao izvornu domenu navodi i BILJKU (*He planted* ***seeds*** *of jealousy*). Mundwiler (2013) je istraživala konceptualizaciju svinjske gripe u britanskim tekstovima iz 2009. godine. U analizi korpusa nije razdvajala pojedine dijelove konceptualne metafore VIRUS JE ŽIVI ORGANIZAM (ČOVJEK/ŽIVOTINJA/BILJKA) (Mundwiler 2013: 46), no za potrebe ovoga pregleda dovoljno je utvrditi da je istražila ciljnu domenu VIRUS. Turkkila (2014) unutar istraživanja izraza za LJUTNJU u engleskome jeziku kao jednu od izvornih domena navodi i BILJKU: *anger* ***bloom*** *in X's heart, anger have* ***roots*** *in X*) (Turkkila 2014: 137) i *quick-****blossoming*** *rage,* ***root/roots/seeds*** *of (X's) rage* (Turkkila 2014: 149). Možemo reći da su ciljne domene izvorne domene BILJKA raznolike, no i da postoje podudaranja u različitim istraživanjima: pojavljivanje elementa RAZVOJA (u našem se istraživanju element RAZVOJA istaknuo u analizi poddomena RANI CIKLUS i RAST) te pojavljivanje SLOŽENIH APSTRAKTNIH SUSTAVA i EMOCIJA kao ciljnih domena.

U hrvatskome jeziku gotovo i nema radova u kojima se istražuje izvorna domena BILJKE. Grbavac (2010), čiji smo rad dijelom opisali u uvodnom dijelu analize, iznosi biljne metafore u hrvatskome i engleskome jeziku unutar kognitivno-semantičkoga okvira. Ukazuje i navodi dosege izvorne domene BILJKE u hrvatskom i engleskom jeziku brojnim primjerima: *branch off* (hrv. *odvojiti se*), *grana industrije, doći na zelenu granu, bark up the wrong tree, okrenuti list, turn over a new leaf.*

5. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio dati prikaz i analizirati ulogu konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja s kognitivnolingvističkoga gledišta kao i pristup metafori i metonimiji na navedeni način u odnosu na formalne pristupe jeziku.

U radu smo se bavili analizom na konceptualnoj i tekstualnoj razini. Analizom na konceptualnoj razini, u obama jezicima, bavili smo se određivanjem koji su istaknuti dijelovi i domene BILJKE i ŽIVOTNOG CIKLUSA BILJAKA. Slijedom navedenoga odredili smo i grupirali konceptualne domene u obama jezicima na temelju kojih smo grupirali, analizirali i uspoređivali jezične izraze unutar određene konceptualne domene (tekstualna razina). U radu se nismo osvrtali samo na nominalne primjere jer se pokazalo da ne ukazuju na raznolikost stvarne jezične uporabe (Deignan 2006: 108), a cilj je našega rada bilo sagledavanje razlika i sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaskonskoga govornog područja u jezičnim realizacijama konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Na tragu navedenoga istraživali smo kolokacije (predatribucije i zaatribucije), odnosno ono što Deignan (2006: 118) naziva poluustaljenim izrazima. U radu smo analizirali i frazeme (bez ulaska u dublju analizu razgraničavanja frazema od poluustaljenih izraza) da bismo što obuhvatnije prikazali razlike i/ili sličnosti u dvjema kulturama/jezicima. Drugim riječima, analizirajući primjere u ovome radu pojavila su se (nametnula) neka nova pitanja: uključivanje tekstualne analize kako bi se razjasnio odnos konceptualnog i jezičnog, odnosno pojavilo se pitanje odnosa metafore i kolokacija koje nije u potpunosti objašnjeno unutar teorije konceptualne metafore. U našem se radu nismo bavili problematikom odnosa kolokacija i metafore, nego smo na indikativnoj razini naznačavali i priznavali kao kodirani jezični izraz kolokacije jer se analizom pokazalo da utječu na konceptualizaciju u ciljnoj domeni, odnosno ukazuju na razlike i/ili sličnosti među dvjema kulturama/jezicima.

U analizi smo polazili od konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA čije se postojanje potvrđuje, u obama jezicima, i analiziranim primjerima u radu. U radu smo na odabranom korpusu pokušali prikazati, i zaključiti, o razlikama i/ili sličnostima među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Istraživali smo sinkronijski materijal ne zanemarujući ni ulogu dijakronije, u analizi primjera (ono što Deignan naziva *kulturnom relikvijom*; Deignan 2003: 255) pri određivanju motivacije, koja se u nekim dijelovima pokazala ključnom (na primjer *fruit* (22) i *fruit case* (23) u engleskome jeziku).

Međujezičnom analizom pokazalo se nepostojanje metaforičnih jezičnih izraza u pojedinom jeziku. U engleskom se jeziku domena POVRĆA pokazala izrazito produktivnom, dok u hrvatskom jeziku nismo našli metaforične jezične izraze iz domene POVRĆE kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Drugim riječima, analizom i usporedbom (ne)ostvarenih koncepata/domena u hrvatskom i engleskom jeziku pokazala se važnost kulturnih modela, odnosno kulturnih shvaćanja pojedinih koncepata.

Kao cilj ovoga rada u uvodnom smo dijelu postavili određivanje, analiziranje i uspoređivanje metaforičkih i metonimijskih odnosa te utvrđivanje i analiziranje motivacijskih čimbenika u obama jezicima da bismo sagledali i utvrdili razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. U nastavku ćemo ukratko dati pregled analize rada na temelju zadanih ciljeva.

Kao izrazito produktivna domena u hrvatskom jeziku pokazala se domena BILJKE. Brojne predatribucije u hrvatskome jeziku upućuju na veću konvencionalnost. U konceptualizaciji u ciljnoj domeni najčešće aktivirane poddomene bile su poddomene KARAKTERA i PONAŠANJA proizašle iz svojstva NEAKTIVNOSTI i OSJETLJIVOSTI (u primjeru (1) *biljka* u hrvatskom jeziku aktivirana je poddomena KARAKTERA te svojstvo NEAKTIVNOSTI i OSJETLJIVOSTI, u primjeru (5) u engleskom jeziku u poddomeni PONAŠANJA svojstvo NEAKTIVNOSTI). Aksiološki se učinak za domenu BILJKE pokazao podjednak: u nekim primjerima metaforični jezični izrazi imaju pozitivne konotacije (primjer (6) *rijetka biljka*, (7) *egzotična biljka*, (8) *zanimljiva biljka*), za što su u prvom redu „zaslužne“ pridjevne predatribucije, dok su u nekim primjerima metaforični jezični izrazi imali negativne konotacije (primjer (2) *biljka*, (3) *osjetljiva biljka*, (5) *plant*).

Domena POVRĆA pokazala se izrazito produktivnom u engleskom jeziku: postoje metaforični jezični izrazi na nadređenoj razini kategorizacije ostvareni kodiranim metaforičnim jezičnim izrazom *povrće* te metaforični jezični izrazi na podređenoj razini kategorizacije kao ISTAKNUTI PRIMJERI domene POVRĆE: KUPUS, KUKURUZ, KRUMPIR i GRAH. U hrvatskom jeziku ne postoje primjeri iz kategorije POVRĆA kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, što ukazuje na razlike među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Konceptualizacija NEZNANJA iz domene POVRĆA u engleskom jeziku ostvaruje se metaforičnim jezičnim izrazima iz domene KUPUSA (22) i GRAŠKA (23) kao i izrazom na nadređenoj razini kategorizacije: *mindless vegetable* (20). U

hrvatskom se jeziku navedena konceptualizacija ostvaruje na još većoj razini kategorizacije u odnosu na engleski jezik: domenom BILJKA (2).

U engleskom se jeziku domena VOĆA pokazala izrazito produktivnom i na nadređenoj i na podređenoj razini konceptualizacije. Na nadređenoj razini konceptualizacije pojavljuju se metaforični jezični izrazi: *fruit* (27), *fruit case* (28), *old fruit* (29), *forbidden fruit* (31) dok se u hrvatskom jeziku pretragom korpusa pojavio samo jedan izraz: *zabranjeno voće* (30). Na podređenoj razini konceptualizacije u hrvatskom se jeziku pojavljuju metaforični jezični izrazi iz domene JABUKE, a u engleskom jeziku iz domene JABUKE, BRESKVE, TREŠNJE i ŠLJIVE. U domeni VOĆA i poddomenama VOĆA ORAŠASTI PLODOVI i TROPSKO VOĆE u engleskom se jeziku istaknula konceptualizacija PSIHIČKE NESTABILNOSTI. Izrazito su se konvencionalnim pokazali metaforični jezični izrazi iz domene ORAŠASTI PLODOVI (primjeri (47) – (55); primjer *nuts* (47) je mrtva metafora). Takva se tendencija ne pojavljuje u hrvatskome jeziku.

Na nadređenoj razini kategorizacije domena se CVIJETA pokazala produktivnijom u engleskome jeziku. U hrvatskom se jeziku pretragom korpusa pojavio jedan metaforični jezični izraz *cvijet* (61) te metaforični jezični izraz *djeca cvijeća* (66) i (69) koji postoji i u engleskom jeziku. U oba je jezika navedeni metaforični jezični izraz izrazito konvencionalan.

Kao ISTAKNUTI ČLANOVI u engleskom se jeziku pojavljuju LJUBIČICA, ŠEBOJ, LJILJAN, a u hrvatskom jeziku MIMOZA i FIKUS. Domene NARCIS i RUŽA pojavljuju se u obama jezicima. Primjeri iz domene RUŽA nisu ekvivalentni. U hrvatskom se jeziku pojavljuje tendencija isticanja važnosti osobe konceptualiziranjem istaknutog člana (RUŽE) iz domene CVIJETA. Navedeno se svojstvo u hrvatskom jeziku dodatno ističe metaforičnim jezičnim izrazima koji aktiviraju domenu REDOSLIJEDA i LJESTVICE. U engleskom se jeziku tendencija konceptualizacije isticanja važnosti osobe javlja u domeni VOĆA: *peach of* (37) i *top banana*.

Možemo reći da se analizom navedenih domena (njihovih metaforičnih jezičnih izraza) pokazuju razlike među dvjema kulturama i to, između ostaloga (prethodno navedenoga), odabirom i načinom iskorištavanja određenih domena kao i stupnjevima konvencionalnosti jezičnih izraza. U hrvatskom se jeziku pokazala izrazito produktivna domena BILJKE, a u engleskom jeziku domena POVRĆA i VOĆA. U hrvatskom jeziku nismo našli ni jedan primjer iz domene POVRĆA, a u domeni VOĆA pojavili su se primjeri iz domene JABUKA i metaforični jezični izraz *zabranjeno voće* (30) na nadređenoj razini kategorizacije.

Analizom domene KORIJENA pokazale su se sličnosti među dvjema kulturama: aktiviranje poddomene OSNOVE u ciljnoj domeni pri čemu se, u obama jezicima, OSNOVA konceptualizira kao PODRIJETLO osobe ili dio KARAKTERA što u kulturi zapadne tradicije čini IDENTITET osobe. Analizom domene MLADICE pokazale su se razlike među kulturama, dok su se analizom domene SJEMENKE pokazala određena preklapanja.

U analizi domene RAZVOJA pojavljuje se tendencija, u obama jezicima, djelovanja metonimijskih odnosa. Na primjer, CVJETANJE ZA NAJBOLJU FAZU RAZVOJA, NEZRELOST ZA NEDOVOLJNI STUPANJ RAZVOJA, PLODNOST ZA STVARANJE. Ista se tendencija pojavljuje i u domeni UMIRANJA: TRULOST ZA NEMORALNOST, UVENUĆE ZA POSTUPNO SLABLJENJE.

Pokazalo se da u domenama vezanim uz ŽIVOTNI VIJEK BILJKE, u obama jezicima, djeluju (jednaki) metonimijski odnosi, što ukazuje na sličnosti među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

Analiza domene ŠTETNOSTI pokazala je (ne)postojanjem metaforičnih jezičnih izraza u jednom od jezika razlike među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja. Na primjer, nepostojanje metaforičnog jezičnog izraza (konceptualnog ekvivalenta kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) *čičak* u engleskom jeziku i nepostojanje metaforičnih jezičnih izraza (konceptualnog ekvivalenta kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA) iz domene TRAVE u hrvatskom jeziku. Sličnosti među dvjema kulturama očituju se metonimijskim odnosima koji se javljaju u svim primjerima: VRSTA BILJKE/DIO BILJKE ZA NJEZINO BIOLOŠKO SVOJSTVO te aksiološkom negativnom odrednicom koja se javlja u svim primjerima u obama jezicima.

Kod aksiološkog učinka pojavljivale su se, možemo reći podjednako, pozitivne i negativne konotacije za razliku od analize LJUDI KAO DOMAĆIH ŽIVOTINJA (Milić 2011: 160; Milić 2013) gdje se pripisivanjem antropocentričnosti hijerarhijskom modelu *velikog lanca* pokazao dominantan derogativni učinak, iako se biljke nalaze na nižoj razini kategorizacije od životinja što bi se prema modelu DOMINACIJE trebalo očitovati kao derogativni učinak. Kao mogući uzrok pojavljivanja pozitivnih konotacija u analizi konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u obama jezicima jest povezanost i „ovisnost“ ljudi o biljkama. Biljke ljudima služe kao hrana te bez njih ne bi bio moguć život (navedeno se odnosi i na životinje). Negativne su konotacije vezane uz biološko svojstvo biljke: NEAKTIVNOST i OSJETLJIVOST. Drugim riječima, podjednak odnos evaluiranja (određivanje pozitivnih i negativnih konotacija), u oba jezika, pripisujemo s jedne strane povezanosti ljudi i biljaka, a s druge strane, biološkim

svojstvima biljke. Pokazala se, možemo reći očekivana, pozitivna/negativna određenost pojedinih domena. Na primjer, očekivano je bilo za pretpostaviti da će metaforični jezični izrazi iz domene CVJETANJA biti pozitivno određeni, a metaforični jezični izrazi iz domene UMIRANJA biti negativno određeni, odnosno imati negativne konotacije. U odnosu na spomenutu analizu LJUDI KAO DOMAĆIH ŽIVOTINJA (Milić 2011) u kojoj se posebno istaknula poddomena ODNOSA S LJUDIMA za konceptualizaciju IZGLEDA, KARAKTERA, INTELEKTA i MORALA[346] u našoj su se analizi kao dominatne poddomene aktivirale poddomene PONAŠANJA i KARAKTERA.

Prema kognitivnolingvističkoj teoriji, konceptualne metafore su metafore po kojima živimo. Sama konceptualna metafora (postojanje konceptualne metafore) ČOVJEK JE BILJKA ukazuje na zajednički kulturni model, model zapadne tradicije (kao i kulturni model *velikog lanca*) što ukazuje na sličnosti među dvjema kulturama, što se pokazalo i našim istraživanjem. Nadalje, isto se tako pokazalo da pripadanje istom kulturnom modelu na detaljnijoj razini dovodi do varijacija, odnosno do razlika među kulturama hrvatskoga i anglosaksonskoga govornog područja.

Daljnja istraživanja mogla bi se usmjeriti na istraživanja različitih domena koje nisu istražene u ovome radu poput domene vezane uz UZGOJ BILJAKA (na primjer, metaforični jezični izrazi *weed out* i *cultivate* u engleskome jeziku) da bismo mogli donijeti daljnje zaključke o sagledavanju mogućih razlika i/ili sličnosti među dvjema kulturama. Zanimljivo bi bilo istražiti i ulogu konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u drugim jezicima koji ne pripadaju kulturnom modelu zapadne tradicije te usporediti rezultate. Nadalje, valjalo bi istražiti gramatiku jezičnih metafora koje proizlaze iz konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA, isto kao i ulogu kolokacija da bismo mogli donijeti daljnje zaključke o razlikama i/ili sličnostima među dvjema kulturama.

Našim se istraživanjem pokazala raznolikost i bogatstvo konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA. Pokazale su se razlike, ali i sličnosti u konceptualizaciji, odnosno načinu izgradnje značenja u hrvatskom i engleskom jeziku čime su se pokazale razlike, ali i sličnosti među dvjema kulturama. Pokazalo se da je domena BILJKE kao ostvarenje konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA izuzetno produktivna i kreativna. Otvorila su se i neka nova pitanja u načinu istraživanja metafora koja bi mogla pridonijeti još boljem uvidu u način konceptualiziranja svijeta koji nas okružuje.

[346] Milić (2011: 152–159) dodatno ističe dob i spol kao parametre u zoosemnoj upotrebi.

6. Literatura

Anić, Vladimir. 2000. *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Anić, Vladimir, Dunja Brozović Rončević, Ivo Goldstein, Slavko Goldstein, Ljiljana Jojić, Ranko Matasović i Ivo Pranjković. 2004. *Hrvatski enciklopedijski rječnik.* Zagreb: EPH i Novi Liber.

Anić, Sime, Nikola Klaić i Želimir Domović. 2001. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Sani-plus.

Aristotel. 2005. *O pjesničkom umijeću*. Preveo i priredio Zdeslav Dukat. Zagreb: ŠK.

Atran, Scott. 1990. *Cognitive Foundations of Natural History: Towards an Anthropology of Science*. New York/Port Chester/Melbourne/Sydney: Cambridge University Press.

Baider, Fabienne H. i Sara Gesuato. 2003. Masculinist metaphors, Feminist research. metaphorik.de. 05: 6–35. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journalpdf/05_2003_baidergesuato.pdf.

Barcelona, Antonio. 1995. Metaphorical models of romantic love in Romeo and Juliet. *Journal of Pragmatics* 24 (6): 667–688.

Barcelona, Antonio. 2000a. Introduction; The cognitive theory of metaphor and metonymy *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, uredio Antonio Barcelona, 1–31. Mouton de Gruyter, Berlin – New York.

Barcelona, Antonio. 2000b. On plausibility of claming a metonymic motivation for conceptual metaphor. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, uredio Anotonio Barcelona, 31–59. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Barcelona, Antonio. 2001. On the systematic contrastive analysis of conceptual metaphors: Case studies and proposed methodology. *Applied Cognitive Linguistics. Language Pedagogy 2*, uredio Martin Pütz, 117–146. Berlin: Mouton de Gruyter.

Barcelona, Antonio. 2003a. Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: an update. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* , uredili René Dirven i Ralf Pörings, 207–279. Berlin: Mouton de Gruyter.

Barcelona, Antonio. 2003b. Metonymy in cognitive linguistics: an analysis and a few modest proposals. *Motivation in Language: Studies in Honour of Günter Radden,* uredili Hubert Cuyckens, Klaus-Uwe Panther i Thomas Berg, 223–257. Berlin: Mouton de Gruyter.

Barcelona, Antonio. 2005. The multilevel operation of metonymy in grammar and discourse, with particular attention to metonymic chains. *Cognitive Linguistics Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction*, uredili Francisco Jose Ruiz de Mendoza Ibáñez, M. Sandra Peña Cervel, 313–353. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Barcelona, Antonio i Javier Valenzuela. 2011. An overview of cognitive linguistics. *Cognitive Linguistics: Convergence and Expansion*, uredili Mario Brdar, Stefan Th. Gries, Milena Žic Fuchs, 17–47. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Barsalou, Lawrence W. 1999. Perceptual symbol systems. *Behavioral and Brain Sciences*, 22: 577–609.

Beeks, Robert. 2010. *Etymological Dictionary of Greek (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, Vol. 10).* Leiden/Boston: Brill.

Belaj, Branimir. 2004. Značenjska analiza hrvatskoga glagolskog prefiksa raz- i njegovih alomorfa ras-, raš-, raž-, raza-, ra. Rasprave: *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 30 (1): 1-16.

Belaj, Branimir i Goran Tanacković Faletar. 2014. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, knjiga prva, Imenska sintagma i sintagma padeža*. Zagreb: Disput.

Benczes, Réka. 2006. *Creative Compounding in English:The Semantics of Metaphorical and Metonymical Noun-Noun Combinations.* John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Benczes, Réka. 2013. On the non-viability of the endocentric–exocentric distinction: Evidence from linguistic creativity. *Explorations in English Laungage and Linguistics* 1 (1): 3–18.

Berberović, Sanja i Delibegović Džanić, Nihada. 2014. Zaglavljene u kružnom toku ili jure autocestom? Odnos konceptualne metafore i konceptualne integracije. *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*, uredio Mateusz-Milan Stanojević, 145–169. Zagreb: Srednja Europa.

Bergen, Benjamin i Nancy Chang. 2005. Embodied construction grammar in simulation-based language understanding. *Construction Grammars: Cognitive Grounding and Theoretical Extensions,* uredili J. O. Ostman i M. Fried, 147–190. Amsterdam/New York: John Benjamins.

Berlin, Brent, Dennis E. Breedlove i Peter H. Raven. 1973. General principles of classification and nomenclature in folk biology. *American Anthropologist* 75 (1): 214–242.

Berlin, Brent, Dennis Breedlove i Peter Raven. 1974. *Principles of Tzeltal Plant Classification*, New York: Academic Press.

Berlin, Brent i Paul Kay. 1969. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.

Bierwiaczonek, Bogusław. 2002. *A Cognitive Study of the Concept of Love in English*. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Black, Max. 1962. *Models and Metaphors; Studies in Language and Philosophy*. Ithaca/N.Y: Cornell University Press.

Black, Max. 1993. More about metaphor. *Metaphor and Thought*. 2. izd. Uredio Andrew Ortony, 19–42, 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.

Blank, Andreas. 2001. Words and Concepts in Time: Diachronic Cognitive Onomasiology. metaphorik.de. 01: 6-25. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal-pdf/01_2001_blank.pdf

Boers, Frank. 2003. Applied linguistics perspectives on cross-cultural variation in conceptual metaphor. *Metaphor and Symbol* 18 (4): 231–238.

Boers, Frank i Murielle Demecheleer. 1997. A few metaphorical models in (Western) economic discourse. *Discourse and Perspective in Cognitive Linguistics*, uredili W. A. Liebert, G. Redeker i L. Waugh, 115–129. Amsterdam: John Benjamins.

Boers, Frank i Murielle Demecheleer. 2001. Measuring the impact of cross-cultural differences on learners' comprehension of imageable idioms. *ELT Journal*, 55, 255–262.

Bohn, Ocke-Schwen. 2000. Linguistic relativity in speech perception: An overview of the influence of language experience on the perception of speech sounds from infancy to adulthood. *Evidence for Linguistic Relativity*, uredili Susanne Niemeier i René Dirven, 1–28. Amsterdam: John Benjamins.

Brdar, Mario. 2007. *Metonymy in Grammar: Towards Motivating Extensions of Grammatical Categories and Constructions*. Osijek: Faculty of Pshilosophy/Josip Juraj Strossmayer University.

Brdar-Szabó, Rita, i Mario Brdar. 2011. What do metonymic chains reveal about the nature of metonymy? *Defining Metonymy in Cognitive Linguistics: Towards a Consensus View*, uredili Reka Benczes, Antonio Barcelona i F. J. Ruiz de Mendoza Ibáñez, 217–48. Amsterdam: John Benjamins.

Brozović Rončević, Dunja i Milena Žic Fuchs. 2007. Metafora i metonimija kao poticaj u procesu imenovanja. *Folia Onomastica Croatica.* 12–13: 91–104.

Brugman, Claudia. 1990. What is the invariance hypothesis? *Cognitive Linguistics* 1 (2): 257–266.

Bujas, Željko. 2005. Veliki englesko-hrvatski rječnik. Nakladni zavod Globus: Zagreb.

Bultinck, Bert. 1998. Metaphors we die by: Conceptualizations of death in English and their implications for the theory of metaphor. *APIL Paper* 94, University of Antwerp: Department of Linguistics.

Cameron, Lynne. 2003. *Metaphor in Educational Discourse*. London: Continuum.

Casasanto, Daniel. 2009. Embodiment of abstract concepts: Good and bad in right and left handers. *Journal of Experimental Psychology: General*, 138 (3): 351–367.

Charteris-Black, Jonathan. 2003. Speaking with forked tongue: A comparative study of metaphor and metonymy in English and Malay phraseology. *Metaphor and Symbol*, 18 (4): 289–310.

Chilton, Paul i George Lakoff. 1995. Foreign policy by metaphor. *Language and Peace*, uredili Christina Schaffner i A. L. Wenden, 37–59. Brookfield, VT: Dartmouth.

Ching-Yu, Hsieh Shelley. 2008. Cognitive Models of Using Animal and Plant Metaphors. http://myweb.ncku.edu.tw/~shelley/publication/18._Cognitive_models_of_using_animal_and_plant_metaphors-abstract-Hsieh_Ching-yu.pdf

Chomsky, Noam. 1986. *Knowledge of Language. Its Nature, Origin, and Use*. New York: Praeger.

Cirlot, Juan Edurado. 2001. *A Dictionary of Symbols*. Lodon: Routledge.

Clausner, Timothy C. i William Croft. 1999. Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics* 10 (1): 1–31.

Cordain, Loren. 2002. *The Paleo Diet: Lose Weight and Get Healthy by Eating the Food You Were Designed to Eat*. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Croft, William. 1995. Autonomy and functionalist linguistics. *Language 71*, 490–532.

Croft, William. 2001. *Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford: Oxford University Press.

Croft, William. 2003 [1993]. The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili Réne Dirven i Ralf Pörings, 161–207. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Croft, William i Alan D. Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crowther, Jonathan, glavni ur.. 1995. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Crvenka, Mario. 2013. *Biljke u Bibliji.* Zagreb: Teovizija.

Czapiga, Artur i Grzegorz A. Kleparski. 2007. Tomcat, kocur and котяра: in search of metaphorical extensions in the field CATS in English, Polish and Russian. *Studia Anglica Resoviensia* 4: 51–60.

Čulić, Zjena. 2003. *Čovjek, metafora, spoznaja*. Split: Književni krug.

Dalzell, Tom i Victor Terry, ur. 2007. *The Concise New Dictionary of Slang and Unconventional English*. London/New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Deignan, Alice. 1995. *Collins COBUILD English Guides, 7: Metaphor*. London: Harper Collins Publishers.

Deignan, Alice. 1999. Linguistic metaphors and collocation in non-literary corpus data. *Metaphor and Symbol* 14: 19–38.

Deignan, Alice. 2003. Metaphorical expressions and culture: An indirect link. *Metaphor and Symbol* 18 (4): 255–271.

Deignan, Alice. 2005. *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Deignan, Alice. 2006. The grammar of linguistic metaphors. *Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy*, uredili Walter Bisang, Hans Henrich Hock, Werner Winter, 106–122. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Deignan, Alice, Danuta Gabrys i Agnieszka Solska. 1997. Teaching English metaphors using cross-linguistic awareness raising techniques. *ELT Journal*, 51, 353–360.

Díaz Vera, Javier E. 2012. Infected affiances. Metaphors of the word JEALOUSY in Shakespeare's plays. metaphorik.de. 22: 23-43. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal-pdf/22_2012_diaz-vera.pdf

Dirven, René. 2003a. Introduction. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven i Ralf Pörings. 1–41. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Dirven, René, 2003b. Metonymy and metaphor: Different mental strategies of conceptualisation. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven i Ralf Pörings, 75–113. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Dirven, René i Francisco Jose Ruiz de Mendoza Ibáñez. 2010. Looking back at thirty years of cognitive linguistics. *Cognitive Linguistic in Action: From Theory to Application and Back*, uredili E. Tabakowska, M. Choinski i Lukasz Wiraszka, 11–71. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Driven, René, Hans-Georg Wolf i Frank Polzenhagen. 2007. Cognitve linguistics and cultural studies. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, uredili Dirk Geeraerts i Hubert Cuyckens, 1203–1222. Oxord: Oxford University Press.

Dubravec, Katarina – Daniela. 2006. *Botanika*. Zagreb: ARP.

Emanatian, Michele. 1997. Congruence by degree: On the relation between metaphor and cultural models. *Metaphor in Cognitive Linguistics*. *Selected Papers from the 5th International Cognitive Linguistics Conference*, uredili Raymond W. Gibbs, ml. i Gerard Steen, 205–219. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Engineer, Sue, ur. 1998. *Longman Idioms Dictionary*. Barcelona: Longman.

Enig, Mary. 2000. *Know Your Fats: The Complete Primer for Understanding the Nutrition of Fats, Oils and Cholesterol.* Bethesda: Bethesda Press.

Esenova, Orazgozel. 2008. Plant metaphors for the expression of emotions in the English Language. http://docplayer.net/2071321-Beyond-philology-an-international-journal-of-linguistics-literary-studies-and-english-language-teaching.html

Evans, Vyvyan. 2007. *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Ednburgh University Press.

Evans, Vyvyan i Melanie Green. 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Fauconnier, Gilles. 1994. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge/New York/Melbourne: Cambridge University Press.

Fauconnier, Gilles. 1997. *Mappings in Thought and Language*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

Fauconnier, Gilles. 2007. Mental Spaces. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, uredili Dirk Geeraerts i Hubert Cuyckens, 351–377. Oxford: Oxford University Press.

Fauconnier, Gilles i Mark Turner. 2006[1998]. Conceptual integration networks. *Cognitive Linguistics: Basic Readings,* uredio Dirk Geeraerts, 303–372. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Fauconnier, Gilles i Mark Turner. 1999. Metonymy and conceptual integration. *Metonymy in Language and Thought*, uredili Klaus-Uwe Panther i Günter Radden, 77–91. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Fauconnier, Gilles i Mark Turner. 2002. *The Way we Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities.* New York: Basic Books.

Ferber, Michael. 2007. *A Dictionary of Literary Symbols*. 2.izd. New York: Cambridge University Press.

Fernández Fontecha, Almudena i Rosa María Jiménez Catalán. 2003. Semantic derogation in animal metaphor: a contrastive-cognitive analysis of two male/female examples in English and Spanish. *Journal of Pragmatics* 35: 771–797.

Feyaerts, Kurt. 2000. Refining the inheritance hypothesis: Interaction between metaphoric and metonymic hierarchies. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, uredio Antonio Barcelona, 59–78. Mouton de Gruyter, Berlin – New York.

Fillmore, Charles. 1975. An alternative to checklist theories of meaning. *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society,* 123–131. Amsterdam: North Holland.

Fillmore, Charles. 1977. Scenes-and-frames semantics. *Linguistic Structures Processing*, uredio A. Zampolli, 55–82. Amsterdam: North Holland.

Fillmore, Charles. 1982. Frame semantics. *Linguistics in the Morning Calm*, ur. Linguistic Society of Korea, 111–137. Seoul: Hanshin Publishing.

Fillmore, Charles J. 1985. Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica* 6 (2): 222–254.

Fillmore, Charles J. i Paul Kay. 1993. *Construction Grammar Coursebook, chapters 1 thru 11 (reading materials for Ling. X20*). Berkeley: University of California.

Forceville, Charles J. 2009. The role of non-verbal sound and music in multimodal metaphor. *Multimodal metaphor*, uredili Charles J. Forceville, Eduardo Urios-Aparisi, 383–403. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.

Forceville, Charles J. 2007. Multimodal Metaphor in Ten Dutch TV Commercials. *The Public Journal of Semiotics* 1 (I): 15–34.

Fulgosi, Sanja i Nina Tuđman Vuković. 2001. Relevantnost frekvencije jezične uporabe pri opisu strukture leksema. *Suvremena lingvistika* 51–52 (1–2): 73–85.

Geld, Renata. 2006. Konceptualizacija i vidovi konstruiranja značenja: temeljne kognitivnolingvističke postavke i pojmovi. *Suvremena lingvistika* 62 (2): 183–211.

Geeraerts, Dirk. 1988. Where does prototypicality come from? *Topics in Cognitive Linguistics*, ur. B. Rudzka–Ostyn, 207–229. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Geeraerts, Dirk. 2006a. A rough guide to cognitive linguistics. *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, uredio Dirk Geeraerts, 1–28. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Geeraerts, Dirk. 2006b. Trajectories for further reading. *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, uredio Dirk Geeraerts, 459–485. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Geeraerts, Dirk. 2006c. Cultural models of linguistic standardization. *Words and Other Wonders: Papers on Lexical and Semantic Topics*, uredili Dirk Geeraerts, René Dirven, John R. Taylor (počasni urednik), Ronald W. Langacker. 11. poglavlje. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Geeraerts, Dirk. 2006d. Methodology in cognitive linguistics. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives,* uredili. Gitte Kristiansen, Michel Achard, René Dirven, Francisco J. Ruiz de Mendoza Ibáñez, 21–51. Berlin/New York: Moution de Gruyter.

Geeraerts, Dirk. 2010. Recontextualizing grammar: Underlying trends in thirty years of cognitive linguistics. *Cognitive Linguistic in Action: From Theory to Application and Back*, uredili E. Tabakowska, M. Choinski i Lukasz Wiraszka, 71–103. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Gibbs, Raymond W. ml. 1994. *The Poetics of Mind.* Cambridge University Press, Cambridge.

Gibbs, Raymond W. ml. 1997. Taking metaphor out of our heads and putting it into the cultural world. *Metaphor in Cognitive Linguistics*. *Selected papers from the 5th International Cognitive Linguistics Conference,* uredili Raymond W. Gibbs, ml. i Gerard Steen, 145–167. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Gibbs, Raymond W. ml. 2004. *Intentions in the Experience of Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.

Glovacki-Bernardi, Zrinjka, August Kovačec, Milan Mihaljević, Dieter W. Halwachs, Karl Sornig, Christine Penzinger i Richard Schrodt. 2001. *Uvod u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.

Goatly, Andrew. 2005[1997]. *The Language of Metaphors*. London: Routledge.

Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure.* Chicago: University of Chicago Press.

Goldberg, Adele. 2003. Constructions: a new theoretical approach to language. *Trends in Cognitive Sciences* 7 (5): 219–224.

Goossens, Louis. 2003[1990]. Metaphtonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action [revised version]. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili R. Dirven i R. Pörings, 349–379. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

Grady, Joseph. 1997. *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Stress.* http://escholarship.org/uc/item/3g9427m2

Grady, Joseph. 1999. A typology of motivation for conceptual metaphor: Correlation vs. resemblance. *Metaphor in Cognitive Linguistics*, uredili Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 79–100. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

Grady, Joseph E., 2007. Metaphor. *The Oxford of Cognitive Linguistics*, uredili Dirk Geeraerts i Hubert Cuyckens, 188–214. Oxford: Oxford University Press.

Grady, Joseph, Todd Oakley, i Seana Coulson. 2007[1999] Blending and metaphor. *Metaphor in Cognitive Linguistics*, uredili Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 101–124. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

Graves, Robert. 1960. *The Greek Myths*. http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2011/12/Robert-Graves-The-Greek-Myths-24grammata.com_.pdf

Green, Jonathon. 2000. *Casselll's Dictionary of Slang*. London: Orion Publishing Company.

Grbavac, Ivana. 2010. Metaforička uporaba jezika i biljne metafore u kognitivno-semantičkom okviru. http://ff.sve-mo.ba/sites/default/files/casopisi/HUM_6.pdf

Grice, Herbert Paul. 1975. Logic and conversation. *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts*, uredili Peter Cole i Jerry L. Morgan, 41–58. New York: Academic Press.

Gries, S. Th. 2006. Corpus–based methods and cognitive semantics: the many meanings of to run. *Corpora in Cognitive Linguistics: Corpus–Based Approaches to Syntax and Lexis*, uredili S. Gries, i Anatol Stefanowitsch, 57–99, Berlin: Mouton de Gruyter.

Gries, S. Th. i Anatol Stefanowitsch. ur. 2006. *Corpora in Cognitive Linguistics. Corpus–Based Approaches to Syntax and Lexis.* Berlin: Mouton de Gruyter.

Hampe, Beate. 2005a. *From perception to meaning: image schemas in cognitive linguistics.* Uredila Beate Hampe u suradnji s Joseph E. Grady. Berlin: Mouton de Gruyter.

Hampe, Beate. 2005b. Image schemas in cognitive linguistics: Introduction. *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. Uredila Beate Hampe u suradnji s Joseph E. Grady, 1–16. Berlin: Mouton de Gruyter.

Heger, Klaus. 1964. Die methodologischen Voraussetzungen von Onomasiologie und begrifflicher Gliederung. *Zeitschrift für romanische Philologie* 80, 486–516.

Hines, Caitlin. 1996. She-wolves, tigresses, and morphosemantics. *Gender and Belief Systems. Proceedings of the Fourth Berkeley Women and Language Conference, April 19–21, 1996, Berkeley Women and Language Group*,uredile Natasha Ahlers Warner, Jocelyn Bilmes, Leela Oliver, Monica Wertheim i Suzanne Chen, 303–311. California: University of California, Berkeley.

Hines, Caitlin. 1999. Foxy chicks and Playboy bunnies: A case study in metaphorical lexicalization. *Cultural, Typological and Psychological Perspectives on Cognitive Linguistics*, uredili Hiraga K. Misako, Chris Sinha i Sherman Wilcox, 9–23. Amsterdam: Benjamins.

Hines, Caitlin. 2000. Rebaking the pie: The 'WOMAN AS DESSERT' metaphor. *Reinventing Identities: The Gendered Self in Discourse*, uredile Mary Bucholtz, Anita Liang i Laurel A. Sutton, 145–162. New York/Oxford: Oxford University Press.

Holland, Dorothy, i Naomi Quinn, ur. 1987. *Cultural Models in Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jäkel, Olaf. 1999. Kant, Blumenberg, Weinrich: Some forgotten contributions to the cognitive theory of metaphor. *Metaphor in Cognitive Linguistics*, uredili Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 9–27. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

Jakobson, Roman. 2003. The metaphoric and metonymic poles. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven i Ralf Pörings, 41–49. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Jakobson, Roman i Moriss Halle. 1956. *Temelji jezika*. Zagreb: Globus.

Johnson, Mark. 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago/London: University of Chicago Press.

Kay, Paul i Charles J. Fillmore. 1999. Grammatical constructions and linguistic generalizations: The Whats X doing Y? construction. *Language* 75 (1): 1–33.

Kiełtyka, Robert. 2008. Axiological bias in semantics. *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego: Seria filologiczna, Studia anglica Resoviensia*, uredio G. A. Kleparski, 36–44. Rzeszów: Wydawn. Uniw. Rzeszowskiego.

Kiełtyka, Robert i Grzegorz A. Kleparski. 2005a. The scope of English zoosemy: The case of DOMESTICATED ANIMALS. *Studia Anglica Resoviensia* 3: 76–87.

Kiełtyka, Robert i Grzegorz A. Kleparski. 2005b. The ups and downs of the Great Chain of Being: The case of canine zoosemy in the history of English. SKASE *Journal of Theoretical Linguistics* 2: 22–41.

Kövecses, Zoltán. 1986. *Metaphors of Anger, Pride, and Love: A Lexical Approach to the Structure of Concepts*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

Kövecses, Zoltán. 2004[2000]. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press/Editions de la Maison des Sciences de l'Homme Paris.

Kövecses, Zoltán. 2002. *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.

Kövecses, Zoltán. 2003. Language, figurative thought, and cross-cultural comparison. *Metaphor and Symbol*. 18 (4). 311–320.

Kövecses, Zoltán. 2005. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kövecses, Zoltán. 2007. The biblical story retold: Symbols in action. *Converging and Diverging Tendencies in Cognitive Linguistics,* uredili Mario Brdar, Stefan Gries i Milena Žic Fuchs, 325–354. Amsterdam: John Benjamins.

Kövecses, Zoltán. 2010. Metaphor and culture. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 2 (2): 197–220.

Kövecses, Zoltán. 2015. *Where Metaphors Come From: Reconsidering Context in Metaphor*. Oxford/New York: Oxford University Press.

Krzeszowski, T.P. 1997. *Angels and Devils in Hell: Elements of Axiology in Semantics*. Warszawa: Wydawnictwo Energeia.

Lakoff, George. 1987a. *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago/London: The University of Chicago Press.

Lakoff, George 1987b. The death of dead metaphor. *Metaphor and Symbolic Activity*, 2 (2): 143–147.

Lakoff, George. 1990. The invariance hypothesis: Is abstract reason based on image-schemas. *Cognitive Linguistics*, 1 (1): 39–74.

Lakoff, George. 1993. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and Thought*, uredio Andrew Ortony, 2. izd. 202–251. Cambridge: Cambridge University Press.

Lakoff, George. 2008. The neural theory of metaphor. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, uredio Raymond Gibbs. New York/Cambridge: University Press.

Lakoff, George i Mark Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago/London: University of Chicago Press.

Lakoff, George i Mark Johnson. 1999. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.

Lakoff, George Mark Johnson. 2003. Afterword. *Metaphors We Live By*, 243–274. Chicago/London: The University of Chicago Press.

Lakoff, George i Mark Turner. 1989. *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago/London: University of Chicago Press.

Lakoff, G., Espenson, J., and Schwartz, A. 1991. *Master metaphor list.* http://araw.mede.uic.edu/~alansz/metaphor/METAPHORLIST.pdf

Lakoff, George, and Zoltán Kövecses. 1987. The cognitive model of anger inherent in American English. *Cultural Models in Language and Thought*, uredile Dorothy Holland i Naomi Quinn, 195–221. Cambridge: Cambridge University Press.

Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. Stanford, California: Stanford University Press.

Langacker, R. 2000. A dynamic usage–based model. *Usage–based Models of Language*, uredili M. Barlowi S. Kemmer, 1-63. Stanford, CA: CSLI Publications.

Langacker, Ronald W. 1994. Culture, cognition, and grammar. *Language Contact and Language Conflict*, uredio Martin Pütz, 25–53. Amsterdam: John Benjamins.

Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitve Grammar: A Basic Introduction*. Oxford/New York: Oxford University Press.

Littlemore, Jeannette. 2003. The effect of cultural background on metaphor interpretation. *Metaphor and Symbol*, 18: 273–288.

Littlemore, Jeannette. 2015. *Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication.* Cambridge: Cambridge University Press.

Ly, Tran Thi Phuong. 2012. Conceptual metaphor of category denoting plants in Vietnamese in comparison with English language. http://hueuni.edu.vn/portal/data/doc/tapchi/12.pdf

Martsa, Sándor. 2003. Conceptual mappings in the ethnobiological categorizations of animals. Paper presented at the *Researching and Applying Metaphor: Metaphor, Categorization and Abstraction Conference*, Paris.

Matovac, Darko, i Tanacković Faletar, Goran. 2009. TCM i CIT – dvije suprotstavljene teorije ili krajnje točke istoga procesa? *Jezikoslovlje*. 10 (2). 133–151.

Matsuki, Keiko. 1995. Metaphors of anger in Japanese. *Language and the Cognitive Construal of the World,* uredili Taylor and R. E. MacLaury 137–151.

http://www.biblestudyguide.org/comment/mcgarvey/four-fold-gospel/FFG000.HTM151). Berlin: Mouton de Gruyter.

Meyer, Charles F. 2002. *English Corpus Linguistics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mihaljević, Milica. 1998. *Terminološki priručnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Milić, Goran. 2011. *Ljudi kao domaće životinje u engleskome i hrvatskom jeziku; kognitivnolingvistički pristup*. Doktorska radnja: Osijek.

Milić, Goran. 2013. Pristup zoosemiji u okviru teorije konceptualne metafore i metonimije, *Jezikoslovlje*, 14.1: 197–213.

Mundwiler, Vera. 2013. „CATCH IT, BIN IT, KILL IT". On the metaphorical conceptualisation of the 2009 swine flu pandemic in British media texts. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal-pdf/24_2013_mundwiler_0.pdf

Newmeyer, Frederick J. 1998. *Language Form and Language Function*. Cambridge, MA: MIT Press.

Ogarkova, Anna. 2007. „Green-Eyed monsters": A corpus-based study of metaphoric conceptualizations of JEALOUSY and ENVY in modern English. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal-pdf/13_2007_ogarkova.pdf

Ortony, Andrew. 1993. Metaphor, language, and thought. *Metaphor and Thought*, uredio Andrew Ortony, 1–19., 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.

Panther, Klaus-Uwe. 2005. The role of conceptual metonymy in meaning construction. *Cognitive Linguistics Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction. Francisco*, uredili J. Ruiz de Mendoza Ibáñez i M. Sandra Peña Cervel, 353–387. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Panther, Klaus-Uwe. 2006. Metonymy as a usage event. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*, uredili Gitte Kristiansen, Michel Achard, René Dirven Francisco J. Ruiz de Mendoza Ibáñez, 147–187. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Panther, Klaus-Uwe i Günter Radden. ur. 1999. *Metonymy in Language and Thought (Human Cognitive Processing 4*). Amsterdam: John Benjamins.

Panther, Klaus-Uwe i Linda L. Thornburg. 2002. The roles of metaphor and metonymy in English -er nominals. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven i Ralf Pörings, 279–322. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Panther, Klaus-Uwe i Linda L. Thornburg. 2003a. Introduction: On the nature of conceptual metonymy. *Metonymy and Pragmatic Inferece*, uredil Klaus-Uwe Panther i Linda Thornburg, 1–20. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Panther, Klaus-Uwe i Linda L.Thornburg. 2003b. Metonymy as natural inference and activation schemas: The case of dependent clauses as independent speech acts. *Metonymy and Pragmatic Inference*, uredili Kluas-Uwe Panther i Linda L.Thornburg, 27–147. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Panther, Klaus-Uwe i Linda L.Thornburg 2004. The Role of Conceptual Metonymy in Meaning Construction. metaphorik.de. 06: 91-116. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journalpdf/06_2004_pantherthornburg.pdf

Quinn, Naomi. 1987. Convergent evidence for a cultural model of American marriage. *Cultural models in Language and Thought*, uredile Dorothy Holland i Naomi Quinn, 173–92. Cambridge: Cambridge University Press.

Quinn, Naomi i Dorothy Holland. 1987. Culture and cognition. *Cultural Models in Language and Thought*, uredile Dorothy Holland i Naomi Quinn, 3–40. Cambridge: Cambridge University Press.

Radden, Günter. 2000. How metonymic are metaphors? *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, uredio Antonio Barcelona, 93–109. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Radden, Günter i René Dirven. 2007. *Cognitive English Grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Radden, Günter i Zoltán Kövecses. 1998. Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9 (1): 37–77 Walter de Gruyter.

Radden, Günter i Zoltán Kövecses. 1999. Towards a theory of metonymy. *Metonymy in Language and Thought*, uredili Klaus-Uwe Panther i Günter Radden, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Rakusan, Jaromira. 2004. Cultural diversity in crossing the boundaries between human and animal in laungage-Germanic and Slavic similies and metaphors. *Coll Antropol.* 28 Suppl. (1): 171–181.

Ravnskov, Uffe. 2000. *The Cholesterol Myths: Exposing the Fallacy that Saturated Fat and Cholesterol Cause Heart Disease*. http://www.ravnskov.nu/cm/

Reddy, Michael J. 1993. The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language. *Metaphor and Thought*, uredio Andrew Ortony, 202–251. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.

Richards, Ivor A. 1988[1936]. *Filozofija retorike*, preveo Aleksandar I. Spasić, Novi Sad: Bratstvo–Jedinstvo.

Ricoeur, Paul. 1981. *Živa metafora*. Zagreb: BiblioTeka.

Riemer, Nick. 2003. When is a metonymy no longer a metonymy? *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven i Ralf Pörings, 379–407. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Rosch, Eleanor. 1973. Natural categories. *Cognitive Psychology* 4: 382–350.

Rosch, Eleanor. 1975. Cognitive representations of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General.* Vol. 104. (3): 192–233.

Rosch, Eleanor i Carolyn B. Mervis. 1975. Family resemblance: Studies in the internal structure of categories. *Cognitive Psychology* 7: 573–605.

Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco Jose. 1999. From semantic underdetermination, via metaphor and metonymy to conceptual interaction. *LAUD Series A: General and Theoretical Papers 492*. Essen: Linguistic Agency, University of Duisburg.

Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco Jose. (2000). The role of mappings and domains in understansing Metonymy. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, uredio Antonio Barcelona,109–133. Mouton de Gruyter, Berlin – New York.

Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco Jose i Olga Isabel Diez Velasco. 2003. Patterns of conceptual interaction. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven and Ralf Pörings, 489–533. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

Ruiz de Mendoza Ibáñez, Francisco Jose i Olga Isabel Diez Velasco. 2004. Metonymic motivation in anaphoric reference. *Studies in Linguistic Motivation*, uredili Günter Radden i Klaus-Uwe Panther, 293–320. Berlin: Mouton de Gruyter, 293–320.

Saussure, Ferdinand. 2000. *Tečaj opće lingvistike*. Prijevod s francuskog i talijanskog Vojmir Vinja. Zagreb: ArTresor naklada.

Schmidt, Goran i Mario Brdar. 2012. Variation in the linguistic expression of the conceptual metaphor LIFE IS A (GAMBLING) GAME. *Cognitive Linguistics between Universality and Variation*, uredili Mario Brdar, Ida Raffaeli i Milena Žic Fuchs, 271–92. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Searle, John R. 1993. Metaphor. *Metaphor and Thought*, uredio Andrew Ortony, 2.izd. 83–112. Cambridge: Cambridge University Press.

Silaški, Nadežda. 2011. Animal metaphors in some business-related terms in English. *Radovi Filozofskog fakulteta u Istočnom Sarajevu* 13(1): 565–576.

Silaški, Nadežda. 2013. Animal metaphors and semantic derogation – Do women think differently from men? *Gender Studies* 12 (1): 319–332.

Sinclair, John. 1991. *Corpus, Concordance, Collocation.* Oxford: Oxford University Press.

Stanojević, Mateusz-Milan. 2011. *Dijakronijska varijacija u metaforičkim modelima: razrada metodologije*. Doktorska radnja: Zadar.

Stanojević, Mateusz-Milan. 2013. *Konceptualna metafora: Temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*. Izdanje Srednja Europa: Zagreb.

Stanojević, Mateusz-Milan. 2014. Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu. *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*, uredio Mateusz-Milan Stanojević, 9–27. Zagreb: Srednja Europa.

Stanojević, Mateusz-Milan, Barbara Kryžan-Stanojević i Jelena Parizoska. 2011. A contrastive view of adjecives in Croatian, Polish and English: subjectification as a local phenomenon. *Cognitive Studies*. 11: 31–52.

Stefanowitsch, Anatol. 2006a. Corpus-based approaches to metaphor and metonymy. *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*, uredili Anatol Stefanowitsch i Stefan Th. Gries, 1–17. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Stefanowitsch, Anatol. 2006b. Words and their metaphors: A corpus-based approach. *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*, uredili Anatol Stefanowitsch i Stefan Th. Gries, 63–106. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Stefanowitsch, Anatol i Stefan Th. Gries, ur. 2006. *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Symington, Neville. 1993. *Narcissism*: *A New Theory*. London: Karnac Books.

Strickland, Bonnie. R., ur. 2000. *Gale Encyclopedia of Psychology* (2 izdanje). Detroit/New York/San Francisco/London/Boston/Woodbridge, CT: Gale Group.

Štrkalj Despot, Kristina. 2013. Od neurona do metafore (i natrag): Neuralna teorija metafore u okviru neuralne teorije jezika i mišljenja. *Suvremena lingvistika*. 39 (76): 145–173.

Štrkalj Despot, Kristina i Christine Möhrs. 2015. Pogled u e-leksikografiju. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.* 41 (2): 329–353.

Šporčić, Ivan. 2005. Flora u svijetu simobola drugog dijela Hošejine knjige. Metaforički izrazi za narod. *Bogoslovska smotra*. 75 (1): 61–78.

Tabakowska, Elżbieta. 2005. *Gramatika i predočavanje. Uvod u kognitivnu lingvistiku*. Prev. Mateusz-Milan Stanojević i Barbara Kryžan-Stanojević. Zagreb: FF Press.

Talebinejad, M. Reza i H. Vahid Dastjerdi (2005). A cross-cultural study of animal metaphors: When owls are not wise! *Metaphor and Symbol* 20.2: 133–150.

Taylor, John R. 1995. *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. 2. izd. New York: Oxford University Press.

Taylor, John R. (2002). *Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

Tissari, Helli. 2003. *Lovescapes: Changes in Prototypical Senses and Cognitive Metaphors Since 1500*. Helsinki: Société néophilologique.

Tognini-Bonelli, Elena. 2001. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins.

Tomasello, Michael. 2000. First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics* 11–1/2 (2000), 61–82. Mouton de Gruyter. http://www.let.rug.nl/~nerbonne/teach/language-learning/papers/tomasello_2000.pdf

Tummers, Jose, Kris Heylen i Dirk Geeraerts. 2005. Usage-based approaches in cognitive linguistics: A technical state of the art. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 1 (2) 225–261. Doi: 10.1515/cllt.2005.1.225

Turkkila, Kaisa. 2014. Do near-synonyms occur with the same metaphors: A comparison of anger terms in American English. http://www.metaphorik.de/sites/www.metaphorik.de/files/journal-pdf/25_2014_turkkila.pdf

Turner, Mark. 1990. Aspects of the invariance hypothesis. *Cognitive Linguistics* 1 (2): 247–255.

Turner, Mark i Gilles Fauconnier. 2003[2000]. Metaphor, metonymy, and binding. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredio Rene Dirven i Ralf Porings, 469–487. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Ungerer, Friedrich i Hans-Jörg Schmid. 2006[1996]: *An Introduction to Cognitive Linguistics*, Great Britain: Pearson Education Limited.

Vajs, Nada. 1983. Fitonimijske bilješke. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 8–9 (1): 265–280.

Vajs, Nada.1985. Fitonimijske bilješke II *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 10–11 (1): 231–243.

Vajs, Nada. 1989. Struktura fitonima onimasioloških motiviranih religijom i drugim srodnim sadržajima. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.* 15 (1): 239–273.

Vajs, Nada. 1991. Fitonimijska sastavnica u hrvatskim prezimenima. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.* 17 (1): 293–323.

Vajs, Nada. 1994a. Fitonimija u Vitezovićevom rječniku „Lexicon latino – illyricum. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.* 20 (1): 313–341.

Vajs, Nada. 1994b. Osvrt na nazive biljaka u Vitezovićevu Lexicon latino – illyricum. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.* 21 (1): 135–148.

Vajs, Nada. 1996. Denominacijski rezultati semičkih podudaranja u nazivima za biljku *physalis alkekengi*. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 22 (1): 153–163.

Vajs, Nada. 2001. Nazivi bilja u rukopisnim rječnicima fra Josipa Jurina. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 26 (1): 287–387.

Vajs, Nada. 2003. *Hrvatska povijesna fitonimija*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Varela, Francisco J., Evan Thompson, i Eleanor Rosch. 1991. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge/Massachusetts/London,England: MIT Press.

Wallington, A.M., J.A. Barnden, M.A. Barnden, F.J. Ferguson i S.R. Glasbey . 2003. *Metaphoricity Signals: A Corpus-Based Investigation*. Technical Report CSRP-03-05. Birmingham: School of Computer Science, The University of Birmingham.

Warren, Beatrice. 2003. An alternative account of the interpretation of referential metonymy and metaphor. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, uredili René Dirven i Ralf Pörings, 113–133. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Weststeijn, Willem G. 1995. Metafora: teorija, analiza i interpretacija. *Tropi i Figure*, uredile Živa Benčić i Dunja Fališevac, 113–149. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.

White, Michael. 2003. Metaphor and economics: the case of growth. *English for Specific Purposes.* 22: 2: 131–151.

Whorf, Benjamin L. 1978[1956]. *Language, Thought and Reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge, MA: MIT Press.

Wierzbicka, Anna. 1996. *Semantics: Primes and Universals*. Oxford, New York: Oxford University Press

Wittgenstein, Ludwig. 1998[1956]. *Filozofijska istraživanja*, preveo Igor Mikecin, 1. Izd. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Yu, Ning. 1995. Metaphorical expression of anger and happiness in English and Chinese. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10, 223–245.

Yu, Ning. 1998. *The Contemporary Theory of Metaphor. A Perspective from Chinese*. Amsterdam: John Benjamins

Ziemke, Tom, Jordan Zlatev i Roslyn M. Frank. 2007. *Body, Language and Mind Volume 1: Embodiment*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Zlatev, Jordan. 1997. *Situated Embodiment: Studies in the Emergence of Spatial Meaning*. Stockholm: Gotab Press.

Zlatev, Jordan. 2007. Embodiment, language, and mimesis. *Body, Language and Mind Volume 1: Embodiment*., uredili Tom Ziemke, Jordan Zlatev i Roslyn M. Frank, 297–339. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Žic–Fuchs, Milena. 1991. *Znanje o jeziku i znanje o svijetu. Semantička analiza glagola kretanja u engleskome jeziku.* Zagreb: SOL.

Žic–Fuchs, Milena. 1992. Konvencionalne i pjesničke metafore. *Filologija* 20–21: 585–593.

7. Sažetak

Cilj je ovoga rada dati prikaz i analizirati, unutar kognitivnolingvističke paradigme, ulogu konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u sagledavanju razlika i sličnosti među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. U analizi polazimo od konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA čije se postojanje potvrđuje jezičnim izrazima, u oba jezika, analiziranim u radu. Metodama na konceptualnoj i tekstualnoj razini dobivamo potpuniju sliku koncepata i načina konceptualizacije u hrvatskom i engleskom jeziku. U radu smo utvrdili i analizirali domene i jezična ostvarenja u hrvatskom i engleskom jeziku s unutarjezičnog i međujezičnog gledišta. Analizu rada klasificirali smo u osam glavnih dijelova prema konceptualnim domenama počevši od domene BILJKE kao domene na nadređenoj razini kategorizacije u odnosu na ostale domene koje su analizirane u radu: POVRĆE, VOĆE, CVIJET. Prema ŽIVOTNOM VIJEKU BILJKE oblikovali smo tri glavne domene (s pripadajućim poddomenama): RANI CIKLUS, RAZVOJ, UMIRANJE, te domenu ŠTETNOSTI kao posebnu domenu. Utvrđivanjem i usporedbom konceptualnih i jezičnih ostvarenja, konvencionalnih kodiranih jezičnih izraza, motivacijskih čimbenika i kulturnih modela te analiziranjem i uspoređivanjem metaforičkih i metonimijskih odnosa, pokazat će se sličnosti, ali i razlike, među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja. Kod aksiološkog učinka pojavljivale su se, možemo reći podjednako, pozitivne i negativne konotacije, a kao dominantne poddomene aktivirale su se poddomene PONAŠANJA i KARAKTERA. Prema kognitivnolingvističkoj teoriji, konceptualne metafore su metafore po kojima živimo. Sama konceptualna metafora (postojanje konceptualne metafore) ČOVJEK JE BILJKA ukazuje na zajednički kulturni model, model zapadne tradicije (kao i kulturni model *velikog lanca*) što dovodi, i ukazuje, na sličnosti među dvjema kulturama, što se pokazalo i našim istraživanjem. Nadalje, isto se tako pokazalo da pripadanje istom kulturnom modelu na detaljnijoj razini dovodi do varijacija, odnosno do razlika među kulturama hrvatskog i anglosaksonskog govornog područja.

U radu smo na indikativnoj razini naznačavali i priznavali kolokacije kao kodirani jezični izraz jer se analizom pokazalo da utječu na konceptualizaciju u ciljnoj domeni, odnosno ukazuju na razlike i/ili sličnosti među dvjema kulturama/jezicima. U našem smo se radu bavili svim gramatičkim oblicima, a ne samo nominalnim primjerima jer se pokazalo da su mnoge metaforične upotrebe ograničene gramatički te da jezični metaforični izrazi imaju drugačiji gramatički status u različitim jezicima. Rad je preliminarno istraživanje za detaljnije analize konceptualne metafore ČOVJEK JE BILJKA u hrvatskom i engleskom jeziku unutar kognitivnolingvističke paradigme. Može služiti kao pomoć u daljnjim istraživanjima kolokacija unutar teorije konceptualne metafore te istraživanjima gramatike jezičnih metafora. Na temelju dobivenih rezultata moguć je doprinos pri učenju hrvatskoga i engleskoga kao stranog jezika.

Ključne riječi: kognitivna lingvistika, metafora, metonimija, kulturni modeli, ČOVJEK JE BILJKA.

8. Abstract

The aim of this paper is to provide a review and analysis, within the cognitive linguistic paradigm, of the role of conceptual metaphor PEOPLE ARE PLANTS in understanding the differences and similarities between cultures of Croatian and Anglo-Saxon speaking areas. The analysis starts with the conceptual metaphor PEOPLE ARE PLANTS, the existence of which is confirmed by linguistic expressions analyzed in this paper in both languages. We get a more complete framework of concepts and modes of conceptualization in Croatian and English using methods on conceptual and textual level. In this paper we identify and analyze the domains and linguistic realizations in Croatian and English from within-culture and cross-cultural standpoint. The analysis of this paper is classified into eight main parts according to conceptual domains starting with PLANT domain as a domain on the superior level of categorization in relation to other domains that are analyzed in the paper: VEGETABLE, FRUIT, FLOWER. According to LIFE CYCLE OF PLANTS we formed three main domains (with corresponding subdomains): EARLY CYCLE, DEVELOPMENT, DYING, and HARMFULNESS domain as a separate domain. Through identification and comparison of conceptual and language realizations, conventionally coded linguistic expressions, motivational factors and cultural models, as well as the analysis and comparison of metaphorical and metonymic relations, the similarities and differences have been shown between cultures of Croatian and Anglo-Saxon speaking areas. With regard to axiological effect, we can say that both positive and negative connotations appeared, but the subdomains of BEHAVIOUR and CHARACTER were activated as dominant ones. According to the cognitive linguistic theory, conceptual metaphors are metaphors we live by. The conceptual metaphor (the existence of conceptual metaphor) PEOPLE ARE PLANTS indicates a common cultural model, the model of the Western tradition (as well as cultural model of the Great Chain) which leads, and points out, to the similarities between the two cultures, which is also evident in this research. Furthermore, it is also shown that affiliation to the same cultural model on a more detailed level leads to variation, respectively to differences between cultures of Croatian and Anglo-Saxon speaking areas.

In this paper, on the indicative level, we marked and recognized collocations as coded linguistic expressions because the analysis showed that they affect the conceptualization in the target domain, or show the differences and/or similarities between the two cultures/languages. In our paper we addressed all grammatical forms, not just nominal examples because it indicated that many of the metaphorical uses are limited grammatically and that metaphorical linguistic expressions have different grammatical status in different languages. The paper is a preliminary study for a more detailed analysis of conceptual metaphor PEOPLE ARE PLANTS in Croatian and English within the cognitive linguistic paradigm. It can serve as a resource in further research of collocations within the Theory of Conceptual Metaphor and within the research of grammar of linguistic metaphor. Based on the results, a contribution to learning Croatian and English as foreign languages is also possible.

Key words: cognitive linguistics, metaphor, metonymy, cultural models, PEOPLE ARE PLANTS.